AT VÆRE MUSLIMSK KVINDE I DANMARK

Rapport udarbejdet af Maïa Consult for Ligestillingsafdelingen under Velfærdsministeriet

Februar 2009

AT VÆRE MUSLIMSK KVINDE I DANMARK

Baggrundsundersøgelse om muslimske kvinders ligestilling

Dette projekt omhandler muslimske piger og kvinders ligestilling i Danmark. Det er udført af Maïa Consult for Velfærdsministeriets Ligestillingsafdeling, i perioden juli 2008-februar 2009. Projektet er baseret på en kvalitativ interviewundersøgelse blandt 34 muslimske piger og kvinder, samt 11 ikke-muslimske, kvindelige uddannelsesvejledere på uddannelsesinstitutioner med et vist optag af muslimske piger. Endvidere har to imamer medvirket. En stor tak skal lyde til de medvirkende, uden hvem denne rapport ikke kunne have eksisteret.

Rapportens formål er først og fremmest at kortlægge, hvordan muslimske piger og kvinder selv oplever problemstillinger relateret til ligestilling mellem kønnene. I forlængelse af denne kortlægning fremlægges de anbefalinger til politiske tiltag, som respondenterne selv har fremsat. Rapporten behandler en diskussion, som angår alle borgere i Danmark, uanset politisk eller religiøs observans. Derfor er det essentielt, at man gør op med sig selv, med hvilke briller man vil læse den. En politiseret forudfattethed kan skabe et bias, som ikke fremmer forståelsen, og som hæmmer eller endda forvansker de principielle diskussioner, som rapporten lægger op til. Det er derfor håbet, at alle læsere - politikere fra begge fløje, forskere, embedsmænd, interesserede borgere - vil respektere rapportens ånd og referere loyalt, hvis nogle punkter fra den kommer til at indgå i de diskussioner omkring ligestilling og medborgerskab, som finder sted i det danske samfund i dag.

Rapporten er udarbejdet af projektleder ph.d. Tina Magaard, som også har foretaget interview af 24 informanter. Journalist Pernille Ammitzbøll har leveret interviews af 23 informanter. Assistent Louise Bro Jacobsen har stået for bibliografisk research og transskription af interviews. Kommunikationskonsulent ph.d. Martin Ehrensvärd har sørget for den grafiske opsætning.

Tak til reviewere Professor Peter Nannestad, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, Professor Uffe Østergaard, Copenhagen Business School, samt Professor Henrik Palmer Olsen, Juridisk Fakultet. Tak til Lektor Peter Seeberg, Center for Mellemøststudier, Syddansk Universitet, for rådgivning i projektets indledende fase.

Indhold

0. INDLEDNING 8
0.0 Undersøgelsens fokus 8
0.0.1 FN's Kvindekonvention 9
0.0.2 Integration og ligestilling i Danmark 9
0.0.3 Emnets relevans 10
0.1 Teori 12
0.2 Metode 13
0.2.1 Dataindsamling 13
0.2.2 Respondent-tilgængelighed 13
0.2.3 Selvselektion og valg af respondentgruppe 14
0.2.4 Kontaktforløb 16
0.2.5 Interviewguide 16
0.2.6 Formulering af spørgsmål 17
0.2.7 Temadisplay 17
0.2.8 Kobling til teori 17
0.2.9 Behandling af data 17
0.2.10 Fortolkning af data 18
0.3 Litteraturliste 19
0.4 Policy 19
0.5 Deltagere i undersøgelsen 20
0.6 Hvad er ligestilling? Definition og begrebsudredning 22
TEMA 1: UDDANNELSE 27
1.1 Hvor vigtigt er det for dig at få en uddannelse? 28
1.2 Hvilken uddannelse kunne du godt tænke dig? 30
1.3 Familiens forventninger 34
1.4 Sociale udfordringer og løsninger 37
1.4.1 Kontrasten mellem studiemiljøet og de hjemlige forhold 38
1.4.2 Mødet med det andet køn 41
1.4.3 Lejrskole og studieture 42

1.4.4 Fester og dansk drukkulter 44
1.4.5 Religiøse fester 47
1.4.6 Bederum 47
1.4.7 Politiske skel 49
1.4.8 Racisme 49
1.4.9 Gensidige fordomme 50
1.4.10 Religiøs mobning 54
1.4.11 Mænds kontrol af kvinderne 55
1.4.12 Den sociale kontrol fra folkeskolen til universitetet 56
1.4.13 Gruppearbejde 61
1.5 Faglige udfordringer og løsninger 62
1.5.1 Fag, der driller 62
1.5.2 Demokratisk diskussionskultur 63
1.5.3 Forforståelsen 64
1.5.4 Sprogstøtteundervisning 65
1.5.5 Mangel på faglighed i folkeskolen 66
1.5.6 Praktiske fag og ligestilling 66
1.5.7 Seksualundervisning 67
1.5.8 Biologi 68
1.5.9 Historie 68
1.5.10 Religionsundervisning 69
1.5.11 Billedkunst 70
1.6 Hvordan opbygges de sociale netværk? 71
1.6.1 Netværks betydning for integration 71
1.6.2 Gymnasiepigernes netværk 71
1.6.3 Etniske opdelinger 73
1.6.4 Fordele og ulemper ved koncentration af tosprogede 74
1.7 Overordnede løsninger 76
TEMA 2: ARBEJDE OG KARRIERE 81
2.1 Mønsterbryderne 81
2.2 Hvor vigtigt er det for dig at få en karriere? 82

2.3 Hvad kan være vanskeligt i forhold til at komme ind på arbejdsmarkedet? 83
2.3.1 Gensidige fordomme 83
2.3.2 Manglende læreplads 84
2.3.4 Bopæl 85
2.3.5 Familiemønstre 86
2.3.6 Religiøst forbud: Kontakt med svinekød og alkohol 87
2.3.7 Religiøst forbud: Kontakt med mænd 88
2.3.8 Religiøst påbud: Tørklæde 90
TEMA 3: PRIVATLIV OG ÆGTESKAB 92
3.1 Ægteskab 92
3.2 Børn 98
3.3 Skal man adlyde sin mand? 100
3.4 Må manden slå kvinden? 102
3.5 Utroskab og straf 105
3.6 Skilsmisse 110
3.7 Polygami 114
3.8 Jomfru eller ikke-jomfru? 119
3.9 Den sociale kontrol 126
3.10 Valg af ægtefælle 133
3.11 Opsummering 143
TEMA 4: AT VÆRE MUSLIM 144
4.1 Hvad definerer "en god muslimsk kvinde"? 144
4.1.1 At efterleve Koranen? 145
4.1.2 At tro? 146
4.1.3 At overholde leveregler? 146
4.1.4 At respektere de fem søjler? 146
4.1.5 At bære tørklæde? 147
4.2 Tørklædet mellem religiøs symbolik og sociale spil 149
4.2.1 Hvem går med tørklæde? 149
4.2.2 Hvornår bør man tage tørklædet på? 149
4.2.3 Hvorfor går man med tørklæde? 150

4.2.4 Geografisk og sociologisk kontekst 153
4.2.5 Er tørklædet tegn på undertrykkelse? 154
4.2.6 Er tørklædet tegn på en en personlig proces? 154
4.2.7 En religiøs pligt 155
4.2.8 Et middel til at komme i Paradis 156
4.2.9 Mode og venindegrupper 158
4.2.10 Hetz mod islam 158
4.2.11 Gruppepres 159
4.2.12 Beskyttelse versus udsathed 160
4.3 Religiøse kilder 162
4.3.1 "Min far siger" 162
4.3.2 Satelit-tv 162
4.3.3 Imamer 163
4.3.4 Koranen og Hadith 163
4.4 Islamiske bevægelser 167
4.4.1 Al-Qaida og Osama bin Laden 167
4.4.2 Hizb-ut-Tahrir 167
4.4.3 Panteistisk sufi-islam 168
4.4.4 Det Muslimske Broderskab 169
4.4.5 Fethullah Gulen 174
TEMA 5: CASES 180
Case 1. At være muslimsk folkeskolelærer 180
Case 2. At være muslim på en muslimsk friskole 185
Case 3: At være imam i Danmark 191
5.3.1 Imam 1 191
5.3.2 Imam 2 198
6. KONKLUSION 202
6.1 Resumé af empirien 202
6.1.1 Uddannelse 202
6.1.2 Arbejde og karriere 205
6.1.3 Privatliv og ægteskab 205

6.2 Perspektivering....208
6.2.1 Begrebet "Ligestilling" og ligestillingstiltag....208
6.2.2 Multikulturalisme og sekularisme....211
6.2.3 Islam og islamisme....214
6.2.4 "Islam", "kultur" og Oplysning....217
BIBLIOGRAFI....221

Bilag:

1: CEDAW KONVENTIONEN

2: KORANCITATER

3: HADITH

4: FATWAER AF YUSUF AL-QARADAWI

5: SERVICES OF HILLINGDON BOROUGH CENTRAL MOSQUE

6: MENS' AND WOMENS' DIVORCE FORMS

7: DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND OF THE CITIZEN

8: SAMLET BIBLIOGRAFI, EFTER SØGNING PÅ WWW.BIBLIOTEK.DK, INKL. SØGETRÅDE

0. INDLEDNING

"opnåelse af fuld ligestilling mellem mænd og kvinder kræver en ændring af både mænds og kvinders traditionelle rolle i samfundet og i familien"
(FN's Konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder, præambel)

Billedet af muslimske kvinders liv i Danmark er mere kontrastfyldt end nogen sinde. Medierne fortæller om æresdrab, men også om frigjorte muslimske kvinder. Forskningsrapporter beretter om muslimske mænd, der forbyder familiens kvinder at komme i arbejde, men også om muslimske mænd, der tager en tørn med de huslige pligter og opmuntrer deres partneres deltagelse på arbejdsmarkedet. Det er positivt, at det går godt for en række muslimske kvinder i forhold til ligestilling, og det må i den forbindelse anerkendes, at mange muslimske kvinder har frihed til at definere deres egne roller. Men der fremstår tilsyneladende også eksempler på, at nogle muslimske kvinder føler sig presset til at indordne sig under religiøse eller traditionelle rammer, som de ikke selv har valgt. Derfor vil denne rapport beskæftige sig specifikt med ligestilling mellem kønnene blandt muslimske kvinder i Danmark. I forhold til bestemte problematikker, såsom integration på arbejdsmarkedet, vil en anden ligestillingsdimension, nemlig ligestilling mellem nydanskere og andre danskere, også blive berørt. Men det er ligestilling mellem kønnene, der udgør hovedproblemstillingen i denne undersøgelse.

0.0 Undersøgelsens fokus

Formålet med denne undersøgelse er at belyse de perceptioner og forestillinger, muslimske kvinder selv har af deres situation. Det er altså ikke en undersøgelse, som fokuserer på statistiske, faktuelle forhold på områder som levestandard, timers arbejde i hjemmet, integration i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet. Til gengæld vil undersøgelsen interessere sig for, hvordan muslimske kvinder i Danmark selv italesætter disse forhold, og hvordan de selv definerer ønskværdige forhold mellem kønnene. Derfor kan denne undersøgelse benyttes i samspil med andre undersøgelser, der undersøger ovennævnte faktuelle forhold. Har man for eksempel en forestilling om, at man gerne vil forbedre en bestemt gruppe menneskers forhold, er det afgørende at tage højde for, hvordan de selv oplever deres situation, og hvor det derfor kan være opportunt med konkrete tiltag.

0.0.1 FN's Kvindekonvention

Den meget overordnede ramme for undersøgelsens temaer er FN's Konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder, også kaldet Kvindekonventionen eller CEDAW-konventionen, som Danmark underskrev i 1983 (se bilag 1). Den stipulerer i præamblet, at "de stater, der deltager i de internationale menneskerettighedskonventioner, har pligt til at sikre mænd og kvinder lige ret til at nyde alle økonomiske, sociale, kulturelle, borgerlige og politiske rettigheder", samt at "fuld ligestilling mellem mænd og kvinder kræver en ændring af både mænds og kvinders traditionelle rolle i samfundet og i familien". Der opfordres til at "tage alle passende forholdsregler" for at afskaffe diskrimination af kvinder på uddannelsesområdet (Kap. III Art. 10) på arbejdsmarkedet (Kap. III Art. 10) samt i alle ægteskabs-og familieforhold (Kap. IV Art. 16). Det skal her dog siges, at Kvindekonventionen ikke er judiciabel i Danmark, fordi den ikke er inkorporeret i dansk ret.[1] Hvad der ligger i udtryk som "passende forholdsregler" er jo i høj grad også et politisk spørgsmål. Det er ønsket, at denne rapport netop kan bruges som afsæt for en kvalificeret juridisk og politisk diskussion af, hvorvidt Danmark i tilstrækkelig grad tager de nødvendige "passende forholdsregler" i forhold til ligestilling mellem kønnene i Danmark. Diskussionen vil altså ikke blive taget her, hvor fokus er på en bestemt gruppe respondenters perceptioner. Derfor vil uddrag fra Kvindekonventionen blive nævnt i forbindelse med relevante temaer, blandt andet i form af fremhævelse i faktabokse. Men der vil i denne rapport ikke foreligge nogen juridisk diskussion i forhold til retspraksis eller til CEDAW-komitéens arbejde, da dette vil lede væk fra rapportens fokus – en analyse af en vis respondentgruppes perceptioner af ligestillingsforhold.

0.0.2 Integration og ligestilling i Danmark

I Danmark har man i mange år haft specifikt fokus på nydanske kvinders ligestilling som én problemstilling blandt andre på ligestillingsområdet. Dette illustreres af en rapport fra 1998 "Etniske minoritetskvinders integration og retsstilling i Danmark. Delbetænkning II afgivet af det af indenrigsministeren nedsatte Kvindeudvalg".[2] Denne rapport rækker tilbage til konklusionerne fra en arbejdsgruppe under Indvandrernes Repræsentantskab i 1990. Her bredes viften ud til forhold som indvandreres "muligheder for deltagelse på lige fod med andre borgere i samfundets politiske, økonomiske, arbejdsmæssige, sociale, religiøse og kulturelle liv." Samtidig påpeges det som væsentligt, at integration er en

---

[1] Se diskussion af den justitsministerielle betænkning nr. 1407/2001, som ligger til grund herfor, i Kirsten Ketscher "Kvindekonventionen gælder I dansk ret", i Henrik Dam (red.) *Jura og historie – festskrift til Inger Dübeck som forsker*, Jurist-og Økonomforbundets Forlag, 2003, p. 446-448

[2] Indenrigsministeriet, *Etniske minoritetskvinders integration og retsstilling i Danmark. Delbetænkning II afgivet af det af indenrigsministeren nedsatte Kvindeudvalg*, Betænkning nr. 1359, 1998

proces, som "bør bestå af to væsentlige elementer, nemlig rettigheder og pligter." Henholdsvis 11 og 19 år efter disse to rapporter kan det være tid at spørge, hvor langt man i Danmark er nået i forhold til ovennævnte indsatser på ligestillingsområdet, og hvordan situationen opfattes fra de implicerede aktørers side. Denne rapport beskæftiger sig beskedent med ét hjørne af problematikken, altså ligestilling mellem kønnene, som den ser ud fra kvindernes side, og med én gruppe af kvinder, nemlig muslimske kvinder. Indenfor den gruppe er der blevet fokuseret på unge kvinder under uddannelse.

0.0.3 Emnets relevans

Men hvorfor beskæftige sig med ligestilling mellem kønnene for én specifik gruppe af borgere, og ikke for alle? Hvorfor ikke beskæftige sig med ligestilling blandt kristne, buddhister, jøder, asatroende og andre troende i stedet for at fokusere på den muslimske gruppe? Hvorfor ikke koncentrere sig om kvinder, som på den ene eller den anden måde er afskåret fra at deltage i samfundet? Alle disse tre vinkler kunne have været interessante at anlægge – og bør anlægges i fremtiden - men dette projekts budgetramme gjorde det nødvendigt at indsnævre perspektivet til én gruppe. Det ville dog være ønskværdigt efterfølgende at udbrede undersøgelsen til andre religiøse og etniske grupper end de muslimske, og andre segmenter end de uddannelsessøgende. Der er flere grunde til i første omgang at fokusere på muslimske piger og kvinders ligestilling. Som lektor Lene Kühle, Afd. for Religionsvidenskab, Aarhus universitet, gør opmærksom på,

> udgør netop ligestillingen ifølge de tilbagevendende internationale værdiundersøgelser (World Values Survey) en af de mest afgørende forskelle mellem muslimske og ikke-muslimske lande. Hvor 82 % af de adspurgte i de vestlige, kristent dominerede lande går ind for ligestilling mellem kønnene, gælder dette kun for 55 % i de muslimske lande og 67 % i de øvrige (…) Selv om man ikke umiddelbart kan slutte, at den lavere tilslutning til ligestilling i den muslimske verden også betyder, at muslimer i Danmark i mindre grad end andre danskere går ind for ligestilling, kunne disse tal dog antyde, at netop dette spørgsmål i særlig grad kan give anledning til brydninger og krav om nyfortolkning i mødet mellem muslimer og 'vestlige værdier'.[3]

En anden grund til at beskæftige sig med emnet er, at det fylder meget i den offentlige debat, med den kortege af myter, forsimplinger og konfliktende fortællinger, som det indebærer. En søgning på Infomedia, foretaget d. 6.2.2009, viser for eksempel, at der inden for de sidste 12 måneder har været betydeligt flere artikler i den danske dagspresse omkring islam og ligestilling af kvinder eller islam og undertrykkelse af kvinder, end der har omkring nogen af de andre religioner. Dette illustreres i tabel 1 og 2.

[3] Lene Kühle (2006), *Moskeer i Danmark – islam og muslimske bedesteder*, Århus: Univers, p. 134

Tabel 1. Søgning på Infomedia. Tidsrum: 6.2.2008 – 6.2.2009.
Søgeord: ”ligestilling” + ”kvinder” + en af følgende religioner:

	Antal referencer
Islam	238
Kristendom	48
Jødedom	11
Hinduisme	4
Buddhisme	2

Tabel 2. Søgning på Infomedia. Tidsrum: 6.2.2008 – 6.2.2009.
Søgeord: ”undertrykkelse” + ”kvinder” + en af følgende religioner:

	Antal referencer
Islam	190
Kristendom	31
Jødedom	12
Hinduisme	4
Buddhisme	1

Hvad enten dette fokus er berettiget eller ej, betyder det, at det er relevant at søge afdække, hvor skæringsfladerne mellem ”islam” og ”ligestilling” måtte findes hos de muslimske kvinder selv. I dette projekt bliver ordet altså først og fremmest givet til de muslimske kvinder for at høre, hvordan de opfatter spørgsmålet. I forlængelse af dette understreges det, at de holdninger, som bliver fremlagt i rapporten, ikke afspejler rapportens forfatters holdninger, men alene den variation af holdninger, som respondenterne selv har givet udtryk for. Kun afslutningsvis vil rapportens forfatter tage ordet, ikke så meget for at kommentere de skalaer af holdninger, som er blevet fremlagt, men snarere for at diskutere ud fra hvilke præmisser, man ønsker at diskutere de holdninger.

Den tredje grund til at fokusere specifikt på muslimske pigers og kvinders ligestilling er, at flere undersøgelser viser, at mange unge muslimer, nydanskere eller konvertitter,

tillægger religion og religiøs praksis væsentlig større betydning end andre unge[4]. Men om det kan have betydning for ligestilling, kan man ikke vide, før man har undersøgt det. I forlængelse af den diskussion er det relevant at spørge, hvilke fortolkninger af islam, der præger de unges indstillinger, netop for at få belyst, om religion spiller eller ikke spiller en baggrundsrolle i forhold til ligestilling blandt kønnene. Det understreges altså, at dette studie kun afdækker ét bestemt hjørne af ligestillingsproblematikken og derfor skal ses i sammenhæng med andre undersøgelser, som afdækker lignende problematikker, men ud fra andre vinkler.

0.1 Teori

Da indeværende rapport skal være lettilgængelig, vil det teoretiske aspekt blive reduceret til et minimum, om end det kunne være interessant at uddybe den vinkel i et senere studie. Men det vil her kort blive opridset, hvilke teorier der har dannet baggrund for udmøntningen af undersøgelsens bærende akser.

Begrebernes fortolkning afhænger af fortolkeren, og en betingelse for overhovedet at kunne føre dialog er, at man er opmærksom på hinandens brug af de begreber, der diskuteres - såsom ligestilling. Hvem argumenterer hvordan, hvordan positionerer de forskellige tilgange sig i forhold til hinanden? Hvilket erfaringsgrundlag danner baggrund for den enkeltes positionering? Analysen af disse positioneringer inspireres af den nyere franske sociologi med François Dubet[5] i spidsen. Dubet lægger vægt på analyser af subjekters interaktioner og påvirkning af hinanden og deres omgivelser. Ifølge Dubet kan ingen reduceres til at være et rent produkt af ydre pres eller begrænsninger. Det betyder ikke, at man skal negligere ydre pres og begrænsninger, hvilket ville være en lige så forsimplet anskuelse som at hævde, at den enkelte er et passivt objekt. Tværtimod er det vigtigt at belyse, hvordan individet agerer inden for de givne socio-økonomiske og politiske rammer. Dubets teori og metode er ligeledes velegnet til at belyse, hvordan hybride identiteter opbygges, forandres og er med til at forme andre identiteter. Det er nemlig væsentligt at belyse, hvordan den enkelte konstruerer sine begreber og sit verdenssyn. Med baggrund i analyser af islam og islamisme foretaget af fortrinsvis tre professorer i islamiske studier, Gilles Kepel fra Institut d'Etudes Politiques, Paris, samt Mehdi Mozaffari, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet og Jakob Skovgaard-Petersen, TORS, Københavns Universitet, vil det afslutningsvis blive diskuteret, hvorvidt islamisme som politisk-religiøs bevægelse kan siges at have eller ikke have betydning for ligestillingsspørgsmål blandt unge muslimske kvinder i Danmark.

---

[4] Tallat Shakoor & Rie Wellendorf Riis (2007), *Tryghed blandt unge nydanskere,* København: Trygfonden, p. 33

[5] François Dubet (1994) *Sociologie de l'expérience*, Paris : Seuil ; François Dubet (2004) *Between a Defence of Society and a Politics of the Subject : The Specificity of Today's Social Movements*, in Current Sociology, vol. 52, no. 4, p. 693-717 ; Nicolas Truong (2008) « François Dubet, pourfendeur de la galere scolaire », *Le Monde de l'Education*, nr. 375, décembre 2008

0.2 Metode

I udarbejdelsen af undersøgelsens design er der taget højde for to parametre: For det første er selve undersøgelsens emne lidt ømtåleligt i den danske offentlighed, og det er derfor ekstra vigtigt at opnå en præcis og nuanceret kortlægning af problematikken. For det andet har projektet en beskeden budgetramme, hvilket lægger nogle naturlige begrænsninger på projektets mulige metodevalg. Der vil her blive redegjort for de anvendte metoder indenfor data-indsamling, formulering af interview-spørgsmål samt litteratursøgning.

0.2.1 Dataindsamling

Dataindsamling og databehandling er inspireret af Wint og Franks kvalitative, eksplorative undersøgelsesmetode.[6] Den kvalitative tilgang giver plads til respondenternes selvfortælling og selvforståelse, og den eksplorative karakter gør det muligt at udforske emner og tilgange, som måske ikke oprindeligt var tænkt ind i undersøgelsen, men som undervejs viser sig at være vigtig for en del af respondenterne. En tredje vigtig begrundelse for at følge den metode er, at respondenterne får mulighed for at formulere ønsker til forbedring af deres situation. Denne undersøgelses fokus har nemlig været at lade eventuelle policy forslag komme fra deltagerne selv, hvilket kræver, at intervieweren tager udgangspunkt i respondenternes egen forståelse af deres situation. Derfor må intervieweren holde sig fra at trække sine egne *a priori*-forestillinger om det undersøgte emne, i dette tilfælde ligestilling, ned over respondenterne. Selv om en given respondent beskriver en situation, som ud fra CEDAW-konventionens præmisser ikke defineres som "ligestilling", er det ikke sikkert, at respondenten definerer sig selv som "manglende noget". Derfor må intervieweren som udgangspunkt formulere sine spørgsmål og kommentarer, så de giver plads til, at respondenten italesætter sin position, som vedkommende selv opfatter den.

0.2.2 Respondent-tilgængelighed

For at leve op til målsætningen om at lade muslimske piger og kvinder i Danmark komme til orde i ligestillingsdiskussionen, kræver det i første omgang, at de har lyst til og mulighed for at medvirke. Der har fra undersøgelsens start været taget højde for følgende problemstilling:

---

[6] Eleanor Wint & Christine Frank (2006), "From 'Poor' to 'Not Poor': Improved Understandings and the Advantage of the Qualitative Approach", *Journal of Sociology and Social Welfare*, Volume XXXIII, Number 1

Unge nydanskere er svære at få til at deltage i undersøgelser. Det er relativt nyt, at man er blevet klar over denne problemstilling inden for indvandrerforskningen, om end problemstillingen muligvis har været til stede i mange tidligere undersøgelser[7]

Spørgsmålet om respondenttilgængeligheden nævnes som en specifik udfordring i en del danske undersøgelser blandt nydanskere. Der nævnes svarprocenter som 54 % eller endda så langt nede som 30 %.[8] Især når det drejer sig om følsomme spørgsmål som religion og kønsroller, må man som udgangspunkt spørge, om det kan være en udfordring at motivere mulige respondenter til at deltage i undersøgelsen. Derfor er det vigtigt, at spørgsmålene formuleres derefter, og at respondenterne sikres anonymitet.

0.2.3 Selvselektion og valg af respondentgruppe

De to hovedspørgsmål er, *om* man overhovedet kan komme i kontakt med nogen fra den ønskede respondentgruppe, og hvis ja, *hvem* fra den gruppe, man kan komme i kontakt med. Specielt i et studie som dette skal man regne med en vis selvselektion, som betyder, at relevante respondenter muligvis ikke kan eller vil medvirke. Man skal altså desværre regne med bortfald, som ikke er kvalitetsneutrale, men som tværtimod er knyttet til variabler, der er væsentlige i forhold til undersøgelsens formål. For eksempel ville det være oplagt for et ligestillingsstudie som dette at interessere sig for unge muslimske kvinder, som mod deres vilje måtte blive holdt hjemme hos forældrene eller i et tvangsægteskab, eller udsat for vold – situationer, som af og til får en vis mediebevågenhed. Men sådanne respondenter er ikke bare svært tilgængelige, de er også sårbare, og derfor overlades det til projekter med psykolog-ekspertise og flere ressourcer at interessere sig for dette spørgsmål. Det er altså vigtigt at være opmærksom på denne begrænsning i studiet. For at kompensere delvist for den form for selvselektion har den foretrukne linje været at lytte til de medvirkende respondenter, hvis de fortæller om andre kvinder i ovennævnte situationer.

Efter at have taget højde for spørgsmålene omkring respondenttilgængelighed samt selvselektionsmekanismer har valget været at koncentrere informationsindhentning og interviews indenfor uddannelsessektoren og altså fortrinsvis at interviewe piger, som er

---

[7] Shakoor, *op.cit.*, p. 21. Af nyere undersøgelser henviser Shakoor bl.a. til Mette Deding, Torben Fridberg &, Vibeke Jakobsen (2006) *En pilotundersøgelse blandt indvandrere fra Tyrkiet*, København: Socialforskningsinstituttet, 2006; Peter Gundelach; Esther Nørregård-Nielsen (i samarbejde med) (2007) *Etniske gruppers værdier – Baggrundsrapport* Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark i samarbejde med Peter Gundelach og Esther Nørregård-Nielsen, København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2007. Se også Gunvor Christensen & Stine Røn Christensen (2006) *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration. Afdækning af muligheder og perspektiver* København: Socialforskningsinstituttet, 06:16 ; Vibeke Jakobsen & Mette Deding (2008), Mette *Employment among immigrant women and men in Denmark*, København: Socialforskningsinstituttet 08:2008

[8] Mette Deding, Torben Fridberg &, Vibeke Jakobsen (2006) *En pilotundersøgelse blandt indvandrere fra Tyrkiet*, København: Socialforskningsinstituttet, 2006 p. 29

aktive på ungdomsuddannelser og højere uddannelser. Denne respondentgruppe kan måske bidrage med viden om, hvordan de selv er kommet videre i uddannelsessystemet, og om hvordan man kommer videre med ligestilling mellem kønnene i mere udsatte familier.

Metoden for indkredsning af relevante respondentprofiler er inspireret af Peter Dahler-Larsen[9] og sigter efter at foretage signifikante punktnedslag, som muliggør en identifikation og diskussion af generelle tendenser, problemstillinger og handlemønstre. De variationer af holdninger, som findes inden for en given gruppe, afdækkes ved at arbejde ud fra et "mætningsskema". Det betyder, at når en bestemt profil har medvirket, vil man søge ikke at interviewe flere med den profil, men i stedet søge andre profiler, så variationen i respondentgruppen bliver afdækket. Dog etableres her en kernegruppe af unge muslimske piger, som går i 2. og 3. G. på forskellige gymnasier. De udgør halvdelen af de kvindelige muslimske respondenter (17 ud af 34). Ud fra denne fokusgruppe er typiske tendenser kortlagt, og de er så testet på andre felter med et mindre antal. Ud over de unge kvinder er det også blevet prioriteret at interviewe mere modne muslimske kvinder, som selv er rollemodeller i sammenhænge, hvor muslimske børn og unge kommer. Der er endvidere søgt variation på parametre som socio-økonomisk niveau, etnisk oprindelse, danskfødt/flygtning /indvandrer samt en skala af positioner i forhold til det at være muslimsk kvinde i Danmark. For at få et bredere perspektiv på undersøgelsen er 11 ikke-muslimske uddannelsesvejledere også blevet interviewet. Den primære fokusgruppe er gymnasiet, og derfor medvirker studievejledere fra gymnasier med over 20 % tosprogede. Det optegnes, hvilke tendenser disse udannelsesvejledere har observeret, og derefter verificeres det, om disse tendenser også gælder på andre uddannelsesinstitutioner, som tiltrækker en del unge muslimske piger og kvinder. Det har været et metodisk valg at interviewe vejledere, som i kraft af deres erfaring kan give mere overordnede billeder af situationen. En studievejleder gør opmærksom på, hvilket bias det kan medføre:

Vi ser jo typisk de unge, når de har problemer, fraværsproblemer for eksempel. Så vores erfaringer kan måske ikke helt bredes ud til noget generelt. Det er et billede på en situation, men det er ikke et gennemsnitligt billede.

Men dette bias opvejes af, at det ofte er de mere velfungerende piger, som deltager i interviewene. Derfor er det relevant at lytte til studievejledernes oplysninger om, hvad de typisk ser af problemstillinger for de mere udsatte elever.

Endelig har det været overvejet, om der skulle inkluderes mænd i undersøgelsen, men det blev besluttet at prioritere bredere typologisk repræsentativitet blandt kvinderne. Den maskuline synsvinkel bliver indirekte berørt i interviewene ved at spørge kvinderne, hvad deres perception af mændenes forventninger er. Dette valg er baseret på den betragtning, at kvindernes ageren af og til kan være præget af anticiperede reaktioner,

[9] Peter Dahler-Larsen (2002) *At fremstille kvalitative data*, Odense: Odense Universitetsforlag

altså at hun agerer i forhold til forventninger, hun går ud fra mandlige familiemedlemmer har til hendes opførsel. Dette er altså med til at kortlægge de bevæggrunde, som kan have indflydelse på de unge kvinders valg. De eneste mænd, som deltager, er to imamer, som er blevet interviewet separat, og hvis svar fremlægges samlet til sidst i undersøgelsen. Disse er blevet inkluderet, fordi de unge kvinder af og til refererer til imamer som autoriteter. Derfor har det været på sin plads at lade imamer fra to forskellige strømninger udtale sig om de problemstillinger, der har relevans for de unge kvinder.

Geografisk er undersøgelsen blevet koncentreret omkring hovedstadsområdet, Århus, Odense og en mellemstor provinsby. Sidstnævnte er inddraget i undersøgelsen for at belyse, om de tendenser, som findes i større byer, også træder frem i en mellemstor provinsby, eller om det tværtimod ikke er tilfældet. I løbet af undersøgelsen trådte det frem, at der ikke var nogen væsentlig forskelle at observere de forskellige byer imellem. Derfor, og for at beskytte informanternes anonymitet, refereres der i dette studie ikke til respondenternes bopælsområde.

0.2.4 Kontaktforløb

Kontakten med respondenterne har til dels været baseret på interviewernes allerede eksisterende netværk. Men flertallet af respondenterne er fundet ved at kontakte ressourcepersoner fra relevante institutioner, som så har formidlet kontakten til eleverne. Ved at finde respondenterne på uddannelsesinstitutionerne har det også været muligt at undgå evt. sprogvanskeligheder, som måtte opstå i andre kontekster. En mindre del af interviewene med de unge under uddannelse er dobbelt-interview, altså hvor to personer er blevet interviewet samtidig. Interviewene er udført ved interviewerens personlige fremmøde, undtagen fem, som grundet interviewerens brækkede fod har måttet udføres over telefonen eller pr. mail. Ellers er interviewene blevet udført på uddannelsesinstitutionerne eller i respondentens hjem.

0.2.5 Interviewguide

Den kvalitative, eksplorative tilgang skal sikre, at interviewene i så høj grad som muligt bygges op omkring respondentens eget ordforråd og udtryksform. Derfor arbejdes der ikke ud fra et decideret spørgeskema, men en interview-guide bygget op omkring stikord og enkle spørgsmål. Det muliggør en dynamisk og spiraliserende proces, hvor intervieweren i højere grad kan gå i dybden med de for den enkelte respondent relevante temaer. Den eksplorative tilgang betyder, at nye temaer kan udforskes, hvis de viser sig at være vigtige for flere respondenter. Denne tilgang har betydet, at interviewenes længde har varieret markant, alt efter hvor meget respondenten havde på hjerte. Det korteste interview er på 25 minutter, det længste på 2 timer og 6 minutter.

0.2.6 Formulering af spørgsmål

Spørgsmålene er formuleret så åbent som muligt, og der tages udgangspunkt i respondentens personlige liv og oplevelser, såsom "Hvad synes du godt om her på gymnasiet?", "Er der noget, som kan være vanskeligt i forbindelse med uddannelsen?". Ligeledes lægges vægt på enkle formuleringer i spørgsmålene for at undgå misforståelser og usikkerhed. Der tages i interview-situationen højde for den enkelte respondents udgangspunkt. Det fleksible interviewdesign åbner mulighed for diskussioner, som dog holdes indenfor de tematiske rammer. Det vægtes, at respondenterne får rum til at fortælle åbent og konkret om deres eget liv. Ligeledes søges det også afdækket, hvordan de forskellige tendenser positioneres i forhold til hinanden. Her er det vigtigt at være opmærksom på mulige modsætninger mellem forskellige grupper, og hvorvidt sådanne forhold kan have indflydelse på respondentens svarstrategi.

0.2.7 Temadisplay

Spørgeskemaet er bygget op efter fire på hinanden følgende hovedtemaer: uddannelse, arbejde, privatliv, religion. Det har fungeret godt at starte med det praktiske omkring ligestilling i uddannelse og job for derefter at gå videre til ligestilling i privatlivet og eventuelt religion.

0.2.8 Kobling til teori

Hvad angår spørgsmålet, om islamistisk aktivisme har indflydelse på muslimske kvinders ligestilling i dag, er det under alle omstændigheder svært at måle. Og hvis en forsker lægger den vurdering ned over en situation, er det ingenlunde sikkert, at det er det, som respondenten selv forstår sker. For at undgå at præge informanterne i selve interviewsituationerne er termen "islamisme" aldrig blevet brugt af intervieweren, og ikke en eneste respondent har selv brugt udtrykket. Men derfor er det stadig relevant at diskutere begrebet afslutningsvis, netop for at belyse, hvad det er, de unge kvinder selv ser ske, og i hvor stor udstrækning de er bevidste om, hvilke strømninger de repræsenterer.

0.2.9 Behandling af data

Data behandles efter Peter Dahler Larsens tre grundregler: autenticitetsreglen, inklusionsreglen og transparensreglen. Autenticitetsreglen er overholdt ved, at interviewene er blevet transskriberet for at sikre, at data behandles i oprindelig form. I

gengivelse af citaterne har valget været at gengive så ordret som muligt, hvorfor talesprogsudtryk og vendinger er bibeholdt. Inklusionsreglen betyder, at alle data vedrørende en bestemt kategori i interviewguiden skal medtages på pågældende sted i displayet. Derfor er de forskellige passager fra interviewene er blevet fordelt på de fire temaer, uddannelse, arbejde, privatliv, religion. Derefter er temaerne blevet organiseret i undertemaer, og for hvert undertema er viften af typologisk repræsentative holdninger blevet kortlagt. Derfor viser man ikke bare subjektivt udvalgte eksempler fra et datasæt, men selve datasættet.[10] Dette gør det muligt efterfølgende at basere konklusioner på alle de fundne data. Der er naturligvis ikke plads til at gengive samtlige informanters hele udsagn omkring dette eller hint tema, såsom "valg af uddannelse", "studierejse" eller "valg af ægtefælle". Det betyder, at det er nødvendigt at udøve, hvad Dahler-Larsen kalder "meningskondensering", altså at man gengiver typologisk repræsentative udsagn, så hele viften af holdninger bliver repræsenteret. Transparensreglen indebærer, at der skal foreligge et gennemskueligt og overskueligt display. I denne sammenhæng er det gjort ved at gå ud fra de fire hovedtemaer, som svarer til hovedkapitler, som så er inddelt i underkapitler, som svarer til undertemaerne. Dette har gjort det muligt at bevare overskueligheden samtidig med, at temaer, som ikke oprindeligt var med i displayet, såsom flerkoneri, har kunnet indføjes, fordi en del informanter spontant har udtalt sig om det.

Det bemærkes endelig, at når interviewene gengives i rapporten, betyder "R" "Respondent", mens "I" betyder "Interviewer".

0.2.10 Fortolkning af data

Fortolkning af data er altid et springende punkt i sociologiske undersøgelser. Faren er, at forfatterens fortolkning i virkeligheden siger mere om forfatterens synspunkter end om respondenternes. Valget i denne undersøgelse har været at spørge ind til respondenternes egne fortolkninger af de begreber, de bruger, og at undlade ethvert forsøg på videre fortolkning i selve rapporten. Tværtimod har det været et klart valg alene at analysere, hvor respondenterne står i forhold til hinanden, i hvilke situationer de bruger hvilke begreber, og hvordan de selv definerer ligestilling og dertil relaterede begreber. Snarere end at lægge en fortolkningsramme ned over det empiriske materiale er det blevet foretrukket blot at lægge materialet frem til diskussion. Rapportens forfatters egen vinkel og oplæg til videre diskussion er som før nævnt at finde i den afsluttende perspektivering.

Hvordan den enkelte læser måtte vælge at fortolke de forskellige passager er rapportens forfatter naturligvis ikke herre over. Dog skal det understreges, at dette er en kvalitativ undersøgelse, og at man derfor ikke kan generalisere ud fra undersøgelsen på samme måde som man ville kunne på baggrund af en kvantitativ undersøgelse. Derfor er

[10] Peter Dahler-Larsen, *op.cit.*, p. 42

det forfatterens håb, at eventuelle læsere, snarere end at generalisere ud fra rapporten, vil være med til at lægge dens observationer ud til en bredere debat, som alle kan deltage i, uanset religiøs eller politisk baggrund.

0.3 Litteraturliste

Ved projektets start var litteraturlisten fortrinsvis fransk og engelsk. Som del af dette projekt skulle der gøres kort rede for hovedtendenser i den litteratur, der allerede findes på dansk om emnet. Da søgningen skulle begrænses til dansk litteratur, er den foretaget via databasen www.bibliotek.dk, som skulle have referencer over samtlige værker udkommet i Danmark samt have et finmasket søgesystem. Dog dukker for eksempel forskningspublikationer fra SFI ikke op, måske fordi de ikke udkommer som tryksager, men alene kan downloades fra SFI's hjemmeside. Men det er værd at være opmærksom på, hvis man senere skulle lave en lignende undersøgelse på basis af www.bibliotek.dk. Endvidere viser en håndsøgning på et kommunebibliotek, at visse referencer ikke er blevet repertorieret. For eksempel indeholder Arne Møller Schmidt's *Voldtægt og drug rape*[11] de relevante kapitler "Voldtægt var incest" af Jørgen Lange Thomsen (p. 40-41) og "Voldtægt er din egen skyld" af Lotte Juhl (p. 45-47), lige som bogen refererer til det af Integrationsministeriet støttede projekt "Løft sløret for seksuelle overgreb". Der er altså en del referencer, som ikke opfanges af bibliotek.dk's søgemaskine. Dette til trods har de hidtidige søgninger, inklusive de 96 referencer fra bibliotek.dk, givet et rimeligt dækkende billede af den litteratur, der findes om emnet. Det vurderes som grundlag nok for at kunne analysere de tendenser og spændingsfelter, som præger den danske forskning og offentlige debat. De 96 referencer er opnået ud fra en søgning på søgetråde, som kan ses i bilag 8. Hvis en undersøgelse er foretaget i udlandet, er den ikke noteret. Hvad angår dokumenttyper, er søgningen begrænset til videnskabelige publikationer (tidsskriftartikler og bøger) og fagbøger til et bredere publikum. De inkluderede værker er blevet repertorieret gennem RefWorks.

0.4 Policy

Hvad skal man gøre for at fremme ligestilling, der hvor den kunne forbedres? Denne rapports udgangspunkt har været at spørge de muslimske piger og kvinder selv. De indløbne forslag anskues derefter i forholdet til en principiel diskussion om, hvilken samfundsmodel man vil bygge lovgivningen på. Det indledende studie af de referencer, som er kommet frem i litteratursøgningen viser en klar tendens til at formulere den danske debat og forskningslitteratur på multikulturalismens præmisser – hvad enten den

[11] Arne Møller Schmidt (2007) *Voldtægt og drug rape* Århus: Siesta

enkelte forfatter er positivt eller negativt indstillet overfor multikulturalismen. Men multikulturalismen som politisk projekt er blevet formuleret i angelsaksiske lande, hvis samfundsopbygning, statsopfattelse og juridiske tradition på mange punkter adskiller sig fra Danmarks ditto. Det argumenteres, at Danmark på flere områder ligner Frankrig mere end Storbritannien, og at det derfor kan være opportunt at hente inspiration, ikke kun fra den britiske multikulturalisme, men også fra den franske sekularisme. Dette muliggør, at man fra hver enkelt model udleder de principper og praksis, som passer bedst til danske forhold uden at kopiere kritikløst.

0.5 Deltagere i undersøgelsen

Ofte vil rapporter af denne type have et særskilt kapitel, hvor respondenternes profil præsenteres detaljeret. Indeværende projekt har måttet tage højde for en specifik problemstilling, nemlig at flere respondenter før har været udsat for vold eller grov mobning, netop fordi de udtalte sig om ligestilling. Andre er meget opmærksomme på den sociale kontrol, som findes i deres eget miljø og har derfor understreget, hvor altafgørende anonymitet er for dem. Derfor har det været nødvendigt at sløre respondenternes identitet så meget som muligt, uden at det gik ud over analysernes validitet. Endelig kan nogle informanter have holdninger, som måske vil undre, irritere eller chokere nogen læsere. Meningen med denne rapport er at fokusere på den vifte af argumenter, som eksisterer, og lægge dem frem til en lødig og saglig debat. Derfor er det essentielt, at der er fokus på argumenterne, ikke på personerne. Meningen er jo heller ikke at udstille nogen, men at gøre rede for diskurser, som findes i Danmark i dag. Derfor præsenteres de medvirkende kun meget kort og overordnet i dette afsnit.

I alt har 47 personer deltaget. 36 er selv muslimer. 11 er ikke-muslimske uddannelsesvejledere på institutioner, hvor de unge kvinder er blevet interviewet. Ikke-muslimerne er fordelt på 4 studievejledere fra gymnasier med et vist optag af muslimske elever, 2 skoleledere fra folkeskoler med over 75 % tosprogede, 2 studievejledere fra VUC, 2 fra Teknisk Skole, henholdsvis frisørlinjen og tandteknikerlinjen og 1 fra et universitet.

Også blandt de muslimske medvirkende ligger tyngdepunktet på gymnasieuddannelsen. 17 ud af 34 kvindelige muslimske respondenter er gymnasieelever. Med udgangspunkt i denne målgruppe er der blevet udvidet til andre grupper med 2 elever fra en muslimsk friskole, 3 elever fra Teknisk Skole samt 2 universitetsstuderende. Respondentgruppen er så blevet yderligere udvidet med to meget forskellige profiler, en hjemmegående husmor i polygamt forhold og en kvinde, som har færdiggjort sine universitetsstudier.

I denne gruppe af unge kvinder under uddannelse befinder langt de fleste sig i aldersgruppen 18-23 år. Den hjemmegående husmor er også at finde i den aldersgruppe. Da der ligeledes er interviewet elever fra en muslimsk friskole og fra Teknisk Skole, er

nogle få respondenter under 18. En enkelt universitetsstuderende er over 23, hvilket også gælder for den respondent, som har færdiggjort sine studier.

En anden gruppe udgøres af mere modne muslimske kvinder, som er ressourcepersoner i sammenhænge, hvor de kan være rollemodeller for de yngre piger og kvinder. Disse kvinder er aldersmæssigt fra midt i trediverne til sidst i halvtredserne. Det drejer sig om 7 respondenter, en børnehavepædagog, to folkeskolelærere, en lærer fra en muslimsk friskole samt en underviser på en højere læreranstalt. Endvidere deltager to kvinder med rådgivende funktioner, en fra en telefonrådgivning, en anden fra en muslimsk forening. Sagt på en anden måde er altså 7 ud af 18 interviewede ressourcepersoner selv muslimer. For at sløre informanternes identitet kaldes disse ofte "muslimske ressourcepersoner", medmindre det er nødvendigt at angive vedkommendes jobfunktion mere præcist.

Endelig har to mænd medvirket. Det drejer sig om to imamer med forskellig baggrung og forskellig tilgang til islam.

De muslimske informanters etniske oprindelse er tyrkisk, afghansk, somalisk, arabisk (palæstinensisk, syrisk, tunesisk, irakisk, libanesisk), kurdisk, bosnisk, russisk tatar, dansk konvertit. Den typologiske repræsentativitet er desuden udvidet med én alevi og én ex-muslim. Alevier regnes i Tyrkiet for at være muslimer, men er i Danmark registreret som et selvstændigt, ikke-muslimsk trossamfund. Den medvirkende meldte sig til interviewet som muslim og er derfor inkluderet i undersøgelsen. Ex-muslimen viste sig i løbet af interviewet at definere sig selv som ateist og ex-muslim. Hendes profil er bibeholdt i undersøgelsen, da hendes typologiske repræsentativitet har vist sig at spille en vigtig funktion i forhold til at belyse ligestillingsproblematikker i visse miljøer indenfor målgruppen.

Tørklædet har været meget debatteret i Danmark, og den debat forholder dette studie sig til gennem de interviewede piger og kvinders egne udsagn. Ud af de 34 muslimske kvindelige medvirkende bærer 14 ikke tørklæde, 17 bærer tørklæde, to jilbab og én niqab. De tre sidstnævnte er alle danske konvertitter. Ud af de 14 piger uden tørklæde har to prøvet at gå med det og har taget det af igen. En med tørklæde overvejer at tage det af. En uden tørklæde vil gerne have det på, men først når hun føler sig klar til det. Blandt tyrkerne og afghanerne bærer næsten ingen tørklæde. Blandt araberne og somalierne bærer næsten alle tørklæde, så den etniske oprindelse lader til ikke at være helt uvæsentlig i forhold til at vælge at bære eller ikke bære tørklæde.

Når respondenterne præsenteres i de næste kapitler, varierer identifikationen af dem, da anonymitetskriteriet har skullet respekteres hele vejen igennem. Derfor udvælges karakteristika, som ikke afslører vedkommende, men som er relevante i forhold til det diskuterede emne, og som indikerer generelle tendenser i det empiriske materiale. Endvidere bruges af og til betegnelsen "med tørklæde" / "uden tørklæde". Dette valg er foretaget, fordi der i den danske litteratur har været tendens til en monolitisk fremstilling af tørklædet, hvad enten det er for at argumentere, at det er undertrykkende, eller for at argumentere, at det er frigørende. Ofte får man fornemmelsen af, at disse to modsatrettede

eksempler først og fremmest bruges for at præge, hvordan de ikke-muslimske danskere ser på det. Her har valget været snarere se på, hvordan de muslimske kvinder med og uden tørklæde ser på hinanden, og altså forsøge at dække hele spektret af tilgange til tørklædet. Som det fremgår af dette projekt, går holdninger og forestillinger ofte på kryds og tværs mellem respondenter med og uden tørklæde. For at illustrere dette præsenteres respondenterne altså af og til som tørklæde/ikke-tørklædebærende, uden yderligere kommentarer.

0.6 Hvad er ligestilling? Definition og begrebsudredning

Inden gennemgangen af undersøgelsens resultater på displayets fire temaer er det på sin plads at kortlægge, hvilke diskursive strategier respondenterne har i forhold til selve begrebet "ligestilling".

Ifølge CEDAW-konventionen betyder ligestilling som allerede nævnt, at kvinder og mænd skal nyde samme "økonomiske, sociale, kulturelle, borgerlige og politiske rettigheder". I indledningen til denne rapport blev der lagt op til, at begrebet "ligestilling" skulle behandles ud fra respondenternes egne præmisser. Så hvad siger de muslimske kvinder selv? Det er her vigtig at være opmærksom på, at der blandt de muslimske informanter observeres tre overordnede diskursive strategier for definition af ligestilling og relaterede begreber såsom "lighed", "at være lige".

1) Ligestilling betyder som i CEDAW-konventionen lige økonomiske, sociale, kulturelle, borgerlige og politiske rettigheder. Der fokuseres gerne på faktuelle og juridiske områder, såsom ligeløn på arbejdsmarkedet, lige arbejdsfordeling i hjemmet, lige arverettigheder for mænd og kvinder. Ligestilling som her defineret ses som noget positivt. Denne ligestillingsopfattelse kan gå hånd i hånd med kritik af passager i Koranen eller tradition i muslimske familier. Denne tilgang illustreres af følgende tyrkiske respondent:

Det er fakta, at der ikke er ligestilling, i kraft af at der ikke er lige løn i Danmark mellem kønnene. Så kan man så sige, for etniske minoritetskvinder der er der et dobbelt glasloft, og det er virkeligt. De har det sværere, og det er ikke bare tørklæde eller ikke tørklæde. 3F havde sådan en spøjs kampagne, et postkort hvor en minoritetskvinde sidder overfor hendes arbejdsgiver, så siger hun 'jeg vil have det samme i løn som min kollega' så siger han 'kvinderne eller mændene'. Den synes jeg faktisk var meget spøjs og så meget jeg kan grine ad den, så kan jeg også bekymre mig, for jeg tror, at det er virkeligheden. At der findes det her dobbelte glasloft.

Samtidig er der den der manglende ligestilling i rigtig mange af de muslimske hjem, at alt hvad der hedder hjemmet, det er kvindens opgave. Hvis du gerne vil have en ordentlig karriere, så er det ikke altid 37 timer, ret tit så er du oppe på 60 timer, hvis du gerne vil køre den derudad og at du ved at der ligger en fuldtidsstilling derhjemme også, hvor meget har man så egentlig lyst til? Så er det selvfølgelig også en hindring for det at skabe en karriere, så der ligger også noget kultur mønster i det og noget manglende ligestilling osv. For eksempel en dag, der sad vi med nogle venner og ved du hvad det værste af det hele er? - det var kvinderne, der startede den der

forskelsbehandling. Netop det med at 'min lille pige skal lære og dække bord og lave mad, drengen han kan få lov til at ligge med far på sofaen og slappe af.'

Når det så er sagt, så vil jeg aldrig lægge skjul på, at jeg som kvinde har fysiske begrænsninger i forhold til min mand. F.eks. tager jeg meget lang tid om at slå græs, mens min mand går hurtigere med det der apparat end jeg gør, hvilket passer mig glimrende. Men ellers handler det for mig ikke om hvem der har lavet hvad og hvordan. Der er nogle nøglebegreber, den der gensidige forpligtigelse, det der gensidige bånd, man har til hinanden – jeg tror, der er mange der lever i ægteskaber, hvor de er helt fremmede overfor hinanden, så for mig handler det om loyalitet, om respekt, om tryghed, det handler om at man er hinandens base. Går en af søjlerne, så kan man ligeså godt gå fra hinanden. Min mand og jeg har for mange år siden lavet en aftale, og den kører bare automatisk. Den, der først kommer ind af døren, er også den, der først går i gang med maden. Så de der praktiske ting som rengøring… så kan vi bruge en søndag formiddag på det, så er vi glade, så har vi gjort det. Den, der kommer hjem og bemærker, at huset trænger til at blive støvsuget, den person gør det. Vi tænker ikke så meget over rollefordelingerne, der er ikke noget, der hedder at 'det her er din pligt', overhovedet ikke.

2) Ligestilling har samme betydning som i ovenstående, men ses ikke umiddelbart som noget positivt. Respondenten vil derfor ikke argumentere, at der er ligestilling i islam, men snarere argumentere, at islam giver noget, der er bedre end ligestilling, såsom respekt for kvinden, beskyttelse af kvinden og komplementære rettigheder til kvinden. Som eksempel kan citeres en dansk konvertit:

Det er manden der er overhovedet, det er også ham der har ansvaret for hvad hans kone gør. Han kan selvfølgelig ikke kontrollere alt hundrede procent, men han kan ligesom sige, at du skal gøre sådan, ellers bliver der konsekvenser. Du skal gå tildækket, for eksempel. Og hvis manden han kalder, så skal kvinden komme, men selvfølgelig hvis hun er syg eller det er skadeligt for hende, så er der altid undtagelser. Men normalt når manden kalder, så er det kvindens pligt at komme. Hun har selvfølgelig også sine rettigheder.

En anden respondent forklarer, hvorfor hun er glad for forskellene i rettigheder og pligter indenfor islam:

Jeg er glad for, at jeg er kvinde og synes at det er virkelig fedt, at jeg ikke er mand. Som mand i islam har man et meget stort ansvar, som kvinden ikke har. Man behøver ikke at sidde og tænke på alle de byrder de stakkels drenge har. Hvis min far nu skulle gå hen og dø, så er det min lillebror, der skulle tage sig af os alle sammen. Det er hans ansvar og ikke vores. Lad os forestille os et muslimsk ægtepar, begge arbejder. Kvinden har ikke noget ansvar for at deltage i omkostningerne overhovedet. Pengene hun tjener er hendes, mens manden skal dele pengene med hende. Jeg synes faktisk, at kvinden er mere fri end manden i religionen.

Hun bakkes op af en tredje informant, som lægger vægt på, at islam beskytter kvinden:

I islam har manden flere forpligtelser overfor familien end kvinden, når vi snakker om den økonomiske del. Det kvinden arver er hendes eget, men han skal dele det han arver med sin familie.

Derfor arver kvinder kun det halve af mænd. Kvinden behøver ikke dele sin arv med sin mand. Så hun er beskyttet, det var vigtigt især i gamle dage, hvor kvinden ikke var ude på arbejdsmarkedet.

3) Den tredje strategi indebærer en omkodning af begreber som "ligestilling" og "lighed". Denne strategi bruges ofte til at beskytte islam mod kritik. Det gøres ved ikke at sætte spørgsmålstegn ved ligestillingsbegrebets positive konnotationer, samtidig med at begrebet omkodes, så dets semantiske felt ikke krænker grundlæggende islamiske regler og love. At være ligestillet betyder altså ikke som i definition 1, at man skal have præcis lige økonomiske og familieretlige rettigheder. Det betyder, at mand og kvinde er lige foran Gud, men har forskellige roller og dermed forskellige rettigheder i forhold til arveret, ægteskabelige rettigheder osv. Det illustreres af denne konvertit:

I islam er mennesket lige, både manden og kvinden er lige i Guds øjne. Men hvis man kigger på mange af de kulturer som mange andre kommer fra, så ser man jo, at der er en masse undertrykkelse og det ene og det andet. Det kan godt være svært for mange ikke-muslimer at forstå, og det kan også være svært for mange muslimer at skelne mellem religion og kultur, fordi det tit er noget, der bare bliver sat i en søjle. Nu har jeg jo også mange somaliske venner, og deres piger har meget mere frihed i deres kultur end hvis man sammenligner med traditionelle arabiske piger. Der er faktisk også en debat henne i moskéen om, at de synes at nogen arabere giver deres kvinder lidt for lidt frihed. Pigerne især, hvor deres drenge må gå ud i byen og lave hvad som helst, mens pigerne bare skulle sidde hjemme og ikke måtte gå ud efter skoletid. Det synes de var for dårligt. Så det er også noget folk er meget bevidste om. Det er også noget de i moskéen prøver at forebygge, at det går sådan til at…For der står faktisk i Koranen, at man skal opdrage sine døtre på samme måde som sine sønner. At de skal opdrages lige.

Ligheden gælder altså her retten til at gå ud efter skoletid. Men samme konvertit redegør senere for en række områder, hvor mænd og kvinder ikke skal være på lige fod. Såsom at muslimske mænd må gifte sig med kristne kvinder, mens det omvendte ikke er tilladt, at kvinden skal adlyde manden, og at han må slå hende (uden dog at give blå mærker). Ligestillingsbegrebet følger derfor de religiøse buds konturer hos denne informant. Hvis der i Koranen står, at forskellige regler gælder for mænd og kvinder, er man lige foran disse regler – og skal for eksempel ikke arve det samme. Står der ikke eksplicit noget i Koranen om et bestemt forhold, for eksempel om piger og drenge må opholde sig udenfor hjemmet efter skoletid, så er man lige i betydningen at have lov til at foretage sig det samme.

Flere af kvinderne er selv lidt i vildrede, som denne somaliske pige:

R.: Jeg kan huske der blev holdt et foredrag af Abdul Wahid Petersen, og jeg spurgte ham, for jeg var meget i tvivl, "er der ligestilling i islam?" for det er sket at mange har spurgt mig og jeg har ikke kunnet svare på det. Han sagde ja, det er der 100 % men det er folk der gør det til det, at der ikke er ligestilling, fordi de blander traditioner og kultur ind i det. Hvorimod hvis man tager det som det står i Koranen, så er der ligestilling. Det kan godt være der er nogen ting hvor det er manden, der er imam osv., men ellers så er der ligestilling.

I.: Men hvad så med det som står i Koranen i forhold til retssager, at kvinders stemme tæller halvt?

R.: Det ved jeg ikke, det kan jeg ikke svare på. Det har jeg aldrig hørt om, jeg ved ikke hvorfor

I.: Men hvis der kommer en og siger, at der står sådan og sådan i Koranen eller Hadith, hvor du så kan gå ind og sige, det er ikke ligestilling, ville du så sætte ligestillingsprincippet højere end Koranen?

R.: Det vil jeg ikke kunne, fordi jeg tror så meget på hvad der står i Koranen som jeg gør. Hvis det er det der står, så er det det, der er sandt. Og så må jeg lægge mit til side.

I tilfælde af konflikt mellem en moderne menneskerettighed og Koranens bud, vinder sidstnævnte altså over førstnævnte hos denne respondent.

Det er desuden vigtigt at være opmærksom på, at udtryk som berører ligestillingsproblematikken, såsom "undertrykt" / "ikke undertrykt", ikke nødvendigvis giver et billede af en given respondents forhold til ligestilling. For eksempel klager en respondent over, at hun er blevet konfronteret med danskere, som ikke mente, der var ligestilling i islam. Hendes spontane reaktion er at forsvare islam:

Islam går meget på at kvinder skal have det godt og ikke skal voldtages, for eksempel. Men jeg synes der er mange ikke-muslimer, der ikke forstår det, de tror kvinder er undertrykt i islam. Men jeg er selv kvinde, og jeg er ikke undertrykt, det synes jeg ikke selv.

"jeg er ikke undertrykt" betyder dog ikke "jeg er ligestillet" i den forstand, som begrebet bruges i CEDAW-konventionen. Senere i interviewet fortæller samme respondent om forskellen på mænd og kvinder i forhold til legitimt valg af ægtefælle:

I: Hvorfor skal din mand være muslim?

R.: Det er fordi, at hvis en kvinde bliver gift i et muslimsk land, så flytter hun fra forældrenes hus til mandens hus. Så hvis hun er gift med en kristen, bliver børnene kristne. Men hvis en muslimsk dreng gifter sig med en dansk pige eller bare en pige, som ikke er muslim, så bliver børnene muslimer, fordi faderen er muslim. Så på den måde. Koranen siger, at man skal gifte sig med en muslim. Hvis man ikke kan finde en muslim, så må drengen godt gifte sig med en kristen, men det må pigen ikke.

I.: Men tror du ikke, at det er sådan nogle ting der gør, at danskere en gang imellem spørger, om der er ulighed i islam?

R.: Rigtig mange snakker om sådan nogle ting. Selvfølgelig er det lidt forskel, kvinder begår flere fejl end manden. Fordi Eva har spist af træet, så Koranen siger at kvinderne begår flere fejl. Men

det er ikke sådan, at mænd må rigtig mange ting, som kvinder ikke må. Både mand og kvinde kan godt arbejde, det må de selv bestemme, og de må selv bestemme, hvem de vil giftes med.

Som ovenfor nævnt betyder "selv bestemme hvem de vil giftes med" ikke, at en muslimsk kvinde kan bestemme, at hun gerne vil giftes med en ikke-muslimsk mand. Det betyder, at hun selv må bestemme inden for de begrænsninger, som hun mener islamisk lov lægger. Det er altså vigtigt hele tiden at holde sig for øje, at der blandt de muslimske informanter ikke er konsensus omkring, hvordan begreber som "ligestilling" og "undertrykkelse" skal fortolkes. Ligeledes bemærkes det, at de fleste af informanterne i deres dagligdag må forholde sig til, hvordan andre danskere opfatter ligestilling, såsom denne folkeskoleleder:

Vi har meget fokus på ligestilling, og vi prøver at arbejde med det på mange leder og kanter. Men det er svært at dæmme op for, fordi en meget stor del af vores tosprogede, omkring 90 %, jo er muslimer, hvor der så er en lille procent der er hinduister, buddhister eller andet. Og i den muslimske kultur, der er der altså en forskel på mænd og kvinder, og den er jo meget tung, på trods af at mange muslimske kvinder påstår at de går med tørklæde frivilligt, så alt andet lige er kvinder jo sat ud på et sidespor i mange sammenhænge.

Selve det at skulle forholde sig til andre danskeres udsagn om ligestilling og holdninger til ligestilling i islam, kan altså være med til at præge den enkelte muslimske kvindes diskursive strategi. Som det vil fremgå af respondenternes udsagn i denne undersøgelse, bevæger mange af pigerne sig i et spændingsfelt, hvor de søger at få hensyn til familiens traditioner, egne individuelle fremtidsønsker, dele af dansk livsstil og eventuelt islamisk praksis til at gå op i en højere enhed. Disse forhold præger naturligvis respondenternes italesættelse af ligestilling og dertil relaterede problemstillinger.

TEMA 1: UDDANNELSE

Der er et arabisk ordsprog, der siger,
at et eksamensbevis er et våben.
(Konvertit, med tørklæde)

Kvindekonventionen, Artikel 10

De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler for at **afskaffe diskrimination imod kvinder på uddannelsesområdet** for at sikre dem ligeret med mænd

Ifølge Kvindekonventionen bør den danske stat "tage alle passende forholdsregler" for at afskaffe diskrimination mod kvinder. Har den levet op til dette? Hvis den har, hvorvidt benytter kvinderne sig så af uddannelsestilbuddene? Hvordan anskues uddannelse af de muslimske piger og kvinder, som har medvirket i undersøgelsen?[12] Og hvordan ser det ud fra ressourcepersonernes side? En af folkeskolelederne deler overordnet set de muslimske piger op i to grupper: denne undersøgelses fokusgruppe, nemlig dem, som går videre med en ungdomsuddannelse, og så den "anden gruppe":

Så har vi en anden gruppe piger, måske typisk dem som kommer fra de her meget mere udsatte familier. Det er familier, hvor det eneste pigen skal opdrages til er at gå hjemme, få en ægtefælle, få børn og føre storfamilien videre. Det er også typisk de piger, der får tørklæde på i en tidlig alder. Der er jo nogle af de piger, der gør oprør mod det her i afmagt. Så er der andre piger som indordner sig. De piger, jeg oplever som meget marginaliserede i klasserne, det er typisk de piger, som bliver holdt i meget kort snor derhjemme. Det er også dem, der får meget svært ved at knytte relationer til andre mennesker. Dengang vi holdt dimissionstale, der havde jeg bogstavelig talt den der fornemmelse af, at nu efterlod jeg dem. Det er ikke for at være teatralsk, men jeg vidste at nogle af de piger nu gik hjem til de fire vægge, fra nu af var det det. Det var også nogle af de reaktioner, jeg oplevede hos de piger, at jo nærmere vi kom den sidste skoledag, jo mere triste, indelukkede og kede af det blev de, i forhold til at skulle overskue deres liv.

Ved gennemgangen af denne undersøgelse må det altså holdes for øje, at dens resultater ikke nødvendigvis kan overføres til den gruppe piger, som ikke får en ungdomsuddannelse. Dog tyder meget på, at en positiv udvikling er i gang, som beskrevet af den anden folkeskoleleder:

[12] Se også Jørgen Goul Andersen (2008), *Holdninger til uddannelse og arbejde blandt unge indvandrere, danskere og deres forældre*, Odense: Syddansk Universitetsforlag

Det er som om der ikke er nogen mellemvej. Enten går det rigtigt godt, man er ambitiøs og vil på gymnasiet, eller også er det bare direkte hjem til kødgryderne efter 9. klasse. Problemet med pigerne der kommer på gymnasiet kan så være, at de gennemfører gymnasiet, men så bliver de gift og kommer ikke videre i uddannelsessystemet eller ud på arbejdsmarkedet. Men proppen for pigerne er flyttet. Før stoppede de meget tidligere, nu kommer en del videre til gymnasiet. Der er også nogen, som bliver gift tidligt og får to børn og som så går videre med uddannelsen bagefter.

En erfaren studievejleder fra et gymnasium bekræfter dette billede af udviklingen:

Egentligt har antallet af tosprogede på dette gymnasium ligget ret stabilt i rigtig mange år. Men i de sidste par år er det steget. Det, som er helt, helt markant, det er at der er sket en fantastisk udvikling i forhold til kønnet. Der er mange flere piger, der søger ind. Og der er også mange flere piger procentuelt i forhold til drenge. Hvis vi går 8 år tilbage eller sådan noget, så var der næsten lige mange piger og drenge med anden etnisk baggrund, som søgte ind og kom ind. Nu er der over dobbelt så mange piger som drenge. Så det er meget markant. Faktisk har de overhalet de etniske danskere. Hvorvidt man skal se det som et udtryk for integration, det ved jeg ikke, men jeg tror i hvert fald godt, at man kan se det som udtryk for, at der er flere og flere piger, der får nogle muligheder, som de ikke havde tidligere. Det synes jeg da under alle omstændigheder er positivt.

I dette kapitel vil det blive fremlagt, hvor pigerne og vejlederne identificerer problemstillinger, som kan bremse ligestilling på uddannelsesområdet.

1.1 Hvor vigtigt er det for dig at få en uddannelse?

Det første spørgsmål, pigerne under uddannelse er blevet stillet, er "Hvor vigtigt er det for dig at få en uddannelse?". Gymnasievejlederne nævner nogen piger, som er uambitiøse og ikke har nogen plan om uddannelse, fordi de alligevel skal giftes. Men måske grundet selvselektionsmekanismen, hvor det er selvstændige og ambitiøse piger, der har lyst til at medvirke, er praktisk taget alle de medvirkende i denne undersøgelse enige om at prioritere uddannelse meget højt. Denne enstemmighed illustreres af nedenstående udsagn. Der er valgt tre fra hver af de fire største respondentgrupper, tyrkere, arabere, afghanere og somaliere. Som det ses, er der på dette punkt ingen forskel på, om pigerne bærer tørklæde eller ej, eller hvilken etnisk baggrund, de har.

<u>Somalier, med tørklæde</u>
For mig er det meget vigtigt at få en uddannelse, for det definerer det jeg skal i fremtiden. Jeg kan ikke rigtig se nogen fremtid, hvis man ikke har en uddannelse.

<u>Somalier, med tørklæde</u>
Uddannelse er en stor del af min hverdag og generelt mit liv. Det er hele min fremtid det drejer sig om, når man taler om uddannelse. Som 2.generationsindvandrer har det også en ekstra stor

betydning, fordi vi er kommet her for at få noget ud af den tid vi er her. Der er en grund til at vi er her. Ikke bare for at leve, men også for at have noget med, når vi engang får brug for det.

Somalier, med tørklæde
Uden uddannelse er man et nul. Alt bliver hårdere.

Afghaner, uden tørklæde
Det er vigtigt. Jeg vil gerne blive til noget. Det er det, der er vigtigt, man skal tjene penge, og for at tjene penge, så skal man også bruge tid på sin uddannelse. En god uddannelse kommer ikke bare af sig selv.

Afghaner, uden tørklæde
Vi flygtede fra talebanerne, først til Pakistan, og så videre til Danmark. Min far siger, at en af de vigtigste grunde, det var at vi skal have en god fremtid, en god uddannelse, vi skal stå på egne ben. Vi skal ikke være ligesom de andre i Afghanistan, som ikke går i skole. Derfor siger han "det er meget vigtigt at I tager jer sammen og læser, og bliver til noget."

Afghaner, med tørklæde
For mig er det rigtig vigtigt at jeg får en uddannelse. Det synes mine forældre, og det synes jeg også selv. Det går ikke hvis jeg skal ud og arbejde og ingen uddannelse har, så kan de smide mig væk efter en uge, og sige "vi har ikke brug for dig mere". Men hvis jeg har en uddannelse, så kan jeg få job og min fremtid bliver god.

Araber, med tørklæde
Det er min 1. prioritet. Hjemme hos os hedder det sig, at uddannelse er nøglen til vores liv. Det er noget af det vigtigste, og jeg har også altid fisket efter at få de høje karakterer. Jeg vil noget, have en høj uddannelse, en god uddannelse, noget jeg interesserer mig for.

Araber, med tørklæde
Det er helt klart meget vigtigt for fremtiden. Det er afgørende, om man har uddannelse, for at kunne have det godt, ikke bare økonomisk. Jo bedre viden, man har, og jo mere åben for verden bliver man, og jo nemmere et det at leve i et samfund, hvor uddannelse prioriteres meget højt.

Araber, med tørklæde
Uddannelse, det er også vigtigt for integrationen. Ved har vi har uddannelse og arbejde, så er vi med til at føre integration frem i Danmark. For hvis man bare er på bistand, så er man jo ikke så meget inde i systemet, og så bliver det lidt svært.

Tyrker, uden tørklæde
Jeg synes det er en vigtigt del af livet, det er noget, man skal have styr på, for uden uddannelse er man intet. Man er i hvert fald sikret over for kriser, som påvirker vores samfund, finanskriser og sådan noget. Der er nogen der siger at det i Danmark bliver ligesom i Tyskland, at man vil afskaffe de sociale ydelser. Så hvis man ikke har uddannelse, er man jo ingenting, hvis man ikke kan få støtte fra samfundet.

Tyrker, uden tørklæde
Det er meget vigtigt, for det er jo vores fremtid. Uden uddannelse, så er der ikke rigtig noget.

Tyrker, uden tørklæde
I den periode vi lever i, er det for dumt ikke at have en uddannelse, for man har så mange muligheder at vælge imellem. Så det er man skal udnytte det, især at det er gratis for os at gå i skole, vi bliver endda betalt for det.

Flere af ovennævnte respondenter kommer fra udsatte boligområder og fra gymnasiefremmede familier. Der er dog også nogle respondenter, som kommer fra akademikerfamilier. Det gælder også en af de piger, som læser på universitetet, og for hvem uddannelse har været en selvfølge:

Det har været rigtig vigtigt, også fordi jeg selv kommer fra en akademisk familie. Uddannelse er prioriteret rigtig højt i familien, hele vejen igennem. Det har nærmest været en selvfølge, at selvfølgelig skulle jeg på universitet og gennemføre det.

Ovenstående udsagn tyder på, at det går rigtig godt med pigernes ambition og vilje til at gennemføre en uddannelse. Der kan dog her være en selvselektionsmekanisme på spil, da de piger, som gerne ville deltage i interviewene, måske også er de mest tydelige i forhold til, hvad de gerne vil.

1.2 Hvilken uddannelse kunne du godt tænke dig?

Hvilke uddannelser søger de unge, muslimske piger hen mod? Kan de vælg frit, eller er de under pres fra familie eller omgangskreds? En studievejleder sammenligner med drengene:

Der tror jeg faktisk, at det pres drengene er udsat for er større end det pigerne er udsat for, for de har ikke det der krav om, at de skal kunne forsørge med penge overhovedet. Så jeg tror pigerne møder en større grad af accept i forhold til uddannelsesvalg. Det kan godt være, at de har mange meget større problemer med at få lov til at udøve det erhverv, de så får, fordi de også per definition er relateret til hjemmefronten. Men uddannelsesvalget tror jeg er mere frit for dem, end det er for drengene.

En anden studievejleder gør rede for en meget tydelig tendens:

De muslimske piger vælger primært naturvidenskabelige studieretninger. Det er dog ved at bløde lidt op, faktisk i år. De første par år efter gymnasiereformen, der var det helt, helt markant. Der havde vi nogle humanistiske sproglige studieretninger, hvor der ikke var en eneste muslim. Så havde vi nogle naturvidenskabelige studieretninger, hvor der sad 13 piger med tørklæde ud af 20 elever. De sproglige studieretninger vil de jo nok aldrig vælge i specielt stort tal. Men på de samfundsvidenskabelige studieretninger, der er det ved at bløde lidt op.

Ud over valget af studieretning spiller også ambitionsniveauet ind på pigernes uddannelsesvalg:

Studievejleder, gymnasium
Ofte er de muslimske pigers ambitionsniveau rigtig højt, når de begynder. Mange kan også leve op til det. Men så er der nogen, som må revidere deres ønsker. Det gælder altså også for danske piger. Der kan være én, som går fra gerne at ville være kirurg til gerne at ville være sygeplejerske. I 3.G er det måske så blevet yderligere revideret til social- og sundhedsassistent. Men ambitionsniveauet er højt, og vi kan godt mærke, mener vi, at familier fra Afghanistan, Somalia og Iran har en bestemt holdning til uddannelse: hvis der skal være noget prestige og nogle penge i, så skal det være en akademisk uddannelse, som skal være så høj som muligt. Og den prøver vi jo også at sælge til dem, det er den nøgle, vi prøver at give til vores elever. Men nogle gange vil det være godt at tale med familierne om, at man også kan tjene temmelig godt som tømrer. Men de der håndværksmæssige uddannelser, de ligger tilsyneladende ikke så højt i bevidstheden. Familiens fokus er tit på at blive højtuddannet og tjene nogle gode penge.

Men hvad siger pigerne selv, hvad brænder de for? De samme tolv som ovenfor nævnt har følgende ønsker

Afghaner, med tørklæde
Jeg vil gerne læse jura, det er min drømmeuddannelse. Mine forældre er ligeglade, de siger at jeg selv må bestemme, hvad jeg vil være. Hvad jeg er god til, det er mit eget valg, de siger ikke at jeg skal gøre sådan og sådan.

Afghaner, uden tørklæde
Jeg vil gerne læse medicin, men jeg har svært ved dansk. Jeg gør alt hvad jeg kan for at lære det, men jeg har kun været i Danmark i to år. For at kunne læse medicin skal man være god til dansk.

Afghaner, uden tørklæde
Jeg har tænkt på to uddannelser: Medicin men det er lidt for hårdt, tror jeg, ellers business. Jeg går i 3. G, så jeg skal snart bestemme, hvad jeg gerne vil.

Palæstinenser, med tørklæde
Men jeg ved ikke 100 %, hvad det er, jeg vil læse. Men jeg tænker meget på jurist, måske psykologi. Men for at læse psykologi skal man have et meget højt karaktergennemsnit. Så har jeg en søster, jeg ser meget op til hvad hun laver. Hun læser jura, og det er vildt spændende, jeg bliver faktisk meget inspireret af det også. Formueret, økonomi, det er vildt spændende. Det er også meget godt at vide, hvilke rettigheder man har her i landet også. Bare det at vi er udlændinge og at vi også har ret til at arbejde. For man hører meget det, at de fleste kvinder skal ud på arbejdspladsen, men så ansætter de ikke kvinder med tørklæde. Sådan noget der, det er noget der vækker mig allermest.

Palæstinenser, med tørklæde
Farmaceut. Jeg brænder for kemi.

Palæstinenser, med tørklæde
Jeg er stadig i tvivl, bioanalytiker eller tandlæge

Somalier, med tørklæde
Jeg vil gerne være bioanalytiker, det er mit mål

Somalier, med tørklæde
Jeg ville gerne læse psykologi, men jeg ved ikke rigtig om det bliver til noget. Man skal have et meget højt gennemsnit. Men det er faldet lidt, så måske er der en mulighed. Men jeg har læst lidt i brochuren om, at det er teori teori teori og jeg ved ikke rigtigt om det er mig. Men jeg kan godt lide at få viden om, hvordan folk tænker. Man kan bruge de teorier til at læse hvordan det er, folk har det og jeg synes bare det er spændende generelt. Jeg har haft psykologi som fag og så blev jeg interesseret. Men det har også at gøre med, at da min mor uddannede sig som pædagog, da havde hun psykologi, jeg syntes det var ekstremt spændende.

Somalier, med tørklæde
I: Jeg har tænkt over, hvad jeg gerne vil være, men karakterer spiller også en stor rolle. Jeg havde tænkt på en medicinuddannelse eller farmaceut. Men så tænker jeg også på, hvor lang tid det tager, og på det gennemsnit man skal have, for at kunne komme ind. Det spiller også en stor rolle. Men det er jo bare den lyst, jeg har, der tæller allermest, så jeg vil gøre alt hvad jeg kan, for at komme ind på den uddannelse jeg gerne vil.

Tyrker, uden tørklæde
Jeg vil gerne være politibetjent senere hen, men der skal gå nogle år før jeg kan søge ind. Så jeg vil gerne på højskole, sportshøjskole. Jeg har allerede søgt ind. Så skal jeg i militæret og så tror jeg tiden kommer, hvor jeg søger ind i politiet. Man skal være 21 år gammel. Da jeg gik i 9.klasse var jeg i militæret i praktik, og så lidt mere til, hvordan det var. Så var det lidt imellem om jeg ville uddanne mig i militæret eller om jeg ville være politibetjent. Så fik jeg snakket med mine forældre, der i starten havde været sådan 'Bliv nu noget andet, det er ikke for piger'. Så med tiden har de accepteret det og nu støtter de mig fuldt ud.

Tyrker, uden tørklæde
Jeg vil gerne være matematiklærer. Jeg kan helt vildt godt lide matematik, men da jeg var mindre havde jeg en anden drøm. Jeg ville være mekaniker, men det vil jeg ikke mere. Jeg syntes mekaniker var så sejt, med beskidte hænder og biler og sådan noget, det var lige mig dengang. Men ikke længere…det var indtil omkring 8.klasse. Jeg kunne ikke rigtig se nogen fremtid i det. Og matematik er et fag, jeg godt kan lide så…

Tyrker, uden tørklæde
Jeg er ikke helt sikker, for der er så mange forskellige ting, jeg brænder for. Det er et svært valg. Kultur, andre kulturer, lære dem at kende, forskning, medicin også. Og specialisere mig i kirurgi, jeg har også overvejet patolog, og så videre til retsmediciner. Medicin har jeg altid syntes var spændende, sådan noget som naturvidenskab, undersøge, kigge i indre organer, celler og mikrobiologi. Jeg vil vente og se på mine karakterer i 3.G, og så gå ud fra dem. Jeg vil heller ikke

have for store forventninger, for så bliver jeg bare ked af det. Så jeg venter og ser mine karakterer i 3.G.

Ovennævnte eksempler er typiske for de interviewede piger under uddannelse. Næsten ingen vælger humanistiske studieretninger. De fleste vælger uddannelser forbundet med en vis prestige og mulighed for en god indtjening. Gymnasiepigernes studieønsker er vist i tabel 3. Som det ses, er ambitionerne forholdsvis høje, tørklæde eller ej. Det understreges, at dette er et kvalitativt studie ud fra hvilket man ikke kan drage kvantitative konklusioner. Skemaet kan til gengæld bruges som udgangspunkt for at spørge, hvordan billedet er på givne uddannelsesinstitutioner. Er det for eksempel typisk, at det er piger uden tørklæde, som bevæger sig over i de humanistiske fag, såsom "kultur og sprog" eller over i traditionelle mandefag, såsom mekaniker, soldat og politibetjent? Er det typisk, at tørklædepigerne snarere vælger naturvidenskabelige fag samt fag hvor man har et ansvar for at lede andre, såsom pædagog, lærer, psykolog? Om det alene skyldes tilfældigheder i dette respondentgrundlag eller om der er tale om et billede på generelle tendenser, står helt åbent for diskussion.

Tabel 3. Drømmeuddannelse / Job

Uden tørklæde		**Med tørklæde**	
Medicin	3	Psykologi	4
Jura	1	Medicin	2
Folkeskolelærer	1	Jura	2
Matematiklærer	1	Farmaceut	2
Kultur og sprog	1	Bioanalytiker	2
Business	1	Folkeskolelærer	1
Politibetjent	1	Tandlæge	1
Soldat	1	Pædagog	1
Mekaniker	1	Arkitekt	1
Frisør	1	Jordemoder	1
Psykologi	-	Matematiklærer	-
Farmaceut	-	Kultur og sprog	-

Bioanalytiker	-	Business	-
Tandlæge	-	Politibetjent	-
Pædagog	-	Soldat	-
Arkitekt	-	Mekaniker	-
Jordemoder	-	Frisør	-

Den humanistiske og samfundsfaglige profil er underrepræsenteret blandt de interviewede gymnasieelever. Til gengæld har de tre respondenter, som er i gang med eller har færdiggjort en universitetsuddannelse, alle valgt en humanistisk eller samfundsfaglig studieretning. To af dem begrunder deres valg på følgende vis:

Tyrker, uden tørklæde
I: I 10. klasse drømte jeg om at blive sygeplejerske. Men det ændrede sig, da jeg startede på gymnasiet. Der var nogle fag, jeg var helt vildt med, det var dansk, samfundsfag og historie. Hvor min lærer sagde til mig 'Jeg tror det er en god idé, hvis du studere statskundskab, det er du egnet til'. Jeg søgte så ind på statskundskab og på etnografi, fordi det også var noget jeg fandt meget interessant og spændende. Jeg blev optaget på statskundskab, hvilket også var min første prioritet, så det passede fint

Tyrker, uden tørklæde
I: Jeg studerer litteraturvidenskab, som virkelig har givet mig en personlig vækst. Jeg har fået en bedre indsigt i, hvad det betyder at være menneske. Hvordan er det vi er sammensat? Hvor man simpelthen skiller mennesket ud fra alt hvad der er kulturelt og normativt. Det er det rene menneske, fundamentet i mennesket. Det var så vigtigt for mig.

1.3 Familiens forventninger

For nogle af pigerne er det ikke forældrene, men inspiration fra gymnasiet, der har spillet en rolle for uddannelsesvalget: *"Vores lærer var rigtig god, vores studievejleder var rigtig god"* siger en, mens en anden siger *"Jeg har hørt om faget på studievalgsdag, og syntes det var meget spændende.* Forældrenes rolle kan dog ikke negligeres, som det fremgår af to gymnasiepigers udsagn:

Afghaner, uden tørklæde
"Min forældre siger, du bestemmer selv, hvad du gerne vil være, men det skal være en af de gode uddannelser, ikke sådan noget bare… for min far siger altid at hvis du ikke kan lide en uddannelse og det er os der siger du skal det her, så kan du ikke kommer videre. Så det bedste er at du selv vælger hvad du gerne vil. Så kan du fortsætte med det og blive færdig."

Tyrker, uden tørklæde

"Der er ikke nogen, der har spillet en rolle synes jeg. Det har været mit eget valg. Selvfølgelig hvis mine forældre havde været imod det, så havde det måske spillet en rolle, men jeg ved også hvor meget det betyder for mine forældre at jeg får mig en uddannelse og laver noget, jeg godt kan lide. Så jeg vil ikke sige, at der er andre end mig selv, der har spillet en rolle. I starten var det lidt sådan noget med 'Ej du kan jo ikke blive politibetjent' – de har presset sådan lidt, så jeg er blevet mere stædig: 'Det skal I ikke sige og nu gør jeg det'. "

En underviser fra tandteknikerlinjen fortæller, at der er sket en markant udvikling i elevgruppen, i den forstand, at man indenfor de sidste to-tre år er gået fra at have næsten ingen til over 50 % tosprogede elever. Valget af uddannelse kan være betinget af mange faktorer, deriblandt indflydelse fra en studievejleder, fra familiemedlemmer og vennekreds. Dette kan være med til at forklare den pludselige succes, som for eksempel tandteknikerlinjen har fået:

Der er lidt prestige i den uddannelse, den bliver opfattet som halvakademisk. Det er det der tandlægeagtige, man arbejder i hvid kittel. De siger jo heller ikke de er i gang med en håndværksmæssig uddannelse, de siger at de studerer. Man kender nogen som anbefaler den uddannelse, som siger at så kan jeg rejse tilbage hvor jeg kommer fra og få et solidt grundlag for et økonomisk godt liv.

Ifølge en studievejleder fra gymnasiet fylder familiens ønsker og forestillinger faktisk ofte en del:

Studievejleder, gymnasium

I:. Nu har vi her på skolen hvert år et meget stort antal optagelsesprøver, meget større end andre gymnasier. Det er fordi rigtig mange med anden etnisk baggrund har bidt sig fast i, at de har ret til at vælge gymnasiet, og at det er der muligheden er. Deres families kendskab til det danske uddannelsessystem er uendeligt lille. Men de ved, at hvis man får en studentereksamen, så kan man få nogle af de der eftertragtede jobs, som der er prestige i og penge i og som også har den mulighed, at det går ud over landets grænser. Vi har holdt orienteringsmøder for kommende gymnasieelever og deres familie, med tolk, netop for at fortælle, at der fandtes andre uddannelsesmuligheder end gymnasiet for de unge mennesker. Når jeg så fortæller, at en faglært håndværker i Danmark tjener flere penge end jeg gør, på trods af, at jeg har en lang akademisk uddannelse, så tror de ikke på mig. De er sikre på, at det er noget, jeg siger for at lokke dem til et eller andet.

Forældrenes fordomme mod andre etniske grupper end deres egen kan også hæmme studievalget, som en studievejleder fra universitetet fortæller (angående en tyrkisk elev):

Forældrene er meget kede af, at hun læser arabisk, fordi tyrkerne opfatter sig selv som overlegne, mens araberne er sådan nogle underlegne nogen i tyrkisk opfattelse.

Specielt psykologi har fået nogle forældre til at opponere:

Med tørklæde
"Jeg har talt med min mor om, at jeg gerne vil læse psykologi, og jeg havde også talt med min far om det, men han var ikke så glad for det. 'Hvad skal du bruge det til', sagde han, 'bliver det ikke for kedeligt i det lange løb?' 'Hvad hvis du flytter fra Danmark, og du ikke rigtig kan bruge det til noget?' De tænker jo meget på, hvordan det bliver, hvis vi flytter hjem til Somalia. Men jeg har nu en teori om, at mange somaliere godt kunne have brug for lidt psykologi i deres hverdag. I vores kultur, der er man meget lukket, man taler ikke tale om sine problemer, det er lidt et tabu. Jeg tror, det vil hjælpe dem. I vores tradition der er det meget sådan, at hvis der er problemer, hvis man har en depression, så taler man ikke om det, så er det bare noget der bliver lagt væk, fordi ellers "så er man bare skør".

Med tørklæde
Medicin, det er hvad jeg har allermest lyst til. Så det har ikke så meget med min uddannelsesvejleder eller mine veninder at gøre. Det er det jeg synes er interessant og det jeg brænder for.

T: Så det er ikke noget dine forældre blander sig i?

I: Nej ikke sådan rigtigt. De er glade for, at jeg siger, at jeg godt vil være læge. Men hvis jeg nu siger, at jeg gerne vil være psykolog, som jeg engang tænkte på, det er de slet ikke enige med mig i. De synes ikke at jeg kan bruge det til noget, men hvis jeg skal være læge, så kan jeg bruge de. Mine forældre tænker sådan 'Hvad skal du med psykologi, du kan jo ikke bruge det nogen steder, så tror folk, at du selv er psykisk syg eller sådan noget'.

T: Hvad har fået dig til at synes, at det kunne være spændende med psykologi?

I: Det er ikke sådan noget jeg vil nu, men det var noget, jeg tænkte på da jeg gik i folkeskolen og i begyndelsen af 1.G. Men så har jeg ændret synspunkt, for jeg har jo naturvidenskabelig retning, så det hælder mest til, at jeg vil studere noget naturvidenskabeligt. Men hvis det var, at jeg havde en samfundsfaglig eller humanistisk retning, så tror jeg absolut at jeg ville have valgt noget med psykologi. Det synes jeg er rigtig interessant, for det er på en anden måde, end hvad vi er vant til at lære derhjemme. Hvordan man opdrager børn og hvordan man skal være overfor andre mennesker. Det er noget helt andet.

T: Er der noget bestemt, du tænker på?

I: Opdragelse af børn ja. Det var faktisk det, der tiltrak mig mest. Jeg kan huske, da jeg gik i 8.-9. klasse og omkring 1.g. der læste jeg meget om psykologi og var rigtig interesseret i det. Det gik op for mig, at jeg var meget tiltrukket af den måde man skulle opdrage børn på, fordi jeg selv havde små søskende. Jeg så mine forældre opdrage dem, og tænkte på, hvordan jeg selv er blevet opdraget... Måden hvorpå man opdrager børn i vores kultur, og generelt den mellemøstlige kultur, det er ikke så meget med, at man taler med børn. De har ikke så meget tid til det enkelte barn, fordi man har så mange børn. Man taler ikke så meget med børnene, det er bare 'dermed basta, det skal du gøre og sådan er det'. Børnene skal adlyde forældrene og det forældrene siger er det rigtige og

man må ikke stille spørgsmål til det. Sådan nogle ting, som jeg var lidt imod. Vi kan ikke se problemet i det, fordi vi er opvokset med det og sådan har det altid været. Man skulle altid have respekt for de voksne og alt hvad de sagde var det rigtige. Lige gyldigt om de har ret eller ej, så var det det... Men jeg vil nok opdrage mine børn på en lidt anderledes måde.

De to ovenfor citerede pigers oplevelse af, hvordan man ser på faget psykologi i deres nærmeste omgangskreds, kan måske være med til at forklare følgende forskel på tosprogede og danske piger, som opridset af en studievejleder::

Det er rigtig sjældent, at vi får en tosproget elev ind med depression. Nogen gange har jeg en fornemmelse af at man som dansk ung kalder tingene noget andet end de tosprogede ville kalde det. Men der er også den mulighed, at på trods af de problemer og konflikter der kan ligge i at være tilknyttet sin familie, faktisk også er nogle ting, hvor man bliver båret igennem på en anden måde. Jeg har ikke noget belæg for det, men vi er faktisk begyndt at snakke lidt om de i studievejledningen. Jeg tror aldrig jeg har set en arabisk ung medicineret. Blandt de danske piger kan der sidde 5-6 stykker i en HF-klasse, som er på lykkepiller, i samtaleterapi osv. Det ser vi ikke blandt de tosprogede. Men vi ved ikke, om det er fordi det er tabuiseret, eller fordi de bare ikke er syge på den måde. Det kunne være et forskningsprojekt.

1.4 Sociale udfordringer og løsninger

I overensstemmelse med Wint og Franks metode er udgangspunktet for forbedring af forhold, at man spørger de mennesker, som man gerne vil forbedre forholdene for. Gennem kvalitative interviews kan man søge at nå ind til, hvordan de berørte parter selv oplever deres situation, og hvor de identificerer ting, som kunne blive bedre efter deres mening. Derfor er der her ikke nogen *a priori* forestillinger om, hvad unge muslimske kvinder kan identificere som vanskeligt, og om deres vanskeligheder bunder i sociale, økonomiske, kulturelle eller religiøse problemstillinger. De er blevet spurgt, og derudfra er nedenstående problemkategorier blevet udledt. Endvidere er også ressourcepersoner blevet spurgt, hvilke problemstillinger de oftest har identificeret. Allerførst en bemærkning fra en studievejleder:

Vi er meget opmærksomme på i studievejledningen, at vi ikke straks knytter deres problemer til deres etniske baggrund. Der kan være alle mulige grunde til et højt fravær, for eksempel. Forældrenes baggrund betyder også noget. En tosproget og en dansker, som begge kommer fra et gymnasiefremmed miljø, kan på nogle punkter have mere til fælles end nogen af dem har med for eksempel en iraner fra en højtuddannet familie. De lever med den der diskrepans mellem hvad de oplever hjemme, og det de oplever her, ligesom rigtig mange andre gymnasiefremmede unge gør. Der er jo også mange unge her, når de kører 30 km. hjem i bussen, så kører de også 30 år tilbage i tiden.[13]

[13] Seeberg, Peter; Jensen, Ulla Højmark; Elsborg, Steen (2005), *Muligheder for mønsterbrud i ungdomsuddannelserne*, Odense: Syddansk Universitetsforlag

Med dette forbehold *in mente* vil det nu være muligt at gennemgå de typiske problemfelter, som vejledere og pigerne selv har identificeret.

1.4.1 Kontrasten mellem studiemiljøet og de hjemlige forhold

Studievejlederne peger gennemgående på kontrasten mellem studiemiljøet og de hjemlige forhold som en udfordring for mange af pigerne. Den kontrast kan træde frem på forskellige måder og også på måder, der ikke som sådan er specifikke for nydanske elever:

Studievejleder, gymnasium
Jeg tror, den største hurdle for de her kvinder, det er at de lever to liv, mange gange. Men det gør gymnasiefremmede unge tit. Ligesom en dansk gymnasieelev, som vokser op med to ufaglærte forældre og tager en studentereksamen og måske tager en universitetsuddannelse. Så er man i en proces, hvor tingene måske hænger sammen når man er 40. Det kan hjælpe at være i kontakt med lærere og studievejledere, som også selv kommer fra gymnasiefremmede hjem. Så man godt forstår den sorg det kan være at man faktisk må skille sig fra sin familie for at nå det her mål. Nogen gange, når man snakker den sociale arv og udvikling, så er det op op op, og det er altså også væk væk væk. Det er et kæmpe tab nogle gange for de her elever, og det er de altså nødt til at have med.

Der er dog nævnt situationer, som forekommer mere specifikke for muslimske familier. I et enkeltstående tilfælde drejer det sig om, at en ung kvinde måtte studere i hemmelighed:

Jeg havde en studerende, som jeg syntes var lidt underlig, indtil det gik det op for mig hvad problemet var. Da hun startede på universitetet, så efter et par måneder havde hun stadig ikke nogen bøger, hun kom for sent osv. Så på et tidspunkt blev jeg lidt skrap i det, for det er efterhånden min erfaring, at det kan tit hjælpe med de der klare markeringer af grænser. Men så viser det sig, at pigen slet ikke havde fortalt sine forældre, at hun er optaget på universitetet, for det turde hun ikke, og derfor kunne hun ikke komme hjemmefra før de andre i familien var gået. Hun havde heller ikke nogen penge, så hun havde jo ikke råd til at købe bøger.

En muslimsk ressourceperson kritiserer nogle folkeskolebørns forældres ligegyldighed:

Hvor er forældrene henne? Hvorfor lever de ikke op til deres forpligtelse som forældre? Forældremøde? De møder ikke engang op. Det er ligesom om de lever i deres egen verden, alt hvad der er dansk, det har de overhovedet ikke noget med at gøre. Børnene bliver enormt splittede af det. De får de her input, i børnehaven, i skolen, men når de så kommer hjem, så er de nødt til at være 100 % arabiske sammen med familien. Udenfor, der er man nok halv-halv, men når man kommer hjem, så er man nødt til at lægge de danske holdninger fra sig igen. Og det giver altså en splittelse.

En studievejleder fra VUC nævner en helt anden problemstilling:

Vi oplever ofte, at der er ringe eller ingen forståelse fra familiens side hvad angår de krav, som HF-uddannelsen stiller til fx hjemmearbejde med lektierne. Typisk har familien ingen viden om uddannelsessystemet. Mange piger presses af familien til at gennemføre forløbet på urealistisk kort

tid for at kunne opfylde familiens (ofte urealistiske) ambitioner om en videregående uddannelse som læge eller tandlæge. I studievejledningen forsøger vi at forklare, at en HF-eksamen på enkeltfag typisk tager 3 år, også for etnisk danske kursister, hvis man vil opnå et brugbart resultat, men ofte insisterer de muslimske piger (og drengene med) på store skemaer for at blive færdige i en fart, samtidig med at dumpede fag fra sidste år skal tages om osv. osv. Typisk er det meget svært at trænge ind med sund-fornuft-argumenter, og vi fornemmer ofte, at der er en far eller en familie bag, der presser på. Mange piger har desuden tidskrævende pligter i familien med at passe søskende eller arbejde i en familiebutik, for eksempel. En mindre gruppe har store konflikter med familien, typisk med brødre eller fætre. De lever med skjult identitet, med alle de komplikationer, dette medfører.

På Teknisk Skole kan forældrenes forventninger også presse børnene ind i uddannelser, som de måske ikke er særligt motiverede for:

Familiens forventninger kan godt spille ind på valget af tandteknikeruddannelsen, fordi de ser det som at man kan tage tilbage til Tyrkiet og lave guldtænder, det er der prestige i. Jeg føler ikke altid at eleverne har taget en god snak med sig selv 'er det her en uddannelse for mig?'. Vi har også de søde og de gode og målrettede, det er klart, men nogen har ikke brugt så meget tid på at sætte sig ind i jobfunktionerne. Det har ikke så meget at gøre med, at de er fremmedsprogede, de har bare ikke sat sig ind i arbejdsfunktionerne. Nogle af dem der vælger at komme gør det fordi de ser det som en prestigeuddannelse, og så falder de igennem senere i forløbet, fordi det ikke er deres eget engagement i faget som gør, at de vælger det. Men vi har også mange, som er pligtopfyldende og engagerede.

Hvad enten problemerne skyldes forbud, mangel på interesse eller urealistisk pres fra forældrene, så observeres samme bagvedliggende princip: forældrenes behov kommer først, og børnene må leve med konsekvensen. Der findes ingen hurtige løsninger på ovennævnte problemer. Men bedre samarbejde med forældrene efterlyses generelt, af ressourcepersoner hele vejen op gennem systemet, hvad enten ressourcepersonerne er muslimer eller ikke-muslimer. Hvordan det skal gøres, er der to forskellige bud på. En ikke-muslimsk studievejleder foreslår at oversætte gymnasiets materiale til forældres sprog:

Vi vil jo godt mere samarbejde med forældrene; specielt hvis de ikke er dansktalende, hvilket nu ikke ret tit er tilfældet. Så de bedre forstår meningen med nogle fag, så de kunne støtte op om den unge hjemmefra. Ligesom danske forældre, der ikke har en gymnasiebaggrund, kan have svært ved at forstå, hvorfor man skal have oldtidskundskab. Så skal man nogen gange bakke op, så man kan støtte den unge. Og det er lidt det samme her. Så en bedre forældrekontakt kunne være god. Vi har overvejet om vi skulle oversætte vores materiale til andre sprog. Simpelthen for at få kontakt med forældrene. Det er ikke noget, der er iværksat, det koster penge.

En muslimsk ressourceperson (konvertit med tørklæde) mener snarere, at det er forældrene, som skal lære dansk:

Jeg slår generelt ikke over i arabisk, medmindre jeg simpelthen ikke ser anden udvej. Flertallet af befolkningen herude kan praktisk talt ikke fungere på dansk. Og jeg nægter simpelthen i dagens

Danmark at skulle tale et andet sprog med folk der har boet her i over tyve år, fordi de ikke kan kommunikere på mit. Jeg mener, det er mangel på interesse. Der mener jeg et eller andet sted, at systemet slår fejl. Ghettoer som denne burde ikke have lov til at komme på benene. Du behøver ikke tage nogen steder hen for at købe noget, alt er lige omkring dig, du kan faktisk gå omkring til alt hvad du skal have, hvorfor så lære dansk? Men alle omkring mig snakker jo arabisk? Jeg bliver ikke tvunget ud i et miljø, hvor jeg er nødt til at kunne snakke dansk for at kommunikere. De kan ikke engang gå til læge selv, så skal de have en tolk med. Får de et brev med posten, de kan ikke læse hvad der står. Spørgeskemaer er på arabisk, meddelelser er på arabisk eller på kurdisk eller hvad pokker det er, jamen hallo, hvor er det lige vi bor henne? Et eller andet sted så synes jeg det danske system indordner sig, i stedet for at dem der kommer udefra indordner sig. Den behandling ville ingen af os få, hvis vi mødte op et andet sted. Vi var kommet til at indordne os.

Udover forældrenes mangel på forståelse for det danske uddannelsessystem kan familieforpligtelser kan også sætte eleverne i en situation, hvor de får forhøjet fravær, som en studievejleder fra et gymnasium fortæller:

En af eleverne har faktisk haft perioder, hvor moren, som er ret dårlig til dansk, har bedt hende om at tage med på sygehus. De her piger er blevet opdraget til en anderledes familiefølelse. Der er også nogle af vores piger, som en gang imellem siger 'Jeg blev nødt til at blive hjemme for min lillesøster var syg'. 'Jamen hallo, det er da ikke dit problem', men det er det åbenbart, og det er også en kulturforskel.

På Teknisk Skole har man også mødt elever, der måtte tage højde for familiens holdning:

De fleste har god familieopbakning, men jeg oplever dog nogen, som får pålagt begrænsninger hjemmefra. Der var en pige, som havde problemer med dansk, så vi anbefalede hende at tage noget danskundervisning på en aftenskole. Men det måtte hun ikke for sine forældre, fordi det netop var om aftenen. Jeg havde en anden elev, som er mor til to børn, hun syntes det var svært, nu var der lektier, hvad siger manden til det.

Problemstillingen findes også på universitetet, som en ressourceperson fortæller:

Jeg har en kvindelig studerende, som fungerer som familiens tolk der hjemme. Hvis der kommer et brev med posten, mens hun er på universitetet, så ringer de hjemmefra, og så har hun bare at stille derhjemme og oversætte det brev, og det er lige med det samme, om hun så sidder midt i en undervisningstime.

Familieforpligtelserne kan i øvrigt også betyde indskrænkning af studievalg, som en respondent fortæller:

Problemet var bare, at det studie, jeg gerne ville vælge, kun fandtes i København eller Århus. Jeg turde ikke at flytte, for jeg havde også nogle gamle forældre, jeg havde ansvaret for. Så valgte jeg et andet studium tættere på.

Selv om pigerne måtte være opdraget med en "anderledes familieføelelse", betyder det ikke nødvendigvis, at de altid bærer byrden med et smil, som en universitetsstuderende bevidner:

Hvorfor skal jeg leve efter deres regler? Hvorfor skal jeg leve efter deres normer? Jeg føler jo et eller andet sted, at jeg er offer for deres traditioner. Jeg har jo ikke levet mit eget liv, jeg har levet deres liv. Jeg kan jo sagtens stå her og sige, at jeg er skidemoderne og nu er jeg ved at tage en uddannelse, men jeg har jo stadigvæk mange pligter. Jeg har rigtig mange pligter overfor familien.

Fravær kan føre til frafald. Ifølge FN's Kvindekonvention bør den danske stat arbejde i retning af "formindskelse af kvindelige studerendes frafaldshyppighed under uddannelsen." Ud fra den hensigtsærklæring må det være oplagt at diskutere, hvordan man kan mindske det fravær, som nogle kvindelige studerende har på grund af familieforpligtelser.

Kapitel III Artikel 10

f) **formindskelse af kvindelige studerendes frafaldshyppighed under uddannelsen**

1.4.2 Mødet med det andet køn

Kontrasten mellem hjemmets kultur og uddannelsesinstitutionens kultur kan også træde frem i forbindelse med kønsadskillelse, som nogle af de muslimske familier helst så håndhævet. En muslimsk mor fortæller:

Konvertit, med tørklæde
Det er virkelig slemt! Jeg var selv i det, før jeg blev skilt fra min mand. Så måtte min datter ikke det ene, så måtte hun ikke det andet, og det gav nogle kæmpekonflikter, for jeg sagde, at selvfølgelig må hun da det. Altså vi lever i Danmark! Hvis ikke man kan acceptere de regler og den kultur der findes her, jamen så kan man ikke være her, sådan er det, så er jeg altså ligeglad om man er muslim eller ej. Jeg er også selv muslim, men jeg synes ikke, man skal dele drengene og pigerne op. De går i klasse sammen, de går i skole sammen. Det er også ganske unaturligt at man ikke kan snakke sammen.

Dog lader det til, at dette fokus på kønsadskillelse blødes lidt op i gymnasiet, som pigerne selv beskriver det. Der er også en tendens til at være lidt forskel på den etniske baggrund. Restriktioner omkring fagligt eller socialt samvær med det modsatte køn tenderer til at være mest til stede i arabiske pigers bevidsthed, mindre hos afghanerne og tyrkerne, og mindst hos de somaliske piger. Dette illustreres af nedenstående udsagn:

Palæstinenser, med tørklæde
Gruppearbejde på skolen er ikke noget problem. Jeg har også mange drengevenner, mine forældre ved det. Jeg har slet ikke noget at være bange for, hvis min far pludselig kommer på skolen og ser

”hvem er det, du sidder sammen med”? Det er jeg slet ikke bange for. Det er ikke lovligt at drengevenner kommer hjem til mig, men jeg har mange skolekammerater, vi sidder sammen på skolen. Men man skal passe på med ikke at gå uden for skolens område, hvor skulle folk vide fra, at han bare er en ven? Folk begynder bare med deres rygter.

Afghaner, uden tørklæde
Min familie de stoler på os, så de siger ikke så meget. De ved godt jeg nogen gange snakker med mine venner i telefonen og sådan noget. Min far har ikke oplevet at danske drenge kommer hjem til os, men han har set at vi går sammen til bussen og sådan, går i byen alle sammen, det har han ikke noget imod.

Tyrker, uden tørklæde
Alt hvad der har med uddannelse at gøre, der har religion ikke noget at sige. Det er slet heller ikke noget jeg tænker over. Hvis det er noget jeg gerne vil, så gør jeg det. Selvfølgelig kan man sidde i et klasseværelse og snakke sammen med sin lærer i enerum under en samtale. Så religion spiller ikke en rolle ang. skolen eller uddannelse. Men hvis man ser en gå rundt ude i byen med en dreng, så bliver det misforstået.

Somalier, med tørklæde
Der er mange muslimske piger, hvis forældre ikke er glade for at de går med for mange drenge, men sådan har jeg aldrig haft det. Jeg har altid haft drengevenner, det har mine forældre også været klar over, så det har aldrig været et problem.

Somalier, med tørklæde
Når det kommer til det modsatte køn og sådan noget, så er arabiske piger anderledes end os. Somaliere er mere matriarkalske, for det er jo afrikanere, så det er et mere matriarkalsk samfund. De somaliske kvinder styrer mere end mændene, hvorimod hos araberne er det modsat, patriarkalske styret. Så jeg vil nok sige, at når det kommer til det modsatte køn, så føler jeg generelt, at de somaliske piger har mere frihed end arabere har. De er lidt mere pressede. Jeg må f.eks. godt snakke med en dreng selv om mine forældre ved det. Man kan ikke snakke med en arabisk pige, når det kommer til sådan noget, for det er overhovedet ikke det samme for dem som for os. Jeg vil ikke generalisere, men det er mit indtryk.

1.4.3 Lejrskole og studieture

En anden udfordring i uddannelsessystemet kan være, at meget restriktive forældre kan forhindre børn i folkeskolen i at deltage i sociale arrangementer:

Børnehavepædagog, med tørklæde
Mange gange på skolen, så er der sommergrillaften og det måtte børnene ikke være med til. De må praktisk talt ingen ting de børn her, hvis du spørger deres fædre. Lejrskole, det var helt udelukket.

Folkeskolelærer, med tørklæde

Lejrskole, det kommer an på, hvordan man "sælger det". At man forklarer forældrene, at det er et socialt arrangement, og at eleverne samtidig lærer meget. Der er så vidt jeg ved ikke en eneste, der melder afbud, vi har virkelig ikke de der problemer, hverken med lejrskole eller med idræt. Hvis nogle forældre er afvisende, drejer det sig tit om at gå i dialog med dem, for at finde ud af, hvad den egentlige bevæggrund er. For eksempel havde vi en pige som ikke måtte komme med på lejrskole, vi prøvede at gå i dialog med forældrene, og til sidst fandt vi ud af at det var fordi hun tissede i sengen. Det var svært for forældrene at åbne op og fortælle hvad problemet var. Men det havde ikke noget at gøre med hendes religion. Hun kom med til sidst.

På gymnasiet er det indtrykket, at flere af pigerne er blevet mere autonome og sagtens kan tage med på studietur

<u>Somalier, med tørklæde</u>
I: På gymnasiet har jeg været med på begge studieture. Men det er også fordi jeg er blevet ældre. Jeg bestemmer mere nu end jeg gjorde tidligere. Jeg kan huske i de mindre klasser i folkeskolen, der måtte man jo godt tage med på lejrskole og sådan noget,. Det var ikke noget problem. Men når man så kom i de store klasser, der var jeg f.eks. ikke med på lejrskolen. Der måtte jeg ikke for mine forældre. Jeg ville gerne have været med, men det måtte jeg ikke. Men nu hvor jeg er blevet ældre der har jeg faktisk mere at skulle have sagt, end jeg havde før. Jeg bor stadig hjemme, men jeg må meget mere end jeg måtte tidligere. Det er også fordi mine forældre synes at jeg har udviklet mig mere. Jeg er blevet mere moden, ikke kun på grund af min alder, det kommer også an på, hvordan du er selv som person. Mine forældre vil ikke kigge så meget på, hvor gammel du er, men mere hvordan du opfører dig og hvor moden du er.

For nogen er det overhovedet ikke noget, der bliver problematiseret:

<u>Afghaner, uden tørklæde</u>
Vi skal på studietur til næste år, og jeg glæder mig til det. En veninde fra 3.g har været det, og hun har sagt til mig at det var rigtig sjovt.

For en anden gymnasieelev er det en ren praktisk overvejelse, der kommer op som svar på, hvad der kunne gøres bedre:

<u>Afghaner, med tørklæde</u>
Jeg synes ikke det er godt, at studieturen ligger i slutningen af 3.g, den burde ligge i 1. eller 2.g.. Så ville man lære hinanden rigtig godt at kende i starten, i stedet for til sidst.

Ingen af pigerne nævner, at de selv eller andre muslimer har afvist at deltage i studieture af religiøse årsager, men et par af studievejlederne har nævnt, at det kunne forekomme. En af dem har fundet følgende løsning:

Vi har faktisk i år flyttet vores studierejse, så den ikke ligger inde i ramadanen. Det vil vi fortsætte vi med. Dels fordi vi synes, at det er rimeligt, men også fordi at nogen muslimske elever har anvendt det som en undskyldning for ikke at kunne komme med. Den undskyldning synes vi ikke, at de skal have. Alle muslimske elever var med i år.

1.4.4 Fester og dansk drukkulter

Hvordan fungerer det sociale liv på gymnasier med over 20 % elever af anden etnisk baggrund? En studieleder beretter:

Hvis man skal tage det positive først, så synes jeg, at vores elever bliver nogle relativt åbne og tolerante mennesker, fordi de faktisk bliver præsenteret for noget, der minder meget om det samfund de skal ud og bevæge sig rundt i. Vi er et gymnasium, der rekrutterer socialt meget bredt, så vi har også mange etniske danskere, som ikke kommer fra uddannelsesvante miljøer. Så vi dækker på alle måder bredt. Det med etniciteten er jo så kommet til, og det synes jeg på mange måder er positivt. Men det har selvfølgelig nogle konsekvenser, for der er meget stor forskel på den danske ungdomskultur og den ungdomskultur, som vores elever med anden etnisk baggrund har, eller som deres forældre gerne vil have at de havde. Der er der nogle sammenstød. Det er selvfølgelig noget, vi prøver at være meget opmærksomme på, men det kan være svært at gøre noget ved.

Det sociale liv på studieturene kan præges af dansk drukkultur. Det er dog forskelligt, hvordan pigerne har oplevet det. Her følger tre forskellige oplevelser:

<u>Palæstinenser, med tørklæde</u>
Jeg synes, danskerne drikker overdrevent meget. Vi var på en studietur med skolen, og jeg synes alle fra klassen bare drak sig fra forstanden. De var fuldstændig væk. Jeg vil ikke sige, at man føler sig som outsider, men vi var de eneste, der ikke havde drukket.. Bare det at de også piner sig så meget, efter de har drukket. Så det frister mig overhovedet ikke.

<u>Afghaner, med tørklæde</u>
De steder vi har været på vores studieture har vi ikke måttet drikke, men når vi kom tilbage til hotellet måtte vi selv bestemme, om vi ville gå ud eller blive på hotellet. Det var meget få der gik, så det var ikke et stort problem.

<u>Palæstinenser, med tørklæde</u>
R.: Det var ikke så slemt på vores studietur. Vores klassekammerater tager hensyn til at vi er muslimer, så de prøver også at dæmpe drikkeriet lidt.

I.: Så det er ikke sådan, at I har følt jer diskrimineret?

R.: Overhovedet ikke. Også fordi vi er 5 udlændinge og så 2 kristne, der heller ikke drikker.

Drukkulturen kan også hæmme muslimske pigers deltagelse i fester på gymnasiet:

<u>Afghaner, med tørklæde</u>
Hvis man skal lære de andre rigtig at kende, så tror jeg, at man skal være med til alle de ting de holder, fester og den slags ting, det er der, man lærer hinanden mest at kende. Men det er et problem i forhold til religionen, man kan ikke drikke sammen med dem, heller ikke gå på diskotek til kl. 12 om natten. Når man sidder i klassen mandag morgen så alt det man snakker om, det er om du var fuld i weekenden, hvor meget du har drukket og sådan.

Religionen fremhæves af flere som den væsentligste årsag til ikke at tage del i drukkulturen:

Palæstinenser, med tørklæde
R.: Alle fester handler om at drikke sig fuld. Nu skal jeg ikke generalisere, men folk er helt væk, så vi kan ikke rigtig deltage. Nogle gange arrangerer klassen selv fester, bowlingture og den slags, så deltager vi.

I: Hvad siger dine klassekammerater til, at du slet ikke drikker?

R.: Jeg har altid haft mine grænser, og det ved de også godt. Jeg synes det er dejligt at man godt kan sige 'jamen hun drikker ikke, så tager vi hensyn til det.' Det er der mange af mine danske veninder, der gør, så jeg har ingen problemer med det. Nu mødes jeg jo heller ikke med mine danske veninder i byen, jeg går ikke på diskotek eller sådan, slet ikke. Jeg har ikke noget imod, at de drikker, bare jeg ikke selv gør det. Jeg ved at det vil jeg ikke. Det går imod vores religion, så hvorfor gøre det? Jeg har det lige så sjovt som de har det.

Tyrker, uden tørklæde
Der er jo den islamiske forståelse, der hedder at hvis du drikker alkohol, så vil det først blive renset ud af din krop efter 40 dage, der er du helt ren. Og hvis du dør indenfor de 40 dage så er det bare ærgerligt, så dør du hvert fald ikke som muslim. Den kan jeg ikke rigtig smide fra mig.

Det kan også være en sundhedsmæssig overvejelse:

Tyrker, uden tørklæde
Det er jo ikke særlig godt at de unge piger drikker og går i seng med en masse forskellige mænd. Hvor sundt er det for dem? Hvor godt er det for dem? Nogen ting, tror jeg, man skal bevare og nogle andre tror jeg, man skal lade være med at afprøve.

Det kan dog også være restriktioner fra familiens side, der angives som umiddelbar årsag til ikke at deltage:

Afghaner, uden tørklæde
Altså vi holder jo nogle fester her på gymnasiet, det synes jeg er rigtig godt, for ligesom at få kontakt med de andre også. Jeg må ikke være senere hjemme end 11, men når der er open night og sådan nogle arrangementer på gymnasiet, så må jeg gerne være ude. Jeg drikker jo ikke selv, det gør jeg ikke. Men der er nogen piger fra klassen, der gør, og drenge der gør det, det er jo også normalt for dem. Det er ikke noget, jeg tager mig af, for det er jo alle der gør det, det kan man ikke sådan rigtig… Jeg har selv mange danske veninder, og de drikker også, også når vi er i byen. Når det der drikkeri begynder, så tager jeg hjem.

Endelig findes der også alevier:

Tyrker, uden tørklæde

Jeg tager både til fester og jeg drikker og mine forældre ved, at jeg har en kæreste. Mine forældre drikker også. Det er fordi der er to forskellige slags muslimer kan man sige. I Tyrkiet er der f.eks. alevier og sunni. Alevier er ligesom shia, men alligevel ikke shia. Der står, at man faktisk godt må drikke, så længe man kan styre sig selv. Det er lidt anderledes med sunni muslimer. Man kan sige, at alevi tager både fra islam, buddhisme, kristendommen…alle de gode ting, der er blevet samlet og lavet som en under religion. Der er lige blevet udgivet en bog, den bliver også trykt til dansk, så man kan læse om det.

En studievejleder udtrykker, at man på gymnasierne stadig søger nøglen til fremme af mere socialt samvær:

Vi kan ikke lige pludselig sige, at nu holder vi fester uden alkohol f.eks. Eller det kunne vi godt, men det vil ikke være særlig klogt, for så skulle det være noget man ligesom var enige om at sige, at nu synes vi at det er sådan man gør på gymnasierne. Det betyder at mange, især vores piger med anden etnisk baggrund, de deltager ikke. Nogle gør det selvfølgelig, men der er en del, der ikke gør det. Og jeg tror ikke nødvendigvis altid, at det er fordi de ikke må. Jeg ved hvert fald fra nogle af mine elever, at det også er fordi de ikke har lyst til det, fordi de simpelthen synes, at de andre bliver dumme at høre på, hvilket de jo har fuldstændigt ret i. Det er ikke den måde de gerne vil være sammen på. Men det har jo i en eller anden udstrækning en konsekvens, for det betyder, at der er en del af elevmassen, der ikke har den oplevelse fælles med resten. Så der er da en tendens til, at i fritiden, der er de mest sammen med andre muslimske piger. Ikke kun, men mest.

Forslag ***"Vi er begyndt at arbejde med ideen om at holde arrangementer uden alkohol."***

En anden studievejleder foreslår alkoholfrie fester:

Når de ikke må komme til sociale arrangementer, så er det jo fordi danskerne har en heftig alkoholkultur. Det er da tankevækkende. Vi er begyndt at arbejde med ideen om at holde arrangementer uden alkohol. Egentlig ikke bare af hensyn til de muslimske elever, som ikke vil drikke, som ikke vil se på det. Hvis de er rigtig konsekvente, må de jo ikke engang være sammen med folk der drikker. Men de danske unge kunne nu også godt trænge til at blive lidt tørlagte en gang imellem. Vi har for eksempel en velkomstfest, hvor der er elever med alle mulige religiøse baggrunde, og den er altid alkoholfri, det er faktisk en af de sjoveste fester vi har. En af de mest varme, hjertelige fester. Så det kan altså godt lade sig gøre. Det er en mulighed for dem, for netop at få den der sociale kontakt, som er så nødvendig for at de gennemfører deres uddannelse.

1.4.5 Religiøse fester

Ramadanen nævnes af en pige som en hård måned at komme igennem:

Palæstinenser, med tørklæde
Under ramadanen er det virkelig hårdt at møde op. Man får morgenmad, men meget tidligt, og så lægger man sig til at sove igen. Men man vænner sig til det efter en uge, så er det ikke et problem længere. Men det er rimelig hårdt. Man er sur, og følger ikke med i timerne, man har brug for energi. Men man prøver så godt man kan, for imamerne siger, 'du skal være frisk, du skal ikke vise, du er udmattet'. Så man ikke tror, vi lider. Det gør vi, men man må ikke rigtig vise det.

Nogle undervisere nævner et generaliseret fravær til Eid-festen:

Studievejleder, gymnasium
Der er jo mange af vores elever f.eks. der var væk her d. 8., 9., 10. december, hvor de havde det de kalder for deres jul. Det tror jeg mere de kalder det for, at vi skal kunne forstå, hvad det handler om. Det er en dag, hvor de holder en fest i moskéen om mandagen og giver hinanden penge. Jeg tror at deres gaver er penge, men måske også gaver. Så holder nogen af dem også fri de næste to dage. Men den der mandag, der har vi næsten ingen muslimer i skole. Tirsdag og onsdag kommer de fleste igen. Men den der fest i moskéen, det er hvert fald noget de ser meget frem til. Så jeg tror en del af dem kommer mere i moskéen end de fleste af os kommer i kirken. Det tror jeg helt bestemt.

På en folkeskole har man fundet en løsning, hvor alle elever fejrer både kristne og muslimske helligdage:

Folkeskolelærer, med tørklæde
Blå mandag, der er det skolens politik, at det er en social begivenhed, hvor alle er med. Jeg kan ikke huske, at der skulle være nogen, der har meldt fra. Til jul har vi juleklippedag, de store klasser står for æbleklasser, og de små kommer og køber. Så går de alle sammen op i det. Det samme med vores muslimske helligdage. Til Eid plejer muslimerne ikke at komme, men så fandt vi på at muslimerne kommer med mad op på skolen, så kommer de andre og spiser hos dem. Så fortæller vi, hvorfor vi spiser sammen, hvad festen går ud på. Det er så vigtigt at overveje, hvordan man inddrager, hvordan man viser respekt for den anden side af samfundet, så eleverne tænker 'de vil have mig alligevel, der er plads til mig alligevel'.

1.4.6 Bederum

På flere uddannelsesinstitutioner har man diskuteret, om der skal stilles bederum til rådighed for muslimske elever. En enkelt undervisningsinstitution har prøvet det og er holdt op:

Studievejleder, gymnasium
De kommer ikke mere og spørger os mere om et lokale, for det har været så konfliktfyldt. Ikke fordi vi ikke gerne vil give dem det, men hvis der kommer kendskab til det ude i offentligheden, så skal vi

bruge enormt meget energi på at forklare, at det her er ganske ufarligt. Jeg har kontakt med de elever og jeg ved hvad der sker, men vi kan ikke bære det som skole. Vi har mere et problem i forhold til omverdenens misforståelser, end vi har et problem i forhold til eleverne.

En gymnasieelev var godt tilfreds med initiativet:

Med tørklæde
I: Jeg plejede da at gå der engang imellem. Jeg synes det var fint. Der mangler muligheden for at bede, for så skal man lige på arbejde efter det og så skal man lave lektier og så glemmer man det helt og så skal man pludselig sove og har ikke bedt hele dagen. Så det er en god mulighed for lige at få bedt på skolen. Jeg tror det blev stoppet igen.

På et andet gymnasium har man også prøvet det, men er holdt op:

Vejleder, gymnasium
For et par år siden var der ret mange muslimer, der sagde, at de gerne ville have lov til at gå ind i et klasselokale og lukke døren, om de måtte det. Det gjorde de så. Men problemet er, hvis der så kommer én og kalder til bøn 'Nu skal I alle sammen med herned'. Du lukker op for en pose du ikke kan styre. Hvem kommer så ind? Skal der også en imam ind? Skal de have fri i nogle timer? Hvor er vi så henne?

En ung, verdsligt indstillet muslimsk respondent har oplevet en sådan kalden til bøn på den uddannelsesinstitution, hvor hun gik:

Uden tørklæde
I: Der var en muslimsk forening, der havde etableret et bederum. Det var jeg selvfølgelig ikke tilfreds med, og jeg tøvede ikke med at sige min mening om det. Jeg er sådan set ligeglad med om du beder 5 gange eller 15 gange om dagen, men jeg mener bare, at du på en offentlig uddannelsesinstitution, der er man her for at dygtiggøre sig og færdiggøre sig. Vi har mangel på ressourcer, så det er ikke ligefrem et bederum vi skal have. Det endte så med at folk fik et billede af, at jeg var frafalden og 'at hun ikke tilhører os længere'. Der gik et stykke tid, hvor der var mange konflikter med det. Folk var oppe og køre. Der var f.eks. en episode med en tyrkisk fyr, som faktisk var skræmmende. Han blev ved i flere måneder, hvor han sagde 'du skal med mig ned og bede', og hvor jeg blev nødt til at sige 'Vil du ikke godt lade være, jeg vil ikke ned og bede'. Han blev ved og kunne finde på at sætte sig ned, når jeg sad sammen med nogle venner, så kunne han finde på at gå helt amok og sige 'Allahu akbar' og 'jeg går ned og beder for dig nu, for du ryger i helvede'. Hvor jeg har tænkt 'ryger jeg i helvede, så er det sgu da mit problem, hvad har det med dig at gøre'. Det var meget skræmmende for mine danske klassekammerater, for de var jo slet ikke kendt på det område og sagde 'hvad sker der? Du melder ham til politiet, gør du ikke?' og gik fuldstændig amok over det. Hvor jeg sagde 'slap nu af, så slemt er det ikke'. Men det var jo stadig en lidt for tæt oplevelse. Og dem havde jeg mange af. Nu er det blevet sådan at de er ved at vænne sig til, at de ingen vegne komme med mig. Så nu har de fundet nye ofre at tage sig af. Og nu taler de om at de gerne vil have et halal-køkken, hvad bliver det næste?

På et andet gymnasium begrunder en studievejleder, hvorfor man ikke har oprettet et bederum:

Den med bederum på skolen, den dukker sådan op engang imellem. Det synes jeg ikke at der skal være. Jeg synes heller ikke at kristne studenter skal sidde ude i vores kantine og agitere.

En pige med tørklæde fra samme institution gør da heller ikke et større problem ud af det:

Man kan altid finde 2-3 minutter for sig selv, på et eller andet tidspunkt. Det kan man sagtens finde. Men man kan da også bede når man kommer hjem.

1.4.7 Politiske skel

Følelsen af fremmedgjorthed behøver ikke at udspringe af etniske eller religiøse modsætninger. Den kan også bunde i en politisk modsætning:

Tyrker, uden tørklæde
Jeg valgte i første omgang at starte på en handelsskole. Men jeg kom fra sådan et marxistisk gymnasium…(griner), med nogle venstreorienterede lærere. Så til at starte i det her borgerlige miljø, det var noget helt andet. Jeg droppede den skole efter 3 måneder, for jeg følte mig fuldstændigt udenfor. De der jakkesætklædte fyre og piger med høje stiletter, det var ikke lige mig.

1.4.8 Racisme

To respondenter nævner racisme som et fænomen, der har haft negativ indflydelse på deres skolegang. En af de modne kvinder kan huske et eksempel, fra hun var ung:

Tyrker, uden tørklæde
Vi havde et fag der hed 'Kultur' og vores lærer, han var noget af det mest racistiske, jeg har set i mit liv. Jeg har ikke mødt ret meget racisme. Men ham der skulle hele tiden skulle lufte sine racistiske idéer. Han forstod ikke hvorfor muslimerne kom til Danmark og hvorfor vi ikke bare kunne tage til Saudi Arabien. Alle sådan nogle ting. Mine klassekammerater vidste godt, at jeg havde en muslimsk baggrund, selv om jeg ikke gik med tørklæde. Det endte med at jeg sagde til ham, at jeg ikke brød mig om det der og jeg slet ikke synes, at det passede til en kulturlærer, at han burde da være den mindst fordomsfulde.

En enkelt respondent har mistanke om, at hendes lave karakterer skyldes lærernes racisme:

Tyrker, uden tørklæde
I: Sproget dansk kan godt gøre, at jeg føler mig lidt usikker. Jeg tror min hjerne automatisk siger 'Hun er bedre end dig til at tale dansk'. Jeg har meget svært ved at formulere tingene. Jeg ved ikke om du kan mærke det, men jeg hopper også meget i mine sætninger. Jeg er faktisk dygtig til at tale dansk ved jeg, men når jeg bliver nervøs så kludrer jeg i det. Men jeg føler mig rigtig usikker, for jeg taler ikke dansk derhjemme. Jeg bliver kun rettet på skolen, jeg bliver ikke rettet derhjemme. Det

er faktisk kun det. Og så synes jeg meget hurtigt, at karaktererne betyder rigtig meget 'Hvis hun ikke er så god til at udtale og komme ud med det hun mener, så er hun ikke så kvik'. Jeg synes det nogen gange, at jeg godt kan blive hængt ud for at være udlænding. Jeg er sorthåret, så synes de åbenbart ikke, at jeg skal have særlig høje karakterer. Generelt indvandrere, også mig selv, hvis man har fået en dårlig karakter, så siger man 'Han er også racist, han vil ikke give mig en ordentlig karakter'.

Uden at bruge ordet racisme mener en muslimsk folkeskolelærer også, at nogle lærere kan være fordomsfulde:

Der er også mange lærere, der desværre er skeptiske: 'Kan du nu klare det, fordi du har en baggrund der er en etnisk minoritet?'. Den kommer igen og igen, den mistroiske 'Kan vi nu klare det'. Det er i den alder, hvor de skal bryde alle de regler og normer og kommer i en uddannelsesinstitution, hvor lærerne ser på det på den måde. ….Men der er en holdning, nogle tendenser og nogle lærer, der er skeptiske og opmærksomme på 'Kan de nu klare det?' For de følsomme personer rammer det hårdt.

1.4.9 Gensidige fordomme

Decideret racisme er ikke blevet tematiseret særlig ofte af respondenterne. Langt flere respondenter har fokuseret på problemet med gensidige fordomme, som denne muslimske folkeskolelærer:

<u>Folkeskolelærer, med tørklæde</u>
De forkerte forestillinger gælder begge veje. Det man mest ser i medierne er, hvordan det danske samfund ser på muslimer, men det gælder jo også den anden vej. De tænker "de kan ikke lide muslimer" og så begynder fordommene fra den anden side. Det, eleverne hører derhjemme er ikke altid positivt. Men jeg synes at skolen har gjort så meget, at eleverne kan se, at de er blevet accepteret på deres præmisser, så hvis de skulle være påvirket af deres forældre, så kan det godt være de er i modsætning til det danske samfund, men ikke til deres danske kammerater. Så jeg har aldrig oplevet problemer i forhold til skolen, til kammeraterne. Men der kan være andre, der ikke kender nok til muslimer, som tænker at de alle sammen er dårlige. Sådan nogle diskussioner har vi haft med nogle af de store elever. Hvis danskerne ikke interesserer sig nok for at høre, hvordan det er at være anderledes, hvorfor nogen reagerer så voldsomt som de gør, så er det klart at kløften kan vokse.

At fordommene kan gå begge veje bekræftes af en anden informant:

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
Hvis der er noget, der er bandlyst så er det jo at blive dansk, det er jo et bandeord at sige, du er godt nok dansker.

Her er det på sin plads med en metateknisk bemærkning. For at belyse hvilken vej fordommene går er det ikke uden betydning, hvordan man spørger. Dette illustreres af følgende ordveksling mellem en respondent og intervieweren:

R: Man kan blive set ned på, og det bliver man også hundrede procent af f.eks. danskere eller ikke-muslimer. De kan have fordomme, som kan sårer en. F.eks. har jeg hørt mange gange når jeg selv har været til fester, hvor de så har snakket om nogen fra klassen som også har været muslimer og sagt 'Hun kommer jo heller aldrig, hun må jo ikke'. Det sårer mig og det kan også såre andre selvfølgelig. Det sårer mig, for så tænker jeg 'Hvad hvis jeg heller ikke havde været der? Hvis jeg ikke havde fået lov, så snakkede de også sådan bag min ryg'. Der bliver snakket meget, selv om de smiler til én. Det er meget dobbeltmoralsk synes jeg. Der er rigtig mange fordomme.

I: Men kan det også gå den anden vej?

R: Hundrede procent. Hvis man f.eks. ser en dansker, hvor ens veninde siger 'Prøv at se hendes nederdel, se hvor kort den er', f.eks. Så er det sådan 'Okay, hvad har hun gang i?'. Nogen gange kan der så ryge sådan et bandeord ud af munden, hvor man faktisk er ret ligeglad med, hvordan folk går klædt. Der er rigtig meget af sådan noget gruppe-noget, uden at man lægger mærke til det.

Hvis intervieweren her havde undladt at spørge "men kan det også gå den anden vej", ville hun have fastholdt respondenten i en passiv offerrolle. Ved at stille det enkle spørgsmål, om det kan gå den anden vej, får respondenten mulighed for også at italesætte sig selv som et agerende subjekt. Desuden benytter hun sig af chancen til at reflektere over egen adfærd, ligesom hun løfter diskussionen op på et mere universelt niveau ved sin overvejelse omkring "sådan noget gruppe-noget", hvorved hun henviser til den almenmenneskelige psykologiske mekanisme, der er på spil i de gensidige fordomme. Det er dog ikke altid, der har været tid til at gå i dybden med fordommenes gensidige spil. Af og til kan det også være mere interessant at spørge videre ind til respondentens følelse af fremmedgjorthed, som i følgende konversation:

R.: Jeg har været åben overfor alle her på gymnasiet, men jeg synes måske, det har været sværere at få kontakt til danske piger og danske drenge, end at få kontakt til nogen man ligesom kender. Jeg har også sagt det, da jeg kom ind i den klasse, hvor jeg er nu. Der har jeg også siddet og snakket om, hvorfor jeg aldrig rigtig havde haft danske veninder, og så havde jeg også sagt "jeg føler I er meget lukkede, der er ikke rigtig den kontakt". Man kan ikke forvente at det er kun er os, der skal tage det første skridt og sige "vi er åbne overfor jer", når vi ikke får det samme igen. I den klasse jeg går i, er der mange forskellige piger med mange forskellige meninger. Vi har haft heftige diskussioner om, hvordan udlændinge var og hvilke fordomme de havde til dem, men der er også en enkelt pige, som virkelig forstår, hvad vi går igennem når vi kommer her til Danmark og er fremmede.

I.: Er det noget, du oplever som hæmmende?

R.: På nogen måder kan det godt være hæmmende, fordi man aldrig føler sig helt accepteret. Og så føler man, der mangler et eller andet. Man er vokset op her, så det burde være ens andet hjem, men sådan er det ikke, man føler at man bliver set som en udlænding uanset hvad.

I.: Men føler du dig selv som udlænding?

Ja. Det kan godt være at det er en følelse der aldrig går væk, den er der bare.

Adspurgt om, hvor meget afvisningen fra danskernes side præger de muslimske gymnasiepigers hverdag, svarer en studievejleder:

Det synes jeg egentlig ikke…Selvfølgelig er der noget af det, men jeg synes ikke at det fylder så meget. Vi har hørt nogle danske drenge sige til en indvandrerdreng 'Vi gider sgu ikke at være i gruppe med dig din perker'. Men danske piger har ikke noget imod at sidde i gruppe med indvandrerpiger, hvis de ellers arbejder. Hvis de yder noget og de kan forstå hvilke krav, der stilles, så de kan gå aktivt ind i gruppearbejdet og ikke bare sidder og nasser på de andre. Det gælder jo for alle piger. Men det er en så integreret del af skolen og mange af vores elever har gået i folkeskolen med dem. De ved lige præcis, hvornår de får tørklæde på og hvorfor. De ved også, at nu er der ramadan.

Følelsen af fremmedgjorthed er dog ikke nødvendigvis altid et skel mellem nydanskere og etniske danskere:

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
Jeg er vokset op i en lille by, hvor der kun var danskere. Så kommer jeg til en storby, hvor der var fuldt af perkere. Første gang, jeg så en, gemte jeg mig bag en skraldespand, for jeg blev så bange for ham.

Det skal her siges, at en stor del af respondenterne giver indtryk af at have en tryg hverdag, hvor interaktionen mellem nydanskere og gammeldanskere er uproblematisk:

<u>Somalier, med tørklæde</u>
Da jeg var yngre, der er man jo bare børn og var sammen med enten danskere eller somaliere, det gjorde overhovedet ikke en forskel, for det gælder bare om at lege. Men så bliver man ældre og jeg har boet her og haft venner af samme baggrund og har altid følt mig tryg ved at være sammen med dem. Også når jeg var på skolen kunne jeg sagtens snakke med de danskere der var i vores klasse, lige så godt som jeg kunne snakke med de andre, fordi jeg er vant til det. Man forholder sig jo til dem man kan forstå, og dem man normalt snakker med til hverdag.

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
I: Jeg synes ikke rigtigt, at jeg har haft nogle vanskeligheder ved at være muslim, for jeg er jo meget moderat indstillet. Jeg kan også sagtens sætte mig ind i andres tankegange, jeg ved også godt hvad kristendommen handler om, jeg ved også godt hvad jødedommen handler om, jeg ved også godt hvad islam handler om. Det er bare noget man vælger. Så længe man ikke generer andre mennesker, med det man tror på, så tror jeg ikke at man oplever vanskeligheder. Det har jeg hvert fald ikke gjort på universitetet. Og heller ikke da jeg gik i folkeskolen, slet ikke. Jeg har hele tiden mødt respekt, men jeg har heller ikke haft de der meget fundamentalistiske holdninger eller krav.

En af respondenterne har kun været i Danmark i et par år og har stadig lidt svært ved dansk, men lader til at være faldet til i sin klasse uden problemer:

Uden tørklæde

I starten følte jeg mig alene i klassen, men efter et par uger snakkede vi sammen. De spørger meget til mit liv, vi arbejder sammen, vi snakker, så der har jeg ikke nogen problemer.

Men hvad med klassekammeraternes forældre? En vejleder bemærker:

Vi har flere problemer med forældrene end vi har med eleverne, hvad angår tolerance. Her tænker jeg på de danske forældre. De kan være nervøse for om der sidder X antal muslimer i en klasse, mere end situationen egentlig berettiger dem til. Man knytter det at være indvandrer til et dårligt fagligt niveau. Og så er man bange for, at ens eget barn ikke får det ud af skolegangen, som de skal have.

En folkeskoleleder tager samme problemstilling op, dog uden at se det som et spørgsmål om tolerance:

Her på skolen når vi faktisk et højt fagligt niveau. Selv om der er nogen børn, der ikke har forudsætningerne med sig hjemme fra, som ikke er født med en sølvske i hånden, så kan man altså nå langt med dem, men det er jo hårdt arbejde. Det er jo ikke kommet af sig selv, det er kommet af nogle dygtige lærere, som har været oppe at stå på tæer for at de her børn kommer frem i verden. Men det er da klart, at nogle danske forældre er bekymrede over det faglige, og det går ikke kun på det faglige. Det kan også være en bekymring i forhold til det der bandeagtige, mobbeagtige, om der er nogle rødder der kommer og siger ' min fætter kommer og banker dig'. Altså hvad er det for et miljø, skolen har? Det forstår jeg da godt, de bekymringer. Det er jo ikke racistisk at være bekymret, for op mod 80 % tosprogede på en skole, det er da en høj procent.

På de fleste uddannelsesinstitutioner, som har medvirket, er det altså ikke så meget racisme og diskrimination, der fremhæves som udfordringer, men mere gensidige fordomme og af og til en vis opsplitning af elevgrupperne. En tyrkisk pige fortæller, med et anstrøg af humor, om situationen på sit eget gymnasium:

Her på skolen har vi noget, vi kalder integrationsbænken, og der sidder alle udlændinge på en lang række. Så har vi også en tørklædebænk, det er den samme række, men de sidder så i enden af rækken, det er kun arabiske piger, der sidder med tørklæde og de sidder dernede. Vi laver også selv sjov ud af det. Så rejser drengene sig op og siger 'Okay vi skal udpege en formand for bænken' hvor de begynder at holde taler og så stemmer de på hinanden. Vi har sådan en bænk og alle kender til den. Også danskere kan gå rundt og sige 'Ej prøv at se hvor platte de er'. Selvfølgelig kan der også sidde danskere, men det er så sjældent.

Opsplitningens linjer følger altså ikke nødvendig kun etniske grænser. Der kan også opstå opsplitning mellem pigerne uden tørklæde og pigerne med tørklæde (inklusive danske konvertitter). En informant uden tørklæde føler sig for eksempel ikke velkommen i tørklædepigernes gruppe:

Deres største barriere er noget selvskabt. De er en meget lukket gruppe og du kan se det med det samme, det er så tydeligt, at de er en lukket gruppe. Der er intet signal om, at du er velkommen, hvis ikke du passer ind. Jeg tror, selvfølgelig er det ikke sådan, at de ikke vil sige hej, hvis der er en, der kommer og hilser pænt på dem, det har ikke noget med det at gøre. Men i deres fremtoning er de i det hele taget meget afvisende.

Opsplitningen muslimske piger imellem kan manifestere sig på forskellige måder, ved afvisning som i ovennævnte eksempel, men også ved mere udfarende adfærd:

1.4.10 Religiøs mobning

Et fænomen, som er blevet fremhævet på flere institutioner er en religiøs skillelinje mellem meget praktiserende muslimske nydanskere og konvertitter på den ene side, og på den anden side ikke så praktiserende muslimer. Denne opsplitning kan give grobund for religiøs pression:

Studievejleder, VUC
I selve undervisningen er der meget overordnet to grupper af muslimske kvinder. Den ene gruppe består af piger, der holder sammen to og to, hvisker sammen, holder pauser sammen, isolerer sig i timerne og er ret tavse i forbindelse med undervisningen. En anden gruppe (herunder eventuelle danske konvertitter) består af selvbevidste, ret dominerende piger, der er meget bevidste om deres muslimske identitet og typisk er meget apologetiske i forhold til islam. Den første gruppe fungerer efter vores erfaring bedst, hvis de får lov at sidde og arbejde selv og får lov at stille spørgsmål til læreren, uden at hele klassen hører på. Jeg er overbevidst om, at de tilbageholdende, tavse piger ofte føler sig hæmmede af de mere dominerende muslimer af begge køn. Den selvbevidste attitude, der følger med selvforståelsen af tilhøre en gruppe, der praktiserer islam på rette vis, virker efter min opfattelse blokerende på andre muslimer. Jeg tror, at nogle helt enkelt er bange for konsekvenserne af at modsige eller bare have andre synspunkter.

Studievejleder, gymnasium
Der er jo også klasser, hvor der er nogle toneangivende muslimske piger, som på de andres vegne tager ordet og definerer, hvordan det skal være her. Så de andre tør ikke at sige noget. Det er svært at trænge igennem, for de andre tør ikke protestere, fordi de to eller tre piger styrer det. Der ville det være enormt svært at sige, at 'Jeg vil gerne være sammen med hende der den danske pige'.

Studievejleder, universitet
Vi har haft en gruppe af piger, som var meget religiøse og som ville dirigere rundt med de andre piger på måder, som er helt uacceptable. For eksempel ved i undervisningen at være meget dominerende og hele tiden få diskussion hen på bestemte ting. Og hvis så de andre piger blev trætte af det og ikke ville det, så reagerede de meget skarpt. Det er vi nu ude for tit, at de muslimske studerende reagerer meget skarpt, det er ikke kun dem. Det er et mindretal, som udøver decideret religiøs mobning. Men bare der sidder tre stride strigler i en klasse, så kan de jo sådan dominere. Det gør de også i kraft af, at de har hinanden, at de er stærke sammen. Men hvis du har dem enkeltvis, så er det slet ikke samme problem.

"…bare der sidder tre stride strigler i en klasse, så kan de jo sådan dominere. Det gør de også i kraft af, at de har hinanden, at de er stærke sammen. Men hvis du har dem enkeltvis, så er det slet ikke samme problem."

Religiøse brudflader kan også vise sig andre steder, som en arabisk gymnasieelev fortæller:

Det kan være forskellen mellem shia og sunnimuslimer. En konvertit i min klasse, hun er sunni og hun sad og dissede shia muslimer. Jeg er sunni, men man går ikke rundt og disser andre på grund af deres religiøse tro.

Dette bekræftes af en studievejleder på et gymnasium:

Bare det at du kan have sunni og shia muslimer siddende i samme klasse, kan også give nogle kontroverser. Hold da kæft der kan komme nogle voldsomme debatter.

Det kan også være muslimske mænd, der udsætter muslimske piger for pres:

1.4.11 Mænds kontrol af kvinderne

Vejleder, gymnasium
Så har vi de piger, der i gruppearbejde ikke bidrager med det de egentlig kunne, fordi de lader drengene føre ordet, hvis nu det er en indvandrer gruppe. Det er lidt synd at se, for tit så ligger der noget mere i dem.

Vejleder, gymnasium
Pigerne synes, at det er vanskeligt at komme til orde. Det skal man tage højde for pædagogisk. Jeg ser det tit i klasserummet, at man virkelig skal være opmærksom på, hvordan man spørger, og sørge for en pædagogik, hvor alle får en stemme i klasserummet. Hvor man prøver at lave en pædagogik, hvor alle har noget at sige. Jeg arbejder meget med skrivning i timerne, for hvis alle har skrevet noget, har alle ret til at læse det op og så har alle fået en stemme og så har vi også hørt den stille pige nede i hjørnet. Så kan man tage fat i hende, og faktisk tage hende ind og rose hende, så hun får selvtillid og de andre kan se, at hun også kan noget.

"Give alle en stemme. Også den stille pige nede i hjørnet."

Vejleder, gymnasium

Nogle af pigerne bliver udsat for undertrykkelse fra drengenes side, altså indvandrerdrengene, 'De skal ikke tro at de er noget, de skal ikke komme her og sige noget'. I debatterne i religionsundervisningen kan der virkelig også være kontrol på, jeg har oplevet nogle af mændene være meget ubehagelige i deres kontrol af pigerne. Så skete der det, at til eksamen fik nogen af de kvinder tårnhøje karakterer, og mændene var jo rasende, fordi de fik lavere karakterer end pigerne. De var klar parat til at bestikke systemet. Der oplever man nogen gange, at drengene kører en lidt skjult hetz mod pigerne. Det er den der justits, der er indbyrdes. At der er nogen, der mener at det skal være sådan og sådan og så er der pludselig en pige, der bryder ud og gør noget andet end man forventer og det skal hun ikke. Der var faktisk et par piger, der havde gået i folkeskole med en fyr, en meget ubehagelig fyr og de valgte efter det første halve år at skifte gymnasium. De ville ikke gå i klasse med ham, fordi han kontrollerede dem.

Alene det at markere sig i et offentligt eller halvoffentligt rum kan skabe problemer for pigerne:

Vejleder, gymnasium

Så har jeg også oplevet nogle piger, som havde meldt sig til at være vært til morgensamling. De var rigtig gode, meget søde og dygtige. Der var gået en måned, hvor de ikke var dukket op til morgensamlingen og så blev jeg rasende, så da jeg mødte dem på gangen og sagde 'Hvad søren, det kan I sgu da ikke, hvor blev I af?' Så var der nogen, der havde chikaneret dem og sagt 'I skal ikke tro I er noget, I skal ikke stille jer derop' og de var nogle værre ludere og hvad der ellers blev fyret af og der skulle nok blive sladret til familien. Så det turde de ikke. Så det er hvert fald et felt som er rigtig svært for dem.

Også på universitetet er mænds sociale kontrol af pigerne blevet observeret:

Vejleder, universitet

Vi havde en pige, som var enlig mor, og som tydeligvis følte sig generet af det drengene på holdet lagde op til. Hun havde brug for at frigøre sig, og var holdt op med at gå med tørklæde. Nogle af drengene var enormt meget efter hende, stak til hende og sagde at nu ville de gå ud og sige grimme ting om hende. Det gjorde de også. De sagde det åbenlyst, og så gjorde de det. De begyndte at sprede dårlige rygter om hende, fordi hun ikke makkede ret. Rygter om at hun havde været sammen med den og den for eksempel.

1.4.12 Den sociale kontrol fra folkeskolen til universitetet

En folkeskolelærer har observeret konsekvenserne af den sociale kontrol i mange år:

Når pigerne de starter i de små klasser, er de jo som små prinsesser, de er vant til at blive båret frem, også selv om de allerede har pligter i hjemmet. Men som de bliver ældre, og jo mere udsatte de er, jo større bliver muligheden også for, at de føler sig klemt. Der er utrolig meget social kontrol. Noget, pigerne kan blive rigtig, rigtig kede af, er hvis der er nogen, der sætter et rygte i gang om hende. Det kunne være, rygtet sagde, at hun havde stået og snakket med en eller kysset en, og hun blev kaldt luder, selv om det ikke var rigtigt. Det med rygter, der bliver sat i gang, det er

noget der kan få tårerne til at piske ud af øjnene på dem. De ved ikke hvad de skal gøre. 'Hvis min far får det at vide' og sådan noget.

En anden folkeskolelærer foreslår en måde at gå til problemet på:

Den sociale kontrol er et rædselsfuldt problem. Det er så dominerende at man tror det er løgn, den sladder og den snak, den kontrol med de her unge mennesker, som ikke kan tillade sig noget. Det er jo ikke engang farlige ting, vi taler om. Det er ganske uskyldige ting de ikke må, eller som storebror eller fætter skal ind over og bestemme. Det er ganske rædselsfuldt. Det tager vi op med forældrene, og jeg siger det jo direkte til dem. Jeg siger til dem at 'Nu må I tage jer sammen, vi lever ikke i Middelalderen, og man mister ikke mødommen af at kigge på butiksvinduer, det gør man altså ikke. Jeg siger det på en måde, der får dem til at grine lidt, men altså, jeg synes det er langt ude at pigerne skal lyve sig til at gå en tur med en veninde for at se på butiksvinduer, noget man synes er rigtig hyggeligt, når man er 14 år. Så vi prøver at provokere forældrene lidt for at få gang i en dialog og få dem til at forholde sig til det. Jeg synes, det går den rigtige vej, jeg synes det bløder op, fordi det handler jo grundlæggende om et tillidsforhold mellem skole og hjem. Hvis de har tillid til os og synes det er godt, at deres børn går her, så tillader de også at deres børn går sammen med klassekammeraterne. Det er jo ikke noget, man kan bestemme, men man kan gå ind og få en snak med forældrene om det. Det skal jo foregå i respekt for, at man godt kan have andre normer end os, som det kan være i orden at have. Der er jo også grader i de forskellige familier, men altså jeg synes det er i orden, at man får afbalanceret lidt i forhold til pige-og drengeroller.

En studievejleder fra et gymnasium gør opmærksom på, at den sociale kontrol fortsætter på gymnasiet, også efter at pigerne er blevet myndige:

Når man taler om det pres, der kan ligge, så kan det ligge både indbyrdes mellem eleverne, men også hjemmefra. Jeg har oplevet, at de har fundet sig en dansk kæreste, og det er simpelthen bare hemmeligt, de må skjule sig rundt om i byen. Hvis det er meget hemmeligt, hvad de går og laver, så kommer de i studievejledningen, for eksempel. Det er virkelig kommet bag på mig, hvor overvågende de forskellige kulturelle samfund er på hinanden. Så hvis den her unge pige går tur med sin danske kæreste, og hun bliver set, så melder man simpelthen tilbage til forældrene. Måske kunne man sige gode ting om det, men nej, efterhånden har jeg ikke så meget godt at sige om det. For det er altså en justits og den er ikke til gavn for nogen – den går mere på at holde sammen på sig selv som kultur, som samfund, og det er efter min mening ikke vejen frem i en udvikling. Men det kan være et modtræk for ikke at gå i opløsning med sin egen kultur, men det er jo den proces, der bør ske, at man laver en form for osmose, selvblanding. Men hvem er man så? Jeg ved godt at der er så store identitetsproblematikker rejst i det. Hvad er en "ordentlig bosnier", jeg tror der er undersøgelser der viser, at bosniere i Danmark er mere bosniske end i Bosnien. Der har også været undersøgelser om danskere fra yderområderne, som flytter til København, og som aldrig har været så meget fra Thisted, som når de er i København.

En anden gymnasiestudievejleder bekræfter eksistensen og omfanget af den sociale kontrol:

R.: Det er faktisk et stort problem for nogle af de muslimske piger, som bliver udsat for det pres, de er virkelig i ingenmandsland. For de er ikke noget værd for deres egne og de er heller ikke altid sådan helt accepteret eller med i den anden gruppe. Jeg ved, at der er nogen af dem, hvor det er et

rigtig stort problem. Hvor de andre muslimske piger kan være virkelig….set med mine øjne… nogle forfærdelige sladderhanke. I deres øjne…og det ved jeg fordi jeg har snakket med mange om det - der er det jo at være ansvarlig, for de siger 'Vi kan jo ikke bare lade hende opføre sig sådan, vi bliver nødt til at fortælle hendes forældre, at hun gør det'. Det er meget, meget svært for de etnisk danske elever at forstå det, for det er jo simpelthen så ukammeratligt. Det kan de slet ikke forstå, at man kan få sig selv til det. Men i deres bevidsthed…de muslimske pigers bevidsthed…der er det jo fordi, at de føler de bliver nødt til det. Der er nogen, der føler et virkeligt stort pres, som får nogle rygter skabt imod sig, som heller ikke har noget hold i virkeligheden, om at de stort set går i seng med en ny dreng hver weekend og bliver hentet af lige så mange forskellige, fordi de bliver for vestlige, som de siger. Det pres oplever de både fra andre muslimske piger, og hjemmefra, hvor forældrene synes, at de bliver for vestlige eller for frigjorte eller hvad man nu skal kalde det.

I: Har du så oplevet, at der er nogen, der kommer til dig og beder om hjælp eller?

R: Ja.

I: Hvilke muligheder har du så for at hjælpe dem?

R: Det er svært faktisk. I langt de fleste tilfælde bliver jeg brugt som sådan et aflæsningssted, hvor de ved at de kan komme og fortælle de her ting, uden at nogle andre får det at vide to timer efter. Men hvis de selv vil være med til det, så har jeg prøvet nogle gange at tage de muslimske piger i klassen og sat dem herovre alle sammen og bede dem om at prøve at snakke om problemet. Hvor jeg så bare har været fluen på væggen, som egentlig kun har grebet ind der, hvor jeg synes at 'Nu bliver du manipulerende' eller 'nu beskylder du hende for noget, som på ingen måde er blevet sagt'. Et par gange har det haft en virkelig god effekt… men nogle gange har jeg også været lidt i tvivl om, hvorvidt det ikke bare er det samme når de så går herfra. Dem der er stærkere i troen eller som måske ikke selv har modet til at bryde ud, de ved jo godt, hvad det er jeg gerne vil høre, et eller andet sted, de er jo ikke dumme. Men det er det eneste, jeg ligesom synes, at jeg har kunnet gøre, for også at beskytte dem, som i hvert fald endnu står ret alene.

I: Ville der være noget dér, man kunne gøre?

R: I første omgang er det jo noget med at forstå en helt anderledes tankegang. Det der med, at hvad nogen betragter som sladder, betragter andre som en forpligtelse for at redde en anden. Det er jo da ret fundamentalt forskelligt må man sige. Det er bare et lille banalt eksempel, men der kunne sikkert være flere ting, hvor man kunne sige, at tankegangen simpelthen er så fundamentalt forskellig. Man bliver i hvert fald nødt til at have en eller anden form for ekstra uddannelse som psykolog eller en kulturforståelsesuddannelse, som gør, at man kan sætte sig ind i nogen af de der ting. Jeg har et par piger i en klasse, som i den grad er presset hjemmefra i forhold til valg af kæreste og i forhold til, hvad de må og hvad de ikke må. De kan sidde og sige til mig 'Vores piger de skal aldrig nogensinde opdrages sådan'. De skal f.eks. acceptere, at en storebror går ind og bliver overhovedet i huset, fordi faren dør og får hånds-og-halsret over en søster…Hvor i en dansk eller vestlig bevidsthed virker det jo fuldkommen absurd. Han overruler jo også moren. Hun har ikke en skid at skulle have sagt. Så hvis pigen spørger moren om noget og får lov, så kan han lige komme forbi og sige 'nej det skal du ikke, det vil jeg ikke have at hun gør, det må hun ikke få lov til'. Og han går på universitetet! Der tror jeg, at man har brug for en eller anden form for uddannelse i kulturforståelse for at forstå de mekanismer, der træder i kraft. For en ting er, at man

kan synes, at det er tåbeligt, og jeg kan sidde inde i mig selv og tænke ved sådan nogle samtaler 'Hvad vil de med det?'. Hvad vil de med at sige 'Du må ikke se ham', hvis det er ham, hun holder af. Det kan godt være, at man selv synes, at det er idiotisk, men det kan ligesom ikke nytte noget, man når jo ingen vegne med det. De siger også sommetider 'Du kan nok ikke forstå det' og jeg må jo give dem ret. Jeg kan lytte, og jeg ved, at det er rigtigt, og jeg ved, at det er det problem, de har, og det kan jeg prøve at hjælpe dem med, men forstå det sådan helt inde i mig selv, det kan jeg ikke. Jeg fatter ikke, hvad der foregår i hovedet på de mødre. Jeg forstår det virkelig ikke. Også hende der bare lader sig overrule af sin søn. Jeg har også døtre, og det kan da være, at de sommetider vælger nogle kærester, hvor jeg tænker 'Kunne du ikke lige…', men det kunne jeg da ikke drømme om at sige. Det kommer da ikke mig ved. Nogle af de mødre har jo også selv problemer, kan man sige.

I: Har du kontakt med mødrene, eller hører du om dem gennem pigerne?

R: Jeg hører om dem gennem pigerne. Det er ret svært at få kontakt til dem. Det er en sjælden, sjælden gang imellem. Hvis man endelig…og det er i øvrigt svært i det hele taget… har kontakt til hjemmet, så er det fædrene oftest eller brødre eller onkler,i hvert fald nogle mænd. Det kan være en bror der ringer til skolen, hvis han synes, at han skal kontrollere hende. Eller også sætter han moren til at ringe herud. Vi har også en pige, som har nogle faglige problemer, og derfor har vi tilbudt hende nogle ekstra timer. De timer hun skal være her, der skal hun simpelthen have et brev med hjem. Hvis en pige har meget fravær, kan det også være et problem. Vi har jo et advarselssystem her på stedet, som man har på alle andre gymnasier, og på et eller andet tidspunkt skal de op på særlige betingelser, hvis de har for meget fravær. Med denne her pige har vi simpelthen lavet en aftale om, at hun ikke skal have den seddel med hjem, den advarsel med hjem, for den kan vi ikke undgå, at broren kommer til at se, og jeg tør ikke tænke på, hvad der vil ske med hende, hvis han får den at se. Jeg er ikke tryg, jeg tror, han vil kunne finde på hvad som helst. Så vi har en aftale om, at hun hver morgen møder nede på kontoret og skriver under på, at hun er kommet. For så vil hendes fravær jo falde og det har hun overholdt. Hun er kun 17, så vi kan jo ikke bare give hende den seddel, den skal jo skrives under. Vi har en mere, som kommer på den måde, fordi der må forældrene simpelthen heller ikke få det at vide, for det går ikke, hvis de får at vide, at hun har været væk fra skolen i 20% eller hvor meget det nu er. Jeg tror den ene har gået rundt ovre i centeret og hængt ud med nogen, jeg ikke synes hun skal hænge ud med, det prøver jeg at få bremset lidt nu. Det er lidt en anden problematik, kan man sige. Netop derfor ville det også være helt katastrofalt, hvis forældrene fik det at vide. Hun er en af dem, der bliver klemt af de andre muslimske piger, fordi hun ikke er muslimsk nok, synes de.

Den sociale kontrol stopper ikke, bare fordi man komme på universitetet, som en ressourceperson fortæller:

R.: Vi har fået flere og flere studerende med anden etnisk baggrund, og det gør, at den sociale kontrol træder tydeligere frem. Selv de piger, som ikke er her fra byen, oplever den sociale kontrol. Nogle, som var flyttet hertil , flyttede væk igen, fordi det ikke var til at holde ud. Selv om de havde en delelejlighed uden for byen og ikke havde familie her, så følte de, at de dårligt kunne gå ned ad gaden, før folk begyndte at snakke om dem, og der begyndte at gå rygter om dem i indvandrermiljøet. Så den problemstilling kender vi på alle ledder og kanter.

I.: Hvem er det, der mobber?

R.: Det er jo bundet til nogle bestemte studerende, det er jo ikke sådan at alle gør det, men der er perioder, hvor vi oplever en konstellation af studerende, som udøver ikke bare social kontrol, men også religiøs kontrol. Det er selvfølgelig mindretallet, langt størstedelen er stille og rolige og søde og har hver deres sæt af problemer kan man sige. Men den religiøse dominans, det at bruge den sociale overvågning, det er mest de mere radikaliserede, der finder på det, dem der er sådan frelste. Og så nogle af drengene, de meget umodne drenge, som kommer lige fra gymnasiet og er i tvivl om egen identitet, men som hælder over til det islamiske. Når det er sådan nogle umodne typer, så kan det være ret strengt.

I.: Hvilken effekt har det på det sociale samspil på universitetet?

R.: Den der midtergruppe af muslimske piger bliver meget sårbare, fordi de kommer i klemme mellem en gruppe radikale piger på den ene side og på den anden side de danske piger, som jo er ligeglade med, hvad de religiøse piger siger. Men der er den der midtergruppe, både de mere frigjorte, de mere udfordrende, men også de mere almindelige piger, de er meget nemme at ramme med den religiøse mobning, fordi de bliver bange og fordi de er usikre. Vi har haft rigtig mange ting, som ikke kun er social kontrol, men også trusler og andre ting. Bl.a. trussel sms'er til folk, som ikke gjorde, som andre ville have de skulle gøre. Der har også været mange indirekte bemærkninger, indirekte trusler, som at de ikke var ordentlige muslimer. Man kunne true dem med at eksponere dem socialt. Så nogen af de her piger blev klemte, jeg har haft flere muslimske piger siddende grædende på mit kontor. De følte slet ikke de kunne være der, fordi de der meget religiøse piger tiltog sig for meget magt. Og selv om vi kunne holde det nede i undervisningen, så fortsatte det jo uden for undervisningen.

Hvad kunne man gøre for at hjælpe de udsatte piger?

Det er meget begrænset hvad vi kan gøre for at lette den sociale kontrol, for den fungerer jo uden for universitetet, hvad enten vi vil have det eller ej. Det meste foregår udenfor lærerens blik. Hvad angår den mobning, som kan foregå her, så skal jeg ikke begynde at blande mig i sådan noget med islam, med mindre de overtræder universitetets regler for god adfærd. Det vi har gjort har været, at vi har diskuteret det med de studerende og forklaret, at det gik ikke. Vores politik er blevet, at bagtalelse er noget, man kan blive bortvist for. Hvis man laver ting, som kan skade andre studerende, så er det bortvisningsgrund. Vi har været nødt til at give den en tak ekstra for at få folk til at forstå, at det her, det gik altså ikke. Jeg har efter aftale med vores jurist på universitetet fået lov at sige, at det kan være bortvisningsgrund, hvis man skader andre studerende. Vi kunne sige til dem, at det kunne blive enderesultatet, og så bliver de jo noget forskrækkede, og så går det lidt i sig selv igen. Det er, hvad man kan gøre, og så også sige, at lige så snart, der var det mindste, så skulle vi vide det, så vi kunne tage hånd om det administrativt, i hvert fald på universitetet. Men derfor holder det jo ikke op. Vi kan holde nogen af de der piger i skak, men de holder jo ikke sådan op. Men så kan vi i det mindste give den sårbare mellemgruppe af piger en sikkerhed for, at hvis det bliver for slemt, så kan vi godt gøre noget administrativt. Men i virkeligheden, så er det bedste man kan gøre jo at arbejde med den mellemgruppe med piger, så de bliver ligeglade med de andres trusler. For man vil jo aldrig kunne stoppe nogen, som har en mission i livet.

1.4.13 Gruppearbejde

I forlængelse af ovenstående kan det være nødvendigt at kigge på de sociale dynamikker under gruppearbejde:

Studievejleder, gymnasium
Man skal sikre, at de ikke sidder i gruppe med nogen, der undertrykker dem. Jeg har da nogle gange bedt eleverne skrive til mig, hvilke ti elever de gerne vil være i gruppe med og én du ikke vil. Så ved man det og så kan man også snakke lidt med dem om, hvad der gør at du vælger sådan. Så kan der komme de der ting frem med, at der er en kontrol og 'jeg tør ikke sige noget, når jeg sidder sammen med dem og dem', hvad end du er pige eller dreng. Så man kan jo godt imødekomme nogle af de her ting og støtte dem lidt på den måde. Man kan også sige, at man blander helt, så de i nogle tilfælde slet ikke er sammen med nogen med deres egen baggrund.

En anden studievejleder tilføjer:

Pigerne med anden etnisk baggrund, de kan godt finde på at søge hinanden til gruppearbejde, hvis de selv får lov at danne grupperne.

En af de interviewede piger oplever dog den modsatte udfordring, nemlig at hun føler sig afvist, når hun søger at indgå i gruppearbejde med etnisk danske elever:

Med tørklæde

R.: Jeg synes, alle skal have et godt samarbejde her på gymnasiet, ellers går det ikke godt. Hvis alle har et godt samarbejde, og respekterer hinanden, og respekterer hinandens kultur, så er det godt.

I.: Har du oplevet at blive mobbet?

R.: Nej, det har jeg ikke oplevet, ikke sådan mobning i forhold til hvor man kommer fra, men der er nogen i klassen, som holder sig lidt væk, så man føler sig lidt alene. Selv om man snakker med dem, føler man sig lidt udenfor. For eksempel, når vi skal lave gruppearbejde, så er danskerne altid sammen, så jeg går sammen med to andre udlændinge.

I.: Hvad fornemmer du er årsagen til, at danskerne gør det?

R.: Jeg tror, de går sammen med dem, de ligner dem mest. Der er tre-fire grupper i klassen, danskere alle sammen, det er ikke sådan at de går over… de sidder mest sammen med den gruppe, de kender allerede.

I.: Har I prøvet at spørge, om I må være med i de andre grupper?

R.: Ja, det gør vi altid, vi går over og spørger, om vi må være med. De siger ja, men alligevel sidder vi alene hver for sig og laver det, vi skulle lave.

Hvis der i en klasse mangler samarbejde på tværs af etniske grupper, foreslår en studievejleder følgende løsning:

Studievejleder, gymnasium

R.: Hvis læreren laver grupperne er der aldrig problemer med samarbejde. De arbejder fint sammen og bruger hinandens ressourcer.

I.: Er det noget I nogen gange gør bevidst for at få dem blandet lidt?

R.: Ja det gør vi. Ret bevidst.

Forslag: ***"Hvis læreren laver grupperne, er der aldrig problemer med samarbejde. De arbejder fint sammen og bruger hinandens ressourcer."***

Studievejleder, Teknisk skole
Her på stedet synes jeg, de arbejder godt sammen på tværs af etniske grupper. Her på vores grundforløb snakker vi også rigtig meget om respekt og forståelse for hinanden. Men nu er det jo efterhånden sådan, at vi har over 50 % fremmedsprogede, og faktisk oplever jeg, at de er lidt for hårde ved hinanden indbyrdes en gang imellem. Men det er ikke et problem at danne arbejdsgrupper. Der er så nogen, især de lidt stille piger, som søger hinanden. Det er egentlig ikke mit indtryk, at de bliver holdt nede af de andre. Det er mere bare deres personlighed, tror jeg. Når vi rokerer lidt rundt på dem, så de kommer til at arbejde sammen på kryds og tværs, så er de jo også med på den. Nu med reformen, der er det blevet endnu vigtigere at kunne arbejde i team, så det gør vi meget ud af at snakke med dem om.

1.5 Faglige udfordringer og løsninger

1.5.1 Fag, der driller

Mange af respondenternes faglige problemstillinger er de samme som for alle andre elever. Mange danske gymnasieelever, uanset etnisk oprindelse, ville nok kunne genkende sig selv i følgende udsagn:

Afghaner, uden tørklæde
Socialt, det er rigtig godt, jeg synes alle er meget søde her på gymnasiet. Der er bare nogle fag, der driller lidt en gang imellem, men ellers er der ikke rigtig noget.

Mange unge fra gymnasiefremmede hjem vil nok også kunne nikke genkendende til en anden piges frustration:

Tyrker, uden tørklæde
Nogen gange føler jeg bare at jeg ikke kan komme ind på videregående uddannelser, jeg føler jeg ikke er god til at kommunikere med folk, det er det der bremser, sproget, derfor vil jeg også helst vælge naturvidenskab. Det er jo ikke fordi jeg er dårlig til dansk, men når man taler med højtuddannede mennesker, de forskellige udtryk, dem kender jeg ikke, så føler jeg mig bremset. Også i klassen er jeg meget direkte, jeg tænker meget firkantet, nogen af de andre har en større, en bredere synsvinkel på nogen ting. Der er sådan nogle småting, der går mig på nerverne, og som jeg prøver at forbedre, men jeg ved bare ikke hvordan.

1.5.2 Demokratisk diskussionskultur

Indlæring af en demokratisk diskussionskultur fremhæves som vigtig af flere respondenter:

Vejleder, gymnasium
Det er for nogen en overvindelse at gå ind i den diskussionskultur, som findes på et gymnasium.

Studievejleder, gymnasium
De er ikke opdrage til diskussionskultur, og det frustrerer dem faktisk ind imellem, at vi som undervisere i Danmark meget har den der provokationskultur. Vi vil jo gerne provokere dem til at mene noget. Vi vil gerne provokere dem til at være i opposition til os. Det kan de ikke ret godt takle. Nogen gange kan de sige 'Kan du ikke bare sige, hvordan det er? Du ved det jo godt. Det er dig, der er læreren, jeg skal nok lære det bare du fortæller mig, hvad det er jeg skal lære'.

En dansk konvertit ser det som en kulturel problemstilling. Det er ikke kun vigtigt, hvad man gør i skolen, men også hvad man gør i hjemmet:

Altså bare det med at man kan få lov til at sige hvad man mener, det er bandlyst i det arabiske miljø. Der modsiger man ikke sine forældre. Mine børn er opdraget med at man må gerne sige hvad man mener, sådan er det, så er det sgu lige meget om man skal diskutere med mor så bjælkerne hopper. Jeg mener, det er sundt. Jeg tror også, at et eller andet sted ligger angsten i at få dem fordansket. Hvis de først bliver for danske så kan de ikke styre dem. Derfor kontrollerer man dem. Jeg vil sige, vi får respekten af vores børn fordi det er noget man ligesom opdrager dem med, det er noget man ligesom gør sig fortjent til, men i mange arabiske familier banker man respekt ind i hovedet på dem. Hvis de har deres mening, så hedder det sig at de er uopdragne, at de svarer igen. Men hvorfor sidde og snakke den anden efter munden, i stedet for at sige det man mener? Det er da dobbeltmoralsk.
En studievejleder fra et gymnasium tilføjer:

Når vi siger demokrati til danske elever, så oplever de fleste danske elever jo også demokrati i familien. De oplever at blive lyttet til og at der bliver taget højde for deres mening i deres dagligdag

derhjemme. Så der kan du godt sige demokrati og de ved godt, hvad det handler om. Men når du siger demokrati til mange elever med indvandrer baggrund, så vil de sige 'Det er noget med at stemme om det'. Men at det også er en måde at leve på, det er sådan set vigtigere synes jeg end at diskuterer religion med dem. For religion er jo hvad vi gør det til. Det er vigtigere at tale om demokrati. At enhver bliver taget alvorligt og vi søger efter den bedste løsning. Og at det ikke er magt, der har ret. Men i det øjeblik det går op for pigerne, så får de også et eksistentielt problem. For sådan er det jo ikke derhjemme nødvendigvis. Der er det jo magt, der har ret, hvor det er faren eller moren der bestemmer, i mange tilfælde.

Ovennævnte problemstillinger er nødvendigvis blevet forbundet med "det at være muslim", men med det at komme fra en gymnasiefremmed baggrund og fra en kulturel baggrund, hvor diskussionskultur ikke er en del af familiekulturen. Det er altså vigtig at have dette i baghovedet som en del af det felt, der er ved at blive tegnet op.

1.5.3 Forforståelsen

På visse punkter kan tosprogethed give nydanskere specifikke udfordringer, hvilket vejlederne beskriver:

<u>Studievejleder, gymnasium</u>
Det er jo et meget broget felt. Men en gennemgående problematik er, at det kan knibe med en forforståelse. Hvor man for eksempel sagtens kan finde ud af matematik, men man kan ikke finde ud af den sproglige formulering, der ligger omkring en problemformulering i matematik. Så kan der dukke nogle sproglige vendinger op, eller nogle ord op, som man slet ikke kender og som sætter én i stå med de samme. Vi er blevet klar over, at selve formulering af opgaven, også eksamensopgaven, det kan være en hurdle.

Som løsning på problemet med manglende forforståelse er der to forslag til løsninger. En studievejleder fra et gymnasium lægger vægten på, at modersmålsundervisningen skal tilbage:

Man kunne godt ønske sig, at man kunne tage modersmålsundervisningen op igen, så de havde en solid basis i deres modersmål. Så ville de have en base for at tilegne sig et første fremmedsprog, altså dansk.

En vejleder fra et andet gymnasium lægger mere vægt på, at der kun må tales dansk i timerne:

Noget af de vi forsøger på her, det er at have en eller anden form for fælles politik på området. F.eks. accepterer vi ikke at der bliver snakket andet end dansk i klasselokalet, jo selvfølgelig hvis de har engelsk eller tysk, men vi accepterer ikke at de taler deres eget sprog. Når de bliver fornærmet over det, hvilket nogle af dem gør, så plejer jeg at sige til dem 'Hvordan har du det hvis du er i et land, hvor du ikke forstår sproget og dem lige ved siden af dig sidder og kigger på dig og taler et sprog du ikke forstår?' 'Det er rigtig ubehageligt' siger de så, 'det er derfor du ikke må, for alle vil

opfatte det som om, at du taler om dem, hvis du pludselig slår over i dit eget sprog og det vil vi for det første ikke have. For det andet formoder vi, at du gerne vil have en uddannelse og hvis du gerne vil det, så skal du tale dansk og sådan er det og derfor vil vi ikke have det'. Jeg tror der er mange af os, der ser igennem fingre med det, hvis der går to arabiske elever ned ad gangen i et frikvarter og snakker arabisk, for det synes jeg er okay. Men i klassen vil jeg ikke have det. Det er en af de steder, hvor vi lærere her på stedet har en fælles politik.

At det i nogle fag kan knibe med forforståelsen, er dog ikke et problem, der alene angår tosprogede:

Studievejleder, gymnasium
Helt op til omkring 19.-hundredetallet er europæisk kunst jo baseret på kristendommen, og det kan også være en hurdle for forforståelse. Så man skal lige en tur rundt om bibelhistorien også. Men det skal man faktisk også med de danske elever. Mere bibelhistorie, det kunne være fantastisk for os kunsthistorikere

Forforståelsesproblematikken kan også vendes til noget positivt:

Studievejleder, gymnasium
Jeg har oplevet i billedkunst, hvis de har projekter, at de pludselig skal til at finde ud af, hvordan man egentlig bliver døbt som kristen. Der kan dukke ting op, men nogen gange på en rigtig fin måde, for så kan muslimerne også fortælle, hvordan de bliver døbt. Det ved danskerne heller ikke. Vi ved utrolig lidt om hinanden, når det kommer til stykket. Jeg vidste for eksempel ikke, at muslimer hvisker to bønner i hvert øre på barnet, og så er det døbt. Det er meget smukt. Og det med store bekostelige fester, det gør man slet ikke.

Men for at få indkredset, hvor der måtte være en forforståelse, som skal ekspliciteres, er det vigtigt, at eleverne samarbejder om at finde de punkter, og der kan opstå en ny problematik:

Studievejleder, gymnasium
Der er også en anden barrikade, nemlig at de ikke ret gerne vil bede om hjælp. De nikker og siger, "det har vi forstået, men det har de ikke".

1.5.4 Sprogstøtteundervisning

Sprogstøtteundervisning nævnes som essentiel i folkeskolen, blandt andet for at få bugt med forforståelsesproblemerne. Her trækker flere skoler på lærere, der selv har erfaring med tosprogethed:

Folkeskolelærer, med tørklæde

Vi gør meget ud af sprogstøtteundervisning på den skole, hvor jeg er ansat. Jeg har selv skullet lære dansk som fremmedsprog, men det er en fordel nu, for jeg kan trække på min personlige erfaring i sprogstøtteundervisningen.

1.5.5 Mangel på faglighed i folkeskolen

En muslimsk respondent kritiserer, hvad hun oplever som mangel på faglighed i den danske folkeskole, og i særdeleshed manglende krav til børn med anden etnisk oprindelse:

Folkeskolelærer , med tørklæde

Da jeg gik i folkeskolen var folkeskolelærerne egentlig mere pædagoger end lærer. Det var også det mange af os kunne se, at vi ikke fik en rigtig god undervisning hverken i dansk eller matematik. Det var meget, meget ringe. Hver gang jeg tænker på mine dansktimer, husker jeg vores lærer. Jeg kunne ikke engang noget grammatik, da jeg var færdig. I dag underviser jeg selv i dansk i folkeskolen. Lige da jeg startede, var der en klasse, som alle havde opgivet. Til den første forældresamtale sagde jeg til forældrene 'Hvis I tror, at jeres børn får en uddannelse efter 9. klasse, så tror i fejl. Jeres børn skal tage sig sammen, ellers får de intet'. Min kollega fortalte bagefter, at de danske lærere krummede tæer og var bange for, hvad resultatet blev. Men det blev rigtig godt. Jeg var så konkret, jeg sagde det åbenlyst, at deres barns niveau var sådan og sådan. Efter det kom forældrene til alle forældresamtaler og vi havde nogle gode samtaler. Jeg synes bare, at det var succes i helheden, det var virkelig en succes, næsten alle de børn har fået en uddannelse i dag.

1.5.6 Praktiske fag og ligestilling

Fag som hjemkundskab, sløjd og håndarbejde kan være fag, hvor man arbejder med ligestilling på forskellige måder:

Folkeskoleleder

Vi har meget fokus på ligestilling, og vi prøver at arbejde med det på mange leder og kanter. Det vi gør konkret, det er for eksempel at vi taler om det til forældremøderne. Når vi har forældrene samlet har vi de ting oppe, og viser videoer af børnene, som har hjemkundskab for eksempel, for nu at tage noget meget praktisk. Og hvor kvinderne fniser meget, når de ser deres drenge tørre komfuret af, vaske gulv og stå ved opvasken og den slags. Der er vi jo inde på noget, som er nogle ganske almindelige familiemønstre, at drengene ikke hjælper med det huslige hjemme. Der arbejder vi med at gøre drengene glade for hjemkundskab, og så søger vi at bearbejde forældrene. Så når mødrene sidder og fniser, så tager jeg det op og siger 'ja, I griner, fordi I ser Hassan tørre komfuret af, men det skal han, for det skal man i Danmark, og det skal I også vænne ham til derhjemme, det er ikke kun mor, der skal ordne køkkenet, det skal han være med til. Så arbejder vi med det ved at have delehold i for eksempel sløjd og håndarbejde. Der kører vi det kønsopdelt, og det gør vi lidt med vilje for at give pigerne plads til at folde sig mere ud, og for at give drengene plads til ikke at skulle spille Karl Smart overfor pigerne hele tiden. Det har vi faktisk stor succes med. Og det morsomme er at et fag som håndarbejde, drengene elsker det. De elsker at sidde og brodere, det gør de i 4. klasse, jeg har lige været nede og se det, de er vildt optagede af det og vil så

gerne lave det pænt. De synes, det er rigtig sjovt. Der vil jeg sige, at skolen jo lige præcis er et sted som giver gode rammer for at tage fat på en bearbejdning af de stive kønsroller. Jeg siger ikke, det er en let opgave, og jeg siger heller ikke, det altid lykkes. Men vi arbejder meget med det. Og så har vi nogle dygtige lærere der er uddannede omkring det her.

"…skolen er jo lige præcis et sted, som giver gode rammer for at tage fat på en bearbejdning af de stive kønsroller."

1.5.7 Seksualundervisning

I forhold til seksualundervisning har en folkeskolelærer følgende erfaring:

Der har vi jo haft forældre, der ikke ville have at deres piger skal have seksualoplysning. Men det er en dansk folkeskole, og det er en del af et fag og derfor skal vi også have det. Men i modsætning til etnisk danske børn, hvor man tit går ind og siger, at vi tager en instruktør udefra til at komme og fortælle om det her, så var det helt afgørende for de her piger, at det var den klasselærer de var allermest tryg ved. Vi kørte det faktisk kønsopdelt. Men mit indtryk har været, at de klasselærere vi havde, har været rigtig gode til at håndtere de her snakke med pigerne. Pigerne, som de siger, de er måske endnu mere nysgerrige end etnisk danske piger, fordi for dem er det et så forbudt og lukket land. Så der kom mange spørgsmål, for hvor skulle de ellers få svar på dem. Men jeg synes generelt, at det er et svært område, også fra at pigerne er helt små, hvordan vi skal takle det, fordi de ikke har den naturlighed til deres egen krop, som vores børn er opdraget med. Vi oplever piger, der slet ikke har kontakt til deres egen krop, fordi man ikke er vant til at være nøgen. Og vi ser i stigende grad overvægtige etniske piger og så bliver det endnu sværere

Seksualundervisning kan også give konflikter, ikke bare mellem elev og skole, men også internt i muslimske familier:

<u>Konvertit, med tørklæde</u>
Jeg tror en af de største konflikter, min mand og jeg havde omkring vores teenagebørns skolegang, det handlede om seksualundervisning. Selvfølgelig skulle vores børn have seksualundervisning. Jeg har oplevet arabiske kvinder i min omgangskreds, som er blevet gift, men som ikke er blevet gravide. De aner ikke hvordan pokker man gør. Jeg har måttet sidde og lære dem at tælle, 'hvornår var det lige du fik menstruation, så er det de og de dage." De aner intet, de tror at "det sker bare". Jeg tror også det er derfor mændene flipper sådan ud med beskyttelse af pigerne og alt det der, for de tror simpelthen at pigerne kan blive gravide på tre sekunder, hele måneden igennem.

Her er FN's Kvindekonvention på den muslimske mors side, da den stipulerer, at piger

skal sikres "adgang til særlig vejledning om, hvordan familiens sundhed og og trivsel sikres, herunder oplysning og rådgivning om familie- planlægning."

Kapitel III

Artikel 10

h) adgang til særlig vejledning om, hvordan familiens sundhed og og trivsel sikres, herunder oplysning og rådgivning om **familie-planlægning.**

1.5.8 Biologi

I biologiundervisningen kan også evolutionsteori være et minefelt for den troende, ikke kun for eleverne, men også for underviseren:

Folkeskolelærer, med tørklæde
Mit forhold til eleverne og forældrene er baseret på tillid. Der er ikke nogen, der er bange for mig – selv om jeg underviser i fysik (griner). Nu underviser jeg også i biologi. Der kan man spørge, om forældrene vil være bange for at jeg lægger mit eget syn på det, i undervisningen, i forhold til evolution og sådan? Men nej, når jeg underviser i Darwin, så er det videnskab. Når jeg tænker skabelseshistorie, som privatperson, så er det ud fra religion, så er det selvfølgelig i forhold til guds magt, men jeg er ikke kommet så langt, at jeg har sat dem op imod hinanden. Jeg skelner meget skarpt i min tænkning, jeg har ikke problematiseret det. Det er Darwins arbejde og hans overbevisning, det skal jeg vide noget om. På den anden side har man den anden holdning, privat. Han skal have lige så meget lov til have sin egen holdning og teori, som vi andre.

Også på gymnasiet kan nogle meget troende muslimer være tøvende overfor biologiundervisningen. Til gengæld mener en gymnasielærer ikke, de muslimske piger er kropsforskrækkede som sådan:

Studievejleder, ikke muslim
Det sjove er, at den muslimske kropskultur er meget mere konkret. Det der er tabubelagt er det sociale. Hvis du hører muslimer tale sammen om sex og krop osv. så kan de tale meget mere åbent end man vil i en dansk sammenhæng. Men det er når du gør det med de forkerte, at du gør det galt.

1.5.9 Historie

Ifølge en studievejleder har der for nogle ganske enkelte elever været vanskeligheder med at acceptere specifikke temaer:

Vi har måske oplevet en enkelt elev eller to, som udvandrer fra historieundervisningen, fordi de ikke tror på holocaust, for eksempel. Det er nogle meget få tilfælde.

1.5.10 Religionsundervisning

Religionsundervisningen fremhæves hyppigt, når det diskuteres, hvilke fag, der kan give vanskeligheder for nogle af de muslimske elever. En studievejleder fra et gymnasium fortæller: *"Jeg ved, at der nogen gange er nogle ret heftige diskussioner i religionstimerne."* At det ikke kun hænder på gymnasiet, uddybes af en religionsunderviser fra VUC:

Nogle muslimske studerende har en meget apologetisk holdning til islam, hvilket betyder, at de har svært ved at begribe en religionshistorisk tilgang til faget. Til eksamen klarer de sig typisk dårligt netop i islam, men bedre i andre religioner. Nogle er direkte missionerende (i pauserne), men det er meget sjældent piger. Enkelte muslimer er i stand til at tilegne sig den abstrakte tilgang til fænomenet religion, som forventes, og når det er tilfældet, er det næsten altid piger. Vi og mange religions-kolleger kan fortælle om timer, der er gået med diskussioner af islams gyldighed/sandhed i forhold til fx kristendom. Her er det en pædagogisk udfordring at fastholde læreplanernes krav om at behandle religionerne "på et religionsvidenskabeligt grundlag ud fra et åbent og neutralt synspunkt". Trods en dansk folkeskolebaggrund har rigtig mange svært ved at forholde sig til religion som et fænomen, der kan beskrives og analyseres. Og som i øvrigt ikke er en absolut størrelse, men eksisterer i mange varianter – geografisk og historisk. Typiske indvendinger mod lærebogens generelle oplysninger er 'min far siger, at Koranen siger..' eller 'min onkel siger, at det ikke er islam at gøre sådan og sådan…'.

Det kan her være interessant at samstille underviserens udsagn med en muslimsk piges oplevelse af en religionstime. Hun peger på ikke-muslimers mangel på respekt for islam som generende og har så følgende dialog med intervieweren:.

I.: Respekt, det er jo et meget bredt begreb. Kan du give et dagligdags eksempel på det?

R.: *For eksempel har vi om islam i religionsundervisningen nu, og når vi snakker om kvinders forhold i islam, så kommer nogen med respektløse spørgsmål. Om kvinder kommer i himlen, for eksempel. Så man gør grin med selve religionen, det synes jeg ikke er fair. Det er det, jeg mener med, at man skal respektere hinandens religion, og ikke sige sådan nogle ting.*

I.: Hvad svarede du så, da nogen sagde sådan?

R.: *Vi snakkede hele timen om kvinders forhold i islam. Vi har taget citater fra Koranen om kvinder, og der har vi også forklaret dem, hvad det betyder, og så kommer han med sådan noget. Islam respekterer både kvinder og mænd på samme tid. Islam går meget på at kvinder skal have det godt og ikke skal voldtages, for eksempel. Men jeg synes der er mange ikke-muslimer, der ikke forstår det, de tror kvinder er undertrykt i islam. Men jeg er selv kvinde, og jeg er ikke undertrykt, det synes jeg ikke selv.*

Denne samstilling af synspunkter kan være med til at klargøre positionerne, og hvor den enkelte taler fra. Læreren taler fra et religionsvidenskabeligt synspunkt og ser det som sin pligt at respektere læseplanerne og videreformidle den tilgang til eleverne. Den muslimske pige taler fra den troendes synspunkt og ser det som sin pligt at beskytte islam mod kritik.

Den muslimske pige læser slet ikke ind i sin fortælling, at hun af andre kan blive oplevet som apologetisk, og dermed faktisk kan svække sig selv til eksamen. Som ovenfor demonstreret består de tosprogedes vanskeligheder for manges vedkommende i problemstillinger, der har med kulturel forforståelse eller gymnasiefremmed baggrund at gøre. Disse problemstillinger bør altså behandles i et studie af sådanne problemstillinger, på tværs af religion og etnicitet. Det eneste specifikke i forhold til muslimske elever, et tema som studievejledere samstemmende har nævnt, er nogle muslimers vanskeligheder med at acceptere en religionsvidenskabelig tilgang til islam i religionstimerne – dette bunder ikke som sådan i tosproget baggrund, da også konvertitter af og til markerer sig på dette felt. Samtidig gør man også på de enkelte institutioner meget ud af at forsøge at vende eventuelt konfliktmateriale til noget positivt:

Studievejleder, gymnasium

Der synes jeg jo, at religionsundervisningen er et sted, man kan lave inkluderende undervisning som virker, fordi eleverne rent faktisk kan få nogle informationer, som de ellers kun vil kunne læse sig til i en bog. Det er jo det, jeg synes kan være styrken ved at have så mange med anden etnisk baggrund. Hvis man er lidt åben for det og prøver at arbejde med det, så kan man i nogen fag lave inkluderende undervisning. Så kan man faktisk få nogle perspektiver på, som man ellers ikke kunne få på. Det synes jeg er rigtig sundt. Det, der også skaber dialog, det er hvis vi kommer til at snakke om et eller andet specielt arrangement, hvor man ser tingene helt forskelligt. Og der synes jeg egentlig at vores elever, at de er åbne og interesserede, de er ikke fordømmende. De vil gerne vide noget, de er nysgerrige.

Studievejleder, VUC

Det kan også være vellykket i forbindelse med en tekstgennemgang at stille dem spørgsmål om fx deres praktisering af islam, Nogle vil gerne fortælle om fx deres måde at gennemføre ramadanen på, hvis nu teksten handler om det. At inddrage de muslimske kursisters erfaringer med tro og praksis er altid en god ide, fordi det gør lærebogsstoffet mere levende. Men det fungerer kun, hvis den pågældende muslim er med på, at hun repræsenterer en bestemt udgave af islam og ikke taler på "ISLAM"s vegne. Som nævnt er det ikke alle, der accepterer dette udgangspunkt. Og så sker der typisk det, at der i klassen blandt ikke-muslimerne opstår en vis usikkerhed: Er det nu bogen/læreren, der har ret, eller skulle man mon hellere lytte til den "ægte" vare, den tilstedeværende muslim? I en sådan situation kan der ske det heldige, at to muslimer siger noget forskelligt om fx praksis i forbindelse med bøn eller faste, og så er det jo demonstreret, at islam ikke er et absolut fænomen.

1.5.11 Billedkunst

Ud fra ovennævnte kan man let skabe sig et generaliserende billede af religiøst betonede konflikter i undervisningssektoren. Det hører dog med til billedet, at mange også går rimeligt problemfrit på kompromis med eventuelle religiøse forestillinger eller påbud. En gymnasielærer giver et eksempel fra undervisning i billedkunst:

Vi har rigtig mange forskellige elever, fra forskellige lande, det er ikke noget, der er problematisk i min hverdag. Jeg kan jo godt finde på at undervise i croquis med nøgenmodel, og der har vi så diskuteret, om det er et problem, for jeg underviser jo som jeg gør, og så siger de bare "så siger vi det ikke derhjemme, der er så meget vi ikke siger."

1.6 Hvordan opbygges de sociale netværk?

1.6.1 Netværks betydning for integration

Netværk er vigtige for fremtidens ligestilling på arbejdsmarkedet, og manges netværk opbygges under uddannelsen. Spørgsmålet er så, om det lykkes de muslimske gymnasiepiger at opbygge de netværk på gymnasiet, som kan give dem en bred platform for integration i det danske samfund fremover. Flere vejledere og rådgiver er opmærksomme på udfordringen:

<u>Ressourceperson</u>
I: Når jeg ser sådan en gruppe piger i klasserne, så er der jo ikke nær den tradition for, at man er veninder f.eks. Den relation pigerne har med andre mennesker ligger indenfor familien eller storfamilien, hvis det går højt, fætre og kusiner. Jeg kan jo også mærke, at pigerne føler sig meget trygge ved den her storfamilie. Det er det eneste sted de dybest set føler sig trygge, men de har jo for pokker ikke prøvet andet.

<u>Muslimsk ressourceperson</u>
Ret tit, så har de ikke et særlig stort netværk. Det er i hvert fald det, vi er blevet meget opmærksomme på her på det seneste – at de tager en høj uddannelse, men mangler det danske netværk. De har det samme netværk hele tiden, enten familien eller de nærmeste venner eller dem, man studere med, der tænker ligesom en selv. Så det bliver et meget lille snævert netværk, sådan et, man egentlig ikke kan bruge til noget. Så det er måske også med til, at de ikke kommer videre. Nogen af dem er mønsterbrydere også, som klarer det godt. Og så er der de her kliker som støtter hinanden, jeg vil kalde dem kliker, tæt på sekt nærmest. Men de er der jo også til at støtte hinanden, hvis der er en, der er god til noget, så støtter de hinanden, og det er jo dejligt at have sådan et beskyttet netværk. Men så giver du afkald på andre netværk, som du så skal bruge senere hen.

Men hvad siger pigerne selv?

1.6.2 Gymnasiepigernes netværk

Selv om mange af gymnasiepigerne har eller har haft danske veninder, lader det dog til, at de tætteste venskaber fortrinsvis knyttes mellem piger fra samme etniske gruppe:

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>

I Folkeskolen havde jeg kun danske venner. På gymnasiet blev det kun tyrkere. Mine pigeveninder, de er alle sammen tyrkere og så er der nogen somaliere…Generelt så er mine drengevenner danskere. De er lidt søde at snakke med. Når man snakker med en tyrkisk dreng,… uha, så er der noget mellem jer, så sker der noget… rygter skabes meget nemt. Men når det er danskere, så siger folk ikke noget 'De er bare venner'. Og det er vi.

Tyrker, uden tørklæde

Jeg har blandet både danskere og tyrkere og somaliere, fra alle mulige kulturer. Men dem jeg sådan er mest sammen med er nok udlændingene. Det er nok mine nærmeste veninder. Jeg har også rigtig søde danske veninder og dem kan jeg også sagtens fortælle alt muligt, men de forstår ikke én på samme måde, som hvis jeg gik over og fortalte det til min veninder der var af samme religion som mig. En dansker vil jo aldrig kunne forstå, hvorfor vi ikke må drikke eller tage til fester eller have kærester eller gå i seng før ægteskab. Det er svært at sætte sig ind i, så det er meget nemmere for os, at gå over til en som vi kender og ved hvilken baggrund hun har eller han har og fortælle det til den person.

Palæstinenser, med tørklæde

Det er meget blandet, danske, arabiske. De tætteste veninder vil jeg nok sige er arabiske.

Somalier, med tørklæde

Det er en blanding. Min bedste ven er en somalisk dreng, desuden så har jeg to afghanske veninder, som jeg er tæt med, og så har jeg en somalisk veninde, som jeg er tæt med. De to somaliere i mit liv, dem har jeg kendt siden jeg kom til Danmark, de har altid været der. Jeg har nogle danske veninder, jeg er så småt begyndt at få danske veninder, efter jeg er kommet på gymnasiet. Men før det gik jeg på en skole med masser af udlændinge så der var ikke rigtig den der kontakt.

Somalier, med tørklæde

R: Når man nu bor i vores område, så kan man ikke have så mange andre venner, end dem med egen baggrund. Men vi har også boet i Jylland, og der havde jeg kun danske venner, jeg havde slet ikke nogen udenlandske venner overhovedet, for vi var de eneste i nabolaget med anden etnisk baggrund. Men nu hvor jeg bor her, så har jeg næsten kun venner af samme baggrund.

I: Er det et bevidst valg, eller er det bare sådan det er blevet?

R: Sådan er det blevet. Generelt i de store byer er man meget adskilt, danskere for sig, arabere for sig, somaliere for sig. Men sådan er det ikke i mindre byer, for der er ikke så mange af slagsen, så man bliver nødt til at være sammen med dem, der er flest af. Sådan tror jeg stadigvæk at det er.

I: Er der noget du synes er positivt eller negativt i de forskellige situationer?

R: Fordelen er at jeg bedre kan forstå dem med samme baggrund som mig selv. Dem kan jeg bedre forstå og være lidt mere mig selv end jeg er når jeg f.eks. er sammen med danskere. Danskere der skal jeg frem med en anden facade for at kunne tilpasse mig, hvordan de snakker og hvordan de morer sig og deres humor. Men når jeg er sammen med arabere, så er det måske lidt mere neutralt. Nogen ting har vi til fælles, andre har vi ikke, så det er sådan lidt en midterlinje.

I: Hvad er det I har til fælles blandt somaliere, som I ikke ville have til fælles, hvis det var arabere?

R: Vores sprog for det første, vores påklædning, vores humor og alle de ting…Der er mange ting vi har til fælles og mange ting vi snakker om i hverdagen. Måske har vi de samme venner. Hvis jeg tilfældigvis snakker med en somalisk pige fra København, så er jeg sikker på, at vi har mange fælles venner, selv om jeg ikke kender hende, fordi alle kender alle. De unge gør i hvert fald.

I: Så dine allernærmeste venner er det somaliere eller er det også arabere?

R: Det er udelukkende somaliere. Jeg har nogle arabiske veninder, men det er kun nogen jeg er sammen med, hvis vi skal ud i byen og vi skal ud og spise. Men man kommer ikke helt tæt på hinanden. Som jeg gør med mine somaliske veninder f.eks.

1.6.3 Etniske opdelinger

Flere af informanterne bekræfter, at de etniske skillelinjer i de store byer ikke kun går mellem nydanskere og gammeldanskere, men også mellem de forskellige grupper af nydanskere. For eksempel nævner en muslimsk ressourceperson:

Det er delt op i legepladser. Nogle af dem står somaliere for, andre araberne. De leger ikke sammen. Så er der forskellige drengegrupper, som består udelukkende af arabere, men hvor de danner hver sin klike og hvor de går direkte efter hinanden. Er der nu én fra den ene gruppe som bliver udsat for vold eller nedgjort på en eller anden måde, så har hans gruppe pligt til at hævne ham. Så starter balladen.

Ifølge en folkeskoleleder kan konflikter mellem arabiske klaner også forplante sig til skolegården:

Nogle af pigerne føler sig klemt blandt familierne på skolen. Vi kan nogle gange opleve nogle drabelige kampe mellem pigerne, det er med håret rykket af, fordi det pludselig har noget med ære og familie at gøre. Jo mere udsat en familie man kommer fra, jo mere klemt bliver man efterhånden som man bliver ældre.

En af ressourcepersonerne opridser den udvikling, der har været med til at skabe de skel:

Da vi kom til Danmark i 1976, der fik vi besøg af danske familier. Der havde min mor danske bekendte. Godt nok var det min far, der skulle tolke, men det var fint nok. Gensidige fordomme var der ikke noget af på det tidspunkt. Der var man meget interesseret i hinandens kulturer og i hinandens tanker. Der var det nyt og spændende og der var heller ikke så mange indvandrere. Så der kunne de ikke danne deres egne grupper, de var nødt til at være sammen med danskere også. Jeg kan slet ikke huske, at vi havde vanskeligheder med at lære sproget, overhovedet ikke. Jeg blev overhovedet ikke mobbet. Det var virkelig en dans på røde roser. Så begynder der jo at komme flere familier herop, så danner de deres egne grupper og deres eget fællesskab. Ham jeg blev gift

med kom herop som politisk flygtning. Så kom han automatisk ind i det kurdiske miljø, og så kom der alt det politiske ind i det, hvor man ikke rigtig kunne lide tyrkere. Pludselig blev jeg revet ud af det tyrkiske fællesskab, for førhen var jeg jo kun sammen med tyrkere. Vi havde gået i tyrkisk skole sammen og vi havde gået i folkeskole sammen. Det var ikke fordi det vrimlede med kurdere. Lige pludselig kom der flere kurdere herop, og der kom det skel mellem tyrkere og kurdere.

To studievejledere ser dog også en udvikling i den anden retning:

Vejleder, gymnasium
I: Når vi har vores indslusningssamtaler i 1.g. så spørger vi dem, hvor de kommer fra, vi spørger om de taler et andet sprog derhjemme end dansk. Der er mange af dem, der pointerer at de er kurdere, men så når jeg spørger til 'Er det noget du tænker på, når du går sammen med andre her på skolen', 'Nej nej, det er jeg bare, jeg er ikke tyrker, jeg er kurder'. Men det er ikke sådan, at han eller hun så ser ned på de andre tyrkere, der er her, så langt er man dog kommet…Børnene hvert fald. Jeg tror sagtens, at man kan finde forældre, der ikke er sammen med familier, som er kurdere eller tyrkere. Det tror jeg sagtens.

Vejleder, Teknisk Skole
I: Jeg synes nu også, at der er sket meget i de år, jeg har været her, det synes jeg virkelig. De er langt mindre fordomsfulde.

Det ændrer dog ikke ved, at befolkningssammensætningen i et givent boligområde eller på uddannelsesinstitutionerne spiller en rolle for, hvordan de sociale netværk opbygges. Det er for tidligt at sige, hvorvidt de tendenser, som opridses af pigerne, vil være hæmmende eller fremmende for integrationen, men det er nok nødvendigt netop at lægge diskussionen over til pigerne selv. Det vigtigste er, at de er bevidste om de fordele og ulemper, som kan opstå ved for eksempel at privilegere netværk inden for ens egen etniske og religiøse gruppe.

1.6.4 Fordele og ulemper ved koncentration af tosprogede

I forbindelse med ovenstående diskuteres det ofte, om man skal opmuntre spredning af elever til flere skoler for at fremme elevernes danskkundskaber og for at give dem et bedre socialt netværk uden for de tosprogede miljøer. Kommentarerne fra respondenterne i denne undersøgelse går i lidt forskellig retning, alt efter hvem man spørger:

Vejleder, gymnasium
Vi må erkende, at når halvdelen af eleverne i en klasse har anden etnisk baggrund, så er det meget anderledes. De klasser er svære at få til at fungere socialt. Jeg synes, at tæt på en fjerdedel af eleverne med anden etnisk baggrund, så skal man ikke meget højere op.

Forslag ***"jeg synes, at tæt på en fjerdedel af eleverne med anden etnisk baggrund, så skal man ikke meget højere op."***

En mor til en teenagedatter synes tværtimod godt om, at mange tosprogede samles på samme uddannelsesinstitution:

Tyrker, med tørklæde

I: Det gymnasium min datter kom på, med pakistanske, arabiske og andre forskellige nationaliteter, der oplevede hun en meget meget varm vennekreds. En ubeskrivelig varm vennekreds, hvor hun oplevede det at være tyrker på en positiv måde. Det gav hende sådan en stærk personlighed til sidst, hvor hun var stolt over det hun var. Hun sagde, at de viser følelserne på en helt anden måde. Det havde hun aldrig oplevet, for vi bor et sted, hvor der ikke er nogen etniske minoriteter og hun har gået i folkeskolen, hvor der ikke har været nogen etniske minoriteter. Så hun oplevede det at være tyrker som noget positivt, da hun kom på gymnasiet. Hun var rigtig stolt af at være tyrker og rigtig stolt af at være muslim. Det, at hun kom til et gymnasium, hvor alle piger havde det, som hun havde det, det gav hende ro. På et mere 'dansk' gymnasium ville hun hele tiden skulle have stået overfor svære valg og sige 'Jeg gør ikke det og det, fordi mine værdier er sådan og sådan'. Men på gymnasiet var det så naturligt. Hendes værdier var alles værdier og hun skulle ikke hele tiden forklare sig.

"Hun var rigtig stolt af at være tyrker og rigtig stolt af at være muslim. Det, at hun kom til et gymnasium, hvor alle piger havde det, som hun havde det, det gav hende ro."

En folkeskoleleder er kritisk over for spredningen af tosprogede elever, som den fungerer nu:

Spredning af eleverne er ikke nødvendigvis fremmende for integrationen. For eksempel har jeg set, at nogle skoler, som ikke er så vant til at have tosprogede elever, opstiller særregler for dem. Jeg hader at kritisere andre, men når man på andre skoler i en god mening laver særregler for og hensyn til muslimer, så er det ikke befordrende for integrationen. Jeg tænker, at hvis det er på den måde spredningen af børnene kommer til at foregå på, så har vi kun set en flig af det her problem. Hvis det er sådan, at vi har fem tosprogede børn i hver klasse, der lever parallelle liv i de her klasser, så er der jo heller ikke tale om integration. Først må pigerne ikke må bade sammen med de andre, så må de godt blive hjemme fra lejrskolen osv.. Det er helt galt. Noget af det man skal ind og

lave på det professionelle plan, det er vidensdeling og mange flere kompetencer og bedre indsigt i de her familier, for at forstå dem. Det kan man nemmere have uddannet personaler til på få skoler, end på 50 skoler.

En anden folkeskoleleder mener dog, det er nødvendigt med spredning af børnene, under visse forudsætninger:

Vi har næsten 80 % børn med anden etnisk baggrund. Vi burde jo ikke have mere end 50 %. Det ved man fra undersøgelser, op til 50 % er der ikke tab af faglighed, heller ikke for de danske børn. Men over 50 % kan der altså være tab af faglighed. I min verden vil jeg da gerne gøre noget for at få flere danske elever ind, så vi får en sundere balance, det vil være godt for alle børn, både i normdannelse og i faglighed. Jeg mener det er udmærket at lave sprogtest og så sige, at dem der under det og det niveau, de har ikke frit skolevalg, de skal sendes til skoler med flere danskere, så deres danske sprog bliver stimuleret. Det ville løfte hele området. Og det er ikke kun det faglige, jeg taler om, det er også afsmitning af de kulturelle normer, herunder kvindesyn og ligestilling. Den problematik vil blive meget mere jævnet ud hvis man kommer ud over det med ghetto-skoler. Men jeg kan da godt være bekymret for, hvordan nogle af de andre skoler vil modtage mine elever, for de er ikke klædt på til opgaven. Det jeg er bange for, det er om de bliver alt for halalhippie-agtige, bliver alt for" åh pas på, hun er også muslim, vi skal lave noget særligt omkring hende." Det går bare ikke. De skal altså bade efter 3. klasse, sådan er det bare. Vi går i dialog med forældrene, vi går i clinch med forældrene, vi respekterer dem, men det her er altså en dansk folkeskole. Og sådan kører vi derudaf, ikke spor berøringsangste, og får på den måde gjort børnene klar til en virkelighed, hvor de ikke kan stille særlige krav. Og alt det med at lave bederum og jeg ved ikke hvad, selvfølgelig skal vi ikke det, så skal vi også have små kirker og katolske ting og sager og et tempel i hjørnet, det er jo helt hen i hegnet. Jeg håber, vi er kommet dertil, hvor man har set i øjnene at børn er børn, nogle har mørkt hår, nogen har ikke, nogen er muslimer, nogen er ikke, nogen er kulturelle muslimer dvs. de er ikke mere muslimer end jeg er kristen. Noget tyder på, at vi er ved at være nået den lange vej, hvor det nu står klart, at vi må stille tydelige og enslydende krav til vores børn, hvis vi vil dem noget godt. Så længe vi gør det, så tror jeg på at det med at flytte børnene kan være godt for alle parter. Og fra et samfundsmæssigt synspunkt er det nødvendigt.

"…Vi må stille tydelige og enslydende krav til vores børn, hvis vi vil dem noget godt."

1.7 Overordnede løsninger

Fra et mere overordnet synspunkt har flere interviewede vejledere forslag til, hvordan man kan bedre de unge piger og kvinders muligheder i uddannelsessystemet. En folkeskolelærer lægger vægt på aktiviteter på skolen efter skoletid:

Noget vi også har oplevet, nogen rørende, er måden pigerne i højere grad knytter sig til skolen. Det var helt klart, at skolen var et fristed for pigerne. Vi har oplevet piger, der kommer ned på kontoret og spørger om der er noget, de kan hjælpe med, så de kan slippe for at komme hjem. Vi har haft bogsættere på vores bibliotek, hvor der var en venteliste af piger, der gerne ville det, for så havde de mulighed for at fjumre og snakke med hinanden. Alt, der kunne foregå i skoleregi, det havde pigerne som primus motor, for det var deres eneste chance for at være væk hjemmefra. Eller de meget udsatte piger, der er det jo ikke ualmindeligt at de tager en alt for stor tørn i forhold til det de skal hjælpe til med derhjemme. Selvfølgelig skal de hjælpe til de unge mennesker, men det var for meget, hvor det var noget med at aflevere små børn i vuggestuen om morgenen fast. Sørge for mad og sørge for alt for meget, når man kun er 12 eller 13 år.

En gymnasielærer fortæller om et lignende fænomen, hvor lektiecaféer udgør et fristed for pigerne, samt en mulighed for at blive færdig med lektierne og få faglig støtte. Studievejlederne lægger generelt vægt på, at man finder aktiviteter, som alle kan få glæde af, og som ikke skiller de tosprogede ud som en særlig gruppe. Lektiecaféer kan for eksempel i lige så høj grad gavne etnisk danske elever med en gymnasiefremmed baggrund. Netop for ikke at skille nogen elever ud fra andre, er der også generel skepsis imod særregler. En tyrker med rådgivende funktion formulerer det yderst klart:

Man nødt til at stå fast og sige; at det er sådan her, vi gør det. Det er sådan vores børn har gymnastiktimer og det er på den her måde, vi har svømning. Tænk ellers på det signal, man sender til de muslimske piger. Skal de forvente resten af deres liv at hele samfundet skal indstille sig efter dem? Det er jeg imod, at man sender sådan et signal. Jeg har ikke noget imod islam, jeg har ikke noget imod religiøse mennesker. Der skal være plads til det. Det er meget individuelt, men i det øjeblik en hel klasse skal indstille sig på, at nogle piger er anderledes og det skal de acceptere, det synes jeg er meget forkert. Jeg er imod alt, hvad der skiller børn ad og jeg synes selvfølgelig, at det er sørgeligt, at det finder sted, det er jo også et meget forkert signal at sende fra skolen.

En folkeskolelærer argumenterer på samme måde

Jeg har stort set ikke haft en eneste udfordring på den her skole, hvor der er 80 procent muslimske børn. Det tror jeg er fordi, vi meget klart har meldt ud hvad vi forventer. Jeg synes faktisk, at det er lidt undergravende for os andre, når nogen skoler går ind og opstiller særregler. Det er fuldstændigt misforstået. Det har ikke noget at gøre med, at vi skal tvinge børnene, det handler om at vi skal komme i dialog med de her forældre, så de kan forstå, hvorfor vi har de her forventninger og krav. Jeg havde lige en samtale med en mor, omkring kristendomsundervisning. Vi fik snakket om, hvad det i virkeligheden handlede om. Hun var bange for, at vi stod og forkyndte. Så fik vi snakket om, at det handler det slet ikke om, og så var det ikke noget problem.

Ligeledes er der heller ikke opbakning til at samarbejde med religiøse autoriteter:

Jeg tror gerne, at imamerne vil have det til at lyde, som om de har mere indflydelse end de egentlig har. Nogen gange har vi besøg på skolen, men det er som forældre og ikke som imam. Jeg har bevidst undgået at have noget der minder om et samarbejde med imamerne. Det er heller ikke mit indtryk, at de fylder så meget egentlig. Der hvor de fylder, det er jo for mændene og man kan så sige, at mændene gennemsyrer familierne, men det er ikke mit indtryk med pigerne. Faktisk er det

meget mere læreren, de tager fat i, især hvis det er en kvindelig lærer. Det kan være i forhold til spørgsmål som 'Jeg er bange for at min far er ved at finde en kæreste til mig', 'Jeg er ked af det fordi jeg ikke må læse videre på teknisk skole', 'jeg har set den her søde fyr', osv. Det er de her ting, hvor de ikke ved hvor de skal snakke med nogen om det. Så tænker de, hvis de har et godt forhold til læreren 'Hun er min fortrolige'. Der er der jo flere af lærerne, der kommer til mig, fordi de har svært ved hvad de skal gøre med den viden de nu har fået. I meget grove tilfælde er det 'Far slår' eller 'far misbruger'. Jeg har sendt flere afsted på børnehjem. For hvis jeg får sådan noget at vide, så har jeg pligt til at handle. Men jeg er ikke sikker på, at jeg løser noget ved det…. Jeg har oplevet flere sager, hvor pigerne skulle ind og vidne, hvor det ender med at pigerne frafalder. Fordi de ikke kan magte det her med, at de bliver udstødt af familien eller kommer til at stå udenfor den her verden. Men i hvert fald, i betragtning af at vi har over 80 % muslimske børn, så må jeg sige at religionen fylder utrolig lidt i vores hverdag. Jeg tror, det er fordi, vi vælger at sige, at det ikke skal fylde. Det er igen det her med klare og tydelige signaler. Vi vælger også at sige, at vi naturligvis respekterer at nogen har en anden religion, vi har religionsfrihed i Danmark, men igen giver vi ikke køb på de grundlæggende universelle idéer.

En ressourceperson advarer ligeledes mod missionerende lærere:

Jeg har arbejdet på en skole, hvor jeg tilbragte megen tid i en børnehaveklasse med mange arabiske børn. Der havde man også ansat arabiske sprogpædagoger. Der er især en af dem, som altså har forskrækket mig ganske meget. Hun gik selv med tørklæde, og hun påvirkede i den grad børnene, når hun kunne slippe af sted med det. Selv om hun har levet i tyve år i Danmark, så videreførte hun overfor børnene de autoritære læringsmønstre, som hun har med i sin bagage. Alle de andre pædagoger var jo så glade, for nu fik vi nogen med anden etnisk baggrund, med tørklæde, som kan være sammen med de her unger. Det er også fint nok, men hvis man så får nogen, som bruger det til at missionere, og som udvælger små yndlingspiger og kun vil snakke med dem og kun vil være omkring dem, og hele tiden fortæller dem hvad det er at være god muslim, og giver dem bonus, selv i form af bolsjer, også for at få dem til at tage tørklæde på, 'nu er du en dygtig pige' og den slags, det synes jeg er uhyggeligt. Hun var ikke den eneste, men hun var specielt streng. Hun fik lov til at gå meget længere, end jeg syntes var rimeligt. Og problemet er jo, at hun kunne gøre det på arabisk, og det var der ikke andre end mig der kunne forstå. Selvfølgelig skal vi have tosprogede lærere, men man skal altså vælge sine folk med omhu. Ellers fremmer man jo nogle kulturelle og religiøse mønstre, som er helt uforsvarlige. Man skal se meget nøje på hvem man sætter ind i læringsfunktionerne. Det er så små ting, der skal til, så små signaler, og børnene fanger dem lige med det samme.

At undervisningsinstitutionerne bør have et klart ståsted i et grundlæggende værdisæt understreges af flere respondenter:

<u>Folkeskolelærer</u>

Vi skal huske på som skole, at vi ikke skal gøre det til et generelt problem, at der er fem forældre, der ikke vil lade deres piger deltage. Det vi skal sørge for er, at de fem børn ikke får lavet særregler som f.eks. med svømning, for så kommer de næste fem, og så har jeg måske 10-20 procent af børnene, der ikke deltager. Hvis man sender et klart signal til forældrene om, at 'der er en eneste grund til, at vi er her og det er at hjælpe dig og dit barn', så oplever jeg faktisk, at vi kan komme rigtig langt med familierne. Samtidig koncentrerer jeg fokus på de universelle værdier, vi bygger den her skole på. Sådan at man aldrig er i tvivl om, at det her ikke er en arabisk skole. Det er en

dansk folkeskole, der har nogle universelle værdier. Det er lige gyldigt om du hedder Mads, Morten, Michael eller Ahmed - vi skal opføre os ordentligt overfor hinanden. Piger og drenge er ligestillet. Der hvor forældrene bliver utrygge eller opponerer, det er når vi ikke kommunikerer klart ud, så enkelt kan det faktisk siges. Jo bedre vi er forankret i vores egen værdipraksis, jo færre diskussioner skal vi have med forældrene.

"Jeg koncentrerer fokus på de universelle værdier. Jo bedre vi er forankret i vores egen værdipraksis, jo færre diskussioner skal vi have med forældrene."

"Piger og drenge er ligestillet."

Den gennemgående holdning blandt vejlederne har ligeledes været, at det faglige og sociale liv fungerer bedst, når religiøsitet og religiøs praksis nedtones, som to gymnasievejledere fremhæver:

R1: Jeg kan jo bare sige min holdning, og den er, at når man går på gymnasium, så går man der for at få en uddannelse. Det er en verdslig institution, et dansk gymnasium dvs. man er der for at blive uddannet. Så er der nogen, der under ramadanen gerne vil bede, men så må de altså finde et eller andet hjørne. Det kan man jo ikke forbyde dem. Men vi tilbyder ikke faciliteter til religiøs aktivitet. Så kommer der muligvis Indre Mission. Det kan blive ret uoverskueligt, synes jeg.

R2: Vi underviser i religion og der underviser vi i alle forskellige religioner. Men vi er ikke en skole der prædiker religion, vi prædiker heller ikke kristendommen eller buddhisme. Det er den ene begrundelse. Den anden er, at vi har så mange forskellige religioner på den her skole og hvorfor skal islam i højere grad respekteres end buddhisme skal? Mange muslimer bliver stødte over, at vi ikke respekterer deres helligdag og giver dem lovligt fravær. Vi skælder ikke ud, vi fordømmer det ikke, men de får fravær. For ellers ville det jo ikke være til at styre. Skal vi så også til at holde fri når der er kinesisk nytår? Vi følger de danske ferie-og fridage og Danmark er… Jeg ved ikke, om man kan sige, at vi er et kristent land, men vi følger hvert fald de kristne helligdage. Det er sådan det er. Det er mest praktisk og det andet ville være frygteligt upraktisk. Så skulle man måske hen og have forskellige fridage afhængig af, om man nu havde flest med den ene eller den anden religiøse baggrund. Derfor synes jeg, at det er det mest enkle og mest respektfulde er at sige at de fridage holder vi, fordi det gør man i den danske kultur. Og i øvrigt er den her skole ikke nogen religionsanstalt. Og hvis der kommer en elev og siger 'Jeg vil gerne have lov til at gå ud og bede', så kunne jeg ikke drømme om at sige 'Det må du ikke'. Men at have et bestemt bederum eller et

bestemt rum, hvor kristne kan sidde og holde bønnemøder, det hører ikke til på en skole efter min opfattelse. Gymnasiet er en uddannelsesinstitution og ikke vækkelsesinstitution.

I stedet for at fokusere på religion foretrækker flere at lægge vægt på humanistiske og kulturbærende fag for at give pigerne et bredere udsyn. En af de humanistiske studerende fremhæver, hvor meget det betød for hendes personlige og intellektuelle udvikling at stifte bekendtskab med fag som *"psykoanalyse og feminisme og oldtidskundskab"*. En gymnasielærer fremhæver undervisning i det moderne gennembrud som vigtig for pigernes emancipation:

Noget af det jeg synes er rigtigt spændende, det er når vi i dansk kommer til at snakke om det moderne gennembrud, der sker bare noget oppe i hovedet på de der piger. Det er virkelig interessant. De kan i den grad spejle sig i det der sker, for det er jo sådan set den konflikt de selv står i, for eksempel Dukkehjem. Hele snakken omkring køn og seksualitet, de går måske ikke ind i den, men de spørger og man kan se at det hele kører oppe i hovederne på dem. Der sker rigtig meget igennem de tre år. Hvis de først begynder at tage fat og kan spejle sig i nogle skikkelser i en udvikling, så rykker det altså noget. Plus at de kan sætte ord på det, de godt har kunnet føle. Den der uretfærdighed og det er jo også derfor at mange af dem siger 'Jeg vil ikke giftes, jeg vil først have en uddannelse'. De spejler sig jo også i os, de kvindelige lærere, som er blevet til noget og tør at stå ved det, som fortæller om kvindebevægelser eller hvad det nu kan være. Hvad skete der egentlig i 60'erne? Hvor nogen selv har været med til det. Det tror jeg rodfæster sig i nogen af pigerne.

En tyrkisk kvinde fortæller, hvordan det så ud fra hendes side:

På gymnasiet begyndte bevidstheden om, at det er uretfærdigt, den her forskelsbehandling mellem mænd og kvinde. Et eller andet sted var vi nok rigtig sure på drengene..(griner). De måtte få lov til alt og vi var afskrevet alt. Jeg har en veninde, der er ligesom mig, fra samme gymnasium. Vi følte os forurettet på en eller anden måde. Den eneste måde, den her protest kunne komme ud på var, at vi provokerede kvinderne og de tyrkiske muslimske mænd vi nu kendte. Hvor vi måske sagde nogle ting vi slet ikke mente, bare for at provokere dem. Bare for at fortælle dem, hvor tåbeligt det var, at man kunne leve under det her nærmest slaveriforhold som kvinde. Det var sådan noget med, at vi kunne finde på at kritisere den tyrkiske kultur rigtig meget og nogle sjove vaner, der lå i kulturen. F.eks. når en kvinde skulle hjem sent om aftenen, når mørket havde lagt sig, så kunne man finde på, at lade hende ledsage af en lille gut på 4-5-6 år, en dreng, bare fordi han var en dreng. Så kunne han forsvare hende, hvis der nu skete noget. Sådan noget kunne jeg blive enormt gal over og sige 'Hvad ligner det? Det her er et barn, det her er en voksen og hun skal beskytte ham i tilfælde af at der kommer en voldsmand og ikke omvendt'. At man bare ved at placere en lille penis ved siden af…(griner). Vi var rigtig vrede over det, samtidig med, at vi kunne se det komiske i det, faktisk det tragikomiske. Det er en af de ting, jeg aldrig kunne glemme. Jeg fik nok mine feministiske idéer der.

TEMA 2: ARBEJDE OG KARRIERE

Kapitel III

Artikel 11

1. De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler for at **afskaffe diskrimination imod kvinder på arbejdsmarkedet** for, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, at sikre de samme rettigheder

a) **retten til arbejde** som en umistelig ret for alle mennesker

c) retten til **frit valg af erhverv og beskæftigelse**

2.1 Mønsterbryderne

Ligestilling mellem kønnene på arbejdsmarkedet er naturligvis en problemstilling, som vedkommer alle danske kvinder, eftersom der på dette punkt ikke er ligestilling i praksis. Spørgsmålet er så, om der som en del af dette billede findes problemstillinger, som er specifikke for nydanske kvinder, eller andre som er specifikke for grupper af muslimske kvinder, hvad enten de er nydanskere eller konvertitter. En gymnasievejleder peger på en problemstilling, som mange nydanskere kan have til fælles med unge med gymnasiefremmed baggrund, nemlig manglende netværk:

Studievejleder, gymnasium

Når man ser på mønsterbrydere, så skal man se 30 år frem i tiden, om det holdt. Fordi man kan godt tage uddannelsen, men hvad så? Deres netværk er stadig skrøbeligt, og man har stadig ikke forældrenes venner til at sørge for, man får det første job. Der kan være mange glaslofter stadigvæk, for at mønsterbryderen er lykkedes med sit projekt. De tosprogede unge kvinder, dygtige og dejlige som de er, de får altså en ensomhed med sig resten af livet, sådan er det bare. Så når man møder en dygtig ung læge med anden etnisk baggrund – dem er der jo mange af på lægestudiet, dem vil vi møde, når vi bliver gamle - så er det, vi bare skal være glade for, hvor dygtig hun er og så rose det.

En ting er altså, om de unge får en uddannelse. Man må også se på, hvorvidt det lykkes dem at få fodfæste på arbejdsmarkedet. Dette er en gensidig proces, der både handler om, hvorvidt arbejdsgiverne vil have dem, og hvorvidt de selv vil have de jobs, der findes. En muslimsk ressourceperson peger på vigtigheden af rollemodeller:

Folkeskolelærer, med tørklæde

Det jeg håber på, er at eleverne kan se at det er muligt at komme længere op i systemet end bare være på bistand, eller have ufaglært arbejde, at det er værd at forsøge at gøre sig umage, at have mål i sit liv, ikke opgive så nemt og bare sige de "vil ikke have os alligevel, hvorfor skal jeg så bruge tid på at læse, jeg får alligevel ikke en praktikplads". Så bare det, at jeg er lærer, deler stilling med mine danske kolleger, at der er plads til mig, det håber jeg eleverne tænker over. At de tænker "Hvis hun kan undervise i Folkeskolen, selv om hun ikke er født i Danmark, så kan jeg også." Det er også vigtigt at der nogen med anden etnisk baggrund som journalist og tv-vært, for eksempel. Det at man kan se, at der er nogen som har nået det øverste lag i samfundet, det er meget motiverende, jo flere jo bedre. Så er det dem, der ligesom sætter dagsorden, åbner døre for de kommende generationer, fortæller at det ikke er farligt at være muslim i Danmark alligevel.

2.2 Hvor vigtigt er det for dig at få en karriere?

Ifølge en gymnasiestudievejleder er mange unge muslimske piger motiverede for at komme ud på arbejdsmarkedet

De muslimske piger har jo de samme karrieredrømme som alle andre piger, de stiler faktisk lidt højere nogen gange. Der er ikke nogen af de her tosprogede piger, som ikke regner med, at de ikke skal have et rigtig fedt job. Danske unge er nok mere orienteret imod at gøre noget for deres egen skyld, "det skal også være fedt for mig, ellers gør jeg det ikke." Det er mindre udpræget hos de tosprogede. Måske er de mindre selvoptagede.

En moden muslimsk kvinde i rådgivende funktion argumenterer for, hvorfor man bør arbejde:

Jeg vil gerne arbejde og være en del af samfundet og give noget til det samfund, som har åbnet armene for os. Vi har rettigheder her og lige rettigheder som danskerne. Det eneste der generer os er, at der bliver sat meget fokus på os som muslimer og vi bliver behandlet på en meget negativ måde. Men ellers har vi det godt i Danmark som muslimer. Det vi har her kan vi måske ikke have i andre muslimske lande.

De fleste interviewede gymnasiepiger giver ganske rigtigt klart udtryk for, at det er vigtigt for dem at få en spændende karriere, når de er færdige med deres studier:

<u>Palæstinenser, med tørklæde</u>
Det er rigtig vigtigt med en karriere på arbejdsmarkedet. Ellers var der jo ikke nogen grund til at tage en uddannelse, hvis man alligevel ender hjemme. Vi er den generation der tænker meget på uddannelse og arbejde, os nydanskere der er født i Danmark.

<u>Somalier, med tørklæde</u>
Jeg vil helst ikke ende som en husmor der bare sidder og venter på at manden bringer pengene hjem og forsørger mig. Jeg vil gerne kunne forsørge mig selv, uden at det er min mand der skal gøre det.

Tyrker, uden tørklæde
Jeg vil helt klart arbejde, for jeg har gået i skole næsten hele mit liv og jeg vil yde noget for min uddannelse, altså gøre det jeg har lyst til at gøre. Jeg vil ikke bare få min uddannelse og så sidde derhjemme, det kan jeg ikke bruge til noget. Så jeg vil helt klart arbejde.

En enkelt respondent er villig til at sætte sine karrieredrømme over ægteskabet, hvis der skulle opstå et dilemma på det punkt:

Tyrker, uden tørklæde
Selvfølgelig skal man arbejde, det er jo ikke bare manden, der skal arbejde i Danmark. Hvorfor skulle man gå på bistand? Jeg tager min uddannelse og jeg vil være politibetjent, og hvis den mand jeg bliver gift med ikke kan acceptere det, så er han heller ikke den rette for mig. Sådan er det.

En hjemmegående husmor illustrerer undtagelsen i respondentgruppen:

Konvertit, niqab:
Hvis jeg skulle gå ud og arbejde, hvem skulle så passe mine børn? Jeg har selv sat dem i verden, så må jeg også selv passe dem, det er ligesom det første ansvar jeg har. Manden skal arbejde udenfor hjemmet og forsørge og han kommer tilbage til hjemmet, hvor det er kvinden, der tager sig af hjemmet, så finder han ro i hjemmet, (…) hvor der måske er problemer udenfor, så er det rart at kunne komme tilbage til et hjem, hvor man finder ro.

2.3 Hvad kan være vanskeligt i forhold til at komme ind på arbejdsmarkedet?

Der er meget varierende bud på, hvad der kan gøre det svært for den enkelte at komme ind på arbejdsmarkedet:

2.3.1 Gensidige fordomme

En muslimsk folkeskolelærer peger på gensidige fordomme som en mulig hæmsko:

Man ser i medierne er, hvordan det danske samfund ser på muslimer, men fordommene gælder jo også den anden vej. De tænker "de kan ikke lide muslimer" og så begynder fordommene fra den anden side. Det, eleverne hører derhjemme er ikke altid positivt. Men jeg synes at skolen har gjort så meget for at eleverne kan se, at de er blevet accepteret på deres præmisser. Så hvis de skulle være påvirket af deres forældre, så kan det godt være de er i modsætning til det danske samfund, , men ikke til deres danske kammerater. Så jeg har aldrig oplevet problemer i forhold til skolen, til kammeraterne. Men der kan være andre, der ikke kender nok til muslimer, som tænker at de alle sammen er dårlige. Sådan nogle diskussioner har vi haft med nogle af de store elever. Hvis danskerne ikke interesserer sig nok for at høre, hvordan det er at være anderledes, hvorfor nogen reagerer så voldsomt som de gør, så er det klart at kløften kan vokse.

En studievejleder fra Teknisk Skole anbefaler, at man tager direkte fat i eventuelle fordomme:

Jeg sad også lige og læste en ansøgning med en af de etniske piger. Hun er født dansk, men har tyrkisk afstamning. Hun skriver at hun bor hjemme ved sine forældre, der er så og så mange børn og 'begge mine forældre er udearbejdende'. Det roste jeg hende for, for så blev der ligesom taget fat i nogle af de fordomme der kan være. Det var en god måde at få vendt det på.

2.3.2 Manglende læreplads

En studievejleder fra frisørlinjen på Teknisk Skole møder ofte følgende problemstillinger:

Det kan have været manglende interesse fra elevens side, men også rigtig meget manglende læreplads. For efter de første 12 uger skulle de have en læreplads for at komme videre med de sidste 8 uger. Der har det været helt tydeligt, at op til flere har fået mange nej'er. Eller folk har ikke givet svar. Men det er mit indryk, at de som har fundet en læreplads, også får en god behandling. Jeg har også indtrykket af, at man lige skal se navnet, før man egentlig tænker på, at dér kommer én med en anden baggrund.

Studievejlederen fra tandteknikerlinjen peger også på problemet med praktikpladser, men fra et bredere perspektiv:

R.: Jeg er nødt til at sige, at sådan som praktikpladssituationen er nu, der oplever jeg faktisk ikke, at nogen kommer i praktik overhovedet. Det er fordi vi har haft den her uddannelsesreform her i august, så der går noget tid før mestrene finder ud af, hvad det indebærer. Og så er vi nok også mærket af den økonomisk krise. Endelig er der kommet en ny uddannelse til klinisk assistent. Ud af en hel klasse i år var der kun to, som fandt en praktikplads, og det var lige præcis dem, der havde valgt at gå videre som klinisk assistent. De har en lidt anden profil, de kommer med HF eller studentereksamen, så de er lidt ældre og lidt mere modne end de andre. Det i sig selv gør, at de har lettere ved at finde en praktikplads, det er en anden type elever.

I.: Hvad gør de så, de andre i klassen, som ikke har fundet nogen praktikplads?

R.: På erhvervsuddannelsen starter man først på et grundforløb, og så skal man i praktik og have en aftale om det. Fordi der ikke er mange, som kommer det, har vi en skolepraktikordning. Så de elever, som selv har haft god en disciplin under uddannelsen, de bliver tilbudt praktikforløb på skolen. Der havde vi faktisk én, med anden etnisk baggrund, som startede i en skolepraktikaftale, og som nu er kommet videre i systemet. Hun skal nu starte i en delaftale i en virksomhed, så der er jo også nogen som starter i skolepraktik og kommer videre i rigtig praktik. Men hun er også fagligt dygtig, og hun har valgt faget, fordi det er det hun vil, hun gør det ikke bare for prestigens skyld.

I.: Men kan diskrimination ikke også spille ind en gang imellem?

R.: Dem der får patienterne ind fra gaden er nok bedst til at tage elever med anden etnisk baggrund. Hvis jeg skulle finde et sted, hvor det måske betyder noget, så er det med protesearbejde, for det er jo primært ældre patienter, som bor på plejehjem for eksempel. Der kan der måske være lidt om snakken, at man kan være lidt mere tilbageholdende. Men jeg tror det handler meget mere om de kan tale ordentligt dansk, jeg tror ikke det betyder så meget med deres navn, men måske vil der være nogen der undgår tørklædepigen. De skal jo servicere den ældre generation, hvordan bliver de mon oplevet af den klienttype. Der kan det måske være lidt vanskeligere. Omvendt har de syntes det var vidunderligt at få drenge ind i faget, og mange af dem har jo anden etnisk baggrund. Bare ved at være dreng har man en fordel, når man skal ud og søge en praktikplads. Men det har selvfølgelig også meget at gøre med din egen personlighed, din modenhed og din motivation.

2.3.3 Den positive diskriminations bagside

På en Teknisk Skole er man opmærksom på følgende problemstilling:

Mestrene med anden etnisk baggrund, da de kom til landet for mange år siden, der betalte kommunen lærepladsen for lærlingelønnen. Og der ville jeg gerne, at vi havde et informationsarbejde, der kunne fortælle de mestre med anden etnisk baggrund, at lovgivningen er blevet anderledes. De stakkels piger, hver gang de er ude og søge læreplads, så kommer de tilbage og siger 'mester siger at det er kommunen, der skal betale det', at de skal gå ned på kommunen og søge. Jeg har da også haft mestre, som har haft en god integrationsmedarbejder, der har sørget for at de er kommet lidt billigt til den første del af læretiden. Så mesteren slår ud med armene og lover og lover, og så når de selv skal betale, så 'kan du nok forstå at mit firma ikke…' Og det synes jeg er virkelig problematisk. Integrationsmedarbejderen har 'glemt' at fortælle dem at det ikke er sådan det hænger sammen.

2.3.4 Bopæl

Bopæl nævnes som en mulig hurdle af en ung pige, der bor i en ghetto:

<u>Palæstinenser, uden tørklæde</u>
Tit når man søger arbejde… jeg kender nogen, der har valgt danske navne, fordi hver gang de sender en ansøgning får de ikke svar. Jeg har også planer om at flytte, for man kan ikke få arbejde med adresse i en ghetto. Jeg kender flere, hvor det blev sagt direkte, det er ikke bare en fordom. Mange har planer om at flytte, fordi de vil undgå den besværlighed. Jeg vil ikke skifte navn, lige meget om jeg kan få job eller ej. De skal accepterer mig som jeg er. Men jeg ville helst blive boende, jeg har det godt hvor jeg bor, dem omkring mig ligner mig. Man føler sig hjemme. Men jeg har heller ikke noget imod at flytte.

En muslimsk ressourceperson kommer ind på, hvorfor ghettoen og dens beboere har fået så dårligt et ry, og hvad man skal gøre ved det

<u>Konvertit, med tørklæde</u>

For det første så skulle sådan et sted her ikke have lov til at komme på benene. Det er endt som social losseplads, det er simpelthen et af de mest belastede steder i hele Danmark. Det hårde miljø, som bliver værre og værre herude, det er altså ikke tiltrækkende. Alle der kommer udefra og hører, at du bor her, de skriger. Det er jo ikke alle herude, der er dårlige, men det er jo den med at én ødelægger det for alle andre. Jeg kan godt lide den holdning, som de har fået i boligforeningen: tager de en i at lave noget bras, så ryger vedkommende og familien ud.

2.3.5 Familiemønstre

Ifølge en gymnasiestudievejleder ser man af og til familiemønstre, som kan hæmme de unge kvinders integration på arbejdsmarkedet:

Nogle af pigerne har fået deres uddannelse, men har så små børn nu. Jeg kan da godt være lidt tvivlende i forhold til om de nogensinde kommer ud på arbejdsmarkedet. Men et eller andet sted mener jeg alligevel, at jo højere man kan få presset den der grad af uddannelse op, jo bedre vil det være på længere sigt. Man er kommet dertil, hvor de tager folkeskolen færdig, nu kan man se på de tal jeg har, at der kommer flere og flere som får gymnasiet med. Uddannelse, uddannelse og uddannelse, det er vejen frem. Det kan godt være, at der går en generation eller to mere, før det så brænder igennem, men jeg tror alligevel på, at jo mere de kommer i berøring med uddannelsessystemet og jo længere de kommer i det, jo mere vil de også kunne se mulighederne i det.

At der ikke behøver være nogen direkte sammenhæng mellem mandens uddannelsesniveau og hans forventninger til kvindens huslighed illustreres af en muslimsk ressourceperson:

<u>Konvertit, med tørklæde</u>
Jeg tror at vi skal passe meget, meget på ikke at begynde med alle vores fordomme. For der er faktisk også mange arabiske mænd, der hjælper til derhjemme. Men det er ikke noget, man går og snakker om. Jeg hørte om en ingeniør, født og vokset op i Danmark, som blev gift med en pige fra den lokale ghetto. Hun er studerende, og nu er hun begyndt at tvivle på om det skal være dem. Som hun sagde 'der er nogle ting som jeg ikke bryder mig om'. Han havde sagt til hende at 'Så snart vi bliver gift behøver du jo ikke at gå på arbejde, jeg vil have at mine ting skal være i orden derhjemme før alt muligt andet'. Så siger pigen 'Min far er analfabet og bor i en ghetto og han er et eksempel på alle de mænd som danskerne kigger på og tænker 'sådan en mandschauvinist', men min far hjælper min mor med alting derhjemme'. En der er født og vokset op her, som har en høj uddannelse, han vil ikke hjælpe til.

Samme ressourceperson mener dog ikke, at man skal negligere familiemønstrenes indflydelse på de unge kvinders valg:

<u>Konvertit, med tørklæde</u>
Jeg ved ikke hvordan de arbejder på de arbejdsformidlinger og jobkonsulenter, men en begyndelse kunne være at sætte kvinder i jobs i nærmiljøerne. Nu tænker jeg f.eks. på den lokale ghetto, hvor

jeg ved, at der går rigtig mange hjemme. Der burde måske skabes noget i nærmiljøet, som ville være attraktivt for de der kvinder. Som en start, hvor de kan komme ud af hjemmet. De gamle er der måske ikke så meget at stille op med, men jeg kan se, at der er en del yngre, der er ved at falde ind i samme gruppe. Det, synes jeg ikke, er godt. Også bare det med familiesammenføringen. De skulle have lavet en regel, der sagde, at hvis man skulle hente en ægtefælle udefra, så skulle man f.eks. have bolig, man skulle have penge, den familiesammenførte skulle ikke kunne modtage nogle sociale ydelser i landet, han eller hun skulle gå i skole og i arbejde hurtigst muligt. Stille helt konkrete krav, det gør de i Tyskland og det synes jeg er fint.

"Der går rigtig mange hjemme. Der burde måske skabes noget i nærmiljøet, som ville være attraktivt for de der kvinder. Som en start, hvor de kan komme ud af hjemmet."

En muslimsk kvinde i en rådgivende funktion finder det bekymrende, at det af og til er kvindernes eget valg at tage den huslige rolle på sig:

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
Vi ser mange kvinder, der tager den der uddannelse, gifter sig, får børnene og bliver husmor, og hvor uddannelsen ikke bliver brugt. Det synes jeg er ærgerligt. Det er mit indtryk, at det nok er den gruppe, hvor de er meget mere religiøse. Det er en mindre gruppe, men de er også med til at rekruttere nogle andre, så de lever nærmest i en boble i uddannelsessystemet. Hvis man så hører dem, så siger de; jeg har taget den her uddannelse, men der er ikke beskæftigelse til mig, når jeg er færdig. Man lukker den selv af. Men der er også ved at gå trend i, at nu skal jeg tage den og tager den der uddannelse og får topkarakterer og kommer til et bestemt punkt, og så går det i stå. Vend tilbage til dine værdier, vend tilbage til religionen og kvindens rolle, som de tager bogstaveligt og som det nu bliver fortolket. Jeg tror ikke, at mange af de tørklædeklædte kvinder, der studerer på universitetet er undertrykte som sådan. Jeg er mere bekymret for den trend der er. Jeg synes, det er skadeligt på alle måder, om vi så taler om et beboelsesområde eller vi taler om et parallelt samfund på universitetet eller grupper i grupper.

De religiøse forbud, som nogle muslimske kvinder håndhæver over for sig selv, kan også have indflydelse på jobvalget:

2.3.6 Religiøst forbud: Kontakt med svinekød og alkohol

<u>Somalier, med tørklæde</u>

Alkohol og svinekød, det er helt klart noget man skal undgå.

Palæstinenser, med tørklæde
Man må ikke arbejde med alkohol og svinekød.

Konvertit, med tørklæde
Jeg vil ikke arbejde med levnedsmidler eller i et supermarked eller sådan noget, for hvis man går hen og henter en flaske vin eller flæskesteg, så bliver det set som at man hjælper dem med at synde. Så jeg vil ikke kunne finde på at uddanne mig som kok, selv om jeg egentlig godt kan lide at lave mad.

2.3.7 Religiøst forbud: Kontakt med mænd

Folkeskolelærer, med tørklæde

R.: Med fuld respekt for kassedamen… Men hvis man vælger at tage tørklæde på, så kan jeg ikke se at man samtidig vælger at sidde ved en kasse og udsætte sig selv for noget, man kunne undgå. Altså for eksempel gøre rent, det ville jeg hellere end at kaste mig i noget som er på grænsen til at være farligt for en. Hvorfor risikere det, hvis man har mulighed for noget andet? Man skal prøve at undgå kontakt med fremmede mænd. Hvorfor tager man tørklæde på? Jeg vil gerne skjule mit private, og hvis man alligevel vælger at udstille sig selv, når man kunne vælge et andet job, måske sidde på et kontor. Der er mange job, som ligger naturligt for en kvinde, og som man kan vælge i stedet for at vælge det der minefelt og så problematisere det. At man vælger at gå så langt man kan, men bliver indenfor rammerne.

I.: Men har du ikke også kontakt med mange mænd og store drenge i kraft af dit arbejde som folkeskolelærer?

R.: Jo, men jeg ser det som min opgave som muslim at opdrage. . Jeg synes det er meget dejligt at være lærer, man er med i den opdragende rolle. Hvordan kan jeg læne mig tilbage og forvente at det danske samfund opdrager børnene, og så bare kritisere det danske opdragelsesmønster? Så må man selv gå med ind i det. Hvordan kan man gøre det så det er nemmere både for samfundet og eleverne? Jeg føler virkelig at det at være med så godt man kan, det vægter jeg højest, snarere end det at synde. Selvfølgelig, der er en problematisk ting, jeg har ikke helt gjort det op med mig selv, men det med at give hånd til en mand… jeg er ikke så meget… og så tænker jeg også, der kommer tyve forældrepar til forældremøderne, de der bakterier, og så sidder vi der og spiser, jeg kan ikke nå ud og vaske hænder, det er ikke så smart at give hånd så mange gange. Men omvendt, hvis jeg ikke giver hånd, tænker folk så "er det fordi jeg er en mand?", "hun har mit barn i skolen", igen er det et spørgsmål om tillid. Ja nu nævnte jeg kassedamen, men jeg er jo i virkeligheden lidt i samme situation. Med tørklædet signalerer jeg, at jeg ikke vil have med andre mænd at gøre end min egen. Og så kommer de mænd og giver hånd, og jeg giver tilbage. Men igen, det handler om respekt. Hvis det skubber folk væk fra mig, hvis de får fokus på det i stedet for det faglige, så vælger jeg at gøre det, jeg afviser ikke en hånd. Mange ville sige "helt ærligt, kan du høre dig selv, at være muslim og så leve med så mange afvigelser!" Men igen, det er sværere at praktisere i et land, som ikke har de samme rammer, så er det bedre at gøre det med en begrundelse, at begå de fejl bevist, men så

hjælpe på andre områder. Så der er mere gavn ved det end ulemper. Det er nemmest at sige "nu trækker mig tilbage, jeg vil leve som en ordentlig muslim, jeg vil ikke have noget med det danske samfund at gøre", men så skulle man vælge et andet sted at bo end Danmark. Og omvendt, jeg tror at det at bo i et mere muslimsk samfund, et arabisk samfund; det ville jeg have svært ved. Jeg har værdier som på nogen områder er meget anderledes end i arabiske samfund.

En dansk konvertit har taget den fulde konsekvens:

Hjemmegående husmor, konvertit, niqab:
I islam må en kvinde og en mand ikke være alene, man siger at hvis en kvinde og en mand er i et rum alene, så er satan til stede.

De fleste gymnasiepiger har dog udtænkt en mellemvej:

Palæstinenser, med tørklæde
Forholdet mellem mig og en mand på arbejdet, vi vil kun snakke om arbejde, det er ikke så personligt et forhold, jeg vil tage det som en klassekammerat. Men så vidt som muligt skal man undgå at være alene med ham i et rum. Men jeg vil ikke sætte det op som krav.

Konvertit, med tørklæde
Det med at være alene med en mand i et rum, det kan man ikke rigtig undgå her i Danmark. Man bliver jo nødt til at gå på kompromis her i Danmark på en eller anden måde. Sådan er det bare.

Somalier, med tørklæde
I: Det kommer an på, hvor religiøs man er. Jeg vil sige, at jeg er lidt mere neutral. Jeg vil ikke sige, at jeg er helt ude i hampen, hvor jeg slet ikke har noget med religionen at gøre overhovedet, for jeg bærer jo tørklæde og det symbolisere jo også på en måde, at jeg er religiøs. På den anden side vil jeg ikke mene at man skal være helt vildt streng, når det kommer til sådan noget. Hvis man bare er alene med en mand på en arbejdsplads, så har det jo overhovedet ikke noget at gøre med seksualitet. Så jeg kan ikke se noget forkert i det. Det er jo bare dit arbejde du skal udføre. Så det kan jeg ikke se noget forkert i. Men det kan godt være at man islamisk set ikke må være helt alene med en mand i et rum, fordi der jo kan ske alt. Men mit synspunkt er, at så længe man kan styre sig selv, så har jeg ikke noget imod at man udfører sit arbejde på den måde man skal, hvad enten det er en mand eller en kvinde.

Afghaner, uden tørklæde
Jeg arbejder jo i en restaurant, og der arbejder både kvinder og mænd. Så det er ikke noget problem, jeg holder mig til arbejdet og tænker ikke på andet.

Det er ikke kun religiøse *forbud,* men i lige så høj grad religiøse *påbud,* som kan spille ind på respondenternes oplevelser med og forventninger til integration på arbejdsmarkedet:

2.3.8 Religiøst påbud: Tørklæde

Folkeskolelærer, med tørklæde
Da jeg skulle søge arbejde var det ikke så nemt. Jeg satte et billede på af mig selv, og fik afslag hver gang, selv om jeg søgte målrettet. Så sendte jeg samme ansøgning, samme tekst, uden billede, og så blev jeg kaldt ind til samtale, og fik jobbet. Jeg ved ikke, om det var på grund af tørklædet, at jeg var blevet afvist, men det var en mistænke, jeg havde. Det er noget, jeg var meget præget af. Det er vigtigt at få mulighed for at komme til at snakke med folk, vise hvem man personligt er, få mulighed for snakke med folk, det giver rigtig meget. Selvfølgelig skal man selv være åben, og man skal være lidt stædig. Jeg kan også godt forstå samfundet på en måde, på grund af alle de erfaringer, de desværre negative skræmmende eksempler på muslimers opførsel, så passer folk jo på, så vil man ikke løbe en risiko. Men heldigvis er vi jo ikke ens alle sammen. Jeg har valgt bevidst at undervise som lærer i den danske folkeskole, for jeg vil ikke være med til opbygge parallelsamfund. Men bare diskussionen om tørklædeforbud får en til at tænke "bliver jeg nu tvunget til at skifte til privatskole?". Men det bliver måske sidste udvej, hvis tørklædet bliver forbudt i folkeskolen.

Palæstinenser, med tørklæde
Jeg ved at sådan noget med at være læge for eksempel, det tror jeg er fuldstændig umuligt. Jeg tror, der er mange, der ikke ville kunne have tillid til én, at ens læge bærer tørklæde. Altså man hører jo alle de der diskriminationer, der kommer frem.

Konvertit, med jilbab
Altså tørklædet beholder man selvfølgelig på. Men f.eks. bukser og kittel….det er mere hvis jeg bliver læge. Men så kan jeg jo bare tage det på jeg har lyst til, når jeg går ud igen. Men her på skolen går jeg klædt som jeg vil (i jilbab).

Somalier, med tørklæde
Det er lidt sværere at få fritidsjob fordi man bærer tørklæde. Men lige nu er det ikke noget problem, jeg har arbejde som telefonsælger.

Palæstinenser, med tørklæde
De vil gerne have så mange muslimske kvinder på arbejdspladserne som muligt, men at man så ikke må bære tørklæde, det er sådan noget som virkelig rammer mig utrolig meget som en muslimsk kvinde i Danmark.

Tyrker, uden tørklæde
I den tøjbutik, hvor jeg arbejder, må man ikke bære tørklæde, det synes jeg er uretfærdigt.

Det er dog kun en mindre del af de interviewede gymnasiepiger, der er optagede af tørklædespørgsmålet i forhold til integration på arbejdsmarkedet, nemlig 6 ud af 17. Ud af disse 6 bærer 5 tørklæde. Følgende diskussion mellem to piger fra samme etniske gruppe, en med og en uden tørklæde, illustrerer, at der kan være en vis variation i forhold til, hvor meget man fokuserer på tørklædet i jobsammenhæng:

Med tørklæde
Alle i min klasse siger, at hvis du sidder med tørklæde, det navn, og vil være advokat, så tror jeg ikke at Fru Jensen vælger dig. Her i Danmark må en dommer ikke have tørklæde på. Så man læser i 7-8 år, og det er spild af tid, man kan ikke bruge det til noget. Jeg tror at jobmulighederne er meget begrænsede.

Uden tørklæde
Der er ellers hende i Folketinget

Med tørklæde
Hvis jeg havde kunnet stemme til Folketingsvalget, så havde jeg stemt på hende med tørklædet, hun skal have ret til at komme i Folketinget. Jeg synes det ville være rigtig godt overfor dem der siger "hvordan kan en muslimsk pige komme i Folketinget", så de kan få et svar.

Uden tørklæde
Jeg kan ikke se hvad tørklædet har med det at gøre, hvis hun er dygtig, stemmer jeg på hende, ellers gør jeg ikke.

Det blev efterfølgende opklaret, at det var Enhedslistens kandidat Asma'a Abdol Hamid, som pigerne omtalte. Ingen af dem kunne dog huske, hvilket parti eller hvilken fløj Abdol-Hamid repræsenterede ved Folketingsvalget. Til gengæld optræder hun her som katalysator for to pigers forskellige tilgange til tørklædets betydning i karrieresammenhæng.

TEMA 3: PRIVATLIV OG ÆGTESKAB

I forbindelse med temaet "Privatliv og ægteskab" udtaler en respondent:

Konvertit, med tørklæde

Jeg gør nok som de fleste muslimer gør her, hvad angår lovgivningen. Sådan noget med straffelove, der retter jeg mig selvfølgelig efter det land jeg bor i. Hvad angår familielovgivningen, der retter jeg mig ikke efter den danske lovgivning, men efter de islamiske regler.

Er det, som respondenten siger "de fleste muslimer" der på familielovgivningsområdet retter sig "efter de islamiske regler" i stedet for efter den danske lovgivning, eller er det bare i denne respondents omgangskreds, billedet ser sådan ud? Skulle dette spørgsmål hos nogle læsere fremprovokere berøringsangst i forhold til referencer til hellige skrifter i familieretlige eller strafferetlige diskussioner, så er der kun én ting at sige: Den berøringsangst lider ingen af respondenterne i denne undersøgelse af. Nogen tager ikke notits af hellige skrifters budskaber, andre stykker religiøse budskaber sammen med en verdsliggjort livsstil, andre lever strengt efter Koranen, Hadith og islamisk retstradition, andre er er stærkt kritiske overfor samme. Men berøringsangst, det har ingen af dem. For at finde ud af, hvordan billedet ser ud i dette studies respondentgruppe, er metoden i al sin enkelthed at gennemgå typologisk repræsentative udsagn. Derfor er de citerede passager naturligvis ikke udtryk for rapportens forfatters holdninger til, hvad der bør siges eller ikke siges, men alene et udtryk for de vifter af forskellige tilgange, som findes i respondentgruppen.

3.1 Ægteskab

Den muslimske respondentgruppe består af to undergrupper: de modne kvinder, fra midt i trediverne til sidst i halvtredserne. Blandt dem er nogle gift, andre skilt, en enkelt har aldrig været gift. Flere af dem har børn. En af kvinderne i trediverne udtrykker frimodigt:

Det har aldrig været min plan at blive gift, for at være ærlig. Det er måske også der, jeg trodsede lidt, for jeg ville hellere ud og rejse og se verden. Men så skete der jo det, at jeg forelskede mig i min mand og blev nødt til på et tidspunkt at overgive mig. Jeg ved da også godt, at min livsstil er meget anderledes end mange muslimske kvinders.

Den anden og største undergruppe består af yngre kvinder, langt de fleste i alderen 18-23. Nogle få blandt dem er forlovede, en enkelt er gift som kone nummer to i et polygamt ægteskab en enkelt er fraskilt og mor til et barn

I forhold til ægteskab tager en af respondenterne udgangspunkt i en bogstavelig læsning af Koranen og Hadith[14].

R*: Jeg synes, det er vigtigt, at man bliver gift og jeg synes også, at det er godt at blive gift tidligt. En kvinde, når hun har fået menstruation, så kan hun i princippet få børn. Når kvinden eller pigen føler, at hun er klar, så er det vel rette tid.*

I.: Nogen, de bebrejder jo Muhammad for hans ægteskab med Aisha. Hvordan forholder du dig til den debat?

R*: Altså når man ser på det, så kan jeg godt se, at det virker meget ungt, ni år. Men hvis man så hører om hendes historie, hvordan hun var, hun var jo moden til det… hvis man ser på den tid, hvis man ser på hvordan det forholdt sig, ikke bare i Mekka lige på det tidspunkt, men i hele verden, indtil måske ikke så mange år siden, der var det ganske normalt.*

I.: Så der mener du, at man også skal se det i den historiske belysning?

R*: Altså jeg ved ikke om en pige på 9 år i dag ville være klar til at blive gift, men måske i nogle tilfælde kunne hun måske godt. Det kommer igen an på hvordan og hvor modne de er.*

I.: Hvad med din datter?

R*:: Jo altså hvis hun var 9 år og hun var klar til at blive gift og hun selv gav udtryk for det, så ved jeg ikke…Jeg ville nok ikke forhindre hende i det, for hvad hvis hun gik ud og lavede noget der var forkert, så havde det ligesom været mig, der havde forhindret det, så ville det være min skyld, for hun havde givet udtryk for hendes behov, så hvis jeg ikke kan hjælpe hende med at få dem dækket så…så ville jeg nok hellere hjælpe hende med at gøre det på en sikker måde med en, der ikke bare havde tænkt sig at udnytte hende… man kan selvfølgelig aldrig være hundrede procent sikker med et ægteskab og hvad mandens intention er…men det er ikke bare en der kan tage hvad han vil have og så gå igen, så han ligesom har nogle forpligtelser i hvert fald.*

Denne respondent er så absolut en undtagelse. Her følger et udpluk af forskellige holdninger blandt de unge piger og kvinder, fra den yngste (14 år) til den ældste i den gruppe (23 år).

<u>14 år</u>
Da jeg var barn sagde jeg, at jeg aldrig ville giftes, men nu glæder jeg mig til jeg bliver gift. Jeg drømmer om at blive gift, jeg vil gerne giftes nu. Så det er en ret stor ting for mig at blive gift. Det er mit ønske lige nu.

[14] Fuldbyrdelse af ægteskabet med den 9-årige Aisha beskrives i hadith, ikke i Koranen. I Koranen nævnes ægteskab med mindreårige kun en enkelt gang, i vers 65,4, som handler om skilsmisse fra blandt andet « dem, der endnu ikke har haft menstruation » Se bilag 2.

16 år

Min kæreste og jeg har snakket meget om ægteskab. Men jeg har sagt, at det bliver ikke lige nu. Han har en interesse for det, men jeg ved ikke om det bare er drømme. Men der er hvert fald en interesse for det.

17 år

Når du bliver gift er der ligesom en, der bestemmer over dig. Hver gang du skal et eller andet sted, så er det 'Jeg skal derhen' og 'Nej du må ikke'. Jeg føler, at jeg ville blive lidt mere afhængig på en eller anden måde, hvis jeg blev gift. Jeg vil gerne være lidt mig selv endnu og ikke skulle tage ansvar og gøre rent i huset og sørge for, at der hele tiden skal være mad.

18 år

Jeg ser ægteskabet som meget vigtigt. Vi går meget op i at en pige bliver gift og holder sig til sin mand, og ikke bare er single. Fordi når man er single så har man jo kærester, den tanke har mange i hvert fald.

18 år

Ægteskab er ikke noget jeg har i tankerne nu.

18 år

Det er en tradition i muslimske lande, at når du er 20 eller 22, så skal man gifte sig. For muslimer er det vigtigt, at de bliver gift deromkring. Ellers er der folk der går og siger 'Hvorfor er hun ikke gift? Er der et eller andet galt? Hun er blevet for gammel', og sådan nogle ting. Men jeg tænker ikke sådan, at når jeg er 20 eller 22 så skal jeg bare giftes. For det er ikke sikkert, at man finder personen. Jeg tænker bare det må komme. Men jeg vil gerne giftes.

19 år

Det er meget sjældent, at man ser en indvandrer holde et sabbatår. En indvandrers ungdom er meget kort, for vi bliver gift meget tidligt. Danskere bliver jo generelt gift som 30-årige eller der omkring, hvor vi skal nå at blive færdige med uddannelsen og så derefter blive gift. Så har du ikke tid til at rejse til USA og sådan noget. Det er ikke fordi jeg ikke må, jeg må gerne, men jeg skal måske forloves til sommer eller måske først til næste år, så jeg har det sådan lidt, at jeg springer over USA-turen efter gymnasiet, hvilket jeg havde overvejet, men det bliver ikke til noget alligevel. Det er fordi, jeg har én, jeg rigtig godt kan lide og jeg vil gerne forloves med ham. Når du er forlovet, så må du ikke bare… Vi må heller ikke rejse sammen, for vi må ikke være alene sammen, før vi bliver gift. Vi skal også giftes, men han er ung og vi har ikke penge til det endnu. Der er så mange ting bagved, der gør, at en ung pige stopper og ikke tager af sted. Jeg vil rigtig gerne til USA, men det bliver ikke til noget.

20 år

Jeg blev forlovet for en måned siden, og vi skal giftes, når vi er færdige med studierne, om 4-5 år. Men vi skal snart holde en stor forlovelsesfest.

21 år
På et eller andet tidspunkt vil jeg gerne giftes, men hvis jeg skal giftes, skal det være med en, jeg elsker og som jeg har lyst til at tilbringe resten af livet med.

21 år
I islam skal man skal gifte sig, man må ikke bare være single. Men det kommer selvfølgelig an på, om der kommer en frier. I vores kultur kommer drengen til pigens familie og beder om hendes hånd. Pigen må selv bestemme om vil sige nej. Men jeg vil ikke giftes før jeg har fået en god uddannelse og et godt job.

23 år
Det er bedst at blive gift, man kan ikke altid blive hos sine forældre. Så har man også en at snakke med, så er man ikke alene.

Dette udsnit af udsagn er repræsentativt for respondentgruppen, hvor ægteskab af mange tillægges stor betydning, men hvor de fleste samtidig ikke har særlig travlt med at blive gift. Flertallet har en tydelig idé om kulturelle eller familiære forventninger, men definerer, hvornår de selv synes, det må være passende at blive gift. Man kan dog ikke generalisere fra denne respondentgruppe til alle muslimske piger i Danmark. Ved at fokusere på især gymnasieelever kan undersøgelsen præges af en selvselektionsmekanisme, som forhindrer repræsentation af hele spektret af typologiske situationer. En dansk konvertit nævner for eksempel en profil, som ikke er repræsenteret i denne undersøgelse:

Der er så også eksempler på, at piger bliver gift væk meget meget tidligt, en 14-15 år. Jeg kender en, der lige var startet i 10. klasse, da hun blev gift. Da hun så skulle i gymnasiet, der var hun jo allerede gravid.

Ifølge en folkeskolelærer er det ikke et enkeltstående tilfælde:

Der er ingen tvivl om, at de mere udsatte piger, fra de er helt små, der ved de bare, at den snerper ind, for så kommer de tættere på at de skal giftes. Nogle piger bruger det næsten som beskyttelse, en måde at trække sig tilbage på og føle sig tryg på og manifestere sig lidt. Hvor andre kan være i vildrede og meget kede af det. Jeg har oplevet store piger, som er blevet forelsket i nogle andre, end dem, de skulle giftes med. Nogle ulykkelige situationer. Det sætter jo pigerne i nogle utrolige dilemmaer.

På gymnasierne er det dog ikke normalbilledet, men snarere undtagelsen, som en gymnasielærer fortæller:

Nogle få stykker har holdt pause, fordi de er blevet gift, og så kommer de tilbage og gør gymnasiet færdigt. Men det er ikke det almindelige billede. Vi har en pige som allerede var gift, da hun startede i 1.G, som 15-årig. Nu er hun gravid. Pludselig hørte vi ikke fra hende mere, og vi kunne ikke få fat i hende heller. Vi havde en idé om, at vi ville give hende en orlov og foreslå at hun bare tog året om, startede på samme niveau efter sommerferien. Hun var nemlig en kvik pige, sådan

fagligt set. Men pludselig kunne vi ikke få fat i hende. Hun ringede ikke tilbage til os og så gav vi op, da hun var ved at runde de der 80 % i fravær. Vi blev nødt til at udmelde hende administrativt. Vi har jo den revision, der kigger os over skuldrene hele tiden, og der kan vi ikke have en elev gående med så stort et fravær, for vi får jo taxameterpenge.

Det understreges, at der i denne undersøgelse ikke kan siges noget generelt om udbredelsen af sådanne fænomener. Det drejer sig alene om at konstatere, at de ifølge nogle respondenter eksisterer. Det var under alle omstændigheder ikke meningen, at arrangerede ægteskaber eller tvangsægteskaber skulle have været tematiseret i denne undersøgelse, men da flere respondenter spontant nævner tilfælde, bliver de kort præsenteret her. En elev på Teknisk Skole har hørt om tilfælde:

Jeg kender nogen, som kender nogen, som er blevet nødt til at opgive deres studie, fordi de skulle giftes. Selv om de gerne ville blive ved, men deres forældre har sagt, at de ikke må mere, fordi de nu skal være husmor.

En konvertit i niqab synes derimod godt om arrangerede ægteskaber:

Vi opretholder kønsadskillelse, så derfor synes jeg, arrangerede ægteskaber er godt. En kvinde og en mand kan sagtens mødes og sagtens have en facade på, f.eks. på mandens side. Du ved godt, at komme med roser og chokolade hver dag, det er kun lige de første par måneder. Hvorimod f.eks. hvis hendes bror eller far kender manden, ved hvordan han er, så kan de få et bedre billede på hvordan manden i virkeligheden er.

En studievejleder har kendskab til et tvangsægteskab:

Jeg har også haft en pige på skolen, som blev gift mod sin vilje i et tvangsægteskab og var flygtet til en anden del af landet. Hun var flygtet fra svigerfamilien, og blev truet på livet, af både sin egen familie og af svigerfamilien. En sekstenårig pige. Det var virkelig hårdt for hende og også for os andre, fordi der er grænser for hvad man kan gøre.

En konvertit kritiserer 24-års-reglen:

24-års reglen kom på dagsordenen, fordi man gerne ville tvangsægteskaber til livs. Sagen er den at tvangsægteskaber stadig finder sted, du tvangsgifter jo bare datteren med en fætter fra Hillerød i stedet for.

En studievejleder giver desuden et eksempel på en "tvangsskilsmisse":

En anden pige her fra skolen, hun var faktisk forlovet, hun var rigtig glad for ham, og så skete der et eller andet forældrene imellem, som gjorde at de slet ikke kunne blive gift. Der tror jeg nok, at det handlede om at der pludselig opstod en eller andet konflikt, som hun så blev offer for. Som hun siger 'Det kan godt være, at vi bare skal være stærke og sige, at det vil vi, men jeg mister ikke bare mine forældre, det kunne jeg måske endda leve med, jeg mister også hele min omgangskreds'. Det er altså en stor beslutning at tage, når man er 17 år, at skulle være stærk nok til det. For hvilket

alternativ er der? Er det så mandens netværk? Nej det er det jo heller ikke, for hans familie accepterer jo heller ikke, at han har valgt hende. Så de står ligesom alene.

Et fænomen, som respondenterne har tematiseret oftere end tvangsægteskaber, er frivillige ægteskaber i en ung alder. En tyrkisk respondent omtaler en udvikling over tid:

I: de kampe, vi havde i min generation – sådan noget med at være imod tidlig ægteskab, tage en uddannelse, få noget mere frihed og indflydelse over eget liv og selvbestemmelse osv., det er sådan nogle kampe vi har kæmpet. Det er som om, det er gået lidt omvendt med de unge. De gifter sig i flæng når de bliver 18 år nu, og de presser familien; hvis ikke I giver mig lov, så stikker jeg af og gør det.

Af og til drejer det sig om ægteskaber indgået ved en imamvielse, fordi pigerne er under 18. Dertil siger en muslimsk ressourceperson:

Man kan ikke sætte en minimumsalder for ægteskab. Man snakker meget om tvangsægteskab og at det er forældrene, men faktisk er det meget få forældre, der tvinger, for det meste er det pigerne, der gerne vil gifte sig med en fra udlandet. Pigerne kan ikke have kærester, så de vil gifte sig. Hvad er forskellen? Det er det samme. At hun går med en. Danske piger i den her alder har også kærester og de dyrker sex sammen. Forskellen er at vores skal være ansvarlige. Hun skal have sit eget hjem, sammen med manden. De har et fælles ansvar, hvor de risikerer at få børn. Danske piger har også kærester, men de har ikke noget ansvar, de behøver ikke at bo sammen med hinanden. Der findes mange piger, der selv vil det her. Man kan ikke sige nej. Hun har denne lyst, og hvis man siger nej, begynder hun at have skjulte forhold sammen med mange. Så er det bedre at hun bliver gift og de går sammen og lever sammen, i stedet for at hun går med en i skjul, hvor forældrene ikke ved noget. Bagefter i vores kultur, hvis man finder ud af, at hun har været sammen med nogen, så er der ikke nogen der gider at gifte sig med hende. Og hendes rygte bliver ødelagt.

En konvertit er også opmærksom på fænomenet:

Der er faktisk en yemenitisk imam som har udviklet et sjovt ord… han kaldte det et girlfriend ægteskab. At man får lavet en eller anden islamisk kontrakt, men at det ikke er andet end et kæreste forhold. Der kan man så sige 'Hvad så, det kan da være lige meget'. Der vil jeg så bare håbe på at forældrene har været gode til at vejlede den pige, så hun ikke også får børn.

En somalisk gymnasiepige refererer til veninder, der er blevet gift tidligt, men som et eksempel, hun ikke har lyst til at følge:

<u>Somalier, med tørklæde</u>

R.: Jeg har set mange af mine veninder blive gift i en ung alder og så skilt igen. Jeg havde en veninde, vi havde talt om hvornår hun gerne vil giftes. For et år siden havde hun sagt "jeg vil gerne giftes om et år." På det tidspunkt havde hun hverken kæreste eller noget, eller en fyr hun snakkede med. Der gik et år, og hun blev gift, lige præcis et år efter. Jeg havde også en arabisk veninde, som blev gift som 15-årig. Han var 19. Jeg havde spurgt hende, om hun ikke var lidt for ung. Som jeg så

hende var hun stadig et barn. Jeg tænkte, 15, der er du jo stadig et barn, du er jo ikke kommet i den alder, hvor du tænker "nu vil jeg giftes og leve med den her person resten af mit liv." Der gik også knapt et år, så blev de skilt. Men hun var overbevist om at det var det, hun selv ville.

I.: Men er det fordi, hun i virkeligheden bare gerne ville have en kæreste?

R.: Jeg tror det har meget at gøre med forældrene, det er jo forældrene, der laver reglerne for dem. Hvis du gerne vil være sammen med den her person, så se at blive gift.

I.: Men hvad med dig selv, hvordan vil du gerne, det skal foregå?

R.: Jeg har altid sagt at, hvis jeg skal giftes, så skal det være med én, jeg har lært at kende godt og grundigt. Ikke noget med at blive gift efter et år. Det skal være én jeg gerne vil tage med hjem til mine forældre, så må de lære ham at kende. Og så må vi tage det stille og roligt og se bagefter om jeg gerne vil giftes med ham, om det er os to.

3.2 Børn

For flere respondenter er det ikke nok at blive gift, man skal også helst have børn, som en tyrkisk kvinde fortæller:

Man skal have børn. Det er ikke noget man kan fravælge. Så skal man da virkelig være meget, meget venstreorienteret, så skal man virkelig have frigjort sig fra alle bånd og være lidt ligeglad med alt, så kan man måske. Men nej, det er en naturlig følge. Du skal kunne producere og du skal have nogle efterfølgere og man skal være en familie. Det kan man kun blive ved at få børn.

En tyrkisk medsøster fortæller om at trodse den forestilling:

Jeg sad engang i en forsamling, så bliver der snakket om det her med at have børn, og så er der en der er nysgerrig og spørger 'jamen har du børn' og så siger jeg 'nej, men jeg har en kat'. Hvor jeg så efterfølgende bliver ringet op af hende her kvinden, hvor hun siger 'jeg vil egentlig gerne tale med dig om noget'. Hun var blevet så fortørnet over det og sagde, 'hvordan kan du sammenligne en kat med et barn? Din rolle som kvinde, det er at føde børn. Hvordan kan du afvise det, der er guds bud, du har en pligt til at gøre det her'. Jeg måtte nærmest grine af det, jeg måtte sige 'alt respekt for det du siger, men du skal ikke blande dig i mit liv, du skal ikke prædike for mig. Jeg får børn, hvis jeg vil have børn. Jeg håber at opleve det at være mor også, men gør jeg ikke det, så tror jeg ikke på at verden går under. Jeg har så fantastisk et liv, der er så indholdsrigt, at lige nu har jeg svært ved at vælge noget fra og sige at det her vil jeg kunne undvære, så der betyder min karriere lidt for meget for mig.

Flere af de unge kvinder vil gerne have børn, men med måde:

Rigtigt skal du jo gå efter naturens gang, men det vil blive til en masse børn. Hos os hører jeg mere og mere, at folk bruger prævention. Det er også okay, hvis der efter det første barn går lang tid før

de får et igen, det snakker man ikke om. Men der bliver snakket, hvis de lige er blevet gift og hun ikke får noget barn. Jeg personligt vil gerne bruge prævention, fordi jeg synes at det er synd på den måde f.eks. somaliere gør det. De har jo slet ikke kontrol over deres børn.

Det er dog ikke alle somaliere, der ønsker at få mange børn:

Jeg vil nok helst have børn inden jeg bliver 30. Jeg vil gerne kunne snakke med mine børn og forstå dem, så vi er på samme bølgelængde. Jeg vil ikke have flere end to. Mere bliver det ikke til, jeg tror ikke på den med fodboldholdet, det er for meget. Mange af mine veninder siger, "jeg vil kun have 3 børn, eller 4, hvis manden vil. Hvis nu min mand lige som lægger an til det, så vil jeg måske sige ja til 4." Men det argument er jeg fuldstændig ligeglad med, det har jeg sagt. Det bliver 2 og så må han leve med det. For jeg tror simpelthen ikke, du kan give den samme kærlighed til alle dine børn hvis du har 10 eller 11. Så hellere fokusere på to, og så måske en tredje hvis man føler sig lidt ensom når de andre er vokset op.

En palæstinenser udtrykker det således:

Jeg vil gerne have 2-3 børn. Jeg vil gerne være en ung mor, men jeg vil ikke stoppe min karriere på grund af det. Men så kan jeg jo være forlovet i for eksempel to år, og så blive gift når jeg er tyve, og så få et barn to år efter. Men stadig, nyde livet, selv om jeg er under uddannelse. Min søster blev gift som17-årig, gik på gymnasiet og fik sit første barn også på gymnasiet, nu læser hun på universitetet og har sit andet barn. Jeg ser meget op til at en kvinde kan klare så meget, så tænker jeg at det kan jeg også. Der er ingen grund til at udsætte det.

Disse kvinder er typiske for den unge respondentgruppe. De fleste lægger vægt på at få børn, typisk to-tre stykker, højst fire. En konvertit kender dog kvinder, som ser anderledes på det:

Jeg kender for eksempel en dansk pige, hun får et barn om året og går hjemme og har altid gjort det. Hun laver mad og beder og læser Koranen. Hun bliver jo i nogle kredse betragtet som en anden Jomfru Maria.

Kapitel III, Artikel 10, h

"adgang til særlig vejledning om, hvordan familiens sundhed og og trivsel sikres, herunder oplysning og rådgivning om familie- planlægning."

FN's Kvindekonvention stipulerer, at man skal sikre kvinder adgang til "rådgivning om familieplanlægning". Ud fra den respondentgruppe, der her er blevet adspurgt, lader det til, at den rådgivning er ved at slå igennem i den yngre aldersgruppe. De eneste, der "får

et barn om året" og afviser prævention, synes at være danske konvertitter, og de må formodes selv at have valgt det.

3.3 Skal man adlyde sin mand?

Kapitel IV, Artikel 16, c

"samme rettigheder og ansvar under ægteskabet og ved dets opløsning"

Som underskriver af FN's Kvindekonvention bør Danmark sikre mænd og kvinder "samme rettigheder og ansvar under ægteskabet og ved dets opløsning." Hvis det er korrekt, hvad en respondent siger, altså at "de fleste muslimer" retter sig mere efter den islamiske familielovgivning end den danske, kan det være interessant at spørge, hvorvidt de muslimske kvinder er bevidste om deres rettigheder i familielivet. Derfor er et af de mulige spørgsmål, om man som muslimsk kvinde bør adlyde sin mand. Koranens vers 4,34 lyder: "Mænd står over kvinder (…) De kvinder, der handler ret, er lydige" Men om det har nogen konkret betydning for pigerne, og hvis ja, hvilken, kan man ikke svare på, før man har undersøgt det. Respondenterne giver udtryk for en vifte af forskellige holdninger:

Koranen, 4,34

"Mænd står over kvinder, fordi Gud har givet nogle fortrin frem for andre, og fordi de har givet ud af deres ejendom. De kvinder, der handler ret, er lydige og vogter det skjulte, fordi Gud vogter det. De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå. Hvis de så adlyder jer, skal I ikke foretage jer mere mod dem. Gud er ophøjet og stor."

<u>Konvertit, med niqab</u>
Man skal være en god hustru, der adlyder sin mand

<u>Konvertit, med tørklæde</u>
I: Altså der står i Koranen, at en kvinde skal adlyde sin mand. Men hun har jo også andre rettigheder over manden. Så det er ikke sådan at hun skal gøre dit og dat og han kan gøre som det passer ham, det er begge veje. Hun har noget og så har han noget. Så har hun selvfølgelig også ret til at få den respekt som hun fortjener. For kvinden er egentlig meget respekteret i islam, det er bare ikke det indtryk, man får, når man kigger på muslimer. Så får man bare det stik modsatte indtryk nogen gange.

Palæstinenser, med tørklæde

Jeg vil altid adlyde min mand, så længe det har sine grænser og så længe det ikke går udenfor det islamiske. Hvis han pludselig siger "skal vi ikke drikke" det vil jeg ikke være med på, selv om man altid skal gøre sin mand tilfreds, men man kan selv bruge hjernen. For eksempel, hvis han siger "jeg vil ikke have, du læser videre" jamen farvel. Sådan en mand gider jeg ikke. Det er rigtigt at du skal gøre meget, hvad din mand siger, for han er jo den som tager dig og støtter dig.

Palæstinenser, med tørklæde

Helt klart ja, men hvordan adlyde? I vores hjemland er det sådan noget med at hun skal have maden klar, når han kommer hjem, vaske hans tøj, osv. Sådan skal det ikke være, det er gammeldags. Men hvis jeg vælger at tage tørklædet af, og han siger nej, jeg skal beholde på det på, så må jeg ikke tage det af. Omvendt, hvis han beder mig om at tage tørklædet af, så må jeg gerne lade være med at adlyde, fordi religionen siger, jeg skal have tørklæde på. Religionen er det vigtigste.

Afghaner, med tørklæde

Jeg har læst i Koranen, at man skal lyde hvad manden siger til en. Hvis han siger, at man skal tage tørklæde på, så skal man det. Jeg tror ikke muslimske piger rigtig gør det her i Danmark, men det står i Koranen. Man skal høre hvad ens mand siger. Hvis det han siger er rigtigt. Ikke hvis han siger, at man ikke skal sige hej til sin fætter, det har en grænse, hvor meget de må sige.

Afghaner, uden tørklæde

R: Det kommer an på hvad han siger til dig. For eksempel hvis han siger noget til dig som er godt for dig selv, så synes jeg man skal gøre det, hvis ikke han finder på alt mulig andet, så synes jeg ikke man skal.

I: Hvad hvis han sagde du skal tage tørklæde på? Hvad ville du så sige?

R: Nej tak. For jeg har aldrig gået med tørklæde, min mor går heller ikke med stort tørklæde, hun har bare sådan et lille et, ikke sådan at det dækker alt for meget.

Somalier, med tørklæde

Det er rigtigt, at det står i Koranen, men der er folk, der læser Koranen og så fortolker den på deres egen måde. Der er forskel på kultur og traditioner og så religion, men mange muslimer blander det hele sammen. Det er meningen, at du skal adlyde din mand, det er rigtigt nok. Hvis han siger "jeg vil ikke have du gør det der", så skal du ikke gøre det. Men den går begge veje, det er ikke kun at du skal gøre alt hvad din mand siger, og han skal gøre intet af, hvad du beder om. Jeg tror det har noget at gøre med, hvordan man fortolker det. Jeg har det sådan, hvis du skal læse det, så skal du læser det sådan som det står, og så laver du ikke om på det. Min far har aldrig været den slags som har siddet hjemme og forventet at det er konens job at lave mad og passe børn og gøre alt hvad han beder hende om. Hos os, der er det omvendt, det er min mor der bestemmer. Det er ikke sådan at min far har husregler.

Somalier, med tørklæde
I: Det kommer an på hvad han siger, men hvis han strengt kommer hen og siger 'Nu har du bare af at adlyde mig, for det står i Koranen' – det kan han ikke sige. Men hvis han kommer med et eller andet forslag, så kommer det an på hvilken situation det er… Jeg tror ikke lige jeg kan svare på det.

Tyrker, uden tørklæde
I: Det kan godt være at det står i Koranen, men nej det vil jeg ikke… så, nu er jeg en dårlig muslim…. (griner) Jeg synes at både manden og damen har den samme rettighed. Hvis det er den rette mand, hvis man elsker hinanden så meget, så kan man sagtens kommunikere og løse problemerne i stedet for at der sker alt muligt. At adlyde, det lyder så groft, synes jeg,

Tyrker, uden tørklæde (alevi)
Jeg har det fra hjemmet af, at det er kvinderne, der bestemmer. Hvis min mor siger noget, så kan min far måske lige supplere. Jeg er ikke selv typen, der vil give ordrer til nogen. Så jeg vil sige, at både manden og kvinden skal bestemme lige meget. I nogen situationer bliver manden nødt til at tage stilling til det, i andre kvinden, men så skal man også snakke om tingene og lige fortælle hinanden, hvordan det er. Men at adlyde én, så ville jeg føle mig som en hund.

3.4 Må manden slå kvinden?

Hvis en kvinde ikke adlyder sin mand, anviser Koranens vers 4,34, det samme vers som citeret ovenstående, at manden skal gøre således: "De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå. Hvis de så adlyder jer, skal I ikke foretage jer mere mod dem. Gud er ophøjet og stor."

Men er det overhovedet noget, der har betydning for kvinderne?

Konvertit, med tørklæde
I: Ja men der står også hvordan han må slå hende. Det må ikke give noget mærke på huden, det er bare ligesom en advarsel, for det er klart, at hun får et chok, men det er ikke noget, der må skade hende eller vise noget mærke. Så det er ikke hårdt vi taler om, det er bare ligesom en advarsel.

Konvertit, med niqab
Altså en mand hvis han ser noget fra kvinden, som han ikke vil have, så er det ham der bestemmer, og hvis hun gør noget forkert, så skal han selvfølgelig rette hende. Hvis hun så ikke vil adlyde, så skiller han sig fra hende, så må han forlade hende. At din mand går fra dig og ikke gider at sove i din seng, det er ikke rart… og så den sidste, den der med at slå, det er den sidste løsning og det er heller ikke blå mærker og blå øjne og brækkede kæber…Det er ikke vold i den forstand. Jeg har hørt forskellige ting…kender du de der…sådan en pind (siwak)….en tandrenser, jeg har hørt at det er sådan en, man må slå med og man må ikke sådan løfte hånden op, så man kan se…Det skal bare være sådan et lille dask man må slå. Man må ikke efterlade mærker…Men det er den sidste udvej, og det er ikke fordi, at maden den er kold, det er ikke sådan det fungerer.

Folkeskolelærer, med tørklæde

Det er virkelig nogle ekstreme situationer, hvor kvinden er alt for langt ude, på vej til at ødelægge kernefamilien, på vej til utroskab, for eksempel. Hvis man kan se signaler, men ikke kan snakke hende til fornuft, og manden har nogle gode argumenter. Men det er stadig dialog og argumenter, der gælder, men jeg ser ikke at min mand har ret til at bestemme over mig, så længe jeg ikke gør noget forkert. Og jeg kan heller ikke se min mand påtage sig den rolle. Det er igen respekt. Jeg ved ikke om det hænger sammen med vores kultur, vores opdragelse. To som har valgt hinanden, at en skal have mere ret end den anden, det ville være kunstigt for mig, det er for mig ikke ægteskab, det er tvang, det er umenneskeligt. Hvis man tolker Koranen som jeg ser det, så handler det om ens egen relation til Gud. De gerninger man laver står man til regnskab for, hvad har jeg selv har gjort. Min mand, han skal ikke stå til regnskab for mine fejl, han kan måske advare mig eller påpege nogle fejl, men det er i sidste ende mig der skal acceptere det eller afvise det. Jeg synes ikke generelt at manden skal have mere ret end en kvinde. En kvinde kan være lige så klog som en mand.

Palæstinenser, med tørklæde

Er det en imam der har fortolket Koranen? Hvis man fortolker, det gør man jo lige efter hvordan det passer ind i ens tanker.

Palæstinenser, med tørklæde

Jeg ved at man ikke må slå, færdig arbejde. Jeg tror også mange blander deres tradition og kultur i deres religion, det er måske en af grundene.

Somalier, med tørklæde

Jeg har aldrig nogensinde hørt om det med at slå, og det tror jeg heller ikke står i Koranen, den holder ikke. Jeg har det sådan hvis en mand rører en kvinde, så ud med ham.

Afghaner, med tørklæde

Koranen siger ikke at han skal slå, han skal sige det til hende først, hvis hun så ikke lytter efter må man blive uvenner med hende, og hvis det heller ikke hjælper, må man blive skilt. Koranen siger aldrig, at man må slå.

Tyrker, uden tørklæde

I: Vi er nødt til at gå ind og tage den her debat. Vi er nødt til at være lidt kritiske. Vi er nødt til at kigge på Koranen. Jeg elsker min religion, og vil ikke være vidne til, at den bliver misbrugt på den måde. Og det er netop misbrug. Det går fra at manden, han må advare, han har ret til at ruske i hende, han har ret til at slå hende og så går den til, at han ejer hende faktisk. Han er hendes gud, det er ham, der bestemmer, han kan tage al myndighed fra et andet menneske. Så er det at islam bliver en meget uligestillende religion, og det er et meget forkert billede. Jeg glemmer aldrig engang, hvor vi sad mange kvinder, og så er der en der siger, at 'han blev så sur, at han gav mig en lussing'. Så siger den anden, 'så stak du vel af så han ikke lige kunne finde dig', 'ja jeg løb ud i opgangen til han var kølet ned' siger hun. Og de prøver de veninder at sidde og 'Jamen så stak du vel af så du ikke fik 10 slag ,men kun 2?' Det er så legalt…da jeg gik derfra tænkte jeg 'Hold da ferie, jeg har lige siddet og lyttet til at hun får tæsk'. Og hvad gjorde jeg? Jeg reagerede ikke, men det jeg var lam over var, at folk ikke rigtig reagerede på det.

Tyrker, uden tørklæde

Jeg ville aldrig nogensinde finde mig i at min mand ville slå mig eller min venindes mand ville slå på min veninde. Så er jeg ligeglad med om det står i Koranen eller om det står i Biblen, så er jeg fuldstændig ligeglad. Vold løser ingen problemer.

Hvis man sammenligner svarene på spørgsmålet om, hvorvidt man som kvinde skal adlyde sin mand, og hvorvidt en mand må slå sin kone, ser man en interessant diskrepans. De to bud findes i samme Koran-vers, 4,34, men modtages på vidt forskellig vis af respondenterne. I forhold til at adlyde er der, i dette respondent-materiale, en glidende overgang fra konvertitten, som ubetinget siger ja, over tørklædepiger, hvis svar ligger tættere op ad Koranens ord (de siger ja, men tilføjer begrænsninger, såsom at mandens ordre ikke må gå imod islam) til to tyrkere uden tørklæde, der siger klart nej. Den ene tyrker er dog bevidst om at gå imod et religiøst bud, i det hun humoristisk siger "så, nu er jeg en dårlig muslim". Den anden tyrker er alevi, og alevierne går under alle omstændigheder ikke ud fra Koranens bud. Når det gælder lydighed over for sin mand, lader de fleste respondenter altså til på en eller anden måde at forholde sig til Koranens udsagn "De kvinder, der handler ret, er lydige". (Bortset fra den nævnte alevi.)

Men når det gælder en anden passage fra præcis samme vers, nemlig "De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå" ser billedet helt anderledes ud. Det er kun konvertitter, der egentlig lader til at have kendskab til det konkrete Koran-vers, ligesom de har kendskab til en fortolkning af, hvordan man må slå. De nydanske tørklædepigers udsagn ligger ikke op ad Koranens udsagn, som de gjorde i forhold til det at adlyde. De udviser skepsis overfor, hvorvidt der overhovedet står noget i Koranen om at slå, eller afviser klart, at man må slå. De to tyrkere uden tørklæde afviser begge klart, at man må slå, men ud fra to forskellige tilgange: en sætter ikke direkte spørgsmålstegn ved Koranens autoritet, men siger, det er misbrug af Koranen at hævde, at den giver ret til at slå. En anden afviser Koranens autoritet på området: "*Så er jeg ligeglad med om det står i Koranen eller om det står i Biblen, så er jeg fuldstændig ligeglad. Vold løser ingen problemer.*"

Det samme Koran-vers, 4,34, giver altså anledning til vidt forskellige diskursive strategier, alt efter, hvad uddragene fra verset handler om. Der er dog hos de fleste respondenter – tørklæde eller ej – en tendens til at søge at beskytte Koranen mod kritik, snarere end at prioritere forsvar for kvinders rettigheder.

Som før nævnt kan der ikke drages kvantitative konklusioner ud fra en kvalitativ undersøgelses resultater. Dette understreges endnu en gang. Til gengæld kan ovennævnte vifte af holdninger bruges som udgangspunkt for en diskussion, hvor man søger at forstå, hvor man selv og hvor andre står. Endvidere kan det i en sidebemærkning nævnes, at en problematik som hustruvold skal ses i relation til andre sociologiske problemstillinger (såsom krigstraumer), som desværre ikke kan behandles her. For eksempel nævner flere

respondenter, at der i deres nærmiljø generelt er mere vold, end de fleste bryder sig om, ikke kun mod kvinder, men også imellem drenge og mænd:

Det er ikke sådan at man sætter sig ned og snakker om tingene, det gør man ikke herude. Man slår hinanden. Der er også nogen gange knivstikkeri med i det. Jeg har selv set det.

Det bekræftes af en ung pige, som er flyttet til samme boligområde:

I det her miljø var det sådan, at folk ikke bare diskuterede, men kom op og slås. Når der er en konflikt, så snakker man ikke om det, man slås. Så det har været rigtig hårdt at flytte herud. Men nu har jeg vænnet mig til det.

Endelig nævner en folkeskoleleder, at man på hendes skole er opmærksom på følgende problematik:

Vi har familier i afmagt, som har svært ved at opdrage deres børn i Danmark, fordi de ikke kan aflæse koderne i det danske samfund. Problemet kan blandt andet være at de slår deres børn, fordi de kommer fra kulturer, hvor korporlig afstraffelse indgår som en naturlig del af opdragelsen.

Disse problemstillinger bør behandles i et særskilt studie, da dette studie ikke handler om vold i udsatte boligområder, eller om opdragelsesmetoder i familier i afmagt.

3.5 Utroskab og straf

Som ovenfor nævnt udtalte en respondent, at hun mente, de fleste muslimer i Danmark følger islamisk lov i familieretslige spørgsmål, men dansk lov i strafferetslige spørgsmål. Spørgsmålet er stadig, hvorvidt det kan passe. I den forbindelse kan man også berøre emnet "utroskab og straf", da dette spørgsmål gør det muligt at positionere sig på hele skalaen: fra ikke at lade islamisk lovgivning spille nogen rolle på noget område, til at sætte islamisk lovgivning over alt andet på alle områder, både familieretslige og strafferetslige. For at give respondenterne frihed til at positionere sig spontant på ovennævnte skala, gøres spørgsmålet så åbent som muligt, såsom "mener du, at man skal straffes for utroskab?" Det giver respondenten mulighed for at svare på egne præmisser, uden at skulle tage udgangspunkt i religiøse referencer. Nogle få gange spørges det, hvordan vedkommende vil positionere sig i forhold til andres svar, men først når vedkommende selv har givet sit eget svar. På den måde er der frihed til at gå i alle mulige retninger, hvilket respondenterne da også har gjort:

<u>Uden tørklæde</u>

Det er ens privatliv, jeg synes ikke andre skal blande sig – det er to personer, de kan selv finde ud af hvad de skal gøre. Jeg forstår ikke, hvorfor man skal stene dem, så kan de jo bare gå fra hinanden og blive skilt hvis de gerne vil.

Uden tørklæde

Hvis det sker skulle manden spørge sig selv hvorfor hun har gjort det. Måske er det hans fejl, måske er han ligeglad med hende. Hvis det er hans fejl, så skal der ikke ske hende noget, så må han bare blive skilt, så hun kan blive gift med den hun elsker. Men selv hvis det ikke er hans fejl, så kan han ikke straffe hende, ingen har ret til at straffe andre, det er kun Gud, der må straffe.

Med tørklæde

I: Stening kan du jo ikke finde i Koranen, det kan du ikke. Det har jo været en normal straf i mange lande og der er en hadith, der siger at profeten en dag så, at der var en af de jødiske minoritetsgrupper, som var ved at stene en kvinde, hvor han siger 'Det er Moses' straf, den er forældet i vore dage'. Jeg har det sådan, at så længe du ikke finder det i Koranen, så er der ikke nogen, der kan komme og sige at det er islamisk. Der sætter jeg grænsen

Stening findes ganske rigtigt ikke i Koranen. Vers 24,4 nævner hundrede piskeslag som straf for utugt, men ikke stening.

Koranen, 24,2

"Hvis en kvinde og en mand bedriver utugt, skal I give dem hundrede piskeslag hver! Lad ikke medfølelse med dem gribe jer, når det drejer sig om Guds religion, hvis I tror på Gud og på den yderste dag! Lad en gruppe af de troende være vidne til deres straf!"

Til gengæld nævnes stening forholdsvis ofte i de autoritative hadith-samlinger af Sahih Bukhari og Ibn Muslim[15]. Konvertitten er her kommet til at bytte om på rollerne, da den nævnte hadith iscenesætter jøder, som ikke mere vil praktisere stening, og Muhammad, som beordrer steningen udført.[16] Men samtidig føler hun sig jo ikke bundet af hadith, da hun kun betragter Koranen som autoritativ. Andre informanter positionerer sig forskelligt:

Med tørklæde

Straffen i et muslimsk land er at hun bliver stenet, jeg har ikke set det, men hørt om det. Men det er Gud, der bestemmer om han skal straffe hende efter Dommedag, hun får en hård straf der. Det samme hvis en mand er med en mand.

Uden tørklæde

[15] Bilag 3

[16] Bilag 3

Selvfølgelig skal utroskab være strafbart. Moralsk er det jo meget forkert overfor din egen partner, at have et andet forhold kørende ved siden af. Det er meget dobbeltmoralsk og destruktivt for ens egen personlighed. Det er jo nok mest det, og samvittigheden der er forbundet med det. Men der er mange, mange arabiske kvinder, jeg kender, og kurdiske kvinder, som er gift og har børn og går med tørklæde, men som har en elsker ved siden af. Det er efterhånden meget udbredt. Og man hvisker og tisker om det, og der er mange der ved det. Men det er ikke noget man tør at råbe højt, netop pga. de konsekvenser det har. Jeg kender en kvinde, der var sammen med sin elsker, så fandt hendes bror og hendes mand ud af det, hvorefter de bliver stukket med en kniv, hende og hendes elsker. Manden og broderen kom i fængslet.

Med tørklæde

R.: Jeg ved ikke rigtig hvilken holdning jeg har til det. Hvis du er utro, så er det ud, så er det skilsmisse og så må det være det. Jeg ser ikke rigtig en løsning i at straffe eller noget, det er jo mellem de der to mennesker, det har intet at gøre med alle mulige andre.

I.: Men nu snakkede jeg med en, som sagde, man skulle stenes, hvordan vil du forholde dig til det udsagn?

R.: Det er rigtigt nok, at ifølge religionen er det det rigtige at gøre. For mig er det fint nok, hvis man er i sit eget land. Men hvis man er her i Danmark, så er det noget helt andet, der gælder. For eksempel, så var der den sag om hende, der blev voldtaget i Saudi-Arabien, hun blev pisket, men der tænker jeg, det er de regler de har, at hun må ikke gå ind i fremmed mands bil, og de regler, dem kendte hun, før hun gik ind i bilen, og så må hun jo tage konsekvensen af det, hun har gjort. Mændene er jo også blevet straffet, det er jo ikke kun hende. Mændene er også blevet pisket og er kommet i fængsel, og sådan er det. Men det var jo nogle regler, hun kendte, det er ikke noget, hun var ubevidst om og ikke vidste hvad var.

I.: Så stening, det skulle kun være et sted, hvor det var en meget tydelig regel, og man vidste det?

R.: Ja. Hvis man ved at det er sådan det foregår, så ved du, at du ikke skal gøre det.

Med tørklæde

Ifølge sharia så vil det være, at både hende og manden som hun har været utro med, skal stenes. De sætter altid vægt på, at det er kvinden, der skal stenes, men det er faktisk begge parter. Men hvis man kender sharia rigtig godt, så ved man også, at det vil være næsten umuligt at give nogen sådan en straf. For det første skal der være vidner på…Så må det jo foregå udenfor. Ifølge islam må man kun banke på tre gange ved en person og hvis vedkommende ikke lukker op og man kan høre dem derinde, hvis ikke de lukker op, så skal man gå. Så på den måde ville det jo næsten være umuligt, med mindre det var noget der foregik ude på gaden. . En ting jeg lige skal tilføje er, at man skal se dem være sammen, det skal ikke være dækket af et tæppe eller noget, så man skal kunne se det hele og det er rimelig svært. Der er faktisk også en historie, jeg tror det var Omar, en af profetens efterfølgere. Jeg tror nok at det var Omar, så vidt jeg husker. Så sagde han, at han havde set en dame, der var sammen med en mand. Han havde set det hele, så det var helt hundrede procent. Så spurgte de så om der var andre vidner til det, så sagde han 'nej der er ikke andre vidner til det'. Så

sagde de 'så skal du tie stille om det', så sagde han 'Jamen jeg har set det, jeg har set det med mine egne øjne'. Så sagde de 'Du skal tie stille og aldrig tale om det igen, fordi der ikke er andre vidner på'. Men altså stening, det var noget der blev gjort, hvis der var vidner på og det var helt sikkert at alt blev vist. Så det må betyde, at det var sket ude på gaden. Ellers ville det være umuligt. For jeg tror heller ikke…Om det så er manden, der kommer hjem og ser det, så er det vel kun manden og så er det vel dækket af en dyne eller et eller andet andet. Det er næsten umuligt vil jeg sige, at få nogen dømt efter den lov. Men det er vel også for at bevare den der moralske… Det er jo også for at forhindre folk i at gøre sådan noget. Men man kan så også sige, at hvis sådan noget foregår ude på gaden, så er det rimelig langt ude, ifølge mange hvert fald. Det forhindrer vel sådan noget. Det er hvert fald ikke klogt at gøre det i et land, hvor de har sådan en lov.

Med tørklæde

Jeg ved ikke hvor aktuelt det er , det er ikke så nemt, det der med stening. Altså det er ikke fordi jeg synes folk skal gå rundt og kaste sten på hinanden… men igen skal der være nogle vidner, der skal være fire der ikke har med hinanden at gøre, det skal være virkelig argumenterende, før man går i gang med det. Jeg tør ikke danne et billede af det i mit hoved, hvor voldsomt det kunne være, men der skulle virkelig være noget slemt og som sagt der skulle argumenteres for det, for at man kunne straffe en på den måde. Jeg tænker, at hvis man trods alt nåede dertil, at en kvinde har fortjent den straf, så skal man måske alligevel overveje, hvad der fik hende til at gøre det, jeg synes ikke man bare skal kaste sig ud i det. Det kan være sygdom, det kan være mange ting. Jeg tør ikke kommentere mere, jeg har ikke viden nok. Men islam er for mig logisk, der er logiske forklaringer, der er ikke en eneste lov eller ordre som ikke har en logisk forklaring. Men igen hvordan tolker man?

Med tørklæde

I gamle dage var det stening til døde, men i dag kan man ikke tillade sig at gøre det, fordi der ikke er en islamisk dommer, så derfor siger man at der er en gud der straffer. Det samme gælder for en mand. Man kan ikke tillade sig det i dag fordi det engang har været gældende. Sharia kan man ikke bruge i dag, det er et andet samfund, en anden kultur, tradition, samfund, alt er anderledes. Der er ikke nogen qadi (islamisk dommer) i dag, så Gud straffer på Dommedag.

Med niqab:

I.: Mener du, at man skal straffes for utroskab?

R: Ja, det synes jeg. Først og fremmest er det islamisk at straffe utroskab, og sådan er det. En anden ting er, at det er tilladt at blive skilt. Du kan godt blive skilt, hvis du ikke er lykkelig i dit ægteskab. Hvis du går ud bag ryggen på nogen…manden har ret til at gifte sig med flere, hvis han har de behov. For kvindens vedkommende, det kan hun selvfølgelig ikke gøre, men så må hun bede om skilsmisse, hvis hun ikke føler, at hendes behov bliver dækket ordentligt. Men hvis hun går bag om ryggen på ham, så er det at kvinden kan risikere at blive gravid med en anden mands barn, og det bliver noget roderi. Familien den bliver fuldstændig splittet, når det bliver opdaget og det ødelægger en masse ting.

I: Men hvis det var en bevidst handling, hvad for en straf synes du så er passende?

R: Så er det jo stening er det ik' –

I: Mener du også netop i forbindelse med sådan noget her, at hvis kvinderne gør noget dumt, at de skal straffes for det?

R: Ikke mere end mændene. Jeg mener, at det er det samme for kvinden og manden. Nogen gange er kvinderne islamisk set bedre stillet end mændene er, f.eks. hvis en kvinde har været utro og er blevet gravid så skulle hun stenes, men først når hun har født barnet og indtil barnet er blevet ammet og til han kan klare sig selv, uden moren, den frist har hun, hvorimod manden….

<u>Med tørklæde</u>

I.: Mener du, at man skal straffes for utroskab?

R.: Man skal stenes.

I.: Er det, fordi det står i hadith?

R.:Det ved jeg ikke, jeg ved bare at man skal stenes, lige som hvis en pige ikke er jomfru, så skal hun også stenes, ligesom bøsser og lesbiske.

I.: Jamen, skal man også stenes, hvis man ikke er jomfru?

R.: En kvinde skal stenes, hvis hun mister sin mødom. Medmindre hun bliver gift med den person, hun har været sammen med. Ellers kan hun jo blive ved og blive ved og blive ved, og så kan man jo risikere sygdomme.

Opsamlende kan det konstateres, at hele viften af mulige standpunkter er blevet dækket. Skalaen går fra en respondent, som anser utroskab for alene at være en privatsag, uden at det har noget som helst med religion eller straf at gøre, til en respondent, som fastslår stening som den korrekte straf. Denne respondent udvider for øvrigt steningsstraffen til at omfatte homoseksuelle og piger, der har haft førægteskabelig sex, hvilket der ikke umiddelbart er belæg for i hverken Koranen eller Hadith. De fleste respondenter befinder sig i mellemgruppen og argumenterer fortrinsvis juridisk med henvisning til islamiske kilder. Argumentet er enten, at stening kun kan udføres i sjældne tilfælde, eller at det ikke er en relevant straf, så længe der ikke er nogen legitim islamisk autoritet til at håndhæve shari'a. Ovennævnte citater repræsenterer den vifte af svar, som respondenterne har givet. Flere respondenter end de her citerede har i lange passager gjort rede for forskellige hadither angående stening. I bilag 3 angives det, hvor man kan finde de hadither, respondenterne refererer direkte til. Da flere genfortæller de samme hadith, er der ingen grund til at reproducere de pladskrævende passager her.

Fra denne rapports forfatter skal her igen lyde en metateknisk bemærkning. Det har været et metodologisk standpunkt ikke at ville begynde at fortolke på respondenternes udsagn. Dette princip håndhæves også her. Da diskussionen om "stening" kan virke krænkende eller chokerende for nogle læsere, ville det være nærliggende at begynde at bortforklare nogle af udsagnene eller helt fjerne dem fra undersøgelsen. Det ville dog have været et brud på den metodiske linje. Det drejer sig her om at gøre rede for den vifte af holdninger, som er repræsenteret i forhold til et display-punkt. Respondenternes svar skal ganske enkelt fremlægges med en tilfredsstillende typologisk repræsentativitet. De fleste af respondenterne er voksne, myndige kvinder, solidt forankret i deres værdisæt og i stand til at argumentere for deres valg – hvad enten de er positive, negative eller indifferente overfor hellige skrifters budskaber. Det ville være mangel på respekt for respondenterne at begynde at censurere deres udsagn ud fra en forventning om nogle læseres mulige reaktioner, og det er derfor heller ikke sket. Udsagnene er kortlagt som de er, så man kan ikke afvise, at ovennævnte vifte af argumenter findes i Danmark i dag, men der er heller ikke nogen grund til at generalisere, da der ikke gives undersøgelsesbelæg for generaliseringer i kvalitative studier som dette.

3.6 Skilsmisse

Skilsmisse er et andet område, hvor man kan spørge, om det er dansk eller islamisk ret, der udgør referencerammen for respondenterne. Ifølge professor Dominique Sourdel, Sorbonne, findes der i islamisk jura meget kort fortalt 3 måder, hvorpå man kan blive skilt. Den mest kendte er *talaq*, hvor manden unilateralt skiller sig fra kvinden. Den anden er *khula*, hvor kvinden "løskøber sig" (se Koranen 2,229) ved at give sin medgift tilbage og eventuelt betale et ekstra beløb. Denne form for skilsmisse er betinget af, at manden accepterer det. Den tredje er, at en kvinde kan opnå skilsmisse gennem en qadi, en islamisk dommer. Der skal hun kunne argumentere, at hendes mand behandler hende dårligt, som dette defineres i islamisk jura[17].

Som med de forrige temaer spørges her på en måde, der giver respondenten frihed til selv at definere, hvilken referenceramme vedkommende ser som relevant for svaret. For eksempel "Hvis nu et ægteskab går galt, hvordan synes du så, en skilsmisse bør foregå?" En konvertit gør rede for sin opfattelse:

<u>Konvertit, niqab:</u>
Altså skilsmisse er manden gerne vil skilles fra kvinden. Der skal man så vente tre måneder. Derefter kan man blive skilt, når tiden er ovre og hun ikke er gravid. Hvis hun er gravid, så er det først når hun har født barnet……Men kvinden har den rettighed at hun i ventetiden kan blive forsørget af manden. Det er kun den sidste udvej, hvis tingene ikke fungerer, men så tror jeg, det er bedre for alle parter. Så skal det ikke bare være utålmodighed eller et eller andet, man skal prøve

[17] Dominique Sourdel (2002) *Vocabulaire de l'islam*, Paris: PUF, p. 29

alle mulige andre ting. I islam hvis du får problemer, så plejer man at få en der har giftet kvinden væk på hendes vegne, en fra hendes side og en på hans side til at sidde og snakke sammen om problemerne, og hvis det så ikke går, så er det den sidste løsning. Manden han kan skille sig fra kvinden næsten uden grund. Kvinden kan godt søge om skilsmisse. Hvis hun ikke er lykkelig i sit ægteskab, kan hun godt søge, så skal hun betale alt, hun har fået af ham tilbage, med mindre hun har en reel grund. Men jeg tror også, at det gør noget ved kvinderne, at de ikke bare kan skilles med det samme. De ved godt, at det har rimelig store konsekvenser

Denne konvertit er én af de få, der præcist husker nogle af Koranens bud angående skilsmisse, såsom at kvinden skal vente i tre måneder (2,228), gravide kvinder til de har født (65,2). En anden konvertit er fuldt ud bevidst om forskellen på *talaq* og *khula*:

<u>Konvertit, fraskilt</u>

R.: Havde vi nu begge to kunnet opføre os som voksne mennesker, og havde kunnet sætte os ned og klare det her, så kan han egentlig give mig min skilsmisse. Det man gør, det er at man får en talaq, og den kunne han egentlig have givet mig, hvis han ville det. Men det ville han ikke. Så ringede jeg til en imam, som kom hele vejen fra København. Mange gange så sidder danske muslimer, de kvindelige af dem, de sidder mange gange fast, hvis de vil ud af et ægteskab, fordi manden han vil ikke give dem den her talaq. Men islam siger en mand må ikke fastholde en kvinde i et ægteskab, hun ikke vil være i.

I.: Så det var ikke *khula*?

R.: Nej, det er ikke khula, jeg ville ikke have khula. Er det khula, så er det simpelthen kvinden, der siger at hun vil ud af det her, og det kan hun sådan set gøre uden en grund. Er det kvinden der holder på, hun vil have en talaq, så skal hun have en grund for at kunne gøre det.

I.: Men hvordan begrundede du det så?

R.: Det var ikke så svært. Mange af vores konflikter de sidste mange år, det handlede blandt andet om praktisering af islam. Det blev værre og værre, jo ældre børnene blev. Jeg var ikke konverteret for mange år tilbage for at jeg skulle opdrage mine børn i kultur. Og hvis han og hans familie de vil praktisere kultur, så måtte de selv om det. Men det vil jeg altså ikke være en del af. Og det skulle mine børn heller ikke, for så kunne vi lige så godt leve dansk kultur. Og på det grundlag fik jeg min talaq. Så det var sådan set ikke så svært.

I.: Så du behøvede heller ikke at betale medgiften tilbage eller en kompensation?

R.: Nejnej

Andre respondenter refererer mere løst til islamisk skilsmisse:

<u>Somalier, med tørklæde</u>

R: Jeg synes bare, skilsmisse skal foregå sådan som det foregår nu. Så der kommer nogle og er vidner for, at de ikke er sammen mere. Det kan være ens forældre eller en imam, mest traditionelt og islamisk, hvor man bare skiller og så er man er skilt. Hvor der bare kommer et vidne og så siger manden 'nu er vi ikke gift', at det er manden der har sagt op. Når han har sagt det én gang, så er det ovre og så er man skilt.

I: Kan en kvinde ikke også sige 'Nu får jeg en imam til at komme'….

R.: Jo hun kan sagtens sige det, men det er bare manden, der skal sige det, når selve imamen er der. Men hun kan sagtens sige, at hun godt vil skilles.

Somalier, med tørklæde
Det skal vel være islamisk skilsmisse, så kommer det med kommunen bagefter, man bor her jo, så skal det også være sådan.

Et par af respondenterne kommenterer ikke direkte på skilsmisseprocessen, men mere på den situation, som følger efter skilsmissen. Det kan være uden reference til islam:

Afghaner, uden tørklæde
Nogen gange skal manden betale penge, hvis børnene er under 18

Eller med reference til besværligheder, nogle kvinder kan møde, hvis deres mænd ikke accepterer en dansk skilsmisse:

Konvertit, med tørklæde
Mændene ikke kan acceptere en dansk skilsmisse, de har det sådan at skilsmissen skal være islamisk. Men altså imamerne her siger jo, at den er ligeså gyldig som den islamiske. Grunden til, at hun søger den danske, det er jo netop fordi manden ikke vil give hende den islamiske. Og han må ikke fastholde hende i et ægteskab, hun ikke vil være i. Mange af konflikterne opstår ved at konen hun er skilt, men manden vil ikke acceptere de er skilt, for han har ikke givet hende hendes talaq. Hun har fået skilsmissen gennem det danske retssystem. Så kommer hun så til at ligge og slås lidt på sidelinjen. Familien tropper op, hun får ikke lov til at være i fred. De her kvinder, de ender simpelthen med at flytte til uha-uha. De flytter væk fra deres netværk, for at slippe for manden eller hans familie. Men det er egentlig lige meget om hun flytter til en lille dansk by, fordi han vil stadig ikke lade hende være, han har jo stadigvæk den holdning "vi er gift, jeg har ikke givet dig talaq."

Andre tænker mere på muligheden for at blive gift igen:

Afghaner, med tørklæde
Hvis de bliver skilt må både manden og kvinden gifte sig igen

Afghaner, uden tørklæde

Man kan jo blive skilt, hvis man går og er meget utilfredse med hinanden, det må man gerne. Men alligevel er det ikke godt for kvinden, for hvis hun har børn, så er der ikke mange der vil gifte sig med hende. Så skal hun være alene resten af livet, da det ikke er sikkert, at der er nogen, der vil have en kvinde, der har børn og som ikke er jomfru. Det gælder mest kvinderne og ikke så meget mændene, tror jeg. Jeg tror, de tænker sådan, at en mand kommer og sover med en kvinde i sengen, og hun har børn fra manden. Også fordi hun ikke mere er jomfru, så vil de ikke have hende.

Kurder, uden tørklæde

Nu ved jeg ikke om det er rigtigt, men sådan som jeg har forstået, så valgte en af vores profeter i sin tid - i stedet for at blive gift med en jomfru - at blive gift med en, som var skilt. For ligesom at sige, at det var der ikke noget forkert i. Hun var jo stadig ren, eller hvad skal man sige. Men jeg ved, at lige i min kultur, der er det faktisk ikke et så stort problem, heldigvis.

To kvinder omkring de fyrre fortæller om deres egen skilsmisse.:

Uden tørklæde

Piger på det tidspunkt på min alder, de blev gift da de var 16-17-18 år. Men jeg begyndte jo at tage nogle fag på VUC, da jeg var blevet gift. Det skabte en masse problemer i mit ægteskab, en masse problemer. For nu blev jeg lidt mere synlig i samfundet. Det kunne min eksmand ikke lide. Jeg blev overvåget konstant, det hele gik ad helvede til, for ikke at gå i flere detaljer. Så blev jeg så skilt fra ham. Men det var ikke let. Jeg har virkelig betalt så stor en pris. Jeg har jo også stadig vreden i mig. Der er nogle mennesker, jeg ikke kan tilgive, selv om jeg er der 100 % for dem, så kan jeg stadig ikke tilgive dem fordi de med deres ubegavethed og uvidenhed virkelig har ødelagt mit liv og min ungdom. Man kan ikke nå at indhente alt det tabte. Også bare det at være en fraskilt kvinde har jo også sine egne vanskeligheder. Der havde jeg virkelig ondt af mig selv. For hvis det havde været en dansk kvinde, i stedet for mig, hvis hun skulle blive skilt, bare det at træffe den beslutning er jo svært i sig selv. Der vil hun blive støttet af sine forældre og sin omgangskreds. Men det at jeg stod med det valg samtidig med alt det pres og al den manipulation fra mine forældre og fra hans familie. Til sidst var jeg ved at miste forstanden, jeg kunne ikke klare det længere, jeg følte at jeg var ved at blive kvalt.

Med tørklæde

Jeg inviterede min mor og far hjem og sagde at nu skulle vi skilles. Det kom som et chok, for de havde aldrig hørt, at jeg var kommet hjem og klaget over ham. Min mand ikke troede heller ikke på, at jeg ville skilles fra ham, så jeg gik selv til kommunen og fik papirerne på plads og lagde dem på bordet og sagde 'Nu må du gerne skrive under, vi skal flytte fra hinanden'. Der gik det rigtig op for ham. Da jeg havde besluttet, at nu skulle vi skilles, så var jeg bare så kold og kynisk, jeg var helt afklaret. Det skulle bare overstås. Jeg havde det bare så godt den dag, hvor jeg lagde papirerne på bordet. Det var den dato, hvor jeg fik det hele overstået med mig selv. Men om han ville det eller ej, så havde jeg søgt det. Så gik der en måned eller halvanden, hvor han ikke ville flytte, men så kunne han se, at der var ikke andet at gøre. Så flyttede han. Min håndtering af sagen gjorde det nemt, for det er jo ellers svært. Mine forældre og hans forældre er fætter og kusine, så da vi blev skilt, betød det også noget for vores familie. 'Hvem er den skyldige og hvem skal vi holde af?'. Selvfølgelig er det ikke nemt, for du står der og skal tage vare om dine børn, fordi din mand ikke vil skilles. Er det det rigtige du gør overfor dine børn? Er det det rigtige du gør overfor din familie? Alle de der ting og jeg står alene. Alle ser op til mig som en rollemodel i det tyrkiske, jeg har været i Mekka. Så jeg

blev respekteret af min familie og mine venner fordi vi er 'gode muslimer', det er det vi prøver på. Vi har en status og jeg skal bryde det hele. Men jeg var klar, og jeg synes, at det var nødvendigt, for jeg kunne ikke være under et tag, hvor vi var to fremmede. Islam har bakket mig op, for islam siger ikke, at det er strengt forbudt at blive skilt.

Der er som det ses i ovenstående stor variation i respondenternes tilgang til skilsmisse. Det gælder i forhold til oplevelsen af, hvor slemt det er, hvor stort presset fra familien er, og hvorvidt man fortrinsvis refererer til islamisk eller dansk skilsmisse. Tørklæde eller ikke tørklæde lader ikke til at spille den store rolle. Tværtimod bærer den nok mest assertive kvinde tørklæde. Hun trækker også på begge referencer, i det hun juridisk set får en dansk skilsmisse, men moralsk og følelsesmæssigt refererer til islam, "*Islam har bakket mig op, for islam siger ikke, at det er strengt forbudt at blive skilt*". Man kan ikke generalisere ud fra denne undersøgelses statistiske grundlag, men det er dog ikke indtrykket, at de fleste respondenter og deres bekendte refererer til islam først og fremmest. Nogen gør, nogen gør ikke, nogen refererer til begge retssystemer. Faktisk fremhæver en konvertit, at mange synes, det danske retssystem er nemmere at finde ud af end det islamiske:

De plejer ikke at være ret gode til at sno sig, de arabiske kvinder, i forhold til deres rettigheder. Til gengæld så har de ret store fordele med det danske retssystem heroppe. Det har de lidt nemmere ved at forholde sig til. Man går i retten, får sin skilsmisse, og så er det ude af verden.

Formålet med dette studie er først og fremmest at afdække variationen af tilgange. Dog kan selve afdækningen også lægge op til diskussion, især i forhold til de konkrete situationer, hvor mænd ikke accepterer en dansk skilsmisse, men kun anser en skilsmisse for gyldig, når de har givet kvinden en talaq og løst hende fra det islamiske ægteskab. Sådanne forhold kan diskuteres ud fra FN's Kvindekonventions ordlyd " alle kontrakter og alle andre private dokumenter, hvis retsvirkning tager sigte på at indskrænke kvinders retlige handleevne, skal anses for ugyldige." Hvordan skal man forholde sig? Det er en diskussion, som hermed gives videre til jurister, politikere og andre borgere.

Kvindekonventionen, Kapitel IV, Artikel 15, p. 3

3. De deltagende stater er enige om, at alle kontrakter og alle andre private dokumenter, hvis retsvirkning tager sigte på at indskrænke kvinders retlige handleevne, skal anses for ugyldige.

3.7 Polygami

Polygami var ikke oprindeligt et emne, der skulle have været med i undersøgelsen, men som undersøgelsen skred frem, blev det klart, at det måtte med, eftersom en del

respondenter selv refererer til det. I tråd med den kvalitative, eksplorative metode blev emnet altså uddybet med nogle respondenter. Hvis det ellers er relevant ud fra et empirisk grundlag, er det også et interessant emne at diskutere i forhold til ligestilling. Ifølge islamisk ret kun er polygyni, der er tilladt, altså at manden har ret til at tage op til fire koner. Polyandri, "flermanderi", er altså ikke tilladt. Polygami tillades i Koranen i vers 4,3, men det skal dog understreges, at det er en stående diskussion indenfor islamisk jura, om den tilladelse også skal gælde i dag, og hvis ja, under hvilke betingelser.[18] Men hvordan ser billedet ud i Danmark? Det kommer an på, hvorfra man taler. En dansk konvertit i starten af tyverne lever selv i et polygamt ægteskab som kone nummer to til en arabisk mand. Hun har følgende konversation med intervieweren:

I.: Det er tilladt for mænd at tage to, tre eller fire koner, men hvis han så er bange for at han ikke kan gøre det ordentligt, kan han jo bare tage en. Det er en tilladelse manden har fået. Det er fra Gud han har fået den tilladelse. Der er selvfølgelig også nogle krav til manden, hvis det er at han gør det, det skal være retfærdigt med tid og penge og… På en måde bliver det selvfølgelig svært, når der så kommer følelser ind i det…det er da lidt hårdt, men jeg er overrasket over, at det egentlig fungerer så godt, som det gør. Jeg tror, det har været mere akavet for ham faktisk. Han er hele tiden ude, han går hele tiden…(Griner) Den ene dag var jeg sur på han, og den næste dag var hun sur på ham, så stakkels ham går bare væk. Men det går faktisk rigtig godt. Men det er ikke alle muslimer, der kommer i samme situation. Der vil også være nogen, hvor det er sådan, at kvinderne ikke kan sammen. Men for os, der fungerer det rigtig godt.

I: Så du har ikke noget imod at være kone nummer to, men hvad hvis han kom og sagde, at nu har han en tredje?

R: Nej nej….(Griner) Men så ville jeg heller ikke kunne sige noget.

I: Ville du også acceptere det?

R: Ja så længe han ville kunne gøre det ordentligt. Hvis han ikke kan gøre det ordentligt, så skal jeg nok komme efter ham. Men hvis han kan gøre det ordentligt, så har jeg ikke noget at skulle have sagt.

Spørgsmålet er, hvor udbredt respondenterne mener, fænomenet er i Danmark. En respondent fortæller om en personlig oplevelse:

Jeg ramte et ømt punkt ved at tale om tolken med de to koner. Så kom jeg til at sige, at jeg personligt vil ikke acceptere det. Flerkoneriet, som alle accepterer. Og det var åbenbart den røde streg. Så var der selvfølgelig en masse folk, der kom hjem til os og sagde 'Det har din datter gjort', overfor mine forældre. Det var hele familiens skyld, at jeg var endt sådan.

[18] Sami Zubaida (2006) *Ret og magt i den islamiske verden*, København: Vandkunsten, p. 190 og p. 199

En ting er, at denne unge kvinde i sit miljø kan blive hængt ud, fordi hun finder flerkoneri uacceptabelt. Noget andet er, hvor udbredt fænomenet er i praksis. Det er der flere bud på:

Konvertit, med tørklæde
Flerkoneri angår jo en mindre gruppe, og jeg har det sådan, at hvis ikke de lægger nogen til last…Om du har en kone nummer to i forhold til de islamiske forskrifter eller om du har en elskerinde, jeg kan ikke se, at der er den store forskel. Men der har været nogle eksempler, hvor han har haft flere koner, hvor de hver bor alene og kunne få dobbelt socialhjælp fordi de var enlige mødre. Den går ikke.

Tyrker, uden tørklæde
Der en voksende gruppe af kvinder som gifter sig med en mand der allerede er gift. De får den her imamvielse, for så bliver de mere accepteret i samfundet. De har åbenbart ikke noget alternativ. De bliver udstødt, hvis de er blevet skilt og står som alene kvinde, det er ikke særlig heldigt. Hellere leve en tilværelse, hvor de får en identitet, så tilhører de til et sted. og så bliver de anerkendt og accepteret. Og det er jo sørgeligt, at det finder sted i Danmark. Jeg tror, hvis man kunne gør tallene op, hvilket er meget svært, så er det nok meget højere end vi tror.

Konvertit, med tørklæde
*Det er noget, jeg har set rigtig meget af, der var jo en periode, hvor det blev mode. Jeg tror, det er fem-seks år tilbage, det er ligesom om der gik mode i det her, det var vildt, jeg tror næsten det var hver andet par, jeg kender, hvor manden fik en kone ekstra. Men når der så var gået et års tid eller sådan noget, så fortrød han, eller også blev han skilt fra den første. Jeg tror faktisk der var (*pause, tæller*) der var 12 fra min omgangskreds, hvor manden fik en kone ekstra. Men der er kun 2 ud af de 12, der stadig lever sammen. Hos alle de andre er den første kone gået. Når manden så er kommet rendende tilbage et år efter, hvor han egentlig havde fundet ud af at kone nummer et faktisk var bedre, så har hun sagt, 'jeg skal ikke have dig tilbage'. Fordi her kan hun jo få sin danske skilsmisse.*

Araber, med tørklæde

I: Kender du nogen, der har giftet sig med flere koner?

R.: Ja.

I: Hvor mange kender du ca., der har giftet sig med flere?

R: Det ved jeg ikke. Et par stykker.

I: Hvad synes du om det?

R Jeg ved det ikke. Man kan ikke sige noget, hvis det står i Koranen, det er bare hvis han har en god grund til det.

I: Dem du kender, hvordan gør de det rent praktisk? Bor konerne sammen eller?

R: Nej, de bor ikke sammen.

I: Så de har hver deres lejlighed, og så bor han lidt på skift eller?

R Ja, to dage hvert sted. Han skal være retfærdig.

I: Så han skal bruge lige meget tid hos dem?

R Ja.

I: Dem, der gifter sig med flere, er det meget de ældre, eller er det også de helt unge?

R De ældre tror jeg.

I: Så de unge vil ikke gøre det så meget?

R Nej, de har ikke nok penge til at gifte sig med en anden.

I: Så det handler også om, hvis man ikke har råd til at have to koner, så gør man det heller ikke?

R: Nej.

Et par stykker har selv fået tilbuddet:

<u>Syrer, med tørklæde</u>

R.: Der var en, der tilbød mig at blive kone nummer to, her i Danmark. Jeg blev sur på ham og sagde nej.

I: Var det en ældre mand?

R.: Nej, han var faktisk 22. Så tilbød han mig en affære, men nej det gider jeg heller ikke at finde mig i. Jeg kan ikke lide det med at blive gift med flere, hvis ikke der er nogen grund til det.

I: Kender du andre her i Danmark, som har flere koner?

R.: En arabisk lærer på den skole, hvor jeg gik før, han er lige blevet gift med nummer to. Jeg ved ikke hvorfor, der er ikke nogen grund, for han har børn.

<u>Konvertit, med tørklæde</u>

Min ex-mands nye kone har i sin ægteskabskontrakt skrevet under på, at hvis jeg vil tilbage til ham, så må hun indordne sig under det. Det havde jeg ikke gjort. Og jeg skal heller ikke tilbage til ham, selv om muligheden er der. Men det er da grotesk. Det er også derfor mange af kvinderne sidder fast, for mange af dem kender slet ikke deres rettigheder. De er jo opvokset i den her kultur. Det har så været min fordel, jeg er kommet udefra og har lært arabisk. Jeg har kunnet sige 'det der, det er kultur, det har intet med islam at gøre! Hvorfor finder I jer i det? Det burde være en selvfølge det her, det er jeres rettigheder.' De aner faktisk ikke noget om det. Og mændene passer det selvfølgelig meget fint. For i og med at hans nye kone har indgået ægteskabet på den her præmis, så har hun allerede givet tilladelse til, at han gifter sig med en mere. Der dummede hun sig, det havde jeg ikke gjort. Allerede inden de skrev under på den her ægteskabskontrakt, der skulle hun have tilføjet i sin ægteskabskontrakt, at hvis han vil have kone nummer to, så skal hun have sin talaq. Generelt, så plejer der ikke at stå meget på den islamiske ægteskabskontrakt, ud over at ægteskabet er indgået den og den dato, det og det årstal. Medmindre kvinden er opmærksom på sine rettigheder. Så kan hun selvfølgelig tilføje dem. Men hvorfor i alverden skal kvinden gøre opmærksom på sine rettigheder? Det gør man jo heller ikke i et dansk ægteskab, vel, altså der respekterer man hinanden. Det kan da ikke være rigtigt at kvinden skal gøre opmærksom på sine rettigheder for at undgå at blive undertrykt? Det er noget, jeg har set rigtig meget af.

Der er på dette punkt ikke nødvendigvis nogen overensstemmelse med at gå med tørklæde eller ej og så holdningen til flerkoneri. Ovennævnte respondent med tørklæde mener for eksempel ikke, det er noget, man som udgangspunkt skal acceptere. Endvidere kan der være meget tvetydige holdninger, alt efter om man taler om fænomenet generelt, eller om man spørger den enkelte, hvorvidt vedkommende selv ville acceptere det:

Tyrker, uden tørklæde

De skal kunne opfylde visse kriterier for at kunne blive gift med kone nummer 2 eller 3. Der ved jeg hvert fald at der skal være noget medgift og så skal det være officielt, det må ikke være hemmeligt. Hvis manden skal have kone nummer 2, så er det ikke sådan at han bare kan indkalde 2 vidner og en imam og gøre det hemmelig, niks. Så skal han gøre det officielt, sådan at alle ved det. Det er de kriterier, men der var også noget om hvis konen er syg, at den første kone er syg, men det er ikke alle imamer der går efter det der.

Direkte adspurgt ville samme person dog ikke acceptere det selv:

Det er jo den værste ydmygelse, en kvinde kan blive udsat for, at dele sin mand med en anden kvinde. Jeg kan slet ikke sætte ord på det, det er forkasteligt.

Ifølge en enkelt respondent er der dog også frigjorte karrierekvinder, som bevidst vælger det:

Konvertit, med tørklæde

Faktisk er det sådan, at i den arabiske del af verden, der er det ved at være sådan, at kone nummer to er karriere kvinder. De gider ikke alle de forpligtelser og gider ikke at komme dødtrætte hjem hver aften og kigge på en mand, der sidder og ser fjernsyn. Det ville ikke genere mig, overhovedet ikke, men det skulle være under ordentlige forhold. Men det vil ikke genere mig, det ville det ikke.

Derimod ikke sagt, at man ikke skal se kritisk på det. Der er jo folk, der sviner både den ene og den anden til og lander i nogle uheldige situationer.

En sådan situation beskrives af en anden respondent:

Konvertit, med tørklæde
Jeg har faktisk en veninde, en konvertit, hvis datter er 17 år. Datteren møder den her søde danske fyr, og bingo siger det. Men en dag finder forældrene ud af, at hun er ikke hos kusinen, som hun skulle sove hos. Så møder de op på sygeplejeskolen, hvor hendes veninde siger, jamen hun er nok sammen med kæresten. Det var jo en skandale, det var katastrofalt, Det endte med hun kom hjem, hun stak af et par gange, hun blev hentet med politi og det hele, hun var ikke myndig på daværende tidspunkt. Så ville de så først have haft hende gift med en eller anden fætter i Emiraterne. Så var det så meningen, hun skulle have haft den her operation, så det så ud som om hun var jomfru. De kunne ikke gifte hende her i miljøet, for folk de snakkede jo, alle vidste det, og det var jo skandaløst. Og de blev ved med at køre rundt i, hvad hun havde gjort. Jeg sagde, prøv lige at lægge det væk, hun HAR GJORT, prøv lige at kigge fremad, hvad gør vi så nu? Sket er sket, det er der ikke noget at gøre ved, vi er mennesker alle sammen. Vi laver alle sammen fejl. Hun er ikke andet end en stor teenager, hun har mødt kærligheden, hun aner ikke hvad det er, hun har været indespærret hele sit liv. De måtte aldrig noget, de unger. Skulle hun et eller andet sted hen, skulle hun følges af en bror, der har heller ikke været noget tillid. Men det endte faktisk med, at hun ikke kom til Emiraterne alligevel, men blev gift med en ægypter i den anden ende af landet, som kone nr. 2. Hun er 18 år i dag. Han er meget ældre end hende. Der var ikke nogen støtte hjemmefra, hun blev bare låst inde i ventetiden. Hun måtte ikke komme ud, telefon måtte hun ikke have, hun måtte ikke komme i kontakt med nogen, for hvad nu hvis hun stak af igen. Derfor forsøgte jeg at gå ind og snakke med hende, så hun ligesom kunne komme ud med sine frustrationer. Hendes kommentar til ægteskabet med ægypteren var "jeg gennemfører det her, fordi det er min vej ud". Det er helt ufatteligt, det overhovedet kan ske, det er i Danmark, hendes mor er dansk.

Her kan det måske være på sin plads at minde om Kvindekonventionen:

Kvindekonventionen, Kapitel IV, Artikel 16

1. De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler til at afskaffe diskrimination imod kvinder i alle ægteskabs- og familieforhold og skal, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, især sikre:

- a) samme ret til at indgå ægtskab;
- b) samme ret til frit at vælge ægtefælle og til kun at indgå ægteskab med deres frie og uforbeholdne samtykke;

3.8 Jomfru eller ikke-jomfru?

For de unge kvinder er polygami, stening og skilsmisseregler forholdsvis perifere emner i forhold til det helt, helt centrale: at holde sig jomfru til bryllupsnatten. Dette er et

gennemgående tema blandt respondenterne, uanset hvilken etnisk gruppe, de repræsenterer, og uanset om de bærer tørklæde eller ej. For at give et indtryk af, hvor vigtigt det er for pigerne, følger her et repræsentativt udsnit af deres udsagn:

Afghaner, uden tørklæde
Der er nogen der kigger, om pigen har været jomfru eller ej, men sådan er det ikke i vores familie. Men jeg synes alligevel det er vigtigt, fordi det har været tradition i lang tid. Nogle af mine danske veninder synes, det er mærkeligt, at være 20 år men stadig jomfru? Men jeg kender også nogle danskere, der stadigvæk er jomfruer, også på min alder. Jeg kender også nogle muslimske piger der har været sammen med nogen før de blev gift, og så er der nogen der ikke bliver gift med dem, og så fortryder de det selvfølgelig bagefter, 'åh nej hvad skal jeg nu gøre, hvis min mor finder ud af det. '

Araber, med tørklæde
Det er klart at man skal være jomfru. Det siger religionen.

I.: Araber, med tørklæde
I: Hvis jeg skal perspektivere til min gamle skole, så havde vi også nogen på årgangen, hvis mødre var præster. Fra generation til generation bliver kristendommen jo svagere i Danmark, det er mere demokrati man er vant til. Men hvis du går lidt mere tilbage i tiden, så var der jo mange kristne, der kunne sidde og sige 'Jamen det er ikke sådan man gør, det er forkert'. Ligesådan er det med islam, for det er en meget stor ting, det er en livsstil. Det er lige præcis det samme. Jeg kender f.eks. også stadigvæk vores nabo i en jysk by. Han er meget troende kristen og han siger 'ifølge vores Bibel, så er det meget forkert', for jeg spurgte ham om han havde en kone, så sagde han 'nej', så sagde jeg 'Har du så en kæreste?', så sagde han 'Nej nej nej, det er da helt forkert at have en kæreste'. Så sagde jeg 'Det er da meget normalt ved jeg'. Så sagde han 'Det er helt forkert for kristne, de er ikke troende, de skal være gift på papiret og så er man mand og kone og så må man bo sammen'. Så sådan nogle diskussioner finder jo også sted i islam, som de gør i alle andre religioner.

Araber, med tørklæde
Jeg var selv tæt på at gøre det engang, men jeg tænkte på 'Hvad nu hvis jeg slår op med ham, hvad skal jeg så gøre?'. Og det endte med at jeg slog op med ham, så jeg er glad for at jeg ikke gjorde det i dag. Men på det tidspunkt var jeg sådan lidt delt. Men det betyder ikke så meget for mig, som det gør for mange andre. Så hvis min kæreste ikke var jomfru, så var jeg helt ligeglad. Det samme gælder for min kæreste, han havde det okay, hvis ikke jeg var jomfru, han er afslappet. Men han synes at det er lidt vigtigt, men ellers er han ligeglad, for han elsker mig.

Araber, med tørklæde

R.: Det vigtigste for mig er at holde mig jomfru indtil den dag, jeg bliver gift.

I.: Diskuterer du nogen gange den slags ting med dine danske veninder?

R.: Ja. De spørger hvordan kan du stadig holde dig jomfru? Det kan godt være jeg har haft noget kørende med nogen, men sex, det er jo ikke det vigtigste for mig, nok fordi jeg ikke har haft et

sexforhold før. Men for dem er det åbenbart meget vigtigt. Vi er meget åbne i den diskussion, jeg er villig til at besvare alt hvad de spørger om, og de spørger også meget nysgerrigt, og jeg svarer bare.

Somalier, med tørklæde
Det er vigtigt for mig at jeg er jomfru.

Somalier, med tørklæde

R.: Jeg har det fint med at sige "vent med sex til du bliver gift". Jeg synes det er godt på den måde. Med kærester har jeg det sådan, at, man skal lære dem at kende i et par år, før man kommer frem til, at man gerne vil giftes med dem. For du kan ikke bare hoppe ind i et ægteskab, hvis du ikke kender ham, ikke ved hvad hans vaner er. Det kan jo være, man er fuldstændig forskellige, og så går det bare ikke. Det er mit eget valg, jeg vil vente med sex indtil jeg bliver gift, jeg vil ikke have sex inden jeg er gift.

I.: Er det noget, du diskuterer med dine danske veninder?

R.: De har altid spurgt , hvordan kan det være, du kan vente så længe? Er det ikke svært at vente? Men det er jo ikke svært, når du ikke har prøvet det. Hvis du siger nu vil jeg have sex, og du gør det hele tiden, så du bliver vant til det, så bliver det selvfølgelig svært at lade være. Men hvis du ikke har prøvet det, så er det jo ikke noget du længes efter.

I.: Dine muslimske veninder, mener de det samme?

R.: Mine muslimske veninder ja. De har kærester, men de har nok ikke sex, ikke jeg ved af i hvert fald.

I.: Men hvad så med de somaliske drenge?

R.: Mange somaliske drenge har haft sex. Der er også somaliske piger, som har haft sex, og som benægter det, så andre mennesker ikke skal dømme dem. For dem betyder det meget, for hvis du skal giftes… de fleste mænd vil jo ikke have en pige, der ikke er jomfru. Det kan jeg ikke rigtig se, for hvis de selv har haft sex, så kan jeg ikke se, hvorfor de skal sætte sådan nogle forventninger til hende. Det har jeg sagt hundrede gange, når jeg diskuterer med somaliske drenge, når de siger "selvfølgelig vil jeg ikke giftes med en pige, der ikke er jomfru". Jeg siger til dem, at det er da noget værre lort at fyre af, hvis du selv har haft sex, så kan du ikke bare gå rundt og tro, at du fortjener en pige som har ventet i gad vide hvor mange år før hun skal have sex.

Somalier, med tørklæde

I.: Er det vigtigt for somaliske piger at være jomfru inden de bliver gift?

R.: Når man taler om somaliere, så er de meget forskellige. Der er rigtig mange somaliske piger, jeg har hørt, der ikke er. Men det kommer også an på hvem man er, det er forskelligt fra pige til

pige. I somalisk kultur det er en selvfølge at pigen er jomfru når hun bliver gift. Men nu om dage er det faktisk lidt moderne ikke at være det, blandt pigerne.

I.: Er det noget du har snakket med andre somaliske piger om?

R.: Ja. Der er mange somaliske piger, der ikke er jomfruer har jeg hørt. Selvfølgelig kender jeg også nogen.. Man lægger ikke så meget vægt på det nu, man snakker slet ikke om det, for alle har kærester og de gør alt det, der passer dem. Så det er hundrede procent sikkert, at mange ikke er jomfru faktisk. Men det er ikke noget man snakker med forældrene eller de voksne om, så det er lidt mere diskret, mellem de unge kun.

I.: Vil du synes, at det er vigtig at være jomfru, når du bliver gift?

R.: Personligt vil jeg sige, at det kommer an på om ham jeg skal være sammen med, om at han virkelig er en jeg godt kan lide og ved at jeg har en fremtid sammen med. Men hvis det bare var en kæreste jeg bare skulle bruge lidt tid på at være sammen med, så tror jeg ikke…Så tror jeg at det er vigtigt at være jomfru når man bliver gift. Men jeg vil ikke have noget imod, hvis det var en dreng jeg virkelig godt kendte og havde tilbragt meget tid med og vidste at jeg havde en fremtid med.

Denne respondent, en somalier med tørklæde, er en undtagelse i respondentgruppen, da hun ikke fuldstændig udelukker muligheden for førægteskabelig sex, på betingelse af, at det drejer sig om et seriøst forhold. Som før nævnt ses det, at det ikke er tørklædet, der er afgørende for, hvor man står på skalaen. Det illustreres også af nedenstående udsagn, hvor seks tyrkiske kvinder, alle uden tørklæde, placerer sig forskelligt i forhold til fænomenet:

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
Du skal helt klart være jomfru før du bliver gift. Man siger faktisk på tyrkisk, at en pige i hjemmet er hjemmets mur. Så snart den mur bliver ødelagt, så er familien ødelagt.

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
I: De piger der har oplevet det at have seksuelt samkvem med en mand og så bliver gift, hvor han finder ud af at hun ikke er jomfru, det kommer jo til at koste hende helt vildt. Det er ikke æresdrab som sådan, men hun vil jo miste betydning i familien. Hun vil overhovedet ikke blive værdsat. Der er ikke nogen, der vil tage hendes mening seriøst på nogen måder, eller tage hende seriøst som person. Hun vil være fuldstændig usynlig i samfundet. Denne her pige vil jo ikke kunne fortsætte i ægteskabet, hun vil jo blive smidt over til forældrene dagen efter, hvor manden vil tage fat i hende og banke på forældrenes dør og sige 'Værsgo, jeres beskidte datter. Hun er ikke jomfru, hun har ligget sammen med nogen før mig'. Den stakkels pige, hendes skæbne vil blive tilrettelagt i det øjeblik, der ved hun hvordan hendes skæbne vil forme sig fremover. Nu bliver hun måske udsat for skældsord og der er ikke rigtig nogen, der vil i snak med hende. Hun skal jo bo hos forældrene, det skal hun fortsætte med. Så kommer der måske en mand, der mangler en kone nr. 2, så kan han tage hende. Eller en mand hvis kone er død og står alene med en masse små børn, han kan komme og fri til hende.

Tyrker, uden tørklæde
Folk har forandret sig rigtig meget. Pigerne tager på studierejser og tager til udlandet og læser der og har kærester i smug. De mødes med fyre fra chatten, der foregår en trafik interregionalt.. Der er også mange, der har det sjovt med drenge inden de bliver gift og så får rekonstrueret deres mødom, når de så skal giftes med en eller anden fætter.

Tyrker, uden tørklæde
Jeg kan sagtens have en kæreste, faktisk må man heller ikke kysse, men det kan man næsten ikke undgå når man er kærester, ellers er man jo ikke kærester. Men jeg vil på forhånd snakke med ham om, ved du hvad, det her skal du følge, jeg må ikke dyrke sex, det og det vil jeg ikke. Så er han klar over det på forhånd, og så må han acceptere det på forhånd.

Tyrker, uden tørklæde
Jeg vil ikke gå i seng med en før ægteskabet, men hvis nogen gør det, så tror jeg at jeg vil tale om det, selv om jeg inderst inde er ligeglad. Det er så stort for muslimer 'Åh nej hun har gået i seng før ægteskabet' og der bliver så mange rygter, men vi kan i bund og grund være ligeglade, det er jo hendes valg. Man falder så hurtigt i fælden når én snakker om det, så 'Ej har du hørt' og ditten og datten. Selv om man faktisk ikke har noget imod det. Jeg har ikke noget imod hvis nogen gør det. Men jeg vil ikke selv gøre det.

Tyrker, uden tørklæde
I: Det er noget muslimske mænd har fået indprentet i deres kvinder, at det er rigtig, rigtig attråværdigt, hvis de er dydige og jomfruer, men når det kommer til stykket, vil de jo selv gerne have så mange som muligt. De behandler heller ikke deres koner, som var jomfruer da de fik dem, som prinsesser, det gør de jo heller ikke. For det første kender jeg ret mange af dem, som syntes, at det er ret kedeligt, fordi kvinden ikke har nogle tekniske færdigheder og noget erfaring. Han er jo nok vant til at have seksuelt samkvem med kvinder, før han blev gift, nok med nogle erfarne kvinder. Det efterlyser han jo når han bliver gift. At hun er jomfru tilfredsstiller alle i nabolaget og kulturen, men ikke ham. Så begynder han at gå ud til andre kvinder og så kommer utroskaben.

En enkelt respondent afslører, at hun ikke er jomfru, og hvilke konsekvenser det har haft:

Uden tørklæde
I: Det er de færreste, jeg kan fortælle, at jeg ikke er jomfru, af udenlandske piger, og så skal det virkelig være dem, jeg betragter som frisindet, og de tager det stadig som 'What the fuck har du lavet?'. Fuldstændigt, de mister jordforbindelsen. Jeg havde det selv sådan, da jeg gik i gymnasiet, omkring de 16-17 år, fordi jeg blev så påvirket af de grupper, der var der på gymnasiet, så tænkte jeg 'Okay, måske skulle jeg få lavet sådan en operation?' Hvilket jeg så fornuftigt nok ikke gjorde. Men presset var der stadig. Jeg er jo ikke den oplagte svigermors drøm, hvis man kan sige det sådan. Jeg er ikke den man tager med hjem til forældrene. Jeg er nok bare den man tager med hen på et værelse et eller andet sted. Og sådan er det jo, jeg er jo ikke nogen god pige ifl. dem.

De to muslimske rådgivere, som er med i undersøgelsen, forholder sig forskelligt til fænomenet:

Uden tørklæde, anonym telefonrådgivning

Der er også nogle, der er modige nok til at sige 'ved du hvad, jeg var forelsket i min kæreste, men jeg bliver nødt til at få det ordnet for det er slut imellem os'. Så skal man hjælpe dem med at finde et sted, hvor de kan få indsat en kunstig mødom. Så gør de det for at tilfredsstille forældrene, mændene. Hvor tit hører vi ikke, 'min kone skal være ren'? Det er jo et begreb vi hører så mange gange. Og så er der nogen piger, som det reelt betyder noget for, hvor det skal være den de elsker, der skal være den første, det skal være din ægtefælle, der er den første, det er da meget smukt. Men når vi ser på hvor mange, der er nødt til at leve et dobbeltliv….

Med tørklæde, religiøs rådgivning

Det er vigtigt for pigerne at være jomfru og det er meget vigtig for de unge mænd. Men hvor mange piger passer på sig selv? Hvor mange forbliver jomfru? Det er spørgsmålet. For som jeg har sagt, er der nogle som har skjulte forhold. Så det er oplagt, man kan ikke diskutere det.

Det råd man som ung kvinde får, afhænger altså også af, hvor man henvender sig. En moden kvinde fungerer også lidt som uofficiel rådgiver:

Konvertit, med tørklæde

R.: De unge muslimske piger har også kærester, men det er sådan noget tystys. Jeg har nogen gange nogle meget ulykkelige piger her, jeg er sådan lidt hjælpemor. Problemet er, at man ikke kan snakke åbent med sine forældre, fordi det anses for at være uanstændigt. Det er heller ikke alle, der har kærester, men flertallet har det. Men finder forældrene ud af det, så er de færdige, de unger. Det er ikke så meget drengene, men pigerne ja, det kan jeg godt love dig. En ting er at hendes mødom ryger, men hun vanærer hele familien. Men for pokker, hvis I havde sat jer ned og snakket med børn om det her fra starten! Sæt dig ned og snak det her igennem med dine børn, for på et eller andet tidspunkt møder de kærligheden, forelskelsen, og de aner ikke, hvad det er, og de aner ikke, hvordan de skal forholde sig til det. Jeg er forpligtet til at informere mine børn. Så længe jeg kan understøtte mine holdninger med islam, så gennemfører jeg dem. Derfor har min eksmand heller ikke kunnet komme igennem med de holdninger der, fordi min datter har fået lov, om hun så ville i Bruuns galleri, så har hun fået lov til det. Så kunne han være tosset lige så meget han ville, det var jeg ligeglad med. Hvis man gør emnet til noget naturligt, så bliver det heller ikke så vildt overdrevet. Også blandt de unge knægte herude, det er fuldstændig overdrevet, pigerne bliver ikke behandlet med respekt, det handler bare om hvor mange man kan score. Men du godeste, hvis det var en af deres søstre!

I.: Hvad sker der så?

R.: Sandsynligheden for, at hun bliver slået ihjel, den er ikke så stor, fordi hun er i Danmark. Men hun bliver nok temmelig sikkert sendt tilbage til forældrenes hjemland, og der bliver hun gift. Når hun først er gift, så har forældrene afskrevet sig ansvaret for pigen, så hører hun ind under manden, og så må han ligge og slås med hende. For forældrene gælder det sådan set bare om at få hende afsat så hurtigt som muligt, for ikke at vanære familien.

I.: Men hvis hun ikke er jomfru mere?

R.: Tit sender de hende jo ned for at få indsat en kunstig mødom først.

I.: Nu siger du, at du taler med din egen datter om det. Hvordan præsenterer du det for hende?

R.: Jeg har fortalt hende hvilken holdning islam har. Jeg har sagt til mine børn, en dag møder I en som I bare falder for. Kom hjem og fortæl mig det, vi sætter os ned og snakker om det og finder ud af, hvordan håndterer vi det her.

I.: Så du vil mere sådan rådgive?

R.: Ja, det vil jeg. Men jeg vil ikke begynde med en løftet finger, "det må du ikke", for hiver jeg den ene vej, så hiver hun den anden vej. Det kan godt være de er 18, de er stadig ikke andet end store teenagere. Jeg har også været ung, og derfor vil jeg hellere sætte mig ned og sige "hvad gør vi så nu?" jeg synes ikke man kan lukke totalt af. En ting vi ikke er herre over, det er vores følelser, det siger islam også.

Flere af studievejlederne er også opmærksomme på spørgsmålet:

R 1: jeg havde engang en samtale med en pige, som sagde til mig, at hun vidste godt at hun endte i helvede, for hun havde været i seng med sin kæreste. Så det var, hvad hun kunne se frem til.

R 2: Vi kan godt opleve, at det bliver så stort et pres for dem at leve det her dobbeltliv, at de bliver nødt til at dele det med nogen. Og når man så spørger pigen, om hun er presset hjemmefra, om hun er bange for bank, vi spørger faktisk ret direkte, må jeg sige, så er det nu ikke altid det, men en helvedes ballade, hun risikerer. Det at være jomfru, det er altafgørende – så finder man så på andre måder, også hvor jeg også kan tænke, "det lyder ubehageligt", for eksempel analt samleje, så er man stadig jomfru. Ikke at det så er i orden, men så gør man det sådan. Det er da fuldstændig grænseoverskridende, synes jeg.

Ifølge en konvertit vender nogen af de unge kvinder det stærke fokus på jomfruelighed til at give sig selv værdi:

Det er meget vigtigt, det med at være jomfru. Og pigerne bruger det helt bevidst. Man har de her fordomme om at 'Uh det er en stor katastrofe og mændene og det ene og det andet', men pigerne er også selv med til at holde den kørende. De ved godt, at de for det første får flere brudepenge, hvis de er jomfruer. Så kan de også distancere sig fra de danske piger, som bliver opfattet som billige. Det er de meget bevidste omkring, pigerne. Når de sidder og diskuterer indbyrdes 'Tror du virkelig at jeg vil lade en røre ved mig? Hvad kan jeg så få? En pizzaria medarbejder. Jeg passer meget på og snakker ikke med nogen og passer på hvor jeg går hen, jeg cykler ikke engang, jeg har planer….'De er meget bevidste om det, pigerne. Der har været en diskussion omkring det her med, at mænd og piger får lavet en operation. Ja, der er nogle piger, der er bange for, at det bliver opdaget, at de har haft seksuelle forhold inden ægteskabet. Men der er også andre piger som helt bevidst ved, at de falder i værdi, hvis de ikke har nogen mødom og derfor får en lavet.

En anden konvertit giver udtryk for det samme:

I: Jeg tror for kvinden, at nogen tager lidt medgiften som hendes pris, hvor meget hun er værd. Jo mere guld hun får, jo bedre er hun, og jo bedre passer han på hende….(griner).

Ellers er spørgsmålet om medgift ikke blevet berørt af andre respondenter, og det er derfor heller ikke blevet yderligere tematiseret her.

3.9 Den sociale kontrol

Kvindekonventionen, Kapitel IV, Artikel 15

4. De deltagende stater skal tilstå mænd og kvinder de samme rettigheder med hensyn til lovgivning om personers ret til at færdes frit og til frit at vælge bopæl og domicil.

I forbindelse med uddannelse er det allerede blevet nævnt, at nogle muslimske piger blev udsat for pres og social kontrol under uddannelsen. Enten af muslimske mænd, eller af andre muslimske piger. Men hvordan ser det ud uden for skolen? Ud fra det disponible empiriske materiale lader det til, at det stærke fokus på jomfruelighed er med til at retfærdiggøre den sociale kontrol af den enkelte pige. I forhold til ligestillingsdiskussionen bemærkes det, at det er pigerne, der bliver kontrolleret, ikke mændene. De udsagn, som følger nedenstående, kan holdes op mod en passage i FN's Kvindekonvention: "De deltagende stater skal tilstå mænd og kvinder de samme rettigheder med hensyn til lovgivning om personers ret til at færdes frit og til frit at vælge bopæl og domicil." Det er dog ikke nok, at staten tilstår mænd og kvinder samme rettigheder til at færdes frit. For at staten skal kunne opretholde disse rettigheder, skal borgerne også tilstå hinanden dem. Den sociale kontrol, som de muslimske piger selv taler om, sætter nogle barrierer i forhold til, hvor man kan færdes med hvem. Formålet er her at afdække den selvforståelse, som præger pigerne, og som har betydning for, hvordan de positionerer sig i forhold til den sociale kontrol. At den sociale kontrol ikke nødvendigvis har noget med tørklæde eller ikke tørklæde at gøre, illustreres af følgende konversation, hvor en pige med og en pige uden tørklæde diskuterer omfang og konsekvenser af den sociale kontrol:

<u>Uden tørklæde</u>
Min mor siger, at det gør ikke noget hvis du snakker med drenge i skolen, det er jo ens klassekammerater, der sker jo ikke noget, det kan jo ikke misforstås. Men hvis man ser en i byen, i biografen med en dreng, så bliver det misforstået.

<u>Med tørklæde</u>
Så starter rygterne, og så går det bare videre til ens forældre

Uden tørklæde
Og så bliver det rygte værre, og så ender det med, at man har gjort ting man ikke har gjort. Det er ligesom når vi sidder i rundkreds og hvisker et ord i øret til hinanden, så ender det med at være et helt andet.

Med tørklæde
Men man ved jo inderst inde, at man ikke har gjort det, folk siger. Så jeg tænker ok, lad dem bare snakke.

Uden tørklæde
Men det ødelægger ens ære, ens families ære. Min mor har været i Mekka to gange nu. Hvis jeg blev set sammen med en dreng, og folk så opdigtede at vi havde kysset og sådan, så ville det automatisk gå ud over min mors rygte, min families rygte.

Med tørklæde
Så ville folk begynde med det der med at "det er en dårlig familie"

Uden tørklæde
Ja, en dårlig familie, dig skal man i hvert fald ikke være sammen med. Og når det er tid til at blive gift, så bliver det også sværere at finde en mand, for han vil tænke, hende her, hun har været sammen med en anden mand, hende gider jeg ikke være sammen med. Så det påvirker faktisk rigtig mange ting, ud over ære, også ægteskab.

Med tørklæde
Man bliver bare set som en dårlig person.

En studievejleder har dog bemærket, at nogle piger fandt ud af at omgås den sociale kontrol ved at have besøg af kæresten i frikvartererne:

Der har også været noget med kærester, der kommer i frikvartererne. De måtte jo ikke mødes andre steder og så mødtes de her i frikvartererne. Og nogen havde det da svært med at komme ind til tiden, efter frikvartererne, de blev for korte. For et stykke tid siden havde vi temmelig meget bøvl med det.

Men hvad siger pigerne selv? En af dem er stærkt kritisk overfor den sociale kontrol og dens instrument, sladderen:

Uden tørklæde
I: Det er snakken, der kan gøre at en pige jo faktisk kan miste livet. På baggrund af uvidenhed og den prioritet forældrene har, kan der faktisk opstå et mord.

En anden pige er heller ikke helt overbevidst om, hvor godt det er med den sociale kontrol:

Uen tørklæde

Jeg har ikke selv været ude for det, men jeg har da hørt, at der bliver snakket om andre piger. Der er nogen som blander sig i andres liv. Men religion er jo ikke noget man læser sig til, det er jo noget der sidder i hjertet. Det er noget man selv skal føle. Folk fortolker det anderledes, så det skal komme indefra og ikke fra hvad andre siger. I princippet kan man være ligeglad med, hvad andre mener om…

En tredje pige har selv været tæt på at komme i klemme, men har nu helt integreret og accepteret det rationale, hun selv var ved at blive klemt af:

Med tørklæde

Det er anonymt? Jeg har oplevet, at jeg har kendt en dreng, vi har bare været venner. Folk er så gået ind og har sagt, I må ikke være venner. Der står ikke noget sted i Koranen, at du ikke må have en drengeven. Man skal bare have sine grænser, det er rigtigt nok. Man må ikke være alene med en dreng. Jeg var ligeglad, men samtidig var jeg ikke ligeglad, for mine forældre blev også påvirket af det. Det kørte som en cirkel. Mine forældre gav egentlig mig ret, men de gav også vores naboer ret, vi lever ikke selv i denne verden, du bliver nødt til, at det er vores medmennesker. For folk tænker, det ender bare med de kommer sammen og så mister hun mødommen. Der er jo så mange, der ødelægger det for sig selv og ødelægger det for os andre. Hvorfor tage risikoen, som mine forældre også siger, og så få dårligt ry bare på grund af folk der hele tiden snakker? Det er noget af det værste, jeg har oplevet.

Samme pige reddede skindet og vil ikke i fremtiden kompromitteres af andre piger, som har fået dårligt ry:

Altså, der er nogle typer piger som mine forældre ikke rigtig bryder sig om. Vi går meget op i ens ry, og dårligt ry, det smitter jo. Hvis dine veninder har dårligt ry, så… bare den tanke man har med hele tiden, dårligt ry og for meget med drenge. Og man siger jo, at venner minder meget om hinanden. Selv om jeg personligt ikke tænker på den måde, men jeg bliver nødt til at respektere mine forældres holdninger og værdier. Du kan ikke gå uden for skolens område sammen med en dreng, for folk vil ikke kunne forstå hvilken situation du er i. Hvor skulle de vide fra, at det er din klassekammerat? Specielt hvis drengen har samme baggrund som os, eller bare er udlænding i det hele taget.

En anden pige har prøvet at blive hængt ud, men har opbakning fra sin familie:

Uden tørklæde

Mig og min kæreste, vi gik sammen, åbenlyst. Så der var andre piger, som kiggede sådan her. (viser hånligt og fordømmende ansigtudtryk). *Jeg er ligeglad, de kan bare tænke hvad de vil, for jeg synes ikke folk skal blande sig i andres liv . Det gør jeg ikke selv, jeg er ligeglad med, hvad de andre gør. Så synes jeg de også skal være ligeglade med hvad jeg gør, men det er de vist ikke.*

I øvrigt gjorde denne respondent opmærksom på, at et par af de piger, der også var blevet interviewet til denne undersøgelse, var blandt dem, der "kiggede sådan her". Det er der dog ikke nogen af dem, der selv har fortalt. Til gengæld er ovennævnte respondent ikke villig til at føje sig:

Jeg kan forsvare mig selv, det kan jeg, jeg ved godt hvad jeg skal sige til dem: "hvad rager det jer", "tænk på jer selv". Man skal først tænke på sig selv, og se hvordan man selv er, før man kigger på den anden, og hun gør det og det. Hvis du synes jeg gør noget forkert, så kan du gøre det rigtigt. Alle de der "gode piger" som de kalder sig selv, de gør ting, men holder det hemmeligt, det synes jeg de gør, jeg har set mange af de piger der siger vi må ikke gøre det eller det, og så gør de det alligevel, og så prøver de at holde det hemmeligt. Men jeg er ikke sådan en. Hvis min familie accepterer det så er jeg ligeglad hvad de andre siger – det vigtigste er min familie og hvordan de tager det. De tog det jo rigtig godt.

Andre respondenter kæmper lignende kampe:

<u>Uden tørklæde</u>
Det er jo, som om der er spioner. Der er jo ikke noget, der hedder privatliv. Det hele skal dikteres. 'Hvor skal du hen? Og hvornår er du hjemme? 10 min over eller 10 min i?' Der er mange, der tror, at jeg er sådan en meget åben og frisindet pige, men ligegyldigt hvor frisindet man er, så er der altid noget, der trækker en tilbage.

<u>Uden tørklæde</u>
De meget religiøse kvinder og nogle af mine veninder fra tidligere, de prøver at give et skræmmebillede af Gud. Men de prøver også på at indprente sådan noget skam ind i mig. 'Skam dig!'. Jeg skal skamme mig fordi jeg ikke går med et tørklæde, jeg skal skamme mig, fordi jeg ikke er så religiøs, jeg skal skamme mig fordi jeg går med bukser, hvor man kan se hele min figur som den er, der skal jeg skamme mig igen.

<u>Uden tørklæde</u>
Du skal gøre dine egne erfaringer. Hvis du er lavet af en støbning som gør, at du har mod på at lave om og sige 'Nej tak' til det liv du tilbyder mig som kultur og religion, så vælger du at gå dine egne veje, på trods af smerten og på trods af problemerne og ensomheden. Men hvis man omvendt vælger at sige 'Ja ja det er fint nok, det er det liv jeg skal føre som muslimsk kvinde, det er blevet forudbestemt før jeg blev født, så lad mig bare tage den kulturelle kappe på og leve mig igennem det'. Jeg har da selvfølgelig også veninder i min omgangskreds, tyrkiske kvinder jeg betragter som meget meget stærke kvinder. De har kunnet sige nej og forlade deres ægtemænd, på trods af omkostningerne og konsekvenserne og vel at mærke leve et liv som fraskilt kvinde, det er heller ikke nemt. Der var de også offer for alt det her sladder og overdrevent opmærksomhed. De lever nok et mere påpasseligt liv, end hvis de havde været gifte kvinder og havde sit på det rene og en mand til at beskytte sig. Nogen af vores veninder tør jo næsten ikke at få besøg af deres mandlige venner af frygt for, at der kan opstå sladder. De vil heller ikke vise sig offentligt med mandlige personer på grund af frygt for sladder. Så sladder er en central del af vores kultur. Det er en måde at holde hinanden i kontrol på.

I kapitel 1, "Uddannelse" fortalte en respondent, hvordan hendes datter, som havde gået i en folkeskole som ene indvandrer, blomstrede op på gymnasiet, hvor hun kom sammen med en stor gruppe af indvandrerpiger. Det gav hende en stærk følelse af samhørighed og

tryghed. Det er dog ikke alle, der går igennem den proces på samme vis. Her fortæller en anden pige om sin oplevelse med at komme til et gymnasium med mange muslimer:

Uden tørklæde

R.: Jeg har boet i et dansk område uden nogle udlændinge, men kom så til et gymnasium, hvor der er mange udlændinge og mange muslimer. Det var noget af en omvæltning, for jeg var jo vant til at gøre, hvad der passede mig, snakke med de fyre jeg vil, spise det jeg vil, spise svinekød, hvis det var det jeg ville. Men på gymnasiet skulle jeg passe lidt på, for der kunne man få mange rap over fingrene. De følte, at de havde en eller anden forpligtigelse, at jeg havde en forpligtigelse overfor dem. Jeg måtte ikke spise svinekød, fordi nogle fremmede mente, at man ikke måtte gøre det som muslim. Så gymnasiet var en hård tid, hvor man lige skulle finde sit standpunkt, 'vil jeg overhovedet det her?' Vil jeg være undertrykt og gøre hvad de gerne vil have mig til. Og så bryder man så igennem.

I: De piger, der henvendte sig, hvordan var deres tilgang, var de venlige og søde, prøvede de at hjælpe dig?

R: Nej, det var ikke venligt ment overhovedet. Det var nærmest som hån, en ydmygelse af en eller anden art. Det var 'nej gør du det – det gør man da ikke!' Den måde presset foregik på var, at det røg videre til mine forældre. De sad måske derhjemme med deres forældre, så kunne de finde på at fortælle deres egne forældre om det, hvor de så gik videre til mine forældre. Hvor mine forældre sagde 'kan du ikke bare prøve at tage lidt hensyn til dem?' Hvor jeg spurgte 'hvor ved I det fra?' – 'det har vi fået at vide fra den og den', så det var på den måde. Det var en rigtig svær periode. Gymnasietiden har været den sværeste tid i hele mit liv. Det påvirkede mig rigtig meget. Når jeg stod udenfor, kunne der komme en udenlandsk pige og sige, at folk havde sagt ditten og datten og at 'jeg var vist ikke en god pige'. Så bliver man selvfølgelig påvirket, for man vil da ikke have at folk skal have sådan en opfattelse af en. Jeg havde en studievejleder, der kendte hele forløbet. Uden hende havde jeg ikke gennemført gymnasiet, fordi der var sådan et stort pres. Det er jo ikke kun mig, det går ud over. Når jeg er en dårlig pige, så hænger det jo sammen med, at hele familien er en dårlig pige. Der var også nogle udenlandske fyre på det gymnasium, så jeg kunne ikke komme med til alle festerne. De store fester kunne jeg ikke tage med til, fordi der var en masse udenlandske fyre. Hvis de nu førte det videre til mine forældre. Så jeg tog kun med til de ting, hvor jeg med sikkerhed vidste, at der ikke ville være nogen udlændinge, som kunne ødelægge stemningen. Det var jo heller ikke særlig rart for mig, selvfølgelig kunne jeg godt have taget med, men det var jo stadig ikke særlig rart for mig. At gå rundt og sige at man er muslim, når man egentlig ikke er det, det er jo at leve på en kæmpe løgn. Der er jo ikke noget, der binder mig med islam. Jeg tror ikke på ordene, jeg tror ikke på Allah, jeg tror ikke på én gud, så hvorfor skulle jeg sige, at jeg er muslim? Så det var en kæmpe befrielse. Også til ramadan, at man ikke gik rundt og har dårlig samvittighed og det med at bede – det var en kæmpe befrielse, bare at kunne sige 'Jeg er ikke muslim, længere er den ikke'. Jeg kender en pige, der siger 'Jeg er ikke muslim'. Men hun har valgt den nemme løsning og siger 'Jeg er muslim, når der er muslimer til stede'. Så lever hun et fredeligt liv bagefter. Så hun slap jo for alle de konflikter der var. Der tog jeg jo den enormt svære vej i forhold til hende. Jeg kender flere, der har sagt, at de godt kan følge mig og de heller ikke har det godt med det. Der er jo ingen, der har det godt med at der bliver sladret løs omkring dem. Men der er bare ingen, der tør at sige fra. Der har jeg det sådan 'Hvis du har det på samme måde, hvorfor siger du

så ikke fra?' Vi kan jo alle sammen stå sammen og gøre noget ved det her, men det turde hun ikke. Så hun lever bare i den der kollektive undertrykkelse.

I: Er den kollektive undertrykkelse værre for pigerne end den er for drengene?

R: Ja. Helt bestemt, det er der ingen diskussion om. Der har jeg et eksempel med min bror. Han har sin kæreste med hjem, hun sover hjemme hos os, hun er dansker. Hvor mine forældre har det sådan med mig, at de helst ikke vil vide om jeg har en kæreste eller ej. En fyr, han må gøre hvad han vil. Han skal blive gift, det er det eneste pres, der ligger på hans skuldre. Han skal giftes og have nogle børn, så han kan føre slægten videre. Ellers må han gøre, hvad han vil.

På spørgsmålet, om hun ikke kunne søge støtte hos den muslimske ungdomsforening, der var på uddannelsesinstitutionen, svarer hun:

Den muslimske forening har været til min brors fordel og ikke min. Ikke engang psykologer har været uddannede til at tage fat på de problemstillinger. De har kommet med sådan nogle løsninger som 'Du kan jo bare gøre det alligevel', som om jeg var en fuldstændig dansk pige. Jeg har været til 5 forskellige psykologer, og ingen af dem har været uddannede indenfor det område. Hvis vi tager min egen bror som eksempel, så har jeg jo selv været igennem kæmpe problemer med min egen bror, fordi vi var så forskellige. Der har jeg f.eks. ikke oplevet nogen form for hjælp. Der kunne jeg godt have set, at der var noget råd eller et eller andet, og et krisecenter eller en eller anden form, hvor jeg vil kunne se, at de ville kunne hjælpe mig. De her vil kunne fortælle mig, hvad jeg skal gøre. Det har jeg virkelig savnet, der har ikke været nogen hjælp på nogen måder. Der har ikke været nogen hjælp fra det offentlige. Det er som om de ikke eksisterer, hvad sådan noget angår. Og politiet er jo bare klar 'Du skal melde ham'. Der har ikke været nogen hjælp. Så man kommer til at føle sig alene. Og så er der jo nogen, der bare bukker under og går tilbage til de samme miljøer.

Problemet med ikke at vide, hvor man skal søge hjælp, nævnes af flere respondenter. Det gælder også, når der har været vold inde i billedet. En konvertit fortæller om en veninde, der har haft problemer:

R.: Så siger hun 'Du tror vel ikke, at jeg er sådan en afdanket kvinde, at jeg skal gå på et dansk krisecenter med nogen, der har været udsat for vold?'

I.: Kunne man lave en anden form for institution, hvor de kunne få hjælp og beskyttelse?

R.: Men så er problemet igen, hvem skulle man ansætte på sådan et sted? Hvis du ansætter kun etniske danskere, ikke muslimske danskere, så ville det igen blive sådan et sted hvor man siger 'det er kun for ludere og lommetyve'. Hun ville blive stemplet, hvis hun søgte sådan et sted hen. Der er ingen anstændig pige, der vil søge råd der. Hvis hun vil have et liv bagefter

I.: Så man har brug for nogen, der har den samme kulturelle baggrund?

R: Ja det har man. Helt sikkert, som kan hjælpe de piger videre.

Frygten for vold er også noget, flere respondenter nævner som del af den sociale kontrol. For eksempel en ung kvinde, der var sammen med en dansk mand:

Uden tørklæde
Jeg frygtede faktisk direkte døden. Når jeg tænker tilbage, tænker jeg 'Har jeg været skør?', for jeg kendte ikke mine forældre dengang, ikke som jeg gør i dag. Jeg havde bare de værste tanker, man havde jo hørt alt muligt om, at der var en eller anden, der blev dræbt i Sverige fordi hun havde været sammen med en eller anden svensker.

Hun gik under jorden, blev gift med den danske mand, skilt igen og kom tilbage til sine forældre med sit barn. Der opdagede hun, at det faktisk ikke gik så galt. Forældrene var bare glade for, hun var kommet tilbage. Dette er et godt eksempel på, hvordan hendes adfærd præges af en anticiperet opfattelse af, hvordan forældrenes reaktion vil være. En opfattelse, som så viste sig ikke at blive bekræftet i virkeligheden. Hun har i dag lagt sin skæbne i forældrenes hænder og lader dem finde en mand til hende.

Andre beretter om rent faktisk at være blevet forulempet af mænd på gaden som en del af den sociale kontrol. For eksempel denne kvinde:

Uden tørklæde
Jeg blev stoppet og skældt ud af nogle mænd, som mente, at jeg var imod islam. Jeg blev stoppet og fik at vide, at jeg ikke skulle udtale mig om islam, fordi jeg ikke bærer tørklæde. Det var meget meget ubehageligt og meget grænseoverskridende. Tænk dig, folk stoppede op på gaden og svinede mig til personligt. Jeg løb hen i bilen og græd, og jeg var helt ude af den, fordi det var så ubehageligt. Det var meget ubehageligt. Og i dag er jeg faktisk træt af, at jeg ikke har politianmeldt det, men jeg var så rystet, jeg var så chokeret over den her meget uventede reaktion fra dem, for jeg synes ikke, at jeg hængte nogen ud. Jeg synes bare, at jeg sagde mine egne holdninger og meninger. At der er nogle mennesker, der kan være så syge – og jeg kalder det sygt, at de ikke kan tåle at andre mennesker tænker andet . Men så blev jeg vred og jeg tænkte, de der idioter, der stoppede mig, hvis deres kone blev stoppet af min mand, min bror, min far 'så havde de skudt dem, for 'du skal fandeme ikke komme så tæt på min kone'. Men hvad er det der får dem til at synes, at jeg er så lav en kvinde, at de kan komme hen og stå og prikke til mig, slå mig i hovedet med en avis. Det er bare, at de ingen respekt har for mig, som menneske, som kvinde.

En anden har prøvet at blive overfaldet på åben gade:

Uden tørklæde

R.: Jeg blev overfaldet på åben gade. Jeg vidste godt hvem de var nogenlunde. De vidste godt hvem jeg var. Hvad årsagen har været, kan nok være mange ting.

I: Siger de noget undervejs, der indikerer, at det lige skulle være dig?

R.: Ja, den vil jeg gerne springe over. Jeg gik psykisk ned på daværende tidspunkt. Jeg opdagede, at jeg ikke havde fundamentet til at starte den lange kamp endnu, så jeg har den stadig til gode.

Adspurgt om, hvad hun synes, man kan gøre for at afhjælpe den sociale kontrol, svarer hun:

Forældrene har for meget fritid. De er ikke med til at assimilere sig i det danske samfund, og forstå hvad det egentlig er der sker i det her samfund. Når de ikke laver noget som helst, men bare sidder på bistandshjælp og ser arabisk tv som indoktrinerer en til den gamle middelalderlige forståelse af hvordan et samfund skal være.

Det er dog ikke alle piger, som er enige i det. Den ovennævnte pige med tørklæde, som var ved at komme i klemme i den sociale kontrol, men reddede skindet, synes, det er godt, at hendes forældre ser arabisk satellit-tv og bibringer familien mere viden om korrekt islamisk livsførelse. Den sociale kontrol og de forskellige bevæggrunde for at udøve den kontrol opfattes altså vidt forskelligt, alt efter hvor man selv står – om man prøver at gøre sig fri fra den, eller tværtimod har accepteret dens præmisser og måske selv er med til at udøve den.

3.10 Valg af ægtefælle

Ifølge den franske sociolog François Dubet er tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber på retur blandt franske muslimer. Det dominerende mønster lader til at være, at de unge muslimer selv finder en ægtefælle, men finder dem i en gruppe, som forældrene kan acceptere, altså en partner, som også er muslim, og som gerne har samme etnicitet og / eller samme uddannelsesbaggrund som én selv.[19] Spørgsmålet er, hvordan billedet ser ud i Danmark. En afghansk piges svar kunne tyde på, at det ligner det billede, Dubet ser blandt franske muslimer:

Jeg er forlovet med en afghaner. Faktisk var vi først kærester, og så har mine forældre fundet ud af det. For mine forældre er det meget vigtigt at ham, som jeg skal giftes med, har en god uddannelse, er en god dreng. Det ved de godt han er, så de har accepteret ham uden at blive sur på mig. Han kommer fra en god familie, så det har de ikke noget imod.

Da dette er en kvalitativ undersøgelse, kan der som allerede nævnt ikke drages kvantitative konklusioner ud fra den. Den eksplorative tilgang medfører desuden, at man ikke nødvendigvis får stillet præcis de samme spørgsmål til samtlige informanter. Det kan ofte være mere hensigtsmæssigt at udforske de emner sammen med informanten, som har særlig relevans for vedkommende. I denne undersøgelse er for eksempel 13 ud af 17 gymnasiepiger blevet spurgt, hvad de lægger vægt på i deres valg af ægtefælle. De sidste fire er ikke blevet stillet dette spørgsmål, enten fordi de allerede er forlovet, eller fordi andre emner er blevet mere uddybet. Ud af de 13, som er blevet spurgt, siger alle

[19] Dubet, *op. cit.*, p. 195

samstemmende, at deres ægtefælle skal være muslim. Cirka halvdelen lægger vægt på, at han skal have samme etnicitet som dem selv, mens den anden halvdel mener, det ikke er vigtigt. Enkelte informanter argumenterer både, at etnicitet ikke er vigtigt i princippet, kun religionen, samtidig med at de helst selv vil have en mand med samme etnicitet som dem selv. Næst efter religion og etnicitet er det mandens uddannelsesniveau, der har betydning. At han skal være veluddannet, nævnes af 6 gymnasiepiger. Dernæst vægter 4 af pigerne, at han har respekt for hende. Til sammenligning er kærlighed og romantik umiddelbart prioriteret langt lavere, da disse kriterier kun nævnes af en informant hver. De følgende udsagn vil give et godt billede af de forskellige svar:

13	Muslim
7	Samme etnicitet ikke vigtigt
6	Samme etnicitet
6	Veluddannet
4	Respekterer mig
2	Rigtige personlighed
2	Ærlig
2	Forstår hinanden
2	God dreng
1	Godt job
1	God familie
1	Ved hvad han vil i livet
1	Kan give en ordentlig fremtid
1	Støtter mig under uddannelse
1	Hjælpe til derhjemme
1	Behandler mig godt
1	Giver mig mine rettigheder
1	Åben
1	Integreret

1	Samme værdier
1	Samme interesser
1	Have det godt sammen
1	Forstår hinanden
1	Bare man er lykkelig
1	Kærlighed
1	Romantisk

Afghaner, uden tørklæde

En gang spurgte en dreng mig, om jeg gerne ville gifte mig med en dansker. Jeg svarede at jeg ikke ville være kæreste med en dansker, men at jeg ikke ville have noget imod at gifte mig med en dansker, men han skal skifte religion, han skal være muslim. Så spurgte han mig "hvorfor det?" og jeg svarede at det er, fordi det er min religion, jeg kan ikke gifte mig med en med en anden religion.

Afghaner, med tørklæde

Han skal være muslim, det er lige meget hvilket land man er fra. Jeg kender afghanere, der har giftet sig med pakistanere, arabere, det er ikke noget problem. Jeg vil dog helst giftes med en afghaner, men ikke en afghaner fra Afghanistan. Han skal være mere åben og give mig alle mine rettigheder. I Afghanistan bestemmer manden. Det vil jeg ikke have, han skal respektere mig.

Palæstinenser, med tørklæde

R.: En mand som støtter mig under udannelsen, for jeg ved det er virkelig hårdt at have både mand og børn og studier, så for mig betyder det meget. En mand der kan støtte mig under uddannelsen og respektere mig for den jeg er. Og at han selvfølgelig også selv har en uddannelse.

I.: Skal han være palæstinenser?

R.: Fuldstændig ligegyldigt, bare vores forældre kan kommunikere på samme sprog. Vi taler arabisk. Der er jo palæstinensere, libanesere, syrere, jordanere osv. Vi forstår hinanden.

I.: Hvad hvis han var en arabisk kristen?

R.: Nej, jeg ville heller ikke selv synes om det. Jeg er selv så religiøs, jeg tror det vil være besværligt med en der er rigtig kristen, jeg tror ikke det ville gå. Jeg vil gerne også kunne dele den religion, den måde at være på derhjemme. For eksempel når jeg skal bede, så vil jeg gerne bede sammen med min mand. Faste i ramadan-måneden og sådan.

Palæstinenser, med tørklæde

Han skal helst være muslim så det ikke bliver svært for vores børn, det vil det jo være, hvis han ikke er muslim.

Palæstinenser, med tørklæde
Han skal være muslim. Og selvfølgelig have uddannelse og arbejde, det er vigtigt.

Somalier, med tørklæde

R.: For mig er religionen vigtig, så den vil nok blive vægtet lidt højt, at han kender sin religion. Men han skal stadig være lidt integreret og have en uddannelse, vide hvad han vil i livet. Han skal også ville hjælpe til derhjemme, passe børn og lave mad, ikke sådan at han forventer kvinden gør det hele, at det er hendes arbejde. Der tror jeg den ideelle mand vil være ligesom min far, men det bliver svært at finde. Men enten får man det, man vil have eller også må man nøjes uden. Hvis jeg ikke finder en jeg føler jeg kan holde ud at være sammen med, så har jeg ikke tænkt mig at være sammen med den første den bedste.

I.: Er det vigtigt, at han er somalier?

R.: For mig er det vigtigt at han er somalier, for så har man samme kultur, samme traditioner osv. Jeg tror det ville være besværligt med en eller anden med en helt anden baggrund, hvor man ligesom skulle til at forklare hvad man selv kom fra, og han skulle forklare, hvad han kom fra, og hvis familierne ikke forstod hinanden.

I.: Hvis nu det var en somalisk kristen?

R.: Nej, det ville jeg ikke.

Somalier, med tørklæde
I: For mig behøver han ikke nødvendigvis at være hundrede procent praktiserende muslim. Det der tæller for mig er nok, at han har de samme værdier, at han har de værdier jeg gerne vil have at han skal have. Som f.eks. at have en uddannelse, det er nok vigtigst for mig, fordi jeg selv gerne vil have det. Så kan det ikke nytte noget, at jeg bliver gift med en der ikke er veluddannet og ikke er så meget for, at kvinder skal have uddannelse. Der er nogen forældre, der siger, at han bare skal være en religiøs mand, at han bare skal være religiøs og så ordner alt sig selv, men mine forældre har altid sagt, og jeg synes faktisk også at det er rigtigt, at når man skal finde en mand, så skal man finde en, der har den rigtige personlighed. Hvis han har en rigtig god personlighed, så kan alt andet også ordne sig, for hvis han er meget religiøs, men samtidig sådan en aggressiv en, så nytter det jo ikke noget.

Konvertit, med tørklæde
Jeg vil helt klart blive gift med en muslim, for min religion betyder utrolig meget for mig, så jeg kunne ikke forestille mig at blive gift med en som ikke var muslim. Så at han behandler mig godt selvfølgelig. Også at man har samme interesser på en eller anden måde. Jeg går ikke op i kulturen. Jeg synes ikke, at der er nogen ideel kultur, fordi de alle sammen strider imod islam alligevel. Så på den måde går jeg ikke ud fra nationaliteten, men mere ud fra hvem personen egentlig er.

Tyrker, uden tørklæde

R.: I det forhold man har, skal der overhovedet ikke være løgn. Ærlighed er det største syntes jeg. At vise respekt. Det er nok det, der kommer først for mig.

I: Men vil du f.eks. sige, at han skal være muslim?

R.: Ja jeg vil gerne have at han skulle være muslim.

I: Hvad hvis det var en muslimsk bosnier eller somalier?

R.: For min familie er det nok tyrkere der…Men for mig er det bare, at man forstår hinanden og bare man er lykkelig. Han skal være romantisk…(griner).

Den tyrkiske alevi er den eneste blandt gymnasiepigerne, som ikke vil udelukke en partner med en anden religion:

At man respekterer hinanden på tværs af de kulturer man har og religioner. Det kunne jo være at man fandt sig en dansker eller et eller andet. Bare at kunne forstå at respektere hinanden og hvordan man er. Jeg kan selv sige, at jeg er sammen med en, der er sunni og jeg er selv alevi, men han respekterer mig som jeg er og jeg respekterer ham. Vi blander os overhovedet ikke i hinandens tro. Han ved jeg tager til fester og han siger ikke noget til det. Men jeg har jo heller ikke noget imod at han tager til fester, så længe man stoler på hinanden. Selvfølgelig skal kærligheden også være der.

I ovenstående er gennemgået, hvad den kommende partner helst skal være. Men hvad må han ikke være?

Tyrker, uden tørklæde
Selv om jeg f.eks. blev forelsket i en dansker, så ville mine forældre være imod det, det er jeg hundrede procent sikker på.

Afghaner, uden tørklæde
Min far ville ikke kunne lide det, hvis jeg kom hjem med en dansk kæreste. Jeg tror heller ikke jeg kunne finde på det, for jeg ved godt det bliver ikke accepteret rigtigt i vores…

Udvider man spektret og anskuer samtlige informanters udsagn, er det én enkelt, en kurder, som mener, at etnicitet kan have større betydning end religion for hendes etniske gruppe:

Kurder, uden tørklæde
I: Får hun en bejler, der er kurder, men ikke muslim, men i stedet er ateist eller kristen, så er det ikke et problem, for han er kurder. Så kommer etniciteten ind i første række. Så er man ligeglad med religionen. Men havde det været en dansker, nej så griber man da fanden til Koranen igen, så er man først rigtig muslim.

Flere informanter forklarer, hvorfor ægteskab med en ikke-muslimsk dansker er tabu:

Tyrker, uden tørklæde
Folk ville sige 'Din datter er blevet gift med en vantro', det begreb bliver brugt meget. Der vil min familie miste prestige, fordi de stadig har meget tætte bånd til landsbyen.

Afghaner, uden tørklæde
I: Hvis han er dansker og jeg giftede mig med ham, så ville min mor og far skamme sig over mig. Det kan være at jeg aldrig ser dem igen i mit liv. Folk vil ikke snakke med mig mere så. De vil sige 'Hun er ikke opdraget godt, det er hendes forældres skyld'. Så ville ingen afghanere snakke med mine forældre. Så det er også dem, der får straffen lidt.

For en enkelt informant, som ikke mere definerer sig selv som muslim, er det en meget konkret problemstilling:

Uden tørklæde
I: Jeg er nået til det punkt, hvor jeg ikke tror, at jeg kommer til at leve sammen med en udenlandsk mand, men at det bliver med en dansk mand. Men der vil presset være på mine forældre, de bruger mine forældre til at pine mig. Hvordan vil de tackle det? Hvor svært ville det være for dem, f.eks. at høre på at 'der er ikke nogen kurdere, der vil have jeres datter, så hun måtte tage en dansker', hvordan vil det påvirke dem? Så de ville blive presset på den måde: 'hun var ikke god nok, så derfor måtte hun tage en dansker'. Som om danskere er andenrangs borgere.

Diskrimination mod danskere kan også gå ud over en konvertit:

Konvertit, med tørklæde
Jeg så ud af mit vindue, at der stod en 16-17 årig knægt og bankede løs på en dreng, han har nok været 11 år, og pludselig så stod han bare og truede ham med en kniv. Og jeg røg bare ud på gaden, jeg havde hverken tørklæde eller noget som helst på, jeg blev bedøvende ligeglad. Men problemet er, at de jo heller ingen respekt har for mig. Det har de jo ikke. For det første fordi jeg er kvinde for det andet fordi jeg er dansk. Altså nu taler jeg jo flydende arabisk også, og når jeg går i min jilbab og mit tørklæde og jeg taler arabisk, så har de enormt svært ved at placere mig. Hvad er hun egentlig? Fordi der findes også lyse arabere. Der har de meget svært ved at placere mig. Men i det øjeblik jeg springer ud på gaden og hverken har tørklæde eller noget på, så er jeg typisk dansker, og så er der ingen respekt.

En anden konvertit har til gengæld integreret rationalet:

Konvertit, med tørklæde

R.: En jeg kender er lige blevet gift med en dansker og han er endda muslim. Jeg må ærligt erkende, at selv jeg sagde 'Ej nu må du holde op, kunne du ikke finde en anden?'. Det er skide irriterende, når vi skal have noget familie-tamtam og man skal sidde der og være tolk for ham. Man skal hele tiden tage hensyn til ham, fordi han er anderledes set i familiesammenhænge. Men han er så sød og rar som nogen kan være, den lille mand, han generer jo ikke nogen. Men det er måden

han…. Der må jeg sige, at danske mænd i dag, de har et problem med deres maskulinitet. Mange mænd siden 70'erne er mere eller mindre gået i et med stuevæggen derhjemme 'Kan du nu gå ud med skraldespanden Jens' og sådan noget der. Nogen gange hører jeg de arabiske piger sige 'Vi gifter os sgu da bare med en dansker, så kan vi gøre hvad der passer os, for sådan en som ham der er jo ikke en rigtig mand'. Det er jo også synd for de danske mænd, hvis vi skal se sådan på det. Men jeg må ærligt tilstå, at jeg er dansker og jeg tænker sådan selv. Jeg vil jo aldrig nogen sinde svare en arabisk mand igen…. Det er jo sjovt, for de muslimske piger siger jo ikke det samme om de amerikanske, spanske eller italienske mænd, der er muslimer. Det er de danske mænd, der er muslimer. Også lidt de nordiske og de tyske. Der var en der sagde til mig 'Han skal være min bedste ven og veninde', men hvem fanden gider at bolle med sin veninde? Det handler om kønsroller. Danske kvinder har jo også en lav status. Det er ikke kun fordi, at hun måske ikke var jomfru, da de blev gift, men på grund af hendes opførsel og hendes rolle i hverdagen. Det gør at svigerforældrene er ved at dø af skræk for, at deres søn kommer daskende med en Marianne. Det er sådan noget som f.eks. at hun ikke er sin kvinderolle bevidst, set i deres kontekst selvfølgelig. Det kan være som værtinde ved festligheder, det kan være at lave mad eller forskellige ting i hjemmet. De fleste arabiske og iranske mænd siger, at det at være gift med en dansk kvinde er som at gøre militærtjeneste, hvor der står en med en pistol i nakken på dig. De kommanderer, de er dominerende. Der var en der sagde 'De er simpelthen så dominerende, at de kastrerer mig med deres mundtøj, så til sidst mister jeg lysten til at bolle dem'. Sådan noget synes jeg ikke bare man skal feje af bordet, når man hører sådan en bemærkning, og jeg har hørt dem i så mange år.

Det betyder dog ikke, at samtlige 34 informanter undtagen den frafaldne har integreret dette rationale. En informant accepterer forældrenes grænser, altså at hun skal gifte sig med en muslim, men uden at hun af den grund har en diskriminerende attitude mod danskere:

<u>Syrer, med tørklæde</u>

I: Men kunne du finde på at gifte dig med en dansk mand? Er det en mulighed for dig, eller tænker du slet ikke på det som en mulighed?

R: Jeg har ikke noget imod ham som dansker som sagt, det er mere religionen jeg får et problem med. Så hvis han er kristen, tror jeg ikke, at det vil være en mulighed at blive gift med ham. Men er han muslim og dansker, der er ikke nogen problemer overhovedet, måske for mine forældre for de vil få det svært at kommunikere med ham. Men ellers er det fint.

I: Så det vigtigste er, at han har den samme religion som dig?

R: Ja, men det er mest så mine forældre går med til det. Hvis jeg nu blev gift med en fra en anden religion, så er det svært at opdrage børnene. Det tænker jeg også lidt på, men ellers har jeg ikke noget imod danske fyre. De er også søde.

En tyrkisk informant sætter heller ikke skillelinjen mellem sig selv og danskere, men i lige så høj grad mellem tyrkere og andre etniske grupper:

Tyrker, uden tørklæde

I: Kunne du gifte dig med en dansker?

R: Det er ikke så meget på grund af religionen, men mere at det at tale tyrkisk betyder meget for mig. Jeg føler, at det er mit emotionelle sprog, for dansk finder jeg ret fattigt på mange områder. Også fordi der i ordene ligger kultur gemt, så det er nemmere at snakke med en tyrker, især indenfor den personlige intimsfære. Om jeg kunne giftes med en dansker, det er lidt svært, for jeg spiser ikke svinekød, det har jeg ikke gjort og jeg vil heller ikke gøre det. Jeg går så meget op i det og tjekker om der er svinefedt i, så det er ikke bare kødet. Det er selvfølgelig noget, jeg er opdraget med. Næsten alle danskere, jeg kender, spiser svinekød, så det ville blive et stort problem. Men jeg vil nok sige at hvis jeg skulle vælge mellem en dansk mand og en afghansk mand, så ville jeg vælge danskeren. For afghanerne er for mig meget fjerne. Deres kvindesyn er mig meget frastødende. Det handler mere om værdierne…

I: Så det er ikke fordi du ringeagter dansk kultur?

R: Nej nej. Det er ikke lykken hver gang at finde en muslimsk mand. Jeg har en veninde, der er blevet gift med en araber og det gik heller ikke, selv om han var muslim. Det er et spørgsmål om værdier, hvordan man fungerer sammen og om man er i stand til at skabe et fælles liv og et fælles netværk.

Set i fugleperspektiv er spørgsmålet, hvilken vej udviklingen går. En erfaren folkeskoleleder formidler sit indtryk:

Der hvor jeg forestiller mig, vi vil se en opløsning, det er i forhold til de arrangerede ægteskaber. jeg synes jeg hører om færre og færre… Men f.eks. kan der sidde en pige og sige 'Min far siger at jeg selv må bestemme hvem jeg vil giftes med'. 'Det lyder da godt', 'Ja bare han er muslim' eller 'Bare han er tyrker'. Så kommer den. Jeg tror, der er rigtig lang vej før det bliver med etnisk danskere. Lad os sige at der kommer en opløsning i forhold til tvangsægteskaberne, så ser vi måske næste bølge nu, der hedder muslimer med muslimer. Så tænker jeg, at det først er efter den bølge, at man kan begynde at tænke, at der måske bliver blandede par.

De blandede par forekommer dog allerede, som en studievejleder nævner:

Jeg har haft en meget sød arabisk elev. En meget sød og ordentlig fyr, som fik en god eksamen. Han blev kæreste med en dansk pige i klassen, stille og roligt, hvor de var mere og mere sammen. Så endte det med at de blev gift. Og lur mig om hun ikke er blevet lidt mere muslimsk hen ad vejen, det er hun garanteret, det tør jeg ikke sige. Men de holder sammen, og det fungerer fint.

Den anden vej, altså dansk, ikke-muslimsk dreng med muslimsk pige, er til gengæld mere kompliceret:

Men jeg tænker også på de danske drenge, hvad de skal overvinde i det der, hvor jeg tror at de fleste vil sige nej tak, der er mange andre søde danske piger. Men det er et enormt spændende studie. Nogen gange tror jeg det bliver værre i den der tredje generation.

Denne asymmetri kan være årsag til konflikt ifølge en folkeskolelærer:

Noget jeg tror, der er et problem blandt de unge, det er at mange etnisk danske unge oplever, at de udenlandske drenge godt må røre de etnisk danske piger. Men der kunne også være mange etnisk danske drenge der synes, at de etniske piger er smukke, men det er bare et forbudt land. Jeg tror det er de færreste etniske danske drenge, der tør at kaste sig i lag med det.

En lignende asymmetri findes i Koranens vers 5,4 og 2,221 (se bilag 2), som ligger til grund for reglen om, at muslimske mænd må gifte sig med kristne og jødiske kvinder, men ikke omvendt. Dette bud er meget præsent hos langt de fleste informanter:

Afghaner, med tørklæde

I.: Hvorfor skal din mand være muslim?

R.: Det er fordi, at hvis en kvinde bliver gift i et muslimsk land, så flytter hun fra forældrenes hus til mandens hus. Så hvis hun er gift med en kristen, bliver børnene kristne. Men hvis en muslimsk dreng gifter sig med en dansk pige eller bare en pige, som ikke er muslim, så bliver børnene muslimer, fordi faderen er muslim. Så på den måde. Koranen siger, at man skal gifte sig med en muslim. Hvis man ikke kan finde en muslim, så må drengen godt gifte sig med en kristen, men det må pigen ikke.

Konvertit, med tørklæde

I: Hvordan fortolker du det, at der står i Koranen, at muslimske kvinder skal gifte sig med muslimske mænd, men at muslimske mænd godt må gifte sig med jødiske eller kristne kvinder?

R: Det er fordi børnene i islam går ud fra faren. De tager farens navn på sig og også religion…Selvfølgelig kan de vælge selv og de har ret til at vælge deres egen religion, men navnet osv. De bliver også set som muslimer, hvis faren er muslim med mindre de tager afstand til det. Så det er derfor, at man går ud fra faren.

Østeuropæer, med tørklæde
Vores opgave som forældre er at lære vores børn, at vi er muslimer, hvad vil det sige at være muslim, ikke gøre noget så de får identitetsproblemer, så det er en naturlig del af deres identitet, at de er muslimer. For en muslimsk kvinde er det jo forbudt at gifte sig væk fra islam, så det bliver vi også nødt til at fortælle dem. Om de nu vælger at høre efter, det er virkelig svært at vide.

Der er dog også nogen, der ikke tager højde for Koranens regler på området, og udvider forbuddet mod at gifte sig med andet end en muslim til drengene:

Somalier, med tørklæde

Ville du synes, det var i orden, hvis din bror blev gift med en kristen kvinde?

Jeg tror ikke, jeg ville synes det var ok. Hvis jeg ikke kan gifte mig med en kristen, så skal mine brødre heller ikke.

En anden er bevidst om Koranens bud, men mener ikke, hendes forældre ville kunne acceptere det:

I.: Hvad hvis en af dine brødre kom hjem med en kristen kvinde?

R.: Det tror jeg også mine forældre ville være imod. Selv om det er kvinden, der går ind under mandens hånd, men jeg tror heller ikke de vil kunne acceptere det.

Undtagelsen eksisterer dog. En konvertit er fleksibel i forhold til sin datter:

I sidste ende er det hendes valg, ikke mit. Jeg ved godt hendes far vil stille sig på bagbenene, hvis hun valgte en kristen mand, men i sidste ende er det hendes valg, ikke mit. Hvad hun gør med sit liv, det er op til hende, det er ikke noget jeg skal styre, og heller ikke noget jeg vil styre. Jeg har valgt mit liv, og hun vælger sit liv, og sådan er det. Der er jeg meget fleksibel på de områder der.

Vil gymnasiepigerne finder en mand med de kvaliteter, de ønsker? Her ville man skulle kigge ti-tyve år ud i fremtiden. Dog kan man allerede spørge, om der mon kan opstå en form for flaskehals, hvor pigerne bliver fanget i nogle sociologiske strukturer, som de ikke selv er herre over. Nyere undersøgelser bekræfter[20], hvad studielederne i denne undersøgelse bemærker, nemlig at der er langt flere nydanske piger end nydanske drenge, der får de høje uddannelser. Men mange af pigerne har en klar forventning om, at deres kommende mand skal have mindst samme uddannelsesniveau som dem selv, ligesom det er et ufravigeligt krav, at han skal være muslim. Rent statistisk kan de to billeder jo ikke overlappe, især ikke hvis der også er en forventning om, at den kommende ægtemand skal komme fra samme etniske gruppe som én selv. Ifølge en muslimsk rådgiver er der dog en begyndende tendens til, at pigerne finder på en alternativ løsning:

Mange piger har den holdning, at det er bedst at få en mand her. Men spørgsmålet er, om man kan finde en god en. Jeg kender mange piger, der har læst medicin, som gifter sig med en veluddannet mand fra deres forældres hjemland. De kan ikke finde en her i Danmark, som er på samme niveau. De siger 'Vi kan ikke gifte os med hvem som helst'. Status er også vigtigt for pigerne. Så de søger en i udlandet, som er læge for eksempel, som har et godt arbejde, en god status.. En anden ting er, at de synes, at de unge mænd her i landet er meget forkælede. Pigerne gider ikke mænd, som mangler ansvarsfølelse. De vil hellere have en ansvarlig mand fra et land, hvor man knokler for at tage uddannelse og arbejder og hjælper familien. Han skal jo også kunne tage ansvar i fremtiden i forhold til sin kone.

[20] Johanne Mygind "Veluddannet og frigjort indvandrermand søges" *Information*, 9. januar 2009

3.11 Opsummering

I de unge muslimske pigers privatliv er der altså mange ting på spil, i forhold til at få de forskellige rationaler, ønsker og behov til at gå op i en højere enhed. Ved dette kapitels begyndelse blev det spurgt, om det kunne være rigtigt, at de fleste muslimer fulgte dansk lovgivning i strafferetsspørgsmål, men islamisk lovgivning i familieretslige spørgsmål. Selv om der på visse punkter ses en tendens i den retning – såsom at ægtefællen skal være muslim - er billedet dog mere broget på områder såsom skilsmisse. Kun en lille del af informanterne (ofte repræsenteret af konvertitter) har konkret kendskab til de passager i Koranen og Hadith, som vedrører familielovgivning. De søger også at efterleve islamisk familielovgivning, uden at tage højde for, om sådanne praksis kunne komme i konflikt med dansk lovgivning eller de menneskerettighedskonventioner, Danmark har skrevet under på. I den anden ende af skalaen findes nogle få informanter, som klart prioriterer individets og kvindens rettigheder, som disse defineres i moderne, oplysningstids-inspireret lovgivning, uden at bekymre sig om, hvad der måtte stå eller ikke stå i hellige skrifter. Flertallet lader dog til at føle sig frem i en hybrid argumentation, hvor familietradition, ens egne rettighedskrav samt ønsket om at beskytte Koranen mod kritik blandes sammen med forholdsvis vage referencer til islamisk retspraksis indenfor familielovgivning.

TEMA 4: AT VÆRE MUSLIM

Spiller religion en rolle i forhold til, hvordan den enkelte muslimske kvinde forholder sig til ligestilling? Ud fra det empiriske materiale, som er blevet fremlagt, kunne noget tyde på, at religion en gang imellem er en mere eller mindre eksplicit baggrundsfaktor, som pigerne må forholde sig til. Ved ordet "religion" forstås her, hvad respondenterne selv forbinder med ordene "islam" og "religion". Ved udtrykket "hellige skrifter" forstås Koranen, evt. Hadith, hvis informanterne selv refererer til disse. For at få et mere præcist og nuanceret billede af, hvilken rolle religionen og helligskrifter spiller og ikke spiller for hvem hvornår, vil der i det følgende blive spurgt ind til respondenternes egen opfattelse af disse.

4.1 Hvad definerer "en god muslimsk kvinde"?

En studievejleder fortæller om, hvilken drejning, diskussionen mellem muslimer kan tage i religionstimerne:

Jeg oplever nogle gange diskussioner i klassen mellem muslimer, der har forskellige grader af religiøsitet eller forskellige baggrunde. Hvor der pludselig kan komme meget meget voldsomme diskussioner, indbyrdes imellem dem. De danske elever sidder og tænker 'Hvad foregår der? Det kan være sådan noget som, hvad står der egentlig i Koranen? Hvad er det vi skal og ikke skal? Hvordan skal man efterleve Koranen? Hvornår er du en god muslim? Og det kan der jo godt være lidt mange forskellige holdninger til.

I forlængelse af dette er flere af de muslimske respondenter blevet spurgt, hvordan de definerer det at være en god muslim, og det at være en god muslimsk kvinde. Det giver dem mulighed for at sætte egne ord på begrebet "god muslim" eller "god muslimsk kvinde", men samtidig også at opponere mod disse udtryk. De fleste accepterer dog præmissen, undtagen to tyrkiske respondenter uden tørklæde. Den ene er blevet præsenteret for udtrykket "en god muslim", og svarer:

Man kan ikke sige, hvem der er en god muslim og en dårlig muslim.

Den anden opponerer mod "god muslimsk kvinde", men godtager til gengæld "god muslim":

For mig er der ikke noget der hedder god muslimsk kvinde eller god muslimsk mand, der er det, at være god muslim. Og hvis jeg skal sætte ord på, hvad en god muslim er, er det først og fremmest rummelig, det er tolerance, det er den gæstfrihed ,som vi kalder det, men som hedder næstekærlighed i kristendommen. Det er omsorg, det er for mig det at være en god muslim. Og vide, at du har noget, der hedder en samvittighed. Jeg tror på at mennesker, der er religiøse har en

samvittighed som de bruger i høj grad. Ikke fordi ateister ikke gør det, men det betyder meget for mig, når jeg lægger mig om aftenen, at have ro i min samvittighed, og vide at jeg har ikke gjort noget, som har skadet nogen mennesker, eller jeg har ikke gjort noget skidt, det tror jeg er en del af det at være en god muslim. Det er hvad islam er for mig.

Men ud fra hvilke forestillinger definerer den enkelte så "den gode muslim"?

4.1.1 At efterleve Koranen?

Flere refererer til Koranens bud som målestok for, hvem der er en god eller en dårlig muslim – hvad enten man følger reglerne eller ej. Her to afghanere:

Afghaner, med tørklæde
Først og fremmest skal man læse Koranen, alt står i den, den løser de fleste problemer. Ud fra den kan man også skelne mellem en god og en dårlig muslim.

Afghaner, uden tørklæde
Ud fra Koranen er der mange ting man ikke må og mange ting man skal gøre for at være den perfekte muslim. Jeg synes ikke at der er nogen, der er perfekte og det er jeg heller ikke. Men alligevel, jeg holder mig til nogle af de regler. Jeg drikker ikke, ryger ikke, lyver ikke. Min mor siger at der er nogen ting, man skal. Der er nogen ting man skal gøre, og der er nogen ting man slet ikke skal gøre, for eksempel at have en dansk kæreste, eller være sammen med en, før man er gift. Det siger hun nogen gange.

Koranens betydning relativiseres af andre respondenter:

Kurder, uden tørklæde
Koranen har faktisk ikke så meget indflydelse, som man tror den har. Den står bare på reolen og så beder man og faster, ellers er det bare snik-snak om hvad gør man, og hvad gør man ikke som en god pige. Men man er god til at tage den frem, hvis der er nogen der angriber den. Så er man god til at sige 'nej sådan er det ikke og det er vores religion'. Så kommer prædikenen.

Tyrker, uden tørklæde
Koranen er ikke mit leksikon, det er ikke min livsguide på den måde. Jeg bruger faktisk ikke Koranen.

For andre er den dog en essentiel målestok i forhold til at definere, hvornår man er en god muslim, og hvad der er rigtigt og forkert:

Konvertit, niqab:
Koranen er ligesom en guide, jeg ved ikke lige om det er det flotteste ord… hvis min mand og jeg har nogle uenigheder så er det ligesom det vi går tilbage til for at se, hvem der har ret og hvem der ikke har ret. Det er det vores ægteskab er bygget på, det er der vi går tilbage for at finde ud af, for at finde en løsning, for at finde ud af, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert.

Ellers vælger mange at fokusere på dele af Koranen eller den muslimske traditions præcepter:

4.1.2 At tro?

For nogle respondenter er det troen, der er i centrum:

En god muslim tror på Allah og på at profeten var hans efterfølger.

4.1.3 At overholde leveregler?

Flere af respondenterne lægger vægt på islamiske leveregler. For en palæstinenser er det endda levereglerne, der er det afgørende kriterium:

Islam opstiller nogle regler. Følger man de regler korrekt, så kan man jo ikke være andet end en god muslim.

En afghansk respondent udreder nogle af disse leveregler:

Når man har menstruation, må man ikke bage, man må ikke holde ramadan, man må ikke læse Koranen.

Men hele tre tyrkiske respondent opponerer:

R1: Det med at være en god muslim, det er ikke regler og restriktioner og alt det der censur, det er det ikke.

R2: Altså hvis man bare viser sig selv, hvor meget religionen betyder for en, så har det de andre siger ingen betydning.

R3: For mig er det ikke vigtigt hvad andre siger. Det vigtige er, hvad jeg selv føler for religionen og hvad jeg selv mener og hvad jeg egentlig selv tror på. Jeg er ligeglad med om min veninde f.eks. siger til mig 'Du er altså ikke en god muslim for du har drukket alkohol' eller et eller andet. Det kan jeg i bund og grund være ligeglad med, fordi jeg selv ved hvordan jeg ser på religionen og hvordan jeg føler det med hjertet og ikke med de handlinger, der kommer.

4.1.4 At respektere de fem søjler?

Ellers nævnes praksis af de fem søjler som vigtige for at være en god muslim:

Araber, med tørklæde
Man skal overholde de 5 søjler.

Tyrker, uden tørklæde
Man skal praktisere sin religion, det er vigtigt. Bede, faste, islams 5 søjler.

Somalier, med tørklæde
F.eks. det at bede, fordi det er den første søjle i islam, det synes jeg er vigtigt. Ikke fordi jeg gør det hundrede procent, men jeg synes stadigvæk at det er vigtigt.

En anden respondent måler også graden af religiøsitet i forhold til, hvor meget man beder:

Araber, med tørklæde
Jeg har mange veninder, der er en del mere religiøse end mig. Jeg har en dansk veninde, der er konverteret til islam og hun ved alt. Jeg synes, at jeg er lidt mindre religiøs, fordi jeg f.eks. ikke beder ret tit.

Men en enkelt informant er kritisk overfor lige præcis bønnen, sådan som hun ofte har oplevet andre muslimer praktisere den:

Tyrker, uden tørklæde
Det med alle reglerne, det er en alt for firkantet måde de analysere religionen på. Det er som om der ikke er så meget menneskelighed i det. Religionen kan blive et så materielt fænomen, at det slet ikke er i overensstemmelse med mere humanistiske behov. Og hver gang man gerne vil et eller andet så bliver viljen sat til side. At det er via bønner man opnår noget, det synes jeg, er meget urealistisk. Det er slet ikke holdbart, overhovedet ikke. Det er også derfor muslimer ikke når nogle steder i deres forståelse for skæbnen. Det har de virkelig mistet meget på. Det er den måde de fortolker skæbnen på, bare alle de ting de oplever, det er noget der er forudbestemt. Det kan jeg heller ikke forholde mig til.

4.1.5 At bære tørklæde?

For en del af informanterne er tørklædet en vigtig komponent af diskussionen om, hvad en god muslim er:

Araber, med tørklæde
Hvis man er kvinde skal man gå med tørklæde. Det er det grundlæggende, så er der også andre små detaljer. For eksempel, jeg har tørklæde på, men så er der nogen der har jilbab eller burka på, det er ikke noget man skal, men hvis man har det på, så tæller det kun som bonus.

Afghaner, med tørklæde
Man skal respektere hinanden, man skal samarbejde, man skal være som søster og bror, man skal også bære tørklæde.

Somalier, med tørklæde

Jeg synes det er vigtig at være en god muslimsk kvinde, hvis det er noget man har valgt at være. Jeg synes ikke at det nytter noget at man går med tørklæde og f.eks. ikke er særlig praktiserende, for det symboliserer at man faktisk er en muslimsk kvinde, når du bærer tørklæde. Du bærer et symbol og det skal man også praktisere oprigtigt synes jeg. Men jeg synes heller ikke at man skal være streng med det. Jeg synes ikke at det skal gå så meget ud over alle dine pligter i hverdagen. Men hvis du har valgt et symbol på islam, så synes jeg også at det er vigtigt at du udfører det på en korrekt måde.

En palestinenser understreger, at det ikke er nok bare at bære tørklæde:

Tit bliver jeg stillet spørgsmålet om tørklædet, "hvem er bedst", med eller uden tørklæde, men sådan hænger det jo ikke sammen. Jeg kan have tørklæde på, drikke alkohol, stjæle, lyve, men hende uden tørklæde gør det ikke.

En afghaner uden tørklæde har netop lagt mærke til tørklædepiger, der ikke er så dydige, som man skulle tro:

Der er nogen, der siger, at hvis man har tørklæde på, så er man en god pige. Jeg synes bare det er mærkeligt, jeg kender mange piger med tørklæde som har en kæreste, som ryger, drikker også nogen gange, også derhjemme så er de bare den lille engel, jeg siger det fordi jeg ved nogen der gør det.

En anden afghaner uden tørklæde afviser, at tildækningsgraden skulle være afgørende for, hvor god en muslim man er:

Hvis vi respekterer hinanden, er ærlige, med rent hjerte, så… Nogen muslimer bærer niqab, men de respekterer ikke andre, kristne for eksempel. Nogle muslimer tænker at vi ikke må røre ved eller snakke med kristne. Men for mig betyder god muslim at være menneskelig overfor alle.

En tyrker relativiserer ligeledes tørklædets betydning:

Jeg går ikke med tørklæde. Det er ikke fordi jeg ikke læser Koranen, for det gør jeg. Jeg beder engang imellem, jeg faster også. Det er ikke sådan at jeg ikke opfylder nogen af reglerne i islam. Jeg følger nogen af reglerne, jeg går bare ikke med tørklæde.

Det er i dette studie et metodologisk valg at gå frem efter en spiraliserende proces, hvor det ene tema kan lede til det andet, og hvor man går i dybden med de enkelte temaer, efterhånden som respondenterne selv bringer dem på banen. Ud af ovennævnte temaer er det her valgt at gå i dybden med det, som lader til at optage pigerne mest, nemlig tørklædet.

4.2 Tørklædet mellem religiøs symbolik og sociale spil[21]

De medvirkende respondenter har ofte spontant refereret til tørklædet, hvad end deres holdning ellers har været til det. Muslimske tørklæder har da også været meget debatteret i Danmark, hvilket også ses af emnets hyppighed i de bibliografiske referencer. Det er derfor naturligt at prøve at finde ud af, hvilken holdning pigerne selv har til det. Spørgsmålet gøres så åbent som muligt, så som "hvad synes du er den rette påklædning for en muslimsk kvinde?" eller "hvordan synes du, det er passende at gå klædt"? På den måde kan informanterne selv afveje deres svar, uden nødvendigvis at skulle komme ind på tørklædet. Studievejlederne adspørges om, hvilke tilgange til tørklædet de typisk møder, og om de har observeret en forandring i brugen af og motivationen for at gå med tørklæde.

4.2.1 Hvem går med tørklæde?

Ifølge en studievejleder ser billedet sådan ud på hendes gymnasium

Nu er der kommet flere piger i det hele taget, men billedet på skolen er mere præget af tørklæder i dag, end det var for 5 år siden. Men der vil jeg så sige, at mange tyrkere har jo ikke tørklæde på. De er muslimer, og de kommer heller ikke i skole til Eid-festen, men de har jo ikke tørklæde på. Men det er ikke fordi, at der pludselig er en masse tyrkere, der igen er begyndt at gå med tørklæde, jeg tror mere, at det er, fordi gruppernes forholdsmæssige størrelse har forandret sig Vi har fået flere arabere, og der er flere arabere, der går med tørklæde end der er blandt pakistanere og iranere, for eksempel. De somaliske piger er også kommet til, og de bærer næsten alle tørklæde.

Dette billede svarer meget godt til det, som gives af de medvirkende respondenter i denne undersøgelse. De fleste tyrkere og afghanere bærer ikke tørklæde, kurderne heller ikke, mens alle somalierne og de fleste arabere gør. Samtlige konvertitter bærer tørklæde, jilbab eller niqab. Ingen af de medvirkede nydanske piger bærer jilbab eller niqab.

4.2.2 Hvornår bør man tage tørklædet på?

Der er forskellige tilgange til, hvornår man bør tage tørklædet på:

<u>Konvertit, niqab</u>

I: Hvis det var mine egne døtre, så ville jeg nok allerede give dem tørklædet på som helt små, jeg kan godt lide tørklæde, jeg synes det er sødt. Det er ikke noget jeg vil presse på hende før….altså i

[21] For en grundig gennemgang fortolkning af helligskrifter vedrørende tildækning, se Barbara Freyer Stowasser (2008), *Kvinder i Koranen. Helligtekst, tradition og fortolkning*, København: Vandkunsten

islam skal hun tage det på, når hun bliver det vi kalder ansvarlig, når hun får sin menstruation og når hun begynder at forstå det modsatte køn og sådan nogle ting. Jeg vil gerne opfordre hende, så hun vænner sig til det, ikke presse det på hende så hun ikke kan lide det, men opfordre hende til at tage det på selv. Fordi jeg synes, det er en vigtig del og jeg vil gerne have, at hun ligesom vænner sig til det, hvor det måske kan være svært lige pludselig en dag at få sin første menstruation og så skal tage det på, så alle folk ved, at du har fået din første menstruation. Så kan pigerne vænne sig til det fra starten, så de ligesom ved hvordan det føles, uden at presse det på dem.

Somalier, med tørklæde

Der er nogle forældre, som tvinger deres 6-årige børn til at tage det på, uden at de ved hvad det handler om, det bryder jeg mig ikke om.

Østeuropæer, med tørklæde

Om min datter tager tørklæde på, det er op til hende. Vores mål er at foregå med et godt eksempel, at opdrage vores børn i den islamiske tro, at de bliver bevidst om det. De skal ikke have tørklæde på, når de er små. De skal vide, hvorfor man tager tørklæde på. Ikke tvang, men opdragelse. Det må være et personligt valg. Jeg har selv valgt, min mor og min svigermor går ikke med tørklæde. Tørklæde hænger ikke sammen med ekstremisme, det er bare en pligt for kvinden i islam.

Konvertit, med tørklæde

Min datter er 17 år gammel, hun bærer også tørklæde, det er noget hun selv valgt, det er ikke noget jeg har påtvunget hende. Det ville jeg heller aldrig gøre, for jeg mener, det er noget hun skal være overbevist om. Jeg kan sagtens påtvinge hende det, og så hiver hun det af, den dag hun er 17-18 år gammel. Det var noget hun selv kom og spurgte, om hun måtte, og jeg sagde at det var op til hende.

4.2.3 Hvorfor går man med tørklæde?

Specielt konvertitterne argumenterer meget bevidst for, hvorfor det er vigtigt at dække sig til. En af dem går selv i niqab og søger så vidt muligt at leve i overensstemmelse med sunna, dvs. Muhammad og hans koners sædvane, som disse står beskrevet i Hadith og Koranen:

Altså jeg ved, at det er sunna for profetens koner gik tildækket, og det er også derfor vi gør det jo. Jeg tager aldrig handsker på, men mit ansigt er helt tildækket. Ens ansigt og ens hænder mener jeg ikke er obligatoriske. Der er nogen, der siger, at det er obligatorisk, men jeg har det sådan, at jeg ikke er hundrede procent sikker på det og vil ikke sige til nogen, at de skal eller at det er en fejl, at de ikke gør det. Men jeg har det bedst med selv at gøre det, fordi hvis det er sådan, at det er det rigtige så…Better safe than sorry ik'? Jeg har det godt med at have det på, og jeg har altid godt kunne lide det. Sammen med min mands familie havde jeg den ikke på. Nogen har den på, hvor det kun er foran deres mænd eller børn at de tager den af. Foran hans brødre f.eks. eller hans søstres familie eller sådan noget, så er jeg ikke tildækket.

Denne konvertit besidder præcise referencer til sunna. At en kvinde skal tildække alt, undtagen hænder og ansigt står beskrevet i hadith såsom:

Narrated Aisha, Ummul Mu'minin: Asma, daughter of AbuBakr, entered upon the Apostle of Allah (peace_be_upon_him) wearing thin clothes. The Apostle of Allah (peace_be_upon_him) turned his attention from her. He said: O Asma', when a woman reaches the age of menstruation, it does not suit her that she displays her parts of body except this and this, and he pointed to her face and hands.[22]

For at være "better safe than sorry" vælger hun også at tildække sit ansigt, ligesom hun opretholder kønsadskillelse i sit hjem, så hun ikke bliver set af andre mænd end familiens. Derved efterlever hun bogstaveligt Koranens bud om, hvordan gæster hos Muhammad skulle gebærde sig:" Hvis I vil bede kvinderne om noget, så bed dem om det fra den anden side af et forhæng! Det er mere renhjertet for jer og for dem." (33,53) Endvidere er hun bekendt med, at der er nogen familiemedlemmer, som kvinder ifølge Koranen godt må vise deres ansigt, som det siges i vers 24,31:

"De må kun fremvise deres pryd for deres ægtemænd, deres fædre og deres svigerfædre, deres sønner og deres ægtemænds sønner, deres brødre og deres brødres og søstres sønner, deres kvinder, deres slavinder, mandlige tjenere uden kønsdrift og børn, der intet ved om kvinders private kropsdele."

Denne konvertit er den eneste informant, der er så bogstavelig i sin efterlevelse af sunna. En anden konvertit sætter dog også grænsen ved hænder og ansigt:

Det vil være en påklædning som er løs, og så må man gerne vise hænder og ansigt. Hvor der også er nogen der mener, at man også skal dække ansigtet. Men i Koranen står der, at de gerne må vise hænder og ansigt. Så det er bare, hvis man vil gøre noget ekstra.

Som ovenfor nævnt er det dog ikke et Koran-vers, men en hadith, som stipulerer, at man må vise hænder og ansigt. Så denne konvertit har integreret påbuddet, uden dog at have en hel præcis reference. En af de andre konvertitterne bruger en metafor for at forklare, hvorfor en kvinde skal tilsløre sig:

Det emne der altid kommer op er tørklædet. Folk synes jo, at det er mærkeligt at man skal bære tørklæde. Men det er også fordi den vestlige opfattelse er anderledes på den måde, for som muslim ser man jo den muslimske kvinde som værende meget dyrebar. Et eksempel kunne være, hvis man havde en rigtig rigtig dyrebar diamant, så ville man ikke bare lade den ligge fremme på bordet. Men man sætter den i en fin pose og passer på den. På samme måde ser man også muslimske kvinder som noget dyrebart og man skal ikke bare lade andre lege med hende. Så er der også det, at man gerne vil ses som en person og ikke bare et objekt.

Endnu en konvertit mener, det er passende med tørklæde, og forklarer med dagligdags eksempler, hvor hendes grænser går:

---

[22] Hadith af Abu Dawud, bog 32, nr. 4092; *Book 32, Number 4092: http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/hadith/abudawud/032.sat.html*

Jeg har altid haft fast arbejde, selv om jeg har tørklæde på. Jeg tror ikke altid at det er tørklædet, der spiller en rolle her. Det er lige så meget danskkundskaber og andre faglige færdigheder og evner til at begå sig socialt. Jeg tror, at det bliver overdrevet det med tørklædet. Men hvis man først begynder på det også, at sige 'Vi kan ikke få dem ud på arbejdsmarkedet, men nu skal vi også bestemme hvilken slags tøj de skal have på', så er vi jo lige ved at have iranske tilstande. 'Du kan ikke få et job, hvis ikke du har en bestemt slags tøj på'. Jeg kan måske godt se nogle arbejdspladser, hvor det ikke er så smart. Men en dragt kan jo tilpasses. Cowboybukser kan jo både være slasket, afslappet og elegant og det kan piger med tørklæde da også. Der er jo ingen, der siger at vi behøver at rende rundt og ligne noget katten har slæbt ind, fordi vi har et tørklæde på. Jeg er imod alle mulige forbud, hvad angår påklædning. Det er ikke noget regeringen skal blande sig i.. Jeg synes ikke, at der er nogen regeringer overhovedet, der skal bestemme, hvad for noget tøj folk skal have på. Så er det lige meget om det er den danske eller iranske regering, det synes jeg ikke, de skal. Til gengæld kunne jeg forestille mig, at man kunne begynde at få lidt ondt over det, hvis man havde en stor gruppe af kvinder, der tildækker deres ansigter og på samme tid forlanger at få bistandshjælp. Det kan jeg godt forstå, hvis man bliver ophidset over. Men hvis hun går derhjemme og ikke ligger nogen til last, så kan jeg ikke se, at det rager nogen, hvad tøj hun har på. Samtidig kan jeg godt synes, det er utrolig distraherende at sidde med en flok studerende med etnisk dansk baggrund om sommeren, hvor brysterne vælter ud af kraven på dem og jeg kan sidde og glo dem op mellem benene. Det synes jeg heller ikke er pænt. Jeg har det sådan at alt midt imellem… Men jeg kunne aldrig finde på at blande mig i det. Det er noget jeg holder for mig selv, for det er jo ikke mit problem.

En konvertit, som selv går i jilbab, argumenterer således for tildækningen:

Hvis nu alle jordens kvinder gik tildækket, hvor meget utroskab og voldtægt tror du så, der ville være? Jeg tror det ville være minimalt. Fordi der ikke er det der blikfang.

Hun giver ikke præcise referencer, men man aner et ekko af Koranens bud om at muslimske kvinder skal " trække noget af deres overklædning ned over sig. Således vil de lettest blive genkendt og ikke forulempet."(33,59)?. Denne præmis accepteres dog ikke af alle respondenterne. Den tekstnære tilgang, hvor man søger at følge sunna, profetens og hans koners sædvane i for eksempel påklædning, fremprovokerer følgende bemærkning hos en tyrkisk kvinde:

Jeg kender en gruppe tyrkiske kvinder, som kalder sig selv meget religiøse, som mødes en gang imellem, hvor de sidder og reciterer Koranen. Så diskuterer de nogle meget små petitesser, sådan noget som 'hvad gjorde profeten? hvad havde han på af tøj? Hvad havde hans kone på af tøj?' De lever så meget i fortiden, at det virker drænende for mig. De kan ikke bruge den viden til noget som helst. . Jeg synes, at det virker så tåbeligt. De kan ikke relatere det til sig selv, til deres liv og til de udfordringer, der ligger i det danske samfund. Det er bare en virkelighedsflugt set med mine øjne .

En anden tyrker (uden tørklæde) har det fint med at gå klædt som hun gør:

Jeg tror hverken, at min religion hænger i mit hår eller i min påklædning. Hvis jeg kan være bekendt med at klæde mig på som jeg nu gør, så er det sikkert fordi jeg synes, at det er pænt til mig eller fordi jeg har lyst til det. Selvfølgelig betyder det noget for mig, hvad jeg har på. Man skal

selvfølgelig også have gefühl og manér. Jeg kunne aldrig finde på at komme til en begravelse i lårkort nederdel.

Det samme gælder en afghaner:

Der er rigtig mange regler i Koranen, man må for eksempel ikke gå med bukser, der sidder stramt men det gør jeg, fordi, ja det har jeg altid gjort, også i Afghanistan. Jeg går heller ikke med tørklæde. Der er nogen familier der ikke har haft det særlig godt der, og de gik med tørklæde, og de gør det også her. Men min familie har altid været en af de rigtig rige familier, så jeg har lært det fra min mor, hun går sådan klædt, og jeg går også med normalt tøj på. Man behøver ikke gå med de der lange kjoler.

Modsat har flere af pigerne, med eller uden tørklæde, en idé om, at deres eget valg er acceptabelt, men at det ville være endnu bedre, hvis man dækkede sig mere til:

<u>Afghaner, uden tørklæde</u>
Det er bedre at have tørklæde på, men det er ikke nødvendigt her i Danmark.

<u>Palæstinenser, med tørklæde</u>
Jeg har tørklæde på, men så er der nogen der har jilbab eller burka på, det er ikke noget man skal, men hvis man har det på, så tæller det kun som bonus.

4.2.4 Geografisk og sociologisk kontekst

Ikke kun hellige skrifter, men også den geografiske og sociologiske kontekst har betydning for pigernes prioritering, hvad enten de vælger at gå med tørklæde eller ej:

<u>Afghaner, uden tørklæde</u>
Man bærer tørklæde på grund af mændene. I Danmark ser de ikke noget forkert, de spørger ikke om du vil være kæreste, bare fordi du ikke har tørklæde på. Men i Afghanistan, under talibanerne, gik jeg med burka.

<u>Afghaner, med tørklæde</u>
Jeg synes man skal klæde sig, så man passer lidt til samfundet, så man ikke bliver til grin. Nogle kulturer siger at man kun må se øjnene. I Koranen står der bare, man skal dække sig, men ansigtet og hænder og fødder må man gerne se.

<u>Palæstinenser, med tørklæde</u>
For eksempel i Saudi-Arabien er en kvinde fuldstændig dækket, det samme i Iran eller Afghanistan. Det står der ikke noget om i Koranen, så det gør jeg heller ikke. I Koranen står der bare, at hun skal dække sine former og dække sit hår, så det ikke tiltrækker.

4.2.5 Er tørklædet tegn på undertrykkelse?

En arabisk kvinde opponerer mod den idé, at tørklædet skulle være symbol på undertrykkelse:

Det, der generer os er, at der bliver snakket meget om hijab og om hijab skal være forbudt. Det er faktisk det største problem. Det er et stort problem for mig, for folk kigger på mig, fordi jeg har tørklæde og tror jeg er undertrykt, fordi min mand eller min far har undertrykt mig. Jeg synes at det er latterligt. Der findes nogle piger, men der er også mange kvinder, der kæmper mod deres mænd for hijab, fordi der er mange mænd som er ligeglade. Jeg siger, at jeg respekterer min religion og går i tøj i forhold til min religion. Jeg har selv oplevet, at min mand var imod, så jeg har selv valgt det. Men det betyder ikke, at jeg er lukket og isolerer mig fra samfundet.

4.2.6 Er tørklædet tegn på en en personlig proces?

En gymnasielærer nævner et fænomen, hun er opmærksom på:

Vi ser nogle gange midt i gymnasiet piger som begynder at bære tørklæde, som bliver mere synlige med den tro de har, og nok har haft hele tiden.

En somalisk pige er én af dem:

Det er noget jeg har valgt selv, det var på gymnasiet, jeg tænkte nu er jeg ved at være en stor pige, nu er det tid til at tage tørklæde på og sætte mig ind i det religiøse.

En tyrkisk respondent er til gengæld gået den modsatte vej:

Jeg startede i 1.g. med tørklæde på og efterhånden som jeg blev mere reflekterende og fik indblik i forskellige retninger, som psykoanalyse og feminisme og oldtidskundskab, så kunne jeg heller ikke føle længere at islam som religion tilfredsstillede mine spørgsmål. Når jeg nu læste Koranen med feministiske briller, så var den fuldstændig forskelsbehandlende. Det der med to kvindelige vidner i stedet for en mand. Det der modsætningsforhold med to eller fire til en. Det kunne jeg ikke rigtig få til at passe med det, jeg synes var rigtigt. Så jeg bevægede mig mere og mere væk fra islam og til sidst, da jeg var i Tyrkiet på ferie om sommeren, smed jeg tørklædet og kom tilbage og startede i 2.g. uden tørklædet. Så sådan gik det. Jeg fortrød det ikke en eneste gang.

Andre er i tvivl, på hver sin side af processen:

R.: *Jeg har næsten lige taget tørklæde på, jeg er heller ikke så glad for det mere, det er næsten før jeg tager det af. Men det har også noget at gøre med min mor, hun tog det på for fire år siden. Hun har altid sagt at jeg skulle tage det på, når jeg følte jeg skulle have det på. Ligesom de piger, som jeg kender, som pludselig er gået fra bukser og bluse til den store jilbab, de siger at nu havde de fået mere viden omkring vores religion, og så bliver de mere troende og så føler de, det er det rigtige at gøre. Og min far, han er meget troende, han er også imam. Han er meget åben, han har*

aldrig tvunget mig, men han har taget samtalen op, at det kunne være godt for mig ifølge religionen. Han har sagt, at når han er imam og han fortæller folk hvad de skal gøre i forhold til religionen, og så hans egen datter ikke har tørklæde på, så er den lidt…

I.: Men hvorfor er du så nu i tvivl, om du skal tage det af?

R.: *Fordi jeg har indset, at jeg måske ikke er helt klar til det endnu. Jeg tror jeg skal føle at jeg er 100 % klar på det her, og det er det jeg vil, og så vil jeg have det på resten af livet, jeg er ikke klar til det endnu, men på et eller andet tidspunkt så kommer det nok.*

I.: Hvad med de andre piger, har du oplevet pres fra deres side?

R.: *Nej. Mine veninder har måske taget samtalen op med mig og sagt, det ville være godt for mig, men ellers har der aldrig været noget. De fleste af dem, de kender mig og ved hvordan jeg personligt er. De ved også godt, at jeg ikke har lyst til at jeg tage det på, og så samtidig føle trang til at komme et andet sted hen og skifte tøj. Det er der mange der gør, det er bare en facade, fordi de føler, at de skal gøre alle andre mennesker glade. Når de så kommer et andet sted hen, så tager de det af. Og den har jeg altid været imod. For mig er det, enten tager du det på, og så gør du det med respekt, eller også gør du det ikke.*

En anden pige er i en proces, hvor hun overvejer at tage det på:

<u>Tyrker, uden tørklæde</u>
Der er faktisk nogen danskere, der spurgte om jeg ville bære tørklæde i fremtiden. Så sagde jeg ja, helt sikkert, når jeg føler mig klar til det. Så siger de "det skal du ikke, det ødelægger din skønhed, der er så mange ting, man ikke må med tørklædet på". Men jeg lader mig ikke påvirke. Jeg føler bare, jeg gør det rigtige, at jeg vil komme til at gøre det rigtige.

For begge disse to tvivlere er der et afgørende argument: man skal være "klar til det". Det er altså en indre proces, de begge lægger vægt på. For de fleste piger er denne indre proces dog ikke adskilt fra en serie ydre påvirkninger.

4.2.7 En religiøs pligt

Som en studievejleder nævner:

Der er flere igen, der går med tørklæde, men det er for mig ikke nødvendigvis et spørgsmål om at være mere eller mindre ortodoks. Det handler om mange andre ting.

Spørgsmålet er så, hvad pigerne selv lægger vægt på, at det handler om. For flere af respondenterne er det at tage tørklæde på nok en proces, hvor man selv vælger, men det er en proces, der rettes ind efter et religiøst påbud:

Palæstinenser, med tørklæde
En kvinde skal være tildækket. Der er så nogen, der vælger det senere i livet, jeg har valgt at tage tørklæde på, da jeg var 13, for at have det med mig allerede nu, og for at det ikke skal blive vanskeligt for mig senere hen. Jeg kommer fra en religiøs familie, men det er mig selv der har valgt det. Det er mine forældres pligt at fortælle mig det, at nu er jeg blevet voksen, og at det står i Koranen, at ligeså snart en pige får former, er hun forpligtet til at være tildækket og bære tørklæde. "Nu har du valget, vil du det eller vil du det ikke? Det er vores pligt at fortælle dig det, men du vælger selv". Så er jeg gået rundt og har tænkt over det, et halvt års tid, og så har jeg taget det på. Men da jeg var yngre tænkte jeg ikke på hvilke konsekvenser, det kunne få for mig senere hen, alt den snak om tørklæder og man kan ikke blive ansat osv. Men det var ikke fordi jeg blev påvirket af mine forældres snak, at jeg tog det på. Det var mit eget valg.

Østeuropæer, med tørklæde
Jeg tog tørklæde på i 2001, umiddelbart efter 11. september. Der blev hele tiden sat diskussioner i gang hos mig, hvad er det der er i vejen med muslimer, vi bliver forfulgt som muslimer, i verden, også i Danmark, der er altid uroligheder med muslimer, og så 11. september, muligvis igen noget med muslimer. Jeg kunne ikke identificere mig med alle de problemer, jeg kunne ikke se, hvad der skulle være galt med at være muslim. Så begyndte jeg at læse om det, og det endte med at jeg blev fanget over alle de muligheder, som jeg slet ikke havde været klar over som muslim, og selvfølgelig også de forpligtelser, man har som kvinde. Tørklædet for eksempel, det er en af de forpligtelser, man skal overholde.

Konvertit, jilbab
I: Altså der står jo i Koranen at kvinder skal dække sig og mænd skal også dække sig bare på en anden måde. Jeg gør det jo først og fremmest fordi Gud har befalet os at gøre det. Men også fordi jeg mener, at det er vigtigt. Jeg vil gerne have at folk skal se mig som en person og ikke bare ud fra min skønhed. Jeg vil gerne have at de skal se mig for min indre skønhed og ikke min ydre skønhed.

Palæstinenser, med tørklæde
Man bliver tit udsat for, at folk spørger "hvorfor bærer du tørklæde?", "er du blevet tvunget til det?" "hvad med din karriere i fremtiden?".. Før i tiden kunne jeg godt blive ked af det, at folk havde den tanke, men nu er jeg voksen nok til at kunne forsvare mig og fortælle dem at det ligger i vores religion. Ens religion bærer man indvendigt, men lige på det punkt er man nødt til at vise det.

I ovennævnte citater ser man lignende udtryk, som *"en pligt for kvinden", "mine forældres pligt at fortælle mig det" "en af de forpligtelser, man skal overholde.", "Gud har befalet os at gøre det"*.

4.2.8 Et middel til at komme i Paradis

Forestillingen om, at overholdelse af tørklædepåbudet belønnes med en plads i Paradis viste sig i løbet af undersøgelsen at være en motivationsfaktor, som betød noget for en del af pigerne:

Palæstinenser, med tørklæde

I livet får du det der hedder hasanat. Dem får du i livet, og du får dem også efter livet, i Paradis, i jannah, som vi siger. Så derfor skal man også gøre de gerninger i livet, hvor man blandt andet beder og tager tørklæde på. Du bliver belønnet for alt hvad du gør indenfor islam.

En tyrkisk pige står derfor lidt i et dilemma:

Tyrker, uden tørklæde

Jeg har det sådan jeg vil først bære tørklæde når jeg er klar til det, når jeg kan mærke at nu er det tid. Men lige nu føler jeg mig ikke klar, der er også nogle ting man ikke må når man bærer tørklæde. Jeg dyrker kampsport og andre former for sport, og det kan jeg ikke blive ved med, hvis jeg tager tørklæde på. Men samtidig ved jeg, at jo yngre man er, når man tager tørklædet på, jo bedre, jo større chance for at komme i Paradis.

En konvertit inddrager også Paradis som motivationsfaktor for at formidle tørklædepåbuddet til sin datter:

Konvertit

I: Jeg ville blive meget ked af det hvis min datter ikke ville have tørklæde på.. Jeg kunne slet ikke forestille mig det. Det er ikke fordi, jeg vil tvinge hende til at gå med tørklæde Men det vil betyde noget for mig hundrede procent, fordi jeg har taget islam, og jeg tror på, at det er vejen til paradis og jeg vil gerne have at alle folk, de blev muslimer. Selvfølgelig vil jeg ikke have at mine egne døtre skulle gå den forkerte vej, for jeg tror virkelig på, at det er det rigtige ik'? Derfor vil jeg nødigt se, at mine børn skulle gå den forkerte vej. Man ønsker det bedste for sine børn og jeg tror på, at det er det bedste.

En muslimsk ressourceperson ser til gengæld ikke Paradis-argumentet som noget positivt:

Jeg føler at der er et stort gruppepres. Man får hele tiden at vide at 'du er dårlig muslim – din mor, dine forældre kommer til at brænde i helvede, fordi du ikke bærer tørklæde og du er en dårlig muslim'. Jeg er træt af at høre på det, fuldstændigt.

En anden ressourceperson har også bemærket, at truslen om at komme i helvede kan bruges til at påvirke andre:

Vi har set eksempler på, at de her meget missionerende tørklædepiger fandt på at sende sms'er til andre piger på holdet, som ikke går med tørklæde, som måske er mere frigjorte, går med nedringede bluser, for eksempel. Så sender de sms'er til dem, hvor de skriver at de ender i helvede. En dansk pige ville jo dø af grin, hvis hun fik en sms om, at hun ville ende i Helvede, men mange af de muslimske piger lader sig altså gå på af det.

4.2.9 Mode og venindegrupper

For nogle piger lader der til at være mere profane begrundelser for at gå med tørklæde, hvilket kritiseres af en af de modne konvertitter:

Jeg mener ikke at stramme bukser og mavekort bluse i pink passer til tørklæde. Så kan I lige så godt tage det tørklæde af, unge piger, for hvad er det I gemmer væk så? Tørklædet er blevet mode her, og det irriterer mig, for de unge piger kender ikke baggrunden for tørklædet. Det er bare fordi alle andre har det på, så skal de også. Så klæder de sig efter hvad der nu ser nu godt ud, og det er slet ikke formålet med tørklædet. Jeg synes ikke man skal påtvinge sine døtre at de skal have tørklæde på, jeg mener det skal være et frit valg, men hvis det er fordi der er mode i det, så skal de ikke have lov til at have det på.

En palæstinenser er klar over problemet:

Jeg bliver jo nødt til at tænke over, hvordan jeg klæder mig , for ikke at give et dårligt billede af tørklædet. Der er jo rigtig mange der går med tørklæde og så kort nederdel og sorte leggings nedenunder, det hænger jo ikke sammen.

En gymnasielærer ser også tørklædet som et modefænomen blandt nogle piger:

Jeg synes, at der et kæmpe stort spektrum i det med tørklæderne. Derfor er det jo heller ikke lige sådan at komme efter nogen og sige 'Nå du er nok fundamentalist fordi du går med tørklæde'. Der er også nogen, der bare tager det på, for det har veninden 'Alle veninderne undtagen mig, så kan jeg ligeså godt'.

Det bekræfter en af gymnasiepigerne:

Jeg har gået med tørklæde siden jeg var 13. Jeg gjorde det faktisk af min egen frie vilje. Mine forældre har siddet og fortalt mig om det, at uanset hvornår jeg var klar til det, så kunne jeg gøre det og jeg skulle ikke gøre det, hvis ikke jeg var overbevist om det. Så som 13 årig kom jeg over og blev overbevist. Alle mine veninder havde det på, så man føler sig som en outsider, når man sidder uden tørklæde. Jeg fortrød det lidt senere hen som 14-15 årig, at jeg valgte det på grund af dem, men jeg blev senere hen glad for det. Jeg har fornemmelsen af, at mine forældre ville være blevet meget skuffede, hvis jeg havde taget det af. Men jeg er også meget overbevist med tørklædet, så det har jeg ikke tænkt mig at gøre. Egentlig synes jeg ikke, man bør tage tørklæde på, før man er 15 år, for på det tidspunkt begynder man selv at forstå, hvad det er. Før ved man ikke hvorfor man gør det, men fordi ens storesøster eller mor gør det, eller ens veninder.

4.2.10 Hetz mod islam

Flere informanter fremhæver "hetz mod islam" som nogle pigers begrundelse for gennem tørklædet at manifestere sig visuelt som muslimer. En konvertit beretter:

Jeg tror der er flere årsager til, at flere er begyndt at gå med tørklæde. Jeg tror en af dem er den der hetz de unge altid føler, der er imod dem. Når der er noget problematisk, kan man næste altid sætte lighedstegn med, at der kommer noget med muslimer. Sådan noget gør, at de begynder at holde sammen og finder et eller andet for at bekræfte deres identitet overfor omverdenen .Jeg vil så også sige at medierne er slemme….Jo mere lukker folk sig inde.

En studievejleder er dog ikke sikker på, det er hovedårsagen:

Jeg tror ikke, at de er så afklaret og mange af dem forholder sig måske slet ikke til de danske medier. Så der kører en debat her, i det vi opfatter som det offentlige rum. Men det kan være noget de ikke fanger, eller bevidst lukker af for, for ikke hele tiden at blive konfronteret med det. Og mange af dem har gudskelov ikke fattet tonen i den danske debat. Nogen har, men mange af dem har ikke.

En tyrkisk informant er stærkt kritisk overfor forestillingen om en hetz:

Der er nogen mennesker, der virkelig lever fedt på at udsende de der skrækscenarier om at'holde fast i religionen, vi er ved at miste den, der er en hetz mod islam, der er en krig imod islam' og omvendt så er der også nogen, der virkelig gør det. Der er også nogle fra den anden side, der giver dem stof, de sidder rigtig og vil smøre tykt på hinandens brød. Men den der menige store gruppe, der er der nogen af dem, der kan blive påvirket. Er de virkelig ved at miste islam? Er danskerne ved at blive mere racistiske? Er det sådan? Og hvis du ikke aktivt er med i samfundet, hvis ikke du har danske venner, du kan vende og dreje den med, så kan du meget hurtigt blive påvirket. Husk på at Hitler også var en ene mand, men han fik en hel nation med sig. Ikke fordi jeg vil sammenligne, men det, jeg mener er, at man jo godt kan gøre tingene større end de er. Det er jo som om der nærmest er gået en religionskrig i det her. Et eller andet sted er de piger ofrene, men også forsvarerne, går ud og missionerer med deres religion nærmest. De har den der dobbeltrolle og de er meget dygtige, velformulerede kvinder mange af dem. Men jeg oplever mange gange, at når jeg så hører dem i den debat, der foregår, så er det også at se spøgelser ved højlys dag mange gange. Er der nogen, der taler om islam eller kommer med islamkritiske udtalelser, så skal de nok selv være med til at sparke dem. De vil godt demonstrere det her, det er et oprør. Jeg synes oprøret hører til det forkerte sted. De burde gøre oprør andre steder, men jeg fornemmer, at det er en trend - et oprør, fordi der har været så meget debat omkring islam. Og jeg tror ikke, at det er usundt, debatten i sig selv har været sund, men man kan så begynde at diskutere om det er sundt, når der begynder at gå mode i tingene. Der er flere og flere piger bag tørklæder, 'protest', 'det er min identitet', 'der er ikke respekt for min religion', 'der skal være plads til mig', 'jeg er den jeg er', og jeg håber inderligt på, at det bare er en eller anden blæst, der skal blæse bort, fordi det skaber så mange grøfter, skaber så meget splid og jeg synes, det skader integrationen. Når jeg siger det, så anklager nogen mig og siger 'du er så hadsk overfor islam'. Men hvorfor skulle jeg være hadsk overfor min egen religion? Jeg er bare kritisk overfor tingene nogle gange. Og det skal der være plads til.

4.2.11 Gruppepres

En respondent ser gruppepres som skyggesiden af modefænomenet og identitetsbevidstheden:

Jeg kan give dig et eksempel: Jeg kender en pige, som fra den ene dag til den anden valgte at tage tørklæde på. Jeg har ikke noget imod tørklædet som sådan, men det var meget interessant for mig at vide hvorfor, når hendes mor ikke bærer det og hendes kusiner ikke bærer det osv. Og hun cuttede fuldstændigt fra og sagde: "det er fordi jeg gerne vil være en god muslim, og min opfattelse af en god muslim er, at man skal have tørklæde på." Og så stoppede det der, fordi så sagde hun: er det ikke mig der bestemmer det? Og sådan kørte hun faktisk på indtil sidste sommer, hvor jeg snakkede med hende, da hun havde fået afslag på en stilling. Arbejdsgiveren har givet hende det på den hårde måde, og sagt: "Tag dit tørklæde af, så vil jeg ansætte dig. Du har det, der skal til og du er en sød pige, men jeg vil ikke ansætte dig så længe du har tørklæde på." Hun kom hjem og var fuldstændigt sønderknust over det . Jeg siger så, at det jo er hans ret at vælge, ikke fordi jeg synes, det er retfærdigt, det er noget helt andet, men han har stadig ret til at vælge til og fra. Så vi tager en snak om det her med tørklædet, og hun siger, at hun synder, hvis hun ikke bærer det. Så siger jeg til hende: " jeg tager alle dine synder for det, skriv dem over på mig på min regning". Og gud hjælpe mig om hun ikke tager det tørklæde af! Men så siger hun: "du skal også bare vide, at nu har jeg ikke nogen veninder. Hvis jeg må skrive på din regning?" Hun fortalte, hvor hårdt det var at være ikke-tørklædebærene på den skole, hun gik på. "Så har de jo aldrig været dine veninder", sagde jeg så til hende. Det er for at give et billede af, hvor svært det kan være at blive accepteret.

En af gymnasiepigerne uden tørklæde oplever at skulle forsvare sit valg overfor tørklædepigerne:

Det tror jeg bare ikke at man kan komme udenom, som muslimsk pige, at der er nogle piger, der har andre holdninger til, hvordan man skal se ud og opføre sig som muslim. Så vil der altid opstå nogle konflikter. Inde i min klasse f.eks. der er vi blandet udlændinge og danskere, hvor vi også har haft nogle diskussioner pigerne imellem, danske piger, udenlandske piger og tørklædepiger. Vi har siddet og diskuteret, hvor de tørklædepiger har sagt 'Man skal gå med tørklæde når man er muslim, sådan er det bare'. Men man har jo sine egne holdninger.

4.2.12 Beskyttelse versus udsathed

En gymnasielærer har lagt mærke til det skel mellem de muslimske piger, der kan opstå ved at nogle har tørklæde på, mens andre ikke har:

Det giver da en form for beskyttelse, at de tager tørklædet på, så er det som om, at de er lidt urørlige. Så er de nogle pæne piger og de andre, der ikke har tørklæde på 'Det er nok dem vi kigger lidt på' og dem de muslimske drenge kommer lidt tættere på. Det kan jeg da se ved de to par i den klasse. Det er to muslimske drenge, med to muslimske piger uden tørklæde. Hvor de jo nok ikke vil nærme sig de andre. Det ville ikke kunne komme på tale.

Beskyttelsen er et tvetydigt fænomen. Det forhold, at nogle markerer sig som beskyttede og "pæne piger" kan have den konsekvens, at de andre får rollen som de ikke-pæne piger, og føler sig ubeskyttede. En pige uden tørklæde har for eksempel følt sig krænket over de bemærkninger, andre piger havde til, at hun ikke bar tørklæde:

Det har været med religiøs reference og 'hvad er du ude på, at fyrene skal kigge på dig? Er du ude på at fremtone seksuelt?'

Et par undervisere har bemærket, at den slags bemærkninger kan forekomme:

Vi havde på et tidspunkt en bestemt gruppe af piger, hvor der var noget religiøst mobning af de piger, der havde valgt ikke at gå med tørklæde.

En gymnasiepige bærer tørklæde, men det er ikke altid beskyttelse nok mod påklædningskonflikter:

Det har resulteret i nogle skænderier, det med at pigerne er forskellige. Der er f.eks. en dansk konvertit her på skolen, og hun er blevet meget radikal. Der har været mange store problemer mellem hende og nogle andre muslimske piger her på skolen. Så du kan altid høre et eller andet skænderi om hende og en eller anden her på skolen.. Det kan være hvis f.eks. en pige har vist sine tæer. Så er det 'Det er forbudt ifølge islam, det må du ikke gøre'. Helt ærligt. Det kan også være hvis hun går med et lykkearmbånd, så 'Nej man tror ikke på sådan noget i islam', men hold nu op, det er bare et armbånd. Hvis man ser noget forkert, er det din pligt som muslim at sige 'det du gør er forkert', men man skal ikke være efter det hele. Der kan være delte meninger om noget. Det kan f.eks. være delte meninger om hvad der skal vises. Det de er hundrede procent sikker på, man ikke skal vise, det er hvis nogen nu viser sit bryst, så vil det være lidt i overkanten Men sådan noget med tæer og hænder, det kan der være meget delte meninger om i islam. Det kan være de begrunder det når de går rundt og retter på folk, at 'Det må du ikke og det må du ikke'. Det er der det bliver i overkanten med hende konvertitten, hun er altid efter mig, f.eks. at jeg går rundt i klipklapper[23] om sommeren. Hun plejer selv at gå med handsker. Hun har også niqab på, så man kun kan se hendes øjne. Men på skolen skal hun tage den af, der skal hun vise sit ansigt. Det er lige i overkanten, hvis man kun kan se øjnene på personen. Lærerne vil helst se på personen de sidder og taler til i undervisningen.

En tyrkisk respondent er nu kommet i tvivl i tørklædespørgsmålet:

I mange år var jeg den, der forsvarede kvinders ret til at gå med tørklæde, hvis de selv havde valgt det. Jeg er kommet i et dilemma nu og er i tvivl. For når man så hører muslimske kvinders meninger og holdninger, så kommer spørgsmålet på et eller andet tidspunkt til dig 'Vil denne her kvinde, der går med tørklæde og praktiserer islam, vil hun forsvare min ret til at drikke alkohol?' Det kan man så sige er lidt tvivlsomt. Vil hun forsvare, lige så meget som jeg forsvarer hendes rettigheder, min ret til at gå uden tørklæde? Tolerancen er ikke gensidig. De muslimske kvinder jeg kender, som går med tørklæde og er religiøse, de ser ned på andre, der ikke går med det. De har fundet sig et eller andet skalkeskjul, hvor de kan føle, at de er lidt mere fromme og lidt bedre end andre.

---

[23] Mon konvertitten er så velbevandret i hadith, at hun mener, hun skal opfordre andre piger til at efterleve denne af Abu Dawud, bog 32, nr. 4088: "Ibn AbuMulaykah told that when someone remarked to Aisha that a woman was wearing sandals, she replied: The Apostle of Allah (peace_be_upon_him) cursed mannish women."
http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/hadith/abudawud/032.sat.html

Der foreligger altså en situation på flere af de besøgte uddannelsesinstitutioner, hvor gruppedynamikker og konflikter mellem forskellige grupper opstår omkring spørgsmål, der ifølge informanterne selv har med religion at gøre. Men hvor får de forskellige respondenter deres inspiration fra? Det kan her være på sin plads at brede perspektivet ud og se på de religiøse og evt. religiøst-politiske strømninger som pigerne, bevidst eller ubevidst, gennem personlige valg eller tilfældigheder kommer i berøring med.

4.3 Religiøse kilder

For at pejle sig ind på hvor respondenterne henter inspiration, er det første skridt at spørge respondenterne, hvor de søger råd, når de er i tvivl.

4.3.1 "Min far siger"

De nydanske piger begrunder ofte deres valg med udtryk som "min mor siger", "min far siger", som det illustreres i citat af en somalisk gymnasieelev:

Jeg spørger altid min far, for han har læst Koranen, og så fortæller han mig svaret, som det er, uden at der bliver lavet alt muligt om. Og hvis han ikke kender svaret, så siger han at det ved han ikke. Han siger det er det rigtige at gøre, hvis man ikke kender svaret på det, så er der ingen grund til man selv skal svare på det. Hvis jeg nu stiller ham et specifikt spørgsmål og han ikke rigtig kan svare på det, så læser han det i Koranen, men hvis det ikke er der, for der er jo mange ting i Koranen som ikke ligefrem er opdateret. Og så er der jo, hvad hedder de nu, et fatwaråd det er dem der ved det meste, så prøver han at finde ud af det på den måde, eller også siger han du skal spørge nogle af de lærde, nogen der ved mere om det. Min far lærer os vores religion og fortæller hvad der er rigtigt og forkert, på baggrund af vores religion. For eksempel, så har han sådan en regel at du skal bede, der er ikke noget der hedder, jeg er hjemme hos dig men jeg beder ikke, det er noget du skal. Du skal bede, det er også fint nok, det gør mig ikke noget. Det han altid siger adskiller muslimer fra ikke-muslimer, det er det at bede. Men der jo ikke noget der tager tyve år at gøre, det er jo nemt klaret. Og Ramadanen, den skal vi overholde, ikke mine brødre, de er jo små. For mig er det et skal, det er jeg også glad for, for det ville jeg gøre uanset om jeg skulle eller ikke skulle. Men hajj, det er jo ikke noget for mig nu, jeg er stadig ung, det har jeg ikke råd til. Det har mine forældre heller ikke, men de har tænkt sig at gøre det næste år, regner jeg med.

4.3.2 Satelit-tv

Men hvor får forældrene så deres inspiration fra? Ovennævnte informant fortæller, at hendes far får sin viden fra Koranen og fra et fatwa-råd. Medierne kan også være vigtige inspirationskilder som en palæstinensisk pige beretter:

R.: Jeg spørger mine forældre.

I.: Men ikke en bestemt imam?

R.: Det er fordi jeg ikke begår de der kæmpestore fejl, hvor man tænker åh nej hvor står jeg henne nu. Hvis det nu skulle ske en dag, så har jeg mine forældre til at fortælle mig, hvad jeg skal gøre og ikke gøre. Mine forældre ser meget satellit-tv, sådan nogle programmer der handler om religiøse spørgsmål, og der lærer de en del, "nu skal du høre hvad jeg lige har hørt". Jeg får hele tiden noget ny viden gennem mine forældre.

De arabiske respondenter nævner *al-Jazira, MBC, LBC,* og *Future* som deres foretrukne kanaler. Satellit-tv er også en primær reference for en afghansk informant:

Jeg kender en i USA, jeg tror hun hedder Simin Omar, hun kender islam godt. Hun har et program på afghansk TV fra USA, Arian Television.

4.3.3 Imamer

Andre henter deres viden om islam hos imamer:

<u>Uden tørklæde</u>
Vi har nogle bøger af nogle tyrkiske imamer, der er meget moderne tænkende, meget moderate, det er en fornøjelse at læse deres fortolkninger af Koranen. Jeg har meget stor tak til det religiøse…der er mange der siger til mig 'Jamen du kunne da ligeså godt være kristen eller jøde for det, du tror på er i alle religioner'. Det er muligt, men nu er jeg muslim, og det er det jeg vælger at være og jeg tror på at Koranen er den sidste bog og derfor også den, der ligesom har det hele i sig, den mangler bare at udvikle sig.

<u>Med tørklæde</u>
Jeg kender en imam, han hedder Muhammed. Jeg kan jo ikke bare gå tilbage til Koranen og læse, derfor har jeg brug for en der er god til at fortolke.

4.3.4 Koranen og Hadith

Andre går dog direkte til kilden:

<u>Med tørklæde</u>
Jeg læser i Koranen og i bøger på arabisk som behandler vores religion, som fortæller om kvinders rolle, om mænds rolle i samfundet, i et islamisk samfund men også i et vestligt, kristent.

<u>Med tørklæde</u>
Jeg forsøger så vidt muligt at holde mig til Koranen, at prøve at tolke og læse den selv, fordi det er meget tilfældigt hvilken tolkning man kommer i kontakt med. Jeg ønsker ikke at blive påvirket, jeg

vil gerne være selvtænkende. Jeg ved som troende menneske, at mine evner kommer fra Allah, det må jeg stå til regnskab for. Det er så let at tage en lille del af en sætning og sige "dræb", "had", men i hvilken kontekst? Den første sætning i Koranen er "læs". Det er den type sætning, der fangede mig i Koranen, "læs", "uddan dig".

Koranen kan for øvrigt sagtens være en vigtig reference for én, der aldrig har læst den:

<u>Uden tørklæde</u>
I: Jeg er helt vild med Koranen, selv om jeg ikke har læst den. Alt har en mening. Jeg synes det er så smukt og perfekt….Jeg kender mange som frygter den og frygter Dommedag. Det gør jeg også selv, men det er kun godt.

En konvertit sammensætter sin viden fra en vifte af kilder, som det fremgår af følgende konversation med intervieweren:

I: Hvis du så er i tvivl om noget i forhold til islam, hvor henvender du dig så henne?

R: Man kan jo læse bøger og hvis der er nogle gode hjemmesider som man ved er troværdige kilder. Ellers kan man jo også spørge til nogen, som måske har en viden indenfor det område, men så skal man bare huske at spørge, hvor det står henne og så tjekke efter selvfølgelig.

I: Kan du huske navnene på hjemmesiderne?

R: Jeg ved, at inde på islam.dk kan man skrive og stille spørgsmål. Så kan man skrive til dem, og så svarer de faktisk også.

I: Så der er ikke nogen engelske eller arabiske hjemmesider, du går ind på?

R: Mit arabisk er ikke så godt, men engelske jo. Men det er ikke, fordi der er nogle bestemte hjemmesider. Nej ikke rigtigt. Koranen læser jeg så på engelsk, fordi det er en bedre oversættelse.

I: Hvad med Hadith? Bruger du også dem?

R: Kun dem som der er stærke, altså der er rigtig rigtig mange som er svage. Det er også fordi vi som muslimer mener at efter profetens død, så var det at der var en mand…Hvad er det nu han hedder? Jeg kan ikke huske det, men han lavede alle mulige falske hadith for at ødelægge islam på den måde. Så man skal være meget opmærksom på hvilke hadith og hvor troværdige de er, altså hvilken styrke de har.

I: Hvad er det for nogle samlinger? Kan du huske hvad de hedder?

R: Muslim og Bukhari.[24] Det er bare de stærke. Det er fordi de tog til 10 forskellige byer og fandt 10 forskellige mennesker som ikke kendte hinanden og fik den samme viden derfra. Derfor er det rimeligt troværdigt.

4.3.5 Familietradition eller et bevidst politisk valg

Forældrene, imamen, et fatwaråd, Koranen, Hadith, bøger om islam, religiøse programmer på satellit-tv, eventuelt islamiske hjemmesider på nettet. Her er gennemgået et repræsentativt udsnit af udsagn, som er typiske for resten af informanterne. Kilderne er mangfoldige, og mange af pigerne er da også i kontakt med forskellige fortolkninger af islam i deres dagligdag. Undtagen for konvertitterne er referencerne dog ofte temmelig diffuse, og mange af pigerne hænger ikke spontant deres viden op på en bestemt islamisk strømning. Men derfor kan religion stadig godt betyde noget:

<u>Med tørklæde</u>
Vi er vokset op med religionen, så man tænker ikke så meget over det, om det er mig selv eller religionen, mine forældre eller religionen der spiller en rolle nu. Det er bare en del af mig, og så opfører jeg mig efter det. Men vi har stadig religion i tankerne, når vi træffer valg; for eksempel det med at være alene med en mand på en arbejdsplads, det synes jeg man tænker over, ikke kun på arbejde, også hvis man besøger nogen, der undgår man at være alene med en mand i et rum. Men det er ikke sådan at det er generende, det er meget naturligt.

En studievejleder på et gymnasium mener at have observeret en vis forskel på nydanske muslimer og konvertitters tilgang til islam:

De nydanske piger forsøger jo egentlig bare at leve op til det forældrene gerne vil have. Jeg tror de er mere bundet af familiens traditioner, end de er af hvad der står i Koranen. De er ikke fundamentalister på den måde, at de kan begrunde alt det de gør i religionen. Men de ved jo direkte og indirekte, hvad der forventes af dem og så prøver de at finde en rolle der passer i forhold til det. Men konvertitterne skal til gengæld nok få læst Koranen. De eneste der har det her som et politisk valg, det er konvertitterne, som jeg ser det. Det er også dem, der skifter navn og som i virkeligheden er grænsesøgende.

Det billede bekræftes til dels i denne undersøgelse. For eksempel diskuterer to konvertitter lovgivning i forhold til dødsstraf:

R1: Islam har en lovgivning. Og hvis du f.eks. tager nogle af de lovgivninger, der er her i Danmark, som er lavet af mennesker, så kan det jo godt være problematisk. Det er fint nok at man kan finde ud af noget sammen, hvor man gør sådan og sådan, man skal bare følge islam. Men f.eks. er der ikke nogen af politikerne i Danmark, der går ind for dødsstraf. Så går de måske ind for noget andet,

[24] Autoritative for sunni-muslimer; se evt. oversættelser til engelsk på University of Southern Californias hjemmeside: http://www.usc.edu/schools/college/crcc/engagement/resources/texts/muslim/hadith/

men så går de imod islamisk lovgivning i stedet for. I islamisk lovgivning er der dødsstraf for utroskab og sådan noget.

R2: Hudud straffe er jo ikke aktuelt i Danmark. Der er hverken nogen, der hugger hænderne af nogen eller nogen der stener nogen. Muslim eller ikke muslim, så tror jeg ikke det er noget, nogen ønsker. Men jeg tror, der er mange, der spekulerer over det med dødsstraf. Det hører jeg også i mine danske kredse. Jeg har også selv spekuleret på det. Hvorfor har man ikke dødsstraf? Er det noget kristent med at man ikke må slå ihjel? Hvorfor har man ikke det? Man er jo også dobbeltmoralsk i Danmark, for man peger jo fingre af lande der har dødsstraf, men man kan godt samarbejde med USA, som er et demokrati, som har dødsstraf i nogle stater.

En tredje konvertit, som omhyggeligt forklarer shari'as fordele, bliver spurgt, om hun selv ville kunne leve i et land som Saudi-Arabien eller Iran. Dertil svarer hun:

De bliver set som lande, hvor det bliver praktiseret, men der er ikke noget land i dag, hvor de praktiserer den korrekte sharia. Så er det sådan noget, hvor det egentlig er et diktatorship, hvor der bag facaden sker alt muligt andet. Der er også nogen lande, hvor de stener folk, hvor de overhovedet ikke har nogen beviser på at de har været utro, været sammen med nogen eller noget som helst. Så der er ikke noget land i dag, hvor de praktiserer den rigtige sharia. Men hvis der var et land, hvor de praktiserede det rigtigt og det er jo også svært, for det fortolkes forskelligt, men hvis det var et land, hvor jeg selv mente at det var fortolket rigtigt, så vil jeg have det godt med at bo der. Men det ville også være et land, hvor folk ikke stjal osv. hvor der var alle de gode sider, fordi folk ikke turde stjæle. Et sted hvor en guldhandler kunne lade sin butik stå åben, hvor han ikke behøver at frygte, at nogen kom og stjal hans guld. Så på den måde ville jeg bare se det som et samfund, hvor folk var trygge og havde det godt sammen.

Islamisk lovgivning og eventuelt en vision om et islamisk utopia er altså præsent og ekspliciteret hos de interviewede konvertitter, som det også blev bemærket i kapitlet om familielovgivning. Selv om det for mange nydanskere i højere grad er en familiemæssig reference, betyder det dog ikke, at islamisk lovgivning ikke er vigtig for nogen af dem. En palæstinenser siger for eksempel:

Vi har vores lov, så det er bare med ikke at gå over grænsen for vores muslimske love. Men samtidig lever vi jo her i Danmark. Jeg ville for eksempel ikke have noget imod at stemme til politiske valg, så længe det ikke er noget, der går imod vores religion.

Den dobbelte reference behøver ikke nødvendigvis at opleves som en konflikt. En anden palæstinenser, som har gjort rede for, hvordan kvinden skal adlyde manden, bliver senere i interviewet spurgt, om hun synes den islamiske lov på nogle punkter kan støde sammen med den verdslige lovgivning i Danmark, hvortil hun svarer "*jeg er ikke stødt på det*". Som hos flere andre respondenter er den enkelte ikke nødvendigvis bevidst om, at visse praksis, som hun finder naturlige, kan være i uoverensstemmelse med dansk lov, eller med internationale konventioner som Kvindekonventionen.

4.4 Islamiske bevægelser

Et mindretal af respondenterne refererer til islamiske bevægelser, enten fordi de selv aktivt har valgt at følge en bestemt bevægelse, eller fordi de er kritiske overfor en bevægelse. Sidstnævnte tilfælde er det hyppigste. Al-Qaida og Hizb-ut-Tahrir er ingen af respondenterne tilhængere af, men flere er kritiske overfor dem. En enkelt tyrkisk respondent er tiltrukket af sufi-mystikken. To bevægelser, Det Muslimske Broderskab hos araberne og konvertitterne, Fethullah Gülen hos tyrkerne, har både tilhængere og modstandere blandt informanterne.

4.4.1 Al-Qaida og Osama bin Laden

En enkelt informant har en klassekammerat, som hun er stærkt kritisk overfor:

Araber, med tørklæde

Jeg har en veninde, en dansk konvertit, som tit sidder og snakker om Osama Bin Laden. Så bliver jeg sur. Hun synes, at han er den bedste, så siger jeg 'Nej helt ærlig det er han ikke', så sidder vi og skændes om det. Hun synes han er et forbillede for alle muslimer. Og det synes jeg ikke, at han er, for det der med 'øje for øje…', det synes jeg ikke helt er rigtigt. Hendes argument er at 'USA har gjort alt det mod muslimerne, så skal de have tilbage'. Men vi er jo ikke bedre end Bush, hvis vi gør det igen mod dem. 'Man kan ikke retfærdiggøre det du siger, du kan ikke slå amerikanere ihjel bare på grund af…'. Så sidder vi ellers og toppes om det og hun kan finde på at sige det højt i bussen, og så begynder folk at stirre mærkeligt på en, når hun råber at Osama er den bedste. Så vi er meget forskellige. Jeg har arbejdet sammen med hende, så jeg kender hende fra før vi startede. Forskellen på hende og mig er måske at jeg er opvokset med islam. Jeg har det i mig og det er ikke noget jeg går rundt og læser. Hun læser jo meget om det. Hun har ikke haft den chance, som jeg har med at blive opvokset med hvad islam er og indebærer. Så måske overfortolker hun det hun læser, så det kan blive alt for bogstaveligt, det hun sidder og læser. Det kan godt blive misforstået, for man skal ikke tage alt bogstaveligt. Det skulle ikke undre mig, hvis hun kom i en eller anden studiekreds, hun hænger ud med typer, der godt kunne være med i sådan noget. Hun plejer altid at referere til en eller anden bog hun har læst og det er som regel en meget radikal muslimsk forfatter.

4.4.2 Hizb-ut-Tahrir

Flere informanter, muslimer såvel som ikke-muslimer, er kritiske overfor Hizb-ut-Tahrir:

Studievejleder
Vi har haft drenge som var meget aktive i Hizb-ut-Tahrir. Der er nogen af dem, som kan være hårdtslående, og som kan ramme nogen af pigerne hårdt med religiøs mobning.

Ressourceperson, med tørklæde

Jeg har sagt til min datter: 'Nu skal du lige passe på med, hvad det er for nogle muslimer du går rundt sammen med', der er jo forskellige slags muslimer, der kan overdrive det rigtig meget. Hizb-ut-Tahrir, for eksempel. Jeg ville ikke have, at hun skulle blande sig i sådan nogle grupperinger.

4.4.3 Panteistisk sufi-islam

Al-Qaida og Hizb-ut-Tahrir er som nævnt ikke bevægelser, der har opbakning hos nogen af de respondenter, der medvirker i denne undersøgelse. Overfor disse "hårde" bevægelser står en tyrkisk kvinde, som bekender sig til nok den "blødeste" version af islam, en panteistisk form af sufismen:

Jeg er troende, men hvis jeg skal vælge islam, så skal det være sufi islam. Netop fordi den rummer så meget kærlighed. Der taler man ikke om en gud, der vil straffe dig senere hen, eller den islam majoriteten taler om. Men også det der med, at sufierne taler om at alting er en enhed. Panteismeagtigt, ånden i naturen.Og den musik som tilhører sufigenren, den elsker jeg. Den virker meget beroligende på min sjæl. Jeg har læst Mawlanas bøger, men jeg læser også folk som er inspirerende. Læg mærke til, at sufi kvinderne ikke går med tørklæde. Der taler de også om kærligheden til universet. En af mine yndlings forfattere, som er en tyrkisk kvinde, hun er også sufi, Elif Shafak hedder hun. Hvis jeg f.eks. læser noget om, hvordan kroppen fungerer, så kan det virkelig forbavse mig meget. Jeg har evnen til at kunne blive forbavset og forundret og rose den intelligens, der er i kosmos. Men jeg har også selv brug for at læse mere om det, jeg har kun en sporadisk viden.. Jeg var også til et arrangement i Istanbul for to år siden, hvor jeg overværede de her sufi folk i Istanbul. Der iblandt os sad Mawlana Gelaleddin Rumis efterkommer. Hun var også uden tørklæde. Hun havde lige et tyndt slør over sig, men det var mere på grund af arrangementet. Jeg læser nogle gange hendes artikler på nettet.

En overgang gik jeg meget i dybden med religionerne, for to år siden tror jeg det var. Jeg ville gerne have en fællesnævner. Men så endte det med 'Nej glem alt om religioner, det er bare en eller anden skabelon, forhold dig til hjertet og til troen og kærligheden til mennesket, dig selv og universet'. Tænk på et begreb som reinkarnation, som findes i hinduismen, buddhismen, som islam forkaster, men som sufi islam hentyder til måske kan være. Så jeg var meget meget forvirret. Jeg kunne ikke lave denne her fælles facitliste som jeg ville. Når du taler med fanatiske muslimer, så mener de jo, at før Koranen var alting sort. At efter Koranen kom solen. Det tror jeg heller ikke på. For hvordan skal vi kunne forklare faraoerne, altså den egyptiske civilisation, de har jo ikke været der forgæves kan man sige. Jeg er nået frem til, efter at have haft nogle meget dybe eksistentielle kriser omkring religion og tro, at jeg tror på en skaber, jeg tror på, at der er en mening med livet. Jeg ved ikke om jeg tror på himmel og paradis, at der findes noget efter døden, hvor man stilles til ansvar for sine handlinger. Nogen gange kan man også opleve helvede og himmel i det her liv, i denne her verden. Jeg forkaster alle de her big-bang teorier, at alt er opstået ved en tilfældighed, det tror jeg ikke på. Dertil er der for meget intelligens i universet. Hvordan universet fungerer, jorden drejer, den hældning og månen og det hele. Jo klogere jeg bliver, jo mere tror jeg på, at der er en højere skaberkraft, derude eller måske inde i mig. Men den har ikke facitliste i hverken Koranen eller noget som helst. Problemet med religioner er, at kristne mener, at Koranen er en dårlig kopi af kristendommen, og når man kigger på jøderne, så forkaster de begge religioner. Det her med at tilhøre et bestemt fællesskab og sige 'Alle I andre tager fejl', det tror jeg ikke på. Jeg tror på noget mere overordnet. Jeg vil ikke begrænse mig til en religion alene.

4.4.4 Det Muslimske Broderskab

Hos nogle af araberne og konvertitterne er det Muslimske Broderskab til diskussion. En studievejleder fra en uddannelsesinstitution fortæller:

Muslimsk ressourceperson
Vi havde en gruppe af piger, som begyndte at missionere herude, og som udøvede religiøs mobning. Vi kan jo altså ikke gå rundt og tjekke, hvad de laver i pauserne. Men så begyndte vi at lægge mærke til det. For eksempel at nogle piger sad og græd, fordi de andre havde været efter dem pga. deres påklædning, eller fordi de brugte mascara, eller fordi de hørte musik. Vi havde sågar studerende, der stoppede deres studie pga. det der gruppepres. Det var virkelig nogle små hard-core damer. De blandede sig i, hvis andre studerende kom sammen med ikke-muslimske unge eller ville deltage i nogle arrangementer, der foregik her. Der fandt også nogle diskussioner sted, om man måtte lyve overfor en lærer, fordi hun ikke var muslim. Jeg ved at den gruppe af piger tilhørte inderkredsen omkring en imam fra det Muslimske Broderskab. Det er ikke en gruppe, der opfordrer til vold og terrorisme osv. overhovedet ikke, vi er ikke ovre i den boldgade. Men det er en meget missionerende gruppe. Problemet med den gruppe er, at de faktisk er forholdsvis veluddannede. Vi finder dem på universitetet, på ingeniørhøjskolen og på lægestudiet. Der er også mange af dem, der læser til folkeskolelærer. Deres dagsorden er blandt andet at missionere. De er ret gode til at få danskere til at konvertere, og det er jo også dem, der har udgivet en bog om Muhammed, eller oversat en bog om Muhammed efter Muhammedkrisen. Jeg ved da, at der er blevet samlet ret mange penge ind i Golfstaterne af Broderskabet efter krisen til blandt andet missionsarbejde i Norden. Det kommer bag på nogen, fordi det er en veluddannet gruppe, det er ikke dem, vi normalt forbinder med problemer.

En respondent fortæller om én af de piger, der netop konverterede efter mødet med den nævnte gruppe:

Der var en dansk pige, som konverterede blandt andet som følge af de der religiøse pigers hetz mod andre piger. Hun konverterede og tog tørklæde på. Mit umiddelbare indtryk var at hun var en lidt forvirret og usikker pige. Så kommer hun på universitetet og hører en masse gode argumenter og ser de der piger, som virker stærke. Så har hun følt sig tiltrukket af, at de piger havde styr på det og gennem islam havde et stærkt fællesskab.

Missionen virkede dog ikke over for alle:

En af de andre piger som overvejede at konvertere, hun var egentlig muslim, men opvokset i et miljø, der slet ikke var religiøst. Hun kommer så ind i hele den der gruppe, hvor der er mange religiøse piger, og der overvejede hun at konvertere. Men hun gjorde det nu ikke, hun faldt tilbage til sin sædvanlige plads Det snakkede jeg med hende om, for hun kom selv til mig og ville gerne snakke om det. Noget af det, der tiltrak hende, det var jo mange af de ting hun hørte de piger sige, hele argumentationen om at muslimer er ofre verden over, Palæstina, Guantanamo, Irak, hele rækken af uretfærdigheder i verden. Og de argumenter trives jo side om side med de religiøse argumenter.

En muslimsk pige uden tørklæde har været i kontakt med samme gruppe:

De har attituden 'Det er mig, der ejer det her'. Og det er jo klart, at der er mange danskere, der bliver helt skræmt, så de holder jo også deres afstand. Det er der ikke noget at sige til. Jeg bliver helt pinlig over dem. En af dem, hun siger jo ikke hej, selv om det er til danskere – så siger hun 'salaam-alaikum'. Og det siger hun også til mig og mine veninder, der ikke kender hende særlig godt. Hvorfor kan hun ikke bare sige hej? Det er sådan nogle små ting, der gør, at der er et spændt forhold mellem danskere og udlændinge. Jeg forstår jo godt, hvad de siger på arabisk, så jeg ved godt, hvad der foregår, jeg ved godt, hvad de tænker og at jeg ikke er en god pige i deres øjne. Danskerne er jo endnu værre end mig, og jeg er på samme niveau med dem.

Gruppen blev dog stoppet, efter at nogle undervisere havde taget problemstillingen op på en måde, så pigernes forældre fik det at vide:

Der var mange, der virkelig havde fået skideballer derhjemme hos forældrene på grund af deres opførsel. Det synes jeg, var en positiv ting, at forældrene har haft fat i dem og sagt 'sig mig lige engang, hvad foregår der, hvad bilder I jer ind?'. Nogen havde ligefrem bedt deres piger om at holde sig væk fra den gruppe. Der var også mange med muslimsk baggrund, der sagde, at det var godt, at det var kommet frem. Men der var selvfølgelig også dem, der gik og mukkede over det længe og som stadig ikke hilser på mig, fordi jeg sagde det.

En af respondenterne nævner her det Muslimske Broderskab som "gode til at få danskere til at konvertere". Ved et tilfælde viste det sig, at en af de medvirkende konvertitter i denne undersøgelse kom i samme moské som ovennævnte piger, uden dog at have noget at gøre med ovennævnte gruppe. Hun beskriver processen mod konvertering på følgende måde:

I: Hvordan har processen mod konvertering været?

R: Jeg er jo også opdraget religiøst, i kristendommen. Det var egentlig meget naturligt for mig, at skulle tage stilling til sådan nogle store spørgsmål som religion, selv om jeg kun var 10 år.

I: Hvad var det i islam, hvor du tænkte, at det var noget for dig?

R: Jeg følte på en måde, at kristendommen modsagde sig selv og at der var ting, der ikke rigtig hang sammen på en eller anden måde. Ting som man ikke rigtig kunne argumentere for. Nu er det et stærkt ord at bruge, men f.eks. treenigheden synes jeg ikke var særlig logisk og derfor var det svært for mig.

I: Var det gennem muslimer, du så, at det var anderledes i islam?

R: Ja det var gennem muslimer. Jeg læste ikke så meget dengang jeg var 10, det var gennem veninder.

En arabisk informant er selv tilhænger af Broderskabet og har Broderskabets åndelige leder Yusuf al-Qardawi som primær reference. For at nå hele vejen rundt om holdningerne til Broderskabet skal de kritiske tilgange, som findes i ovenstående,

suppleres med en stemme, som har en positiv holdning til Broderskabet. Ved at sammenholde hendes udsagn med andres udsagn i forbindelse med temaer som "kvinder på arbejdsmarkedet", "valg af ægtefælle" kan man danne sig et indtryk af, hvor hun står på skalaen af mulige udsagn. Endvidere giver den form for præsentation muligheden for at se en form for "personprofil", altså hvordan de forskellige holdninger og perceptioner kobles sammen af én enkelt respondent, i modsætning til de tematiske gennemgange, som giver billeder af viften af holdninger til bestemte temaer, men ikke sammenhængende personprofiler.

Tilhænger af Det Muslimske Broderskab

Kvinder på arbejdsmarkedet

Jeg har oplevet mange piger, som siger 'Jeg kan ikke få arbejde, for jeg har problemer med skolen'. Så tog jeg dem i hårene og tog med til selve studievejlederen for at snakke. Vi aftalte at hjælpe med måske at finde en virksomhed eller praktik eller noget som kan hjælpe dem. Men efter et stykke tid finder jeg ud af, at hun ikke kommer til tiden og hun kan ikke arbejde. Jeg spørger hende hvorfor og hun siger 'Jeg sover længe, det er koldt og det er vinter'. I har jo også nogle danskere, der ikke vil arbejde og hellere vil blive hjemme om vinteren og nyde varmen. Vi har også nogle af de piger eller måske fordi de tager deres forældre som forbilleder 'Min mor er hjemme, jeg vil hellere blive som min mor, når jeg bliver gift, vil jeg gerne blive hjemme og passe mine børn'. Men det er ikke i forhold til islam, islam opfordrer ikke til at blive hjemme. Tværtimod hører vi nu, at kvinderne har pligt til at arbejde eller et frivilligt arbejde, for at støtte vores børn, der render rundt og ikke har noget….Vi skal selv gøre noget frivilligt for alle de nye generationer for at hjælpe. Der var en islamisk konference, hvor der kom mange videnskabelige mænd, der opfordrede kvinder til at arbejde i de frivillige områder.

Familieforpligtelser

Det er folk med samme baggrund, der er forbillederne og ikke danskerne. De siger at danskerne er anderledes fordi manden hjælper meget. Kvinden siger til manden 'du skal gøre', men i vores kultur der har kvinderne flere pligter. Vi har brug for, at mændene bliver mere forståelige til at hjælpe. Når kvinden skal klare sig i uddannelsen og hjemmet og have børn og mand, så bliver det et rigtigt stort ansvar. Nogle gange stopper de arbejde eller uddannelse, da de ikke kan klare begge, når der ikke er en der støtter hjemmet.

Gruppepres

Jeg tror det er gruppepres, men også fordi man gerne vil være ligesom de andre. Jeg har et eksempel med en ung pige, som går med tørklæde, hvor hun gik på skole her i området, men flyttede så til en skole i byen, hvor alle er danskere. Hun tog tørklædet af og begyndte at ryge, mens hun var 13 eller 14 år. Nogle unge piger spurgte hende 'Hvorfor har du taget dit tørklæde af og hvorfor ryger du?' Hvor hun sagde 'gruppepres, alle pigerne går ikke med tørklæde og jeg er alene og alle mine veninder ryger, så derfor ryger jeg også'. Så det er i begge ender, det kan ske.

Tidligt ægteskab

Man kan ikke sætte en alder til pigerne. Man snakker meget om tvangsægteskab og det er forældrene, men faktisk er det meget få der tvinger, for det meste er det pigerne, der gerne vil gifte sig fra udlandet. Pigerne kan ikke have kærester, så de vil gifte sig. Hvad er forskellen? Det er det samme. At hun går med en. Danske piger i den her alder har også kærester og de dyrker sex sammen. Forskellen er at vores skal holde ansvar. Hun skal have sit eget hjem, sammen med manden. De har et fælles ansvar, hvor de risikerer at få børn. Danske piger har også kærester, men de har ikke noget ansvar, de behøver ikke at bo sammen med hinanden. Der findes mange piger, der selv vil det her. Man kan ikke sige nej. Hun har denne lyst, og hvis man siger nej, begynder hun at have skjulte forhold sammen med mange. Så det er bedre hvis hun vælger en og bor sammen med ham, end at holde noget i skjul. Så er det bedre at hun bliver gift og de går sammen og lever sammen, i stedet for at hun går med en i skjul, hvor forældrene ikke ved noget. Bagefter i vores kultur, hvis man finder ud af, at hun har været sammen med nogen, så er der ikke nogen der gider at gifte sig med hende. Og hendes rygte bliver ødelagt.

Jomfru eller ej?

Pigerne skal være jomfruer når de bliver gift, ellers skal hun være skilt eller enke for ikke at være jomfru. Men når pigerne skal giftes, skal de være jomfruer. Manden må heller ikke begå….må ikke have forskellige forhold med mange piger, men det kan ikke opdages på ham., Det kan opdages på pigerne.

Valg af ægtefælle

I forhold til islam kan en muslimsk kvinde kun gifte sig med en muslimsk mand. Men det er ikke vigtigt, at han kommer fra den samme baggrund. Den eneste betingelse er islam. Det er fordi islam anerkender alle religioner. Islam anerkender kristendommen og jødedommen. Så hvis en muslimsk mand gifter sig med en kristen pige, respekterer han hendes religion og hun må godt tage i kirke og skal have et godt forhold til hendes familie, besøge hende og have det godt med dem, for islam anerkender de religioner, der er sendt fra Allah. Men ?en der ikke er muslim, gifter sig med en muslimsk pige, anerkender han ikke hendes religion. Så hvis en muslimsk pige bliver gift med en, der ikke er muslim, så vil man risikere, at hun går fra hendes religion for at gøre ham lykkelig og have det godt. Så den første og eneste betingelse er, at man skal være muslim. Han kan være dansk muslim, for der er mange danskere, der er konverteret til islam.

Hustruvold

Jeg kender en kvinde, hvis mand slog hende. Også børnene siger, at han er meget hidsig. Det sidste jeg har hørt var, at de blev skilt. Hun sagde 'Jeg kan ikke mere'. Hun blev skilt, for det er en god grund til at blive skilt. Så i islam betyder det, at man ikke må slå kvinder.

Utroskab

Vi kan først tage det ifølge islam. Ifølge islam: Hvis en mand eller en kvinde begår utroskab og der kommer en og fortæller, at de to har begået utroskab, så skal man ifølge islam spørge 'Har du selv set dem mens de er i sengen? Du er ikke nok, der skal være tre vidner, hvis ikke der er tre vidner,

tages der ikke hensyn til det man siger'. Du kan tage det lige fra Koranen, hvor der står, at der skal være tre vidner. Der er historien om Omar, som var hos Muhammad og sagde til ham 'Jeg så to begå utroskab, det var gemt på gaden', han sagde 'Kom med to vidner eller du bliver pisket'. Så sagde han 'Jamen jeg så det', så sagde den anden 'Kom med to vidner eller du bliver pisket'. Så man må ikke bare komme og sige, at folk har gjort det. Det kan være, hvis der er tre vidner, der har set det i øjnene imens de er i gang med at gøre det, så er der straf ifølge Koranen, hvor de bliver stenet. Eller man finder ud af det, hvis kvinden bliver gravid eller hvis man selv kommer og erkender det. Det skete kun to eller tre gange i løbet af Muhammeds tid, ikke mere. Der kom en kvinde til Muhammed og sagde til ham 'jeg har begået utroskab, vil du rense mig?' Han lod som om han ikke hørte hende og gik sin vej. Hun går efter ham igen og for tredje gang sagde hun 'Jeg er gravid'. Han sagde 'Gå tilbage og når du har født barnet, så kom til mig'. Da hun havde født barnet kom hun tilbage og sagde 'Kan du huske, at jeg er den kvinde, der fortalte dig, at jeg har været sammen med en mand og jeg var gravid, hvor du sagde, at jeg skulle komme tilbage, når jeg havde født. Vil du sørge for at jeg bliver renset? Så når jeg kommer til Allah har jeg ikke noget'. Han sagde 'Du skal amme dit barn og når du er færdig med amme perioden, skal du komme til mig'. Det var to år. Han gav hende en periode, så hun kunne fortryde, så hun ikke ville komme tilbage til ham. Men hun kom tilbage til ham igen efter to år, med barnet og et stykke brød i hånden og hun sagde 'Jeg er den kvinde, der kom til dig og du sagde sådan og sådan, jeg er færdig med amme perioden'. Så sagde han til folk, at hun gerne ville stenes og hun blev stenet. Der kom blod fra hende på en person, så sagde de 'Ah, det er hende der har begået synder'. Så sagde Muhammed til ham 'Hun har angret' Du må ikke snakke dårligt om hende. Det skete på den måde. Der er et andet eksempel, for jeg har prøvet at læse om det og forsøgt at finde det i hele sunna og jeg har fundet to eksempler. Det var også en mand, der kom til Muhammed, han sagde 'Jeg har været sammen med en kvinde', hvorefter Muhammed ikke lyttede til ham. Tredje gang spurgte han folk 'Er han sindssyg?' og folk sagde 'Nej han er ikke sindssyg'. Så sagde han til dem 'Sten ham'. Efter de havde gjort det, kom en af Muhammeds venner og sagde til Muhammed 'efter de startede begyndte han at løbe'. 'I skal stoppe, han kom selv og hvis han ikke vil skal I stoppe, I skal ikke fortsætte'. Det er forskellen mellem en som er gift og en som ikke er gift. I forhold til stening er det både mod mænd og kvinder. Man hører i medierne, at det kun er mod kvinder, men det er forkert. Hvis du læser i Koranen siger den at mænd og kvinder er lige, der er ikke nogen forskel. Men hvis ikke de er gift, skal de piskes. De piskes for, at de ikke gør det igen og for, at de andre lærer, at man ikke skal gøre det. Så når hver familie passer på sin kone og ikke begår utroskab, så har familien det bedre. Men hvis vi kommer til virkeligheden, og det sker, om der så kan skaffes tre vidner? Faktisk ikke. Det er bare for, at islam kan fortælle, at det er noget så stort og dårligt og man derfor ikke skal gøre det. Der skal være tre vidner, eller man skal selv komme og erkende det og sige 'Jeg vil gerne stenes og dermed renses'. Men det er ikke nemt at komme med tre vidner eller sige det selv, det viser bare, at det er noget meget dårligt. I det samfund vi lever i kan man ikke gøre det her og det er forkert at gøre det. Dengang var der en sharia lov, men det er der ikke her, så man har ikke ret til at gøre det. Selv islam siger, at hvis man gør nogle af de her ting og Allah….Hvis man har gjort noget dårligt, har været med en mand og bagefter fortryder, så har den imam eller kalif ret til at begå noget mod mig. Men hvis jeg gemmer det og inde i mig selv siger, at jeg ikke vil gøre det igen og beder til Allah 'Allah hjælp mig, jeg vil ikke gøre det, jeg vil blive bedre', så kan Allah acceptere. Men det kommer an på personen. Jeg har hørt om en, der har gjort det i et af de arabiske lande og har været hos nogen, der siger, at de ikke kan gøre noget, for de har ikke sharia lov. Han har haft det meget dårligt med sig selv, han kan ikke klare det. Han siger 'Jeg har gjort noget Allah ikke kan lide' og han har haft det dårligt og blev nødt til at blive hjemme en hel måned. Bagefter døde han. Men man har ikke ret til at gøre noget her i Danmark. Det er noget personligt,

tror jeg. Hvis kvinden f.eks. har begået utroskab, og manden ikke vil leve sammen med hende mere, så bliver de skilt. Sådan ender de fleste tilfælde her.

At være muslimsk kvinde i Danmark

Jeg føler, at jeg har det bedre som muslim her i Danmark end i andre muslimske lande, hvor man ikke praktiserer islam og hvor der er uretfærdighed, hvor jeg ikke kan tage mit tørklæde på og sige min mening. Nej jeg synes ikke, at det er en forhindring at bo her i Danmark tværtimod. Det der generer os er, at der bliver snakket meget om hijab og om hijab skal være forbudt. Det er faktisk det største problem. Det er et stort problem for mig, for folk kigger på mig, fordi jeg har tørklæde og tror jeg er undertrykt, fordi min mand eller min far har undertrykt mig. Jeg synes, at det er latterligt. Der findes nogle piger, men der er også mange kvinder, der kæmper mod deres mænd for hijab, fordi der er mange mænd, som er ligeglade. Jeg siger, at jeg respekterer min religion og går i tøj i forhold til min religion. Jeg har selv oplevet, at min mand var imod, så jeg har selv valgt det. Men det betyder ikke, at jeg er lukket og isolerer mig fra samfundet. Jeg vil gerne arbejde og være en del af samfundet og give noget til det samfund, som har åbnet armene for os. Vi har rettigheder her og lige rettigheder som danskerne. Det eneste der generer os er, at der bliver sat meget fokus på os som muslimer og vi bliver behandlet på en meget negativ måde. Men ellers har vi det godt i Danmark som muslimer. Det vi har her kan vi måske ikke have i andre muslimske lande.

4.4.5 Fethullah Gulen

Blandt tyrkerne er Fethullah Gülen den eneste bevægelse, der nævnes. Den kommer flere til gengæld ind på. Bevægelsen nævnes af en respondent, som ikke har sat sig særligt ind i, hvad Gülen står for, og hvordan bevægelsen finansieres, men som synes, bevægelsen har haft en god indflydelse på hendes datter:

Altså min datter var lidt vanskelig, så derfor kom hun ind i den der Fethullah Gülen, hvor nogle akademiske piger lejer nogle villaer. Jeg ved ikke, hvem der står bag det økonomisk. Men der er 5-6 piger på min datters alder, som de forsøger at påvirke og opdrage. Men det handler meget om uddannelse. Så får de en islamisk, men ikke fundamentalistisk opdragelse. Det er meget udbredt nu efterhånden. De er over det hele. Det er nogle søde piger og nogle søde mænd. Jeg var også selv interesseret i, at hun skulle skifte miljø, for hun var meget påvirket af det lokale ghetto-miljø.

En anden er til gengæld kritisk overfor bevægelsen:

Jeg kan mærke, at jeg står af, når der er tale om missionsarbejde. Det synes jeg, at Fettulah Gülen gør, så der står jeg af.

En tredje sympatiserer til gengæld med bevægelsen. Hun er den eneste tyrker med tørklæde på i denne undersøgelses respondentgruppe. Ligesom med tilhængeren af det Muslimske Broderskab kan man her sammenligne denne respondents udsagn med andres udsagn i de tematiske gennemgange. Også her er der altså mulighed for at se en

sammenhængende personprofil i modsætning til de tematiske gennemganges opsplitning af den enkelte respondents udsagn.

Tilhænger af Fethullah Gülen

Islam og kultur

I: Islam hjalp mig til at tage afstand fra noget kultur. Min far var ham vi alle sammen skulle respektere og varte op og når han kom ind, så skulle han have sin plads. Det var kongen i huset. Men jeg kunne se, at i islam var der ikke noget kønsfordeling, der var ikke noget med at han skulle have serveret maden overfor sig. Der var ikke noget der hed, at en muslimsk mand ikke måtte komme ind i køkkenet. En muslimsk mand må gerne hjælpe til med det huslige. Og i islam var kvindens økonomi kvindens ret. Det var alle de der ting, som jeg blev undertrykt i, så kunne jeg se at islam var det rette her. Det jeg ikke brød mig om i min kultur, det fik jeg svar på i islam, at jeg havde ret. Jeg havde ingen ret til at holde mine egne penge, dem gav jeg til min mand pga. kulturen. Så jeg begyndte lidt mere at danne min egen livsstil, som ikke var parallel med min mors, men samtidig valgte jeg at tage tørklæde på. Jeg synes nu, at islam gav mig nogle værdier, jeg ikke kunne få andre steder. Den hjalp mig op som person.

Tørklædet

Jeg valgte at tage tørklæde på, men jeg følte mig ikke som alle andre kvinder der havde tørklæde på, identisk med dem. Men jeg vidste, at jeg sendte sådan et signal ud og jeg vidste at mange folk så undertrykte kvinder bag tørklædet. Og det er jeg nogle gange stadigvæk ked af. Hvis man bare er der med den påklædning, så bliver man i forvejen sat ind i en bås. Lige fra den tid jeg lærte islam rigtigt at kende, der har jeg altid haft den ro i mig. Jeg har altid kunne signalere ro og positiv energi til andre. Men det jeg ikke kunne få til at passe var min stil og de fordomme folk havde.
Hvis jeg sagde til hende 'Du skal have tørklæde på', så tager jeg hendes rettigheder, men jeg gør også det modsatte ved at sige 'Du skal ikke tage det på'. Så jeg går også over og påvirker hende, så det er det samme. Det havde jeg det lidt dårligt med, om jeg havde ret til at styre hende. Jeg sagde 'du må selv bestemme det, men jeg synes, at du skal vente'.

Om Fethullah Gülen

Jeg synes, at det er en meget inspirerende bevægelse, og jeg synes, at det er en integrerende politik de har. Den integrerer hver befolkning, der findes rundt omkring i verden, til det samfund de lever i. Jeg er ikke aktiv del i noget som helst af deres projekter, det er jeg ikke, men jeg synes, at de laver et godt stykke arbejde. De siger, at 'Det samfund I lever i, skal I tage til jer og I skal varetage de pligter, der er i samfundet'. Så føler man lige pludselig, at det er mit fædreland eller moderland. Selv om at du er muslim, så er det dit fædreland. I Danmark siger man fædreland og i Tyrkiet siger man moderland. Den siger, at det er ikke der hvor du er født, men der hvor du er opvokset. Jeg synes, at det er en rigtig god integrationspolitik, han har, hvor han trods alt ikke blander politik ind i det.

Uddannelse

Mit hjem har nærmest været lidt et krisehjem. Bl.a. er der en pige, der har boet i 3 måneder hos mig fordi hun også har haft nogle kriser i sit liv. Så mit hjem har været åbent for andre. Jeg har haft piger hos mig, der har haft store konflikter derhjemme, hvor de ikke kan tackle en uddannelse.
Gennem min uddannelse har en hel verden åbnet sig for mig. For hvis der er noget i buddhismen, der er sandt, så er det, at det er mit nummer to liv jeg lever nu. At være en hjemmegående kvinde, med ikke særlig meget uddannelse, hvor jeg har levet min mors liv og så er jeg en helt anden kvinde nu her. Så min datter har kunnet se, hvad jeg er og den er også gået igennem til mine niecer og mine elever. Jeg siger hele tiden, at det er uddannelse, der er nøglen, tag fat i den.

Jomfru eller ej?

R.: Altså for mig må hun gerne have en ven, en med modsatte køn. Men det skal ikke være sådan, at det skal kunne ødelægge hendes basis fra senere i sit liv, hvor hun vælger at hun vil have et liv, der er sådan og sådan, hvor den mand, hun engang skal gifte sig med, siger 'Du har haft så mange kærester, at du ikke passer til vores familieliv'.

I: Skal hun f.eks. være jomfru?

R: Ja det synes jeg.

I: Men hvad synes hun om det?

R: For hende er det hundrede procent acceptabelt.. Men jeg har også sagt, at de ting hun siger ja og nej til, det er basis for hendes fremtids liv. Så hellere sige nej til nogle ting som du ved, at du er usikker på nu. Men jeg siger også, at nogle korte fristelser kan give større utryghed og ulykkelighed. Korte fristelser skal man ikke sige ja til, hvis der kommer en større lykke senere hen. Men jeg synes alligevel, at det er da ikke så nemt at opdrage en pige i to kulturer, det er svært, for det er nogle forskellige normer i forhold til hele samfundet og hendes venner.

Valg af ægtefælle

Det lyder mærkeligt, det jeg siger nu, hvorfor håber jeg, at jeg engang møder en dansk muslim i et forhold, det kunne jeg godt forestille mig. Men jeg håber, at jeg får en tyrkisk svigersøn, men jeg ved ikke hvorfor. Jeg forestiller mig en som kunne en del engelsk og som har et vestligt indblik, ikke at jeg vil sige, at det vestlige er det optimale, men hvor man har en forståelse. Ligesom Kirkegaard siger 'Du skal kunne finde personen der hvor de er'. Hvis man kan sproget, så kan man kulturen. Hvis det er en, der har et overblik over, hvad det her land handler om, så har jeg fuld respekt for den person. Det er det jeg forestiller mig. Så er det ikke en person, som bare har taget en middel uddannelse og som ikke kan andet end tyrkisk. Jeg tror heller ikke, at min datter kunne være lykkelig med sådan en. Det kunne jo være, at min datter gennem sine studier møder en mand i Tyrkiet eller andre lande. Men jeg håber helt ærligt, at det ikke bliver en araber. Det ville være min største skræk. Jeg oplever, at lige såvel at der er nogle kulturtræk vi i Danmark har og nogle mentaliteter, som kommer i generne eller opvæksten, så… Jeg synes bare at palæstinensere…. Jeg kender en palæstinenser, som er en person, der har noget at sige i miljøet, som sagde 'Jeg stoler ikke engang på min egen skygge'. Hvis en palæstinenser siger det, så skulle vi aldrig stole på dem.

Hvis de har sådan et forhold til sig selv, så synes jeg, at de er utroværdige. Jeg synes også at de er….Når de er gift kan de have et forhold udenfor deres ægteskab og vende islam på deres egne forlystelser og hvad de selv synes. Jeg synes, at de er svindlere både indenfor islam og indenfor samfundet. Jeg ved ikke, om jeg er meget fordomsfuld, men det er deres moral… Men jeg synes, at Gud har skabt dem så smukke. Palæstinenserne er nogle af de smukkeste, flotte øjne og meget, meget smukke. Men det er så det man skal stå fra.

Ægteskab med ikke-muslim?

Det at jeg har fundet lykken og fået succes i mit liv, det er jo pga. islam. Sådan beskriver jeg det selv. Jeg har brudt med familien og normer og det eneste jeg har kunnet holde fast til er islam. Så islam har bragt mig lykken. Hvis man smider den fra sig, så har man jo selv valgt det fra og jeg kan kun sige, at jeg har gjort mit bedste og andet kan jeg ikke sige, at jeg har indflydelse på. Det står også i Koranen, at det er til en vis grad du har indflydelse, og resten har du som menneske slet ikke indflydelse på. Så jeg kan ikke bestemme over hendes skæbne. Jeg kan jo evaluere med dig og sige, om der er nogen ting, der har gjort at min datter tager det fra, hvad skyldes det? Jeg kan jo vende spørgsmålet om over til mig selv. Hvis jeg mener, at jeg har gjort det bedste, så er der jo ikke andet at gøre end at acceptere det. Selvfølgelig vil jeg blive ulykkelig over, hvis hun …ikke at hun var gift med en dansker, men en som ikke var muslim, det vil jeg være rigtig ulykkelig over, men jeg vil ikke skære hånden af hende, jeg vil selvfølgelig have kontakt med hende. Men jeg vil blive rigtig rigtig ked af det.

Hustruvold

Jeg vil først og fremmest fortælle, at jeg ser flere vers i Koranen, hvor islam ophæver kvinden meget mere end manden. Rigtig meget og hvor den også siger, at islam har en duft, der kan duftes kilometer langt fra, hvor mænd har svært ved at dufte den, paradisets duft. Men hvor paradiset er lige under morens fod, den er så tæt på. Som mor og som kvinde, der er den så tæt på os. Men jeg kan prøve at give dig et eksempel. Hvis en mand har seksuel lyst med sin kvinde, så skal kvinden tage imod den. Det kan man fortolke som 'Nårh ja det er da hårdt for kvinden, hvad hvis hun ikke har lyst'. Men der står også….Koranen er jo en grundbog, en lovbog, men profeten er praksis. Så hvordan har profeten levet…sunna ja…hvordan lever man i praksis med teorier? Det er derfor, vi har profeter og det er derfor vi har Koranen. Der siger profeten jo også, at en mand ikke må have samleje med sin kone, hvis ikke hun er klar. Så hvis en mand ikke kan gøre sin kone klar, så må han ikke have samleje med hende. Det betyder jo også, hvor meget hensyn der skal tages til kvinden, før hun skal sige ja til sex. Hun kan sige 'Okay jeg vil gerne have sex med dig', men han må ikke have samleje med hende, hvis han kan mærke, at hun ikke er klar. Det viser hvor meget hensyn der er. Men i vores natur kan vi kvinder godt lide, at der er en stærk mand omkring os, vi skal kunne mærke vores mand. Men jeg tror, at det samfund vi lever i, der kan vi ikke mærke en mand som en mand i dag. Det er derfor nogen bliver skilt. Det der med at slå, det betyder ligesom hvis man tager den her lille serviet, det er den der børsteagtigt. Det er egentlig ikke at slå. Det er at sætte på plads og markere. Er det ikke det problem vi har i samfundet? Jeg vil da gerne kunne mærke på min mand, at han kan markere mig og det var derfor mit ægteskab ikke kunne gå. Han kunne ikke markere sig. Derfor synes jeg igen, at der er en fordel for kvinden, at skulle kunne mærke sin mand som maskulin.

Polygami

Men så kan jeg tage et emne op som, hvorfor mænd må gifte sig 4 gange og kvinder ikke må. Men der er det også, at profeten siger, at hvis din kone nummer et har de betingelser fra starten at 'Jeg gifter mig med dig af den grund, at du aldrig skal gifte dig efter mig'. Hvis han accepterer det, så har han ikke ret til at gifte sig. Så kvinden kan fra starten nægte det, så det må han ikke lave om på. Det andet er, at det giver kvinden ret. Vi moderne kvinder vil heller ikke have en mand rendende i hælene på os hele tiden. Hvis ikke det var fordi, at vores samfund siger 'Jeg er for stolt til at min mand har en anden kæreste', hvis ikke der var det, så tror jeg det vil passe. Der er mange der har det godt med at være alene. Men engang imellem mangler vi lidt tryghed og kærlighed. Men i bund og grund i vores natur tror jeg godt, at vi kunne dele. Kvinder kan godt dele, jeg tror de vil kunne klare det. Mænd har større kræfter, det er i deres natur. Men kunne jeg selv acceptere at være kone nummer to? Aldrig, der er jeg for meget dansk tror jeg. Så har jeg så meget at give, at for at styre mig kræver det en del energi. Jeg kan være to og tre kvinder på en gang…(griner). Men hvis jeg havde et eller andet ved mit helbred, der gjorde at jeg ikke kunne være den kvinde for min mand, som han behøvede, hvor han ikke skulle lide under min sygdom. Det skulle være sådan, at hvis han giftede sig, så skulle det være en fordel for ham og mig, sådan skal man tænke det. Men profeten siger også 'Jeg vil nok foreslå jer, at det skal være den sidste udvej'. Det er ikke noget man anbefaler. Blandt de muslimer jeg har stor respekt for, der er ikke nogen der er gift med nummer to.

Om at missionere

Jeg synes, at Koranen er noget man ikke skal prikke til andre. Man skal ikke stå og sige til andre 'Sådan er Koranen og sådan skal du gøre'. Det er jeg stærkt imod. . Alle har mulighed for at lære og studere det de vil. Jeg nævner det heller ikke til min vennekreds. Men i min væremåde og i min tankegang, der har jeg den med. Det er mig som person, det er min personlighed. Hvis jeg gennem kommunikation kan få et redskab ud af islam som pædagogik eller psykologi og bruge det der, så er det det jeg udvikler som person. Jeg har egentlig heller ikke så meget brug for at pille i islam på den måde hvor man fortolker og bruger det som debat og politik. Det har jeg slet ikke lyst til. Det er noget for mig selv og sådan som jeg har det. Jeg har kunnet klare det så godt i den periode, hvor jeg var så forsvarsløs, uden noget som helst. Så jeg har ikke brug for det andet.

Kvindelige fortolkere og forkyndere

Jeg synes at det er okay. Men jeg synes at det er et sart område, for hvor mange vil være kvalificerede nok til at kunne gøre det? Men vi har jo kernebogen, der er Koranen og alle dem der fortolker, de må fortolke alt det de vil, men kernebogen er Koranen og det er der ikke nogen, der kan lave om på. Så kan man jo vælge de fortolkere, der passer til en selv. Det er jo så op til den enkelte. Jeg har valgt de fortolkere, jeg mener passer til det moderne samfund. Fettulah Gülen synes jeg er meget moderne. Jeg har fundet mig selv i Danmark ved at være muslim og hvis jeg ikke fik de ting jeg fik, så havde jeg ikke noget uddannelse og var ikke den person jeg er i dag. Det har taget mig op af kælderen.

At være muslimsk kvinde i Danmark

Min datter og jeg har haft en rigtig god dialog, og jeg har kunnet mærke, at hun kunne balancere mellem det at være en tyrkisk muslimsk pige og være dansk, tyrker-dansk. Hun har ikke oplevet de

kriser jeg har haft mellem kulturer. Min platform har været så bred, at den er nok til mine børn. Nogen gange hører jeg min egen stemme, når hun står og siger til en veninde 'Jamen du skal bare lige….' Hun vender det om til noget positivt og det kan jeg godt lide, for vores kulturforskelligheder skal vendes om til noget positivt. Jeg synes, at det er dejligt at bo i Danmark og det er dejligt at være muslim i Danmark og jeg synes også, at det er dejligt at komme fra Tyrkiet. Når jeg er i Tyrkiet, så møder jeg en hel del kultursammenstød, men kan vende det om til noget positivt. Det håber jeg selvfølgelig for min datter.

TEMA 5: CASES

Som afslutning på Tema 4 blev to responenter præsenteret tværtematisk, som repræsentanter for to forskellige islamiske bevægelser. I forlængelse af dette præsenteres her flere cases, hvor man møder typologisk repræsentative personprofiler. Gennem disse cases får man netop mulighed for at danne sig et indtryk af profiler, som ellers i de foregående afsnit er splittet op og fordelt på temaer.

Case 1. At være muslimsk folkeskolelærer

Denne respondents udsagn er allerede brugt i løbet af undersøgelsen, og derfor vil man kunne genkende hendes udsagn. Dermed illustrerer denne case, hvordan en profil, som først er blevet delt op i tematiske stykker og præsenteret blandt andre respondenters udsagn, her samles igen i en og samme profil. Respondentens udsagn er interessante, i og med at de sammenkæder islamiske læresætninger med folkeskolens moderne læringsprincipper. En sociolog kunne her fristes til at definere profilen som en hybrid identitet.

At bære tørklæde

Jeg tog tørklæde på i 2001, umiddelbart efter 11. september. Der blev hele tiden sat diskussioner i gang hos mig, hvad er det der er i vejen med muslimer, vi bliver forfulgt som muslimer, i verden, også i Danmark, der er altid uroligheder med muslimer, og så 11. september, muligvis igen noget med muslimer. Jeg kunne ikke identificere mig med alle de problemer, jeg kunne ikke se, hvad der skulle være galt med at være muslim. Så begyndte jeg at læse om det, og det endte med, at jeg blev fanget over alle de muligheder, som jeg slet ikke havde været klar over som muslim, og selvfølgelig også de forpligtelser, man har som kvinde. Tørklædet for eksempel, det er en af de forpligtelser, man skal overholde.

Om min datter tager tørklæde på, det er op til hende. Vores mål er at foregå med et godt eksempel, at opdrage dem i den islamiske tro, at de bliver bevidst om det. De skal ikke have tørklæde på, når de er små. De skal vide, hvorfor man tager tørklæde på. Ikke tvang, opdragelse, og det at være et godt fungerende menneske, have konkrete, realistiske mål, tage uddannelse på baggrund af evner og muligheder. Det er det, som min mand og jeg sætter pris på. Det må være et personligt valg. Jeg har selv valgt, min mor og min svigermor går ikke med tørklæde. Tørklæde hænger ikke sammen med ekstremisme, det er bare en pligt for kvinden i islam.

At komme i arbejde

Da jeg skulle søge arbejde, var det ikke så nemt. Jeg satte et billede på af mig selv og fik afslag hver gang, selv om jeg søgte målrettet. Så sendte jeg samme ansøgning, samme tekst, uden billede, og så blev jeg kaldt ind til samtale og fik jobbet. Jeg ved ikke, om det var på grund af tørklædet, at jeg var blevet afvist, men det var en mistanke, jeg havde. Det er noget, jeg var meget præget af. Det

er vigtigt at få mulighed for at komme til at snakke med folk, vise hvem man personligt er, få mulighed for snakke med folk, det giver rigtig meget. Selvfølgelig skal man selv være åben, og man skal være lidt stædig. Jeg kan også godt forstå samfundet på en måde, på grund af alle de erfaringer, de desværre negative skræmmende eksempler på muslimers opførsel, så passer folk jo på, så vil man ikke løbe en risiko. Men heldigvis er vi jo ikke ens alle sammen. Jeg har valgt bevidst at undervise som lærer i den danske folkeskole, for jeg vil ikke være med til opbygge parallelsamfund. Men bare diskussionen om tørklædeforbud får en til at tænke "bliver jeg nu tvunget til at skifte til privatskole?". Men det bliver måske sidste udvej, hvis tørklædet bliver forbudt i folkeskolen.

Har der været en udvikling i forhold til muslimske kvinders uddannelse og arbejde?

I hvert fald det at der kommer flere kvinder ikke nødvendigvis med tørklæde, men flere kvinder uddanner sig, og at man bevæger sig væk fra det med at det ikke kan betale sig at læse, hvis man ikke kan få praktikplads.

Det jeg håber på er, at eleverne kan se, at det er muligt at komme længere op i systemet end bare være på bistand eller have ufaglært arbejde, at det er værd at forsøge at gøre sig umage, at have mål i sit liv, ikke opgive så nemt og bare sige de "vil ikke have os alligevel, hvorfor skal jeg så bruge tid på at læse, jeg får alligevel ikke en praktikplads". Så bare det, at jeg er der, deler stilling med mine danske kolleger, at der er plads til mig, det håber jeg eleverne tænker over. Hvis hun kan undervise, selv om hun ikke er født i Danmark, så kan jeg også.

Gensidige fordomme

Jeg er perfektionist også, jeg vil gerne yde en indsats, være forbillede, vise, at det ikke er så sort, som det ser ud nogle gange. De forkerte forestillinger gælder begge veje. Det man mest ser i medierne er, hvordan det danske samfund ser på muslimer, men det gælder jo også den anden vej. De tænker "de kan ikke lide muslimer" og så begynder fordommene fra den anden side. Det, eleverne hører derhjemme, er ikke altid positivt. Men jeg synes, at skolen har gjort så meget, at eleverne kan se, at de er blevet accepteret på deres præmisser, så hvis de skulle være påvirket af deres forældre, så kan det godt være de er i modsætning til det danske samfund, men ikke til deres danske kammerater. Så jeg har aldrig oplevet problemer i forhold til skolen, til kammeraterne. Men der kan være andre, der ikke kender nok til muslimer, som tænker, at de alle sammen er dårlige. Sådan nogle diskussioner har vi haft med nogle af de store elever. Hvis danskerne ikke interesserer sig nok for at høre, hvordan det er at være anderledes, hvorfor nogen reagerer så voldsomt som de gør, så er det klart, at kløften kan vokse.

Sociale arrangementer på skolen

Blå mandag, der er det skolens politik, at det er en social begivenhed, hvor alle er med. Jeg kan ikke huske, at der skulle være nogen, der har meldt fra. Til jul har vi juleklippedag, de store klasser står for æbleklasser, og de små kommer og køber. Så går de alle sammen op i det. Det samme med vores helligdage, til Eid plejer muslimerne ikke at komme, men så fandt vi på, at muslimerne kommer med mad op på skolen, så kommer de andre og spiser hos dem. Så fortæller vi, hvorfor vi spiser sammen, hvad festen går ud på. Det er så vigtigt at overveje, hvordan man inddrager, hvordan man viser respekt for den anden side af samfundet, så eleverne tænker "de vil have mig alligevel, der er plads til mig alligevel".

Lejrskole

Lejrskole, det kommer an på, hvordan man "sælger det". Lægger vægt på, at det er et socialt arrangement, at eleverne lærer meget. Der er så vidt jeg ved ikke en eneste, der melder afbud, vi har virkelig ikke de der problemer, hverken med lejrskole eller med idræt. Vi havde en pige, som ikke måtte komme med, forældrene insisterede, men til sidst fandt vi ud af, at det var fordi hun tissede i sengen. Det var svært for forældrene at åbne op og fortælle, hvad problemet var. Men det havde ikke noget at gøre med hendes religion. Hun kom med til sidst.

Hvor spørger du, når du er i tvivl?

Jeg forsøger så vidt muligt at holde mig til koranen, at prøve at tolke og læse den selv, fordi det er meget tilfældigt, hvilken tolkning man kommer i kontakt med. Jeg ønsker ikke at blive påvirket, jeg vil gerne være selvtænkende. Jeg ved som troende menneske, at mine evner kommer fra Allah, det må jeg stå til regnskab for. Det er så let at tage en lille del af en sætning og sige "dræb", "had", men i hvilken kontekst? Den første sætning i Koranen er "læs". Det er den type sætning, der fangede mig i Koranen, "læs", "uddan dig".

Må manden slå sin kone?

Det er virkelig nogle ekstreme situationer, hvor kvinden er alt for langt ude, på vej til at ødelægge kernefamilien, på vej til utroskab, for eksempel. Hvis man kan se signaler, men ikke kan snakke hende til fornuft, og manden har nogle gode argumenter. Men det er stadig dialog og argumenter, der gælder, men jeg ser ikke, at min mand har ret til at bestemme over mig, så længe jeg ikke gør noget forkert. Og jeg kan heller ikke se min mand påtage sig den rolle. Det er igen respekt. Jeg ved ikke, om det hænger sammen med vores kultur, vores opdragelse. To som har valgt hinanden, at en skal have mere ret end den anden, det ville være kunstigt for mig, det er for mig ikke ægteskab, det er tvang, det er umenneskeligt. Hvis man tolker Koranen, som jeg ser det, så handler det om ens egen relation til Gud. De gerninger man laver står man selv til regnskab for. Min mand, han skal ikke stå til regnskab for mine fejl, han kan måske advare mig eller påpege nogle fejl, men det er i sidste ende mig, der skal acceptere det eller afvise det. Jeg synes ikke generelt, at manden skal have mere ret end en kvinde. En kvinde kan være lige så klog som en mand.

Er der forskel på mænd og kvinder?

Man kan tage et eksempel som arveret. Manden har flere forpligtelser overfor familien end kvinden, når vi snakker om den økonomiske del. Det kvinden arver er hendes eget, men han skal dele det han arver med sin familie. Kvinden behøver ikke dele sin arv med sin mand. Så hun er beskyttet, det var vigtigt især i gamle dage, hvor kvinden ikke var ude på arbejdsmarkedet.

Utroskab og straf

Jeg ved ikke hvor aktuelt det er , det er ikke så nemt, det der med stening. Altså det er ikke fordi jeg synes folk skal gå rundt og kaste sten på hinanden… men igen skal der være nogle vidner, der skal være fire der ikke har med hinanden at gøre, det skal være virkelig argumenterende, før man går i gang med det. Jeg tør ikke danne et billede af det i mit hoved, hvor voldsomt det kunne være, men der skulle virkelig være noget slemt og som sagt der skulle argumenteres for det, for at man kunne straffe en på den måde. Jeg tænker, at hvis man trods alt nåede dertil, at en kvinde har fortjent den straf, så skal man måske alligevel overveje, hvad fik hende til at gøre det, jeg synes ikke man bare skal kaste sig ud i det. Det kan være sygdom, det kan være mange ting. Jeg tør ikke kommentere

mere, jeg har ikke viden nok. Men islam er for mig logisk, der er logiske forklaringer, der er ikke en eneste lov eller ordre som ikke har en logisk forklaring. Men igen hvordan tolker man?

Hvilke værdier lægger du vægt på som underviser?

Mit forhold til eleverne og forældrene er baseret på tillid. Der er ikke nogen, der er bange for mig – selv om jeg underviser i fysik (griner). Nu underviser jeg også i biologi. Der kan man spørge, om forældrene vil være bange for, at jeg lægger mit eget syn på det, i undervisningen, i forhold til evolution og sådan? Men nej, når jeg underviser i Darwin, så er det videnskab. Når jeg tænker skabelseshistorie som privatperson, så er det ud fra religion, så er det selvfølgelig i forhold til Guds magt, men jeg er ikke kommet så langt, at jeg har sat dem op imod hinanden. Jeg skelner meget skarpt i min tænkning, jeg har ikke problematiseret det. Det er Darwins arbejde og hans overbevisning, det skal jeg vide noget om. På den anden side har man den anden holdning, privat. Han skal have lige så meget lov til have sin egen holdning og teori som vi andre. Men når jeg underviser er det videnskab.

Er der nogen fag, som en muslimsk kvinde ikke bør udøve?

Kassedame. Med fuld respekt for kassedamen, men hvis man vælger at tage tørklæde på, så kan jeg ikke se, at man samtidig vælger at sidde ved en kasse og udsætte sig selv for noget, man kunne undgå. Altså for eksempel gøre rent, det ville jeg hellere end at kaste mig i noget, som er på grænsen til at være farligt for en. Hvorfor risikere det, hvis man har mulighed for noget andet? Man skal prøve at undgå kontakt med fremmede mænd, hvorfor tager man tørklæde på, jeg vil gerne skjule mit private, og hvis man alligevel vælger at udstille sig selv, når man kunne vælge andet, måske sidde på et kontor. Der er mange job, som ligger naturligt for en kvinde, og som man kan vælge i stedet for at vælge det der minefelt og så problematisere det. At man vælger at gå så langt man kan, men bliver indenfor rammerne.

Men har du ikke også kontakt med mange mænd og store drenge i kraft af dit arbejde som folkeskolelærer?

Jo, men jeg ser det som min opgave som muslim at opdrage. . Jeg synes det er meget dejligt at være lærer, man er med i den opdragende rolle. Hvordan kan jeg læne mig tilbage og forvente, at det danske samfund opdrager børnene, og så bare kritisere det danske opdragelsesmønster? Så må man selv gå med ind i det. Hvordan kan man gøre det, så det er nemmere både for samfundet og eleverne? Jeg føler virkelig at det at være med så godt man kan, det vægter jeg højest, snarere end det at synde. Selvfølgelig, der er en problematisk ting, jeg har ikke helt gjort det op med mig selv, men det med at give hånd til en mand… jeg er ikke så meget… og så tænker jeg også, der kommer tyve forældrepar, de der bakterier, og så sidder vi der og spiser, jeg kan ikke nå ud og vaske hænder, det er ikke så smart at give hånd så mange gange. Men omvendt, hvis jeg ikke giver hånd, tænker folk så "er det fordi jeg er en mand?", "hun har mit barn i skolen", igen er det et spørgsmål om tillid. Ja nu nævnte jeg kassedamen, men jeg er jo i virkeligheden lidt i samme situation. Med tørklædet signalerer jeg, at jeg ikke vil have med andre mænd at gøre end min egen. Og så kommer de mænd og giver hånd, og jeg giver tilbage. Men igen, det handler om respekt. Hvis det bliver årsag til at skubbe folk væk fra mig, at de får fokus på det i stedet for det faglige, så vælger jeg at gøre det, jeg afviser ikke en hånd. Mange ville sige "helt ærligt, kan du høre dig selv, at være muslim og så leve med så mange afvigelser!" Men igen, det er sværere at praktisere i et land, som ikke har de samme rammer, så er det bedre at gøre det med en begrundelse, at begå de "fejl" bevist, men så hjælpe på andre områder. Så der er mere gavn ved det end ulemper. Det er nemmest

at sige "nu trækker jeg mig tilbage, jeg vil leve som en ordentlig muslim, jeg vil ikke have noget med det danske samfund at gøre", men så skulle man vælge et andet sted at bo end Danmark. Og omvendt, jeg tror at det at bo i et mere muslimsk samfund, et arabisk samfund, det ville jeg have svært ved. Jeg har værdier som på nogen områder er meget anderledes end i arabiske samfund.

Valg af ægtefælle

Vores opgave som forældre er at lære vores børn, at vi er muslimer, hvad vil det sige at være muslim, ikke gøre noget så de får identitetsproblemer, så det er en naturlig del af deres identitet, at de er muslimer. For en muslimsk kvinde er det jo forbudt at gifte sig væk fra islam, så det bliver vi også nødt til at fortælle dem. Om de nu vælger at høre efter, det er virkelig svært at vide.

At være muslim i Danmark

Jeg kunne tænke mig, at vi mere dyrkede den naturlige samhørighedsfølelse, at det her er deres land, også når de er muslimer, at de kan se deres plads i det danske samfund, så de ikke behøver at blive bekymrede for det. At der også er nogen med anden etnisk baggrund som journalist, tv-vært, folkeskolelærer. Det at man kan se, at der er nogen, som har nået det øverste lag i samfundet, det er meget motiverende, jo flere jo bedre. Så er det dem, der ligesom sætter dagsorden, åbner døre for de kommende generationer, fortæller at det ikke er farligt at være muslim i Danmark alligevel.

Vil en folkeskolelærer være mere tilbøjelig til at sammenstykke en hybrid identitet end en lærer på en muslimsk friskole, som hele dagen går sammen med trosfæller? Intet kan konkluderes ud fra et kvalitativt studie som dette, men det er alligevel interessant at sammenligne ovenstående profil, en folkeskolelærer, med de efterfølgende profiler fra en muslimsk friskole.

Case 2. At være muslim på en muslimsk friskole

I denne case er en lærer og to 9. klasses elever fra en muslimsk friskole interviewet. Her er det interessant at observere, hvordan begreberne kodes af såvel læreren som eleverne. Hvad betyder det i praksis, at islam er en "meget mild og let religion", som læreren siger? Hvordan definerer man lighed? Hvad er viden?

Lærer

Kønsadskillelse

Igennem religionsundervisningen kommer vi nok lige ind på, hvad der er forbudt og hvad der er tilladt. Men islam er jo en meget mild og let religion, hvis den bliver praktiseret efter hvad der står i Koranen og hvad profeten Muhammed har sagt. Der er jo ikke den der store adskillelse mellem kønnene, som der er i nogle grupper. De grupper, hvor jeg ser den adskillelse, det er mest i nogle arabiske grupper. Det er ikke alle arabiske lande, men nogle arabiske grupper har en meget stor adskillelse mellem kønnene. Også derhjemme i privatlivet, hvis man besøger dem, så sidder kvinderne og mændene for sig. De somaliske grupper har slet ikke den der adskillelse og det har tyrkere heller ikke så meget. Men her er de opvokset med, at de er sammen med drenge, det er deres venner og de arbejder i grupper. Det er ikke sådan, når vi har gruppearbejde, at vi siger 'Nu arbejder pigerne for sig og drengene for sig'. Det at de arbejder i grupper og de får et naturligt forhold til det at være drenge og piger og at man godt kan snakke sammen og godt kan arbejde sammen. Det tror jeg ikke de tænker så meget…Det er måske lige nogle få, der vil tænke på det, men ellers tror jeg ikke, at det er noget de tænker på.

Hvad vil det sige at være en god muslimsk kvinde?

I: Så vil jeg sige, som vi igen ved det fra hadith samlingerne og Koranen selvfølgelig: følg de fem søjler, dem har du jo sikkert hørt om, det er faste, bøn, rejsen en gang i sit liv til Mekka og tro på, at der kun findes én almægtig skaber. Om man så kalder ham Gud, Allah eller Alohi som jøderne siger, eller hvad det nu er. Der er kun den ene skaber. Hold de fem søjler og opfør dig som et godt menneske og undgå de få ting, der er nævnt i Koranen som haram, altså forbudt: at tage noget der tilhører andre mennesker, at slå ihjel eller gå ind på en kriminel løbebane. Så har vi jo alkoholforbud og forbud mod svinekød. Men ellers er der jo ikke så forfærdelig mange ting, der er forbudt. Der er ikke nogen forskel på mænd og kvinder. Hele vejen igennem Koranen og sunna, som er vores to kilder, så er der jo ikke specifikt for mænd og specifikt for kvinder. Der er jo et vers, der siger, at den troende kvinde og den troende mand holder påbuddene. Sådan er det jo hele vejen igennem.

Ligestilling

Mænd og kvinder er lige ifølge Koranen, men de har måske i nogle tilfælde forskellige roller. Men ellers er de lige. Hvis man skal gå ifølge islam, så kigger man mere på den fysiske form, at mænd i nogle tilfælde er stærkere til det fysiske arbejde. Der kan være en forskel. Ellers er det jo ifølge Koranen manden, der har hovedansvaret for at forsørge sin familie. Kvinden har lov til at arbejde og tjene penge, men har ikke pligt til, ifølge Koranen, at bidrage med forsørgelsen, det påhviler alene manden. Jeg kender da nogle få, blandt andet danske konvertitter, der holder strengt på det,

at det er manden. Selvfølgelig siger de fleste ikke bare 'Mine penge er kun for mig', men så bruger de hendes løn til noget mere fornøjelser, som rejser og sådan noget.

Tørklædet

I: Det er der helt klare regler for fra sunna, altså profetens udtalelser. Pigen skal have tørklæde på, når hun får sin menstruation og ikke før. Hvis en pige ikke vil, så blander vi os ikke i det, det er mellem hende og Allah skaberen. Der er jo også et vers, der siger, at der ikke må være tvang i religionen. Du skal ikke tvinge nogen til at tro, men selvfølgelig kommer der noget andet ind, når det er forældre, der opdrager deres børn. Som kristen forælder opdrager og indoktrinerer man jo også en smule sine børn og det gør muslimske forældre jo også. Jeg ved, at nogle af forældrene her opdrager deres børn til 'Der kommer en dag, hvor du skal gå med tørklæde'. Men det er jo noget med at forberede pigen på at 'Det er en god ting for dig, at du gør det en dag, men det er alligevel din egen beslutning'. Vi må jo heller ikke sige som muslimer 'Hende der er ikke lige så god som mig', for vi får gentagne gange at vide i islam, både fra Koranen og profeten, at det er kun Gud, der kan se dit hjerte. Som vejleder, hvis en pige har et eller andet ønske om at blive frisør, så snakker vi om det 'Når du går på teknisk skole og du skal uddannes som frisør, så skal du sætte hår på andre og du skal lade andre sætte hår på dig, så det skal du overveje, om du vil tage dit tørklæde af'. For det kan godt være, at man brænder så meget for en uddannelse, så man godt vil tage det tørklæde af. Det skal man gøre op med sig selv. Det er jo ikke fordi vi siger 'Det kan du ikke blive, for du bruger tørklæde'. Sådan råder vi dem jo slet ikke, for det er jo ikke jordens undergang at tage sit tørklæde af. Selvfølgelig er det et påbud i Koranen, ligesom man ikke drikker, man ikke slår ihjel, stjæler ikke og lyver ikke, osv. Men alle de der ting er jo en form for, hvis man skal bruge et stort ord, så er det jo en form for synd, men der er jo heller ingen synd Gud ikke kan tilgive. Det er jo nævnt mange gange i Koranen, at Gud er barmhjertig, tilgivende og nådig.

Er det sværere for kvinden end for manden at blive skilt?

Nej. Hun skal bede en dommer eller en imam om skilsmisse. 'Han overholder ikke sine pligter', eller han gør et eller andet hun nu er ked af. Så skal en imam eller en myndighedsperson, hvis der findes sådan en…Det gør der desværre ikke i Danmark, men jeg ved, at der er nogle grupper, der arbejder på, at der skal nedsættes sådan et familieråd, hvor der også er en, der kan gå ind og tage sig af de ting….Så skal han lade hende få sin få sin skilsmisse. Profeten har skilt kvinder, der kom og sagde 'Jeg kan ikke lide hans udseende', 'I er skilt' sagde profeten. For hvis ikke man kan lide hinandens udseende og man ikke fungerer sammen seksuelt eller han ikke overholder sine pligter osv. så har kvinden ifølge islam lov til at bede om det. Men det gør det svært, fordi der er nogle mænd, der ikke vil rette sig efter det og især ikke her i Danmark, fordi der ikke er nogen myndighed, der kan gå ind og sætte ham på plads. Så jeg ved, at der er nogle kvinder, der har rigtig svært ved, at få deres skilsmisse igennem. Det er rigtig nok. Men kvinden har lige så stor ret ifølge islam, som manden har. At det at en kvinde ikke kan sige tre gange 'du er skilt', det er mere med fordi der er mange kvinder, der måske bliver lidt hys. Nu har jeg ikke menstruation mere, men da jeg havde det, kunne jeg da godt have forestillet mig, at jeg i løbet af den uge kunne sige det tre gange 'Jeg vil skilles'. Så det er måske noget med det at gøre. Når vi snakker om forskellen mellem mænd og kvinder. Profeten har jo også sagt 'Bær over med jeres kvinder, når de har menstruation, for de er skabt sådan fra Allah, de kan ikke selv gøre for det. Hvis de råber efter jer, så tilgiv dem'.

Hudud-straffe

I: Hudud-straffe kan jo kun praktiseres i et islamisk land, et land der virkelig kører sharia og hudud som deres lovgivning og det er der ingen lande, der gør overhovedet. Ikke engang Saudi Arabien. Men stening er jo ikke nævnt i Koranen, det er noget profeten sagde, fordi der var nogle tilfælde, hvor profeten sagde 'Der er ikke noget i islam om det, men så kan vi tage de sidste skrifter, der er åbenbaret', altså de jødiske og kristne. De åbenbaringer tror vi jo på er fra den samme gud. Så tog profeten jødernes måde at stene på. Men det er jo ikke bare kvinder, det er jo også mænd. Det er jo igen det man altid glemmer og det der bliver sagt i offentligheden, at en stakkels utro kvinde skal stenes, men hvad med manden? Og det må jo kun blive foretaget, hvis de er gift. Man skal jo virkelig være fuldmoden og have fuld forstand, ellers må man ikke stene folk til døde. Hvis man nu forestillede sig, at vi levede i et land, hvor det var fuldstændigt styret efter islams principper…og sådan et samfund har der jo ikke været siden profeten døde…Så kan man godt sige, at man går ind for de ting som muslim. Der ved man så også, at profeten f.eks. har sagt 'I må ikke stene nogen til døde. I må ikke hugge hånden af nogen. I må ikke praktisere hudud-straffene, for de er meget skræmmende. I må ikke selv praktisere dem, uden at personen selv har tilstået eller at der har været 4 vidner'. Når man så tænker, at hvis man levede i sådan et land, hvor alle vidste konsekvenserne af det man gjorde, så tror jeg, man vil nå til så få punkter, hvor det virkelig kom til de der strenge straffe.

Islam og kultur

Også hvis du engang kommer til at studere islam mere og du går tilbage i tiden, så kan du jo se, at på profetens tid var der jo ikke de der strenge regler, som nogen har fået indført. Især i det 17. århundrede kom der sådan en bølge i den muslimske verden, også hvor der opstod en masse falske hadith om kvinder, for at man ligesom skulle have kvinderne banket tilbage til kødgryderne og lidt i retningen af noget hekseforfølgelse, at de ikke lige skal stikke næsen for langt frem. Jeg kan huske, at jeg havde store diskussioner med en mand engang, der blev ved med at påstå en masse falsk hadith om kvinden og 'kvinden var kun halv i sin tro', osv. osv. og 'hver gang kvinden kom gående, så kom hun med djævlens gang under armen'. Så kan jeg huske, at jeg sagde engang 'Hvis du kan bevise, at de hadith findes, så går jeg ud af islam, for så er det godt nok ikke noget for mig' og det var efter jeg havde været i Egypten og studeret, så jeg vidste godt, at de ikke var der. Lige samme dag kom der en af vores venner fra Jordan hjem og sagde 'Der er kommet en ny bog her', for der er en stor hadith mand, der hed al-Albani. Han kom fra Albanien, men studerede i Egypten og andre arabiske lande, og han viede hele sit liv til at sortere falske hadith fra troværdige hadith. Han udgav en bog, hvor han påpeger nogle af de der falske hadith og at de havde ingen oprindelse, for en hadith skal jo have en lang oprindelse, en fortællerkæde. Jeg vil bare sige, at jo mere man ved om islam, jo bedre kan man arrangere sit liv på en god og moderne måde. Gud siger i Koranen 'Islam er kommet til enhver tid til ethvert sted', så må der også være noget i islam, der passer til den her tid, vi kalder den moderne tid.

Videnskab og islam

Videnskab og alt muligt går jo hånd i hånd i islam. Det var noget af det, der fik mig til at konvertere, det var alle de der fantastiske videnskabelige beviser, der var i Koranen, som jeg syntes, at det var da utroligt, som man ikke havde haft noget viden om på det tidspunkt. Også det at jeg var kristen før og jeg kunne klart mærke, at der var en rød tråd igennem det gamle testamente, det nye testamente og det bliver afsluttet i Koranen. Så derfor kan jeg godt svare hurtigt, at Koranen betyder alt for mig. Det er min store guide, det kan man godt sige.

Kvinder som forkyndere og bønneledere

Kvinder kan godt holde khutba og holde taler i moskéen osv. men de kan ikke lede bønnen. Profeten har givet klare regler i hadith og der står, at 'hvis du følger islam, så skal du også følge profeten, så følger du også Allah', så der er mange vers i Koranen for, at du ikke kan adskille profetens levemåde, for profetens levemåde er ligesom Det Nye Testamente, hvor vi læser om, hvad Jesus sagde og gjorde. I hadith læser vi om, hvad profeten sagde og gjorde, og han specificerede Koranens vers, og der er det sådan, at man ikke var adskilt, som det tit er nu. Der stod imamen, altså lederen, så stod mændene, så stod de unge drenge og så stod kvinderne og de unge piger. Det er simpelthen fordi, at der er mange mænd, der ikke vil kunne holde tankerne samlet om Gud eller Allah, hvis der ligger en kvinde lige foran dem med rumpen i vejret. Det er noget seksuelt for en mand. Der er faktisk rigtig sjove hadith, der fortæller om en, der var forelsket i en pige, og når han lå med hovedet ned, så prøvede han at sprede sine ben så meget, at han kunne kigge bagud til hende, han var forelsket i. Når man begynder at læse de hadith samlinger, så vil du grine, for der er så mange søde fortællinger, hvor det er mennesker man snakker om. Koranen det er Guds ord, det er noget højt og stort og nogen gange svært at forstå, meget videnskabeligt og rigtig guddommeligt, men i hadith kommer det jo ned på jorden. Der er det folks problemer og kærlighed og dagligdag, der bliver udpenslet. Så der har jeg grint mange gange.

<u>To elever</u>

Det er i det følgende ikke indikeret, om det er den ene eller den anden af pigerne, der udtaler sig, da det ikke er væsentligt for undersøgelsen. Det, som er interessant, er at observere, hvordan pigerne forholder sig til de forskellige spørgsmål, og hvorvidt de har integreret de principper, som der undervises i på skolen, og som ovennævnte lærer blandt andet har gjort rede for.

Uddannelsesvalg

II: Det er ikke godt for en kvinde i islam at tage en uddannelse hvor man skal ud og rejse i verden hele tiden, f.eks. at være stewardesse eller en arkitekt skal hele tiden ud og se på områder når han skal tegne. Sådan noget er ikke godt for en kvinde i islam, at hun skal ud og rejse hele tiden alene. Hun skal have sin mand eller bror eller far med, hvis hun skal ud at rejse. Det er heller ikke godt at arbejde med renter, f.eks. som bankdirektør. For når man låner noget i islam, så skal man helst give det man har lånt tilbage og ikke mere end det. Der skal være retfærdighed. Det er også derfor, de har åbnet dansk-muslimske banker uden renter.

I: Hvis man får et arbejde, hvor man skal sidde alene med en mand på et kontor, så er jeg jo bare nødt til det, for det er jo arbejde, så længe det bare er arbejde og ikke frivilligt 'Kom vi skal sidde alene sammen'. Så længe det ikke er frivilligt at sidde med ham alene, så er det vel okay, håber jeg.

Mødet med det andet køn

F.eks. kører der et emne i klassen nu om man må stå og grine og snakke med drengene, om det er tilladt i islam. Det er tilladt, at man står og snakker, griner og har det sjovt, man skal bare ikke begynde at røre ved hinanden eller kramme. Der er grænsen, men man må gerne stå og snakke med dem. Der er nogen, der synes, at man skal holde sig væk fra drenge helt.

Påklædning

Faktisk som muslim bør man sige det, hvis man ser nogen gå med stramt tøj, 'at gå med meget stramt tøj er forkert, det skal du bare vide, for du tiltrækker drengene og på den måde kan der opstå dårlige ting'. Så bør hun, selv om hun måske har hørt fra hendes far 'det er ikke rigtigt, du må gerne have stramt tøj på', så skal hun ikke begynde at sige 'Nej det er det ikke', men hun skal sige 'Okay, tak skal du have fordi du har sagt det', men så skal hun undersøge det. Nu går jeg f.eks. til religionsundervisning, så der er mange nye ting jeg hele tiden får indtaget, og lige så snart jeg gør det, så er jeg meget glad for at jeg giver det videre, og mange af dem fra klassen får et spørgsmålstegn oppe i hovedet 'Er det rigtigt?'. Så siger en af mine veninder 'Jamen det er jo ikke helt sådan og sådan', men så svarer jeg 'Jo fordi jeg har hørt sådan og sådan, så jeg har en stærkere overbevisning end du har', 'Nå okay så har du ret'.

Da jeg kom på den her muslimske skole havde alle de store piger tørklæde på og det havde jeg ikke. Så tænkte jeg 'De er muslimer og jeg er muslim, men de har tørklæde på og det har jeg ikke'. Så snakkede jeg med min far, som sagde 'For en kvinde betyder det rigtigt meget. Du siger at du vil være muslim og det betyder, at du gerne vil underkastes, det er det Allah gerne vil have, at du skal gøre, det er at du skal tage tørklæde på. Du kan selv dømme det, men nu har jeg forklaret det til dig'. Så tænkte jeg mig om og så tog jeg det på. Og så har jeg haft det på lige siden og har aldrig fortrudt det.

Der er også mange gange, hvor ikke muslimerne men medierne omfortolker tørklædet. Tørklædet er ikke det her stykke over hovedet, det er påklædning fra hovedet til tå. Man skal påklæde sig på en anstændig måde, det er jeg også ret sikker på, at det var sådan engang i kristendommen. Man skal påklædes anstændigt, så man ikke frister mændene. Der er også mange piger, der går med tørklæder, men så har de stramt bluse på eller en hel masse make-up, som sådan nogle rigtige dukker, for at sige det lige ud. Sådan virkelig pyntet, det er jo ikke islam. Det skal dække en kvinde fra top til tå. Det giver ikke mænd nogle fristelser, der går på vejen. Det får ikke mænd til at tænke sådan. For mig er det en måde at signalere til mænd 'hav respekt'.

Viden

Vores stærkeste beviser er jo Koranen, men de kan fortolkes på tusind forskellige måder. Jeg som person er rimelig forvirret, for jeg får af min far på den ene måde og skolen på en anden måde og i min fritid går jeg ned i moskeen og får det på en tredje måde. Lige for tiden prøver jeg at holde mig selv så neutral som muligt, indtil jeg bliver færdig med gymnasiet, så vil jeg gerne studere religionen, så jeg på min helt egen måde kan se det og dømme det på den måde. Så har jeg lært det, at gå i dybden med det 'Hvem er Bukhari? Hvem er Muslim?' og hvorfor er de de stærkeste? Og hvis jeg skal søge, hvor skal jeg så søge? En af mine veninder har været i Cairo og studere på al-Azhar, og det er faktisk også mit mål. Jeg glæder mig til jeg kommer derned og studere, for min religion betyder meget for mig, men det skal også være sådan, at jeg ved hvad der er rigtigt og forkert, for jeg kan ikke komme ret langt med folks meninger.

Islamisk lov og verdslig lov

Indtil sidste år gik jeg meget op i politik at man troede at det var løgn. I klassen kaldte de mig 'den lille politiker' og jeg var helt vild med det. Men så i sommerferien til undervisning i moskeen, så fik jeg en masse ting at vide om det. Så sad vi der og snakkede om, hvorvidt man må gå op i politik. Så sagde hun, at det selvfølgelig var op til enhver person, hvordan de ville tænke over det. Men faktisk hvis man skal ind i folketinget, så skal man jo underskrive en hel masse, man skal kunne acceptere bøsser og lesbiske og gå ind for dem. Det er jo forbudt i vores religion, så jeg ved ikke helt,

hvordan man skal dømme det. Men igen jeg er meget svag indenfor det, og det vil jeg rigtig gerne studere om det er forbudt eller om det ikke er.

Hvad er en god muslim?

Det var præcis det vi sad og snakkede om til undervisningen i sidste uge. Kort og godt kan man sige 'Ved du hvad ordet muslim betyder? Det betyder underkastelse'. Lige så snart du har underkastet dig Allah, så er du egentlig en god muslim. Du skal bare være hundrede procent underkastet. Men hvad indebærer den underkastelse? Det indebærer, at du tilbeder ham dagligt, og det indebærer, at du adlyder ham og udfører islams 5 søjler. Så kan du selv gå ind og studere, hvad det er, der er krav på for en god muslim, men kort og godt så skal du bare være underkastet Allah.

Ligestilling

Kvinden har sine pligter, og manden har sine pligter. Manden og kvinden er ikke ens, men de er lige. Når vi har nogle ting vi ikke må gøre, så har de også nogle ting de ikke må gøre. Men vi er lige, vi er ikke ens, men lige.

Kvinder som forkyndere og bønneledere

Jeg som person går jo meget op i retfærdighed mellem kvinder og mænd. Jeg kan faktisk ikke rigtig se, hvorfor kvinder ikke må lede mænd i bøn, hvis nu de ikke har menstruation. Vi må jo ikke bede, når vi har menstruation. Men jeg kan faktisk ikke helt som person se, hvorfor man ikke måtte lede en gruppe mænd, hvis man nu ikke kunne se hende f.eks. Men alligevel, så behøver jeg ikke at have en forklaring på alt, jeg fik det at vide og jeg lever bare efter det. Jeg accepterer det, selv om jeg et eller andet sted….

Den forklaring jeg har er fordi, en imam skal kunne ses af resten af de bedende. Hvis hun er kvinde, hun skal jo stå forrest og når hun bukker sig, så frister hun jo mændene bagved og så kan de ikke koncentrere sig om bønnen. Det er jo også forkert det, der sker i dag i moskéerne til fredagsbøn, så er kvinderne i et rum og mændene er i et rum, det er jo forkert for sådan var det ikke på profetens tid. Kvinderne skal bare stå bagved, men de skal kunne se hvad mændene gør…

Case 3: At være imam i Danmark

5.3.1 Imam 1

1. Bør muslimske kvinder tage en uddannelse?

Ja, selvfølgelig. Islam støtter kvinder i at få en uddannelse, for islam viser, at kvinder udgør en stor del, ja mere end halvdelen af samfundet. Kvinden er et af de vigtigste punkter i islam, så vi tror at hele samfundet, 80 % af samfundet, det kommer fra kvinder. Hun kan lave alt, opdrage sine børn, og hvis kvinden ikke har en uddannelse, hvis hun er analfabet for eksempel, og ikke har lært noget, hvordan skal hun så hjælpe sine børn? Så det er meget vigtigt, jo mere uddannelse kvinden har, jo bedre bliver samfundet.

2. Er der nogen uddannelser / jobs, som er specielt gode eller specielt upassende for en muslimsk kvinde?

Det kommer an på hvad hendes arbejde skal være, og hvordan miljøet er, som hun bor i. Der er mange uddannelser hun kan tage, både socialrådgiver, pædagog og lærer, det er meget vigtigt, der er ikke nogen slags arbejde, hun kan sige nej til. Men der er selvfølgelig nogle begrænsninger. Hun kan ikke lave noget som er imod islam. Hun kan ikke at arbejde på en fabrik som producerer alkohol eller handler med andre firmaer som har med alkohol at gøre. Der er nogen ting som hun ikke kan lave eller uddanne sig til.

3. Er det i orden, hvis en kvinde har et arbejde, hvor hun er alene med en mand?

Det kan hun godt. Selvfølgelig er det bedre, hvis hun kan finde et arbejde med andre kvinder. Det er bedst, men hvis hun har et arbejde, hvor hun er sammen med mænd, så skal hun passe på sig selv. Hun skal snakke med dem om begrænsede ting, hun skal ikke rejse med dem. På arbejdspladsen kan hun arbejde med dem, gå til møder med dem. Allah siger i Koranen at kvinden skal passe sit arbejde, det er meget vigtigt at hun har kontakt til andre kvinder. For Allah siger i Koranen at der er nogen mænd, som tænker på kvinder på anden måde, når du sidder med ham, nogen tænker på en dårlig måde. Så i stedet for at sidde med alle mænd, og man ikke ved hvem der tænker på en god måde, hvem der tænker på en dårlig måde, så er det bedst at lægge en grænse. Så jeg sidder ikke med nogen mand på den måde, men jeg har ret til at snakke med dem på arbejde, men der er nogle grænser. Ikke komme ind i dybden, og snakke om vores situation, om mit liv, min fremtid, nej, jeg kan kun snakke med ham om arbejde. Der er nogen mænd som tænker på kvinder en på anden måde, når han sidder med hende, seksuelt, og som begynder at snakke til hende på anden måde, som åbner Satan til dem, og så der sker noget forkert. Så i stedet for at vi kommer til det punkt, så lægger vi en grænse til det. I islam er det Haram at man er sammen med en kvinde uden at respektere de islamiske regler. Når man skal giftes , hvis han kender en pige, så går han til hende forældre og spørger om han må gifte sig med hende. Så kommer en imam og nogle vidner, man laver vielsesattesten, de sidder sammen, man arrangerer bryllup og inviterer mennesker for at bevidne at ham der er gift med hende der. Men det er ikke noget med at sidde anonymt, at han sover med hende og så bliver de gift bagefter. Det er haram i islam, det må man ikke.

4. De fleste af de interviewede piger går meget op i, at de skal være jomfruer indtil bryllupsnatten. Er det belæg for det i islam, eller er det mere et kulturelt element?

Koranen har behandlet den her sag før det sker – vi giver medicin før vi kommer til den der ting, før problemet sker. Vi tror som muslimer at nu vi er troende, vi er religiøse, så vi tror at en gud har skabt alt, og vi tror fra hjertet på, at Allah ved hvad der er godt for os. Og vi stoler 100% på, at når Allah har sagt at noget er haram, så ved han at det er godt for os. Det han har sagt er halal, det ved han er godt for os. Vi tror 100 % på, at ham der har skabt Koranen, har sagt det hele i i reglerne, hvad der er forbudt, hvad der er haram. Og vi ved , hvis han siger, I må gøre det sådan, så tror vi også det er rigtigt. Og når han siger det er forkert og vi ikke skal gøre det, så skal vi ikke gøre det. Ligesom ham, der har produceret en bil, eller en computer, han sender en brugsanvisning med, han viser dig at du skal ikke komme med vand og hælde det ned over din computer, hvis vi siger nej vi skal ikke lytte til ham, vi kommer vand på computeren, så ødelægger vi den. Så vi tror på, at ham, der har produceret computeren, ved hvad der er godt for den. Allah har skabt mennesket, og Allah siger at manden og kvinden ikke må blive kærester før de er gift, have sex sammen, heller ikke gøre det i hemmelighed. Vi ved godt hvad der sker. Kig i verden nu, hvorfor er AIDS opstået? Fordi en mand er sammen med først den ene, så den anden. Og hvis en kvinde er sammen med den ene, så den anden, og hun bliver gravid, så ved vi ikke hvem der er barnets far. Allah har sat en grænse til det. At når en kvinde kan lide en mand, og en mand kan lide en pige, så går han til faren og spørger om hendes hånd, og faren spørger pigen "Kan du godt lide ham?" hvis hun siger ja, "Vil du gerne gifte dig med ham?" hun siger ja, så arrangerer vi bryllup så alle mennesker ved det. Så foregår det på en ren måde, ikke anonymt, hvor hun sover med ham, har sex med ham, to-tre år, og så smider han hende væk, hun går til læge med sygdom, en anden mand kommer og vil giftes fordi han tror, hun stadigvæk er en pige. Det er ikke rigtigt, det er haram. Selvfølgelig er der mange muslimer, som gør det alligevel, de ved ikke hvad Koranen siger, eller de har ikke Koranen i hjertet, så de gør det. De har sex med en pige, så går de fra hende, og så må hun på hospitalet og sys, det er jo snyd.

Så islam har lagt en grænse til det. Jeg kan snakke med dig foran andre mennesker, ikke mig og dig alene. Ligesom mellem klassekammerater, hvor de udveksler telefonnumre, ringer til hinanden og inviterer til at lave lektier sammen på værelset. Det er ikke tilladt, men i klassen må de gerne arbejde sammen og spørge hinanden.

5. Hvad vil du mene er en passende påklædning for en muslimsk pige/kvinde?

Selvfølgelig er der grænser til tøjet, det har Allah sagt, det har Profeten sagt. Den vigtigste ting er at kvinders tøj skal ikke være ligesom mænds tøj, fordi Allah har skabt mand og kvinde og der skal være stor forskel mellem mand og kvinde. For eksempel har manden skæg, det har kvinder ikke. Manden går med bukser og skjorte. Kvinden skal ikke være ligesom en mand, hun skal ikke ligne manden. Manden har sin krop og kvinden har sin. Her kan du se at nogen mænd ikke har skæg, og nogen gange, når han går med sin kone, så ligner de hinanden. Allah har skabt mig sådan, hvorfor skal jeg ændre det? Men kvinden og manden kan kunne mærke forskel, det er meget vigtigt at mand og kvinde skal være lidt anderledes. De kan mærke med kærlighed når mand er mand og kvinde er kvinde. Han har skæg, han viser han er mand, og hun er kvinde, de kan mærke det når de er med hinanden. Men hvor er vi på vej hen? I denne tid begynder mand at gifte sig med mand, og en kvinde begynder at gifte sig med en kvinde. Sker det ikke her? Hvorfor forekommer det? Det er på grund af det, at vi ikke er bevidst om at manden har sit billede, og kvinden har sit. Så tøjet for kvinder, den første ting er at det skal ikke være som en mands. Tøjet, der er ikke nogen bestemte

farver, men det må ikke være tætsiddende, det skal være løst, for når det er tætsiddende, så viser det formerne. Sådan skal det ikke være ifølge islam. Islam beskytter, alle de problemer der kan opstå, man lægger en grænse før det sker.

Så tøj skal ikke være gennemsigtigt, du skal ikke din vise krop til andre mænd, som siger, oh, hun har en god bagklap, bryster og sådan. Ellers bliver kvinder ligesom varer. Når vi laver en reklame for mobiltelefoner, så ligger der en flot pige på en seng med mobiltelefonen. Kvinder bliver lige som en fodbold , de spiller med hende. I dag med ham, i morgen med ham, i dag skal hun ligge uden tøj for at sælge en mobil, i morgen skal hun gøre rent. Hun bliver ligesom et stykke legetøj. Men islam beskytter kvinder. Islam siger til kvinden, 'du er en rigtig dronning, du er ikke en vare, du er kun til en, til din mand, han skal elske dig, du skal kigge på ham og han skal kigge på dig. Han skal se din krop, ikke andre. Du er en blomst i huset, din mand giver dig selv vand. Du er ikke en blomst på vejen, hvor alle giver dig vand og du dør af det.'. Men problemet er at mange i medierne giver et dårligt billede af islam, de tror at islam presser kvinder, at vi slår kvinder, vil have at hun skal have tørklæde på i den varme sol, hvorfor faster vi og er sultne? Men det er ikke mig der har bestemt de her ting, det er ikke dig, der har bestemt det. Det er Allah, der har sendt en profet og har vist hvordan det skal være. For ham der har skabt mig, han ved hvad der er godt for mig, og han ved hvad der er dårligt for mig. Hvis jeg kommer og siger at tørklædet ikke er godt, så kommer jeg og siger at Allah tager fejl. Hvis jeg tror på ham, stoler på ham, at han ved hvad der er forkert for mig og godt for mig, skulle jeg så ikke gøre det? Så da Allah har sagt til kvinden, at hun skal have sådan en slags tøj på, at hun ikke skal vise bryster, så er det fordi han ved det er dårligt for hende selv først og så for samfundet. Men islam siger at kvinden er en dronning, og derfor skal manden komme med penge til hans kone, og han skal være alene til hans kone, det er kun ham der skal se hendes krop, det er kun ham der skal sove med hende, det er kun ham, der skal give hende vand, det er kun ham, som skal gå tur med hende. Allah beskytter familien, for at få gode børn, men hvis manden og kvinden går i byen hver for sig, bliver fulde og går med en anden hjem, så kommer AIDS, det er på grund af den slags ting. Så derfor har Allah sagt hvilket tøj kvinden skal have på, for at beskytte hende.

Allah opfordrer til at kvinderne skal bliver hjemme, og ikke klæde sig som i gamle dage. Du ved godt at kvinder før islam, de gik rundt uden tøj, i Mekka, til hajj. Så Allah har sagt til profetens koner at de ikke skal gøre som i jahiliyya. Og nu i dag kommer vi til jahiliyya igen. Det bliver ligesådan i dag, hvis du går til diskoteker og sådan.

Allah har sagt til profeten og hans koner og døtre og de muslimske kvinder, det gælder generelt for muslimske kvinder, at de skal tage jalabib på. Nu er der mange imamer der siger at det skal være hele ansigtet, der skjules. Andre siger at man må vise ansigt og hænder. Men tøjet skal være løst, så man ikke viser bryster og andet. For mig er løsningen midt imellem. For eksempel, min kone har tørklæde, hun viser ansigt. Nogen gange har hun bukser på med frakke lige ned over. Og hænderne viser hun. Vi er i Danmark, ikke i Saudi Arabien. Det kommer også an på miljøet.
Problemet er, at hvis en kvinde som ikke har tøj på, eller går klædt ligesom en mand, og viser alt af hendes krop, så vil dem som har dårligt hjerte begynde at kigge på hende på en anden måde, de følger hende, og der sker mange gange også nogen der gør noget dårligt mod kvinder. Det her tøj beskytter kvinder fra de andre mænd. Så Allah beskytter kvinder før der sker problemer, så han finder løsning før at problemet opstår.

Men er det så kvindens egne skyld, hvis der sker noget?

Ja, selvfølgelig. Hun har lavet en fejl, hun har taget nøglen til problemet, hun har åbnet for problemet.

6. En del af de interviewede piger kender andre piger, der er blevet gift ved imamvielse før de er myndige. Hvad bør en imam sige og gøre, hvis en pige under 18 kommer og siger, at nu vil hun gerne giftes?

Allah beskytter hende, før problemet sker. Hvis du kan lide at blive gift så kom til din far før du begår fejl. Hvis en pige på 14 år er udvokset, du ved den tid er varm, i stedet for at lave fejl bør hun komme til sin far og sige "Far, jeg vil giftes, jeg kan ikke vente". Så i stedet for at lave haram skal din far finde en mand til dig og du kan blive gift. Hvis du ikke kan lide ham, så ok vi finder en anden en. Men du skal ikke gå og lave fejl. Så Islam har lagt en begrænsning, en beskyttelse.

7. Flere af pigerne nævner, at de kender folk, som lever i polygame ægteskaber i Danmark. Hvis der kommer en mand til dig og vil giftes med kone nummer 2, hvad vil du så sige til ham?

Hvis du kigger her i verden, hvor mange kvinder er der i verden, hvor mange mænd er der i verden. Hvis alle kvinder skal have en mand, så skal hver mand giftes med 11 kvinder. Alle kvinder har ret til en mand, til at blive gift med en mand. Tror du ikke der er mange mænd i denne tid, der har mange kærester?. Sker det ikke?

Jo det ved vi jo

Hvorfor skal vi ligge under bordet? Hvorfor vil jeg lave noget bag om min kone? Hvorfor gør jeg det ikke åbent? Hvorfor sige det er dårligt, når nu manden har ret til fire koner. I islam har manden ret til at blive gift med fire. Ikke mere end fire. Du kan finde mænd nu, som har 7 kærester, eller 8. Han sover i dag med en, i morgen med en anden. Men at jeg har ret til fire betyder ikke jeg skal giftes med 4. Som jeg sagde i starten: Allah kender menneskene indefra, for han har skabt dem. Han ved hvad jeg tænker, hvad du tænker, han ved hvad jeg har i kroppen. Der er nogen mænd, som har en meget stærk seksualdrift, for eksempel. I stedet for at han går og laver fejl og får sygdom, så må han giftes med fire. Men der er begrænsninger. Du må ikke blive gift med fire, og så sove med en kvinde fem dage og med den anden kvinde kun en dag. 1 dag 1 dag 1 dag. Du skal betale deres udgifter på sammen måde. Hvis du kommer med 1 kilo appelsiner til den enes hus, skal du også komme med 1 kilo appelsiner til de andres. Det skal være helt ligeligt, 100 %.

Men hvis der kommer en mand til dig og vil giftes med kone nummer 2, gør du ham så opmærksom på de her ting?

Ja selvfølgelig. I Koran hvis du kan læse, der står at jeg har ret til at blive gift med 4, men at jeg skal behandle dem lige. Hvis jeg ikke kan det, skal jeg kun giftes med en.

Hvis kommer kvinde til dig og klager over forskelsbehandling, kan du så hjælpe hende?

Ja selvfølgelig, jeg skal snakke med ham, jeg skal presse ham, jeg skal fortælle om det til fredagsbøn, ikke ved at nævne ham, men generelt. Jeg skal vise hvad Koranen siger, og jeg skal gå

til hans hjem og sige "pas på, du laver noget mod Allah, mod din kone". For Allah har sagt det skal være lige, du skal komme en dag her, en dag der. Der er selvfølgelig forskel, hvis der i et hus er ni børn og den anden kvinde har et barn. Der er udgifterne forskellige, men det kan man regne sig frem til. Men til gengæld, kærlighed i hjertet, det kan man ikke bestemme. Men hvis du skal sove med den ene kvinde skal du også sove med anden. Kærlighed kan man ikke bestemme, og man får ikke straffe for det. For eksempel din kærlighed for din far og mor, det er forskelligt fra kærligheden til din mand. Men med kvinder skal jeg vise at jeg elsker begge to, eller alle fire, på samme måde.

8. Hvis en kvinde ikke er tilfreds i sit ægteskab, og gerne vil skilles, hvilke regler bør hun så følge?

Skilsmisse, det har hun ret til. Reglerne er at konen har ret til at blive skilt hvis hun kan sige at hendes mand laver noget dårligt. For eksempel, manden giver hende ikke hendes rettighed i sengen, kommer hver dag fuld hjem, mister penge, han slår hende, så har hun ret til at blive skilt fra ham fordi islam siger, det må han ikke, uanset hvad hun gør. Han kan ringe til hendes forældre og beklage sig til dem og siger din datter gør sådan og sådan, men han må ikke slå hende for små ting, eller for store ting. Men skilsmisse, der skal være på grund af vigtige ting. Har jeg gjort noget forkert mod dig, så skal du ikke pludselig ville skilles, vi kan finde en løsning, du må have tålmodighed. Hvis han kommer fuld hjem, ikke giver rettighed i sengen, går med en anden pige, så kan hun komme til imamen og blive skilt.

Men skal hun så give sin medgift tilbage?

Hvis manden ikke har lavet noget rigtig forkert mod kvinden, men der ikke er kærlighed mere, og hun vil ikke have ham, så har han ret til at få alt det tilbage, han har givet dig. Men hvis han er dårlig mod dig, slår dig, drikker, du har ventet og udvist tålmodighed, når du bliver skilt så giver du ikke pengene tilbage eller smykkerne tilbage, for der er ting hanhar gjort mod dig, som presser dig til at sige at du ikke vil have ham.

9. Hvordan vil du fortolke følgende Koran-vers: 4,34. "Mænd står over kvinder, fordi Gud har givet nogle fortrin frem for andre, og fordi de har givet ud af deres ejendom. De kvinder, der handler ret, er lydige og vogter det skjulte, fordi Gud vogter det. De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå. Hvis de så adlyder jer, skal I ikke foretage jer mere mod dem. Gud er ophøjet og stor."

Det betyder at manden beskytter kvinden. Det betyder ikke at manden er bedre end kvinden. Allah har sagt at manden beskytter kvinder, det betyder ikke at manden er bedre end kvinden. Som jeg sagde fra starten: kvinden er meget meget vigtig i samfundet. Så derfor beskytter manden kvinden med udgifter, manden skal gå ud og arbejde og tjene penge og hjælpe hans kone. Allah har givet ham mere styrke, derfor skal han arbejde og tjene penge og give det til hans kone. I islam skal konen ikke arbejde og tjene penge for at hjælpe hendes mand. Men det er frivilligt for kvinden, om hun vil arbejde og tjene penge. Og hvis hun arbejder og tjener penge, så er det hendes rettighed. Hun har lov til ikke at give penge til manden, men han skal give hende mad, og alt, alt skal være fra manden.

I Koranen er der rigtig nok en sætning om at slå, men der er en forklaring. Slå, det er ikke slå som vi tror, at han kommer med en stok. Nej, det er fordi, du ved godt at kvinder er normalt meget følelsesladede. Så det betyder at slå med en siwak (tandbørste), som Profeten brugte. Ikke at jeg kommer for at slå dig hårdt, tager dig i håret og slagter dig på den måde, nej. Hvis du kommer tilbage til hvad Allah siger, for eksempel også om børn. Børn skal lære bønnen fra 7 år til 10. Hver dag skal man spørge barnet, om det har bedt sin bøn. Hvis barnet har glemt det, ser man gennem fingre med det, indtil det er 10 år gammelt. Men når han er 10 år, og glemmer sin bøn, slå ham. Ikke slå sådan med en stok, nej slå bare som man gør ved børn, ikke med en stok. Det er ligesådan med kvinder. Se i Koranen, hvad Allah har sagt. I starten du sover ikke med hende, det kan også være behandling til en kvinde. Nogen kvinder kan lide det, at man sover med hende. Så hvis det er normalt, at hun kan lide det, så kan det godt være en straf for hende, at han ikke sover med hende. Det betyder ikke, at han skal sove i et andet værelse. Han skal være med hende på sengen, ved siden af hende, men vende ryggen til hende. Det er vigtigt at forstå betydningen: jeg sover med min kone, jeg vender ryggen til hende, så bliver hun trist. Hvis jeg flytter til et andet værelse, så bliver det normalt for hende. Men hvis jeg sover med hende i samme seng, ikke vil kysse hende, ikke vil være sammen med hende, så kan det være en behandling til hende, så hun siger "jeg skal ikke mere gøre noget forkert." Så sover han med hende igen, hvis hun har lovet ham ikke at lave noget forkert. Det er en del af behandlingen. Men hvis hun laver flere problemer, laver noget haram, så kan han slå hende. Som jeg har sagt, slå, det skal ikke være sådan at hun går til politiet og man kan se masser af… Det er ikke fra islam; islam siger, aldrig slå hans kone på den måde. Men der er en mening med at jeg slår dig ligesom jeg har sagt med børn, eller skubber dig, for at du ved at det er en forkert ting, jeg skal vise dig at du har gjort noget meget, meget dårligt.

10. Skal man straffes for zina (ægteskabsbrud)? Hvordan vil man begrunde svaret? (hvad enten det er ja eller nej)?

Hvis en pige som ikke har været gift har lavet zina, i et islamisk land, som følger Koranen, så skal hun have ca. 80 piskeslag. Også hvis en mand gør det. Men hvis en kvinde er gift og hun laver zina, så skal hun slås ihjel, men hun kan godt blive tilgivet, hun kan spørge Allah. Hvis hun har lovet Allah ikke at gøre det mere, så kan det godt være at Allah tilgiver. Der kom en kvinde til Profeten og sagde "jeg har lavet zina". Profeten kunne ikke lide at høre det, og han ville at det skulle blive mellem hende og Allah, så i starten siger han "Måske han bare kyssede dig" hun siger nej, jeg har lavet zina og jeg er gravid. Nu da han hører sådan, for det er Allahs regler, så kan han ikke sige nej, så han siger ok, gå hjem til dit barn er født. Vi har ikke ret til at slå hende ihjel mens hun har en dreng i livmoderen. Vi har ikke spurgt hvorfor hun kommer til Profeten og siger det til ham. Har vi spurgt os selv hvorfor?

Hvorfor så?

Fordi hun ved godt at hun har lavet en stor fejl, mod Allah først, for Allah har sagt at zina er haram. Men Satan har spillet med hende, hun har lavet den fejl, men hun vil ikke fortsætte, hun ved at hun har lavet en stor fejl mod Allah. Så hun søger tilgivelse. Hun kan godt gemme sig i verden, men ikke på Dommedag. Hun vil helst have sin straf i denne verden og tilgivelse på Dommedag.. Jeg vil lige fortsætte med historien til dig. Da hun er kommet til Profeten og han har sagt gå til du føder, så kommer hun efter 9 måneder og siger til profeten, nu har jeg født, jeg har en dreng. Hun siger 'rens mig', det betyder slå mig ihjel. Hun græder hver dag, og beder til Allah at han giver

hende tilgivelse. Hun vil få straffen, hun vil helst have straffen her i verden, for straffen på Dommedag er meget værre. Så Profeten siger gå til drengen ikke skal have bryst mere. Hun gik 2 år. Hun er meget trist, hun sover ikke så meget, hun er meget dårlig, hun vil rense sig selv, da hun kommer efter to år, har hun givet sin søn et stykke brød, så Profeten kan se han spiser. Så han tager hendes søn og siger til dem 'gå og rens hende'. Så de stenede hende, til hun døde. Der var en af Profetens venner, som spyttede efter hende mens han stenede hende, for at vise at hun er dårlig. Så bliver profeten meget hidsig og siger 'nej, det skal du ikke. Allah har tilgivet hende, hun er i Paradis nu'. Så efter hende komme den mand, hun har begået zina med og vil også renses. Så du kan måske spørge dig selv, hvorfor en kvinde skal drøbes, fordi hun har haft lidt sex. For dig er det ikke så godt. Men hvis jeg stjæler for 100 kr. i Føtex, og hvis det er et islamisk land, så får jeg hugget hånden af. Men jeg vil spørge dig: hvis jeg stjæler 100 kr. i dag og de siger til mig, 'du får en lille bøde', så stjæler jeg jo fra en bank næste gang, og de siger, 'du får tre år i fængsel', men da jeg gik ud fra fængslet var det som en rig mand. Se hvor mange der stjæler i dag. Selvfølgelig, hvis vi skærer en hånd, så går den hånd væk, men vi har beskyttet for mange millioner, som ikke bliver stjålet. Men hvis jeg ikke skærer den hånd af, så vil ham der har stjålet stjæle mere og mere. Men hvis der er mange der vil stjæle, og har set en få hånden hugget af, så bliver de bange og siger 'jeg vil ikke stjæle, for så mister jeg min hånd'. Hvis hun har lavet zina, så er det selvfølgelig trist for os, at hun er død, men vi har beskyttet andre kvinder, som ikke laver zina. En død er bedre end 100 døde. En hånd bliver skåret i stedet for 2000. Allah ved hvad der er godt for os, hvad er dårligt for os. Da Allah sagde at manden havde ret til fire kvinder, så var det får at du ikke skulle lave haram og zina. Det er ikke mig er siger det, det er Koranen der siger det, og Koranen beskytter hele samfundet.

5.3.2 Imam 2

1. Bør muslimske kvinder tag en uddannelse?

Alle mennesker bør tage sig en uddannelse, hvis man skal følge de islamiske forskrifter. Profeten Muhammad siger i en meget kendt udtalelse, at det er en forpligtelsen for enhver muslim (og dette vil sige både mænd og kvinder) at søge viden. Om end det ikke er ordet uddannelse, der bliver brugt – måske fordi dette ord ikke fandtes i på arabisk på de tid – så er de lærde meget enige om, at dette netop betyder, at alle mennesker bør uddanne sig. Dette kan desuden også hentyde til den livslange læringsproces, som livet i sig selv udgør, og at man derfor aldrig skal ophøre med at lære nyt, uagtet køn.

2. Er der nogen uddannelser / jobs, som er specielt gode eller upassende for en muslimsk kvinde?

Da mænd og kvinder fysiologisk og fysisk er rustet forskelligt fra naturens hånd, er der typer af jobs, som mænd er bedre egnet til, ligesom der er typer af jobs, som kvinder er bedre egnet til. Mænd er f.eks. generelt bedre til at håndtere fysisk tunge jobs med tunge løft, end kvinder. Det betyder ikke, at det ikke kan finde sted i den muslimske verden, at kvinder har tunge jobs, for det forekommer ganske ofte – f.eks. i store dele af Indien, hvor kvindelige vejarbejdere er et vanligt syn. Også muslimske kvinder.

Det kan desuden være en fordel, at man f.eks. i plejesektoren eller helsesektoren har mulighed for at opdele, således at mandlige plejere / læger tager sig af mandlige patienter, mens kvindelige plejere / læger tager sig af kvindelige patienter. I Islam arbejder man med en meget høj blufærdighedstærskel, og det kan derfor være voldsomt grænseoverskridende for en patient på et sygehus, at skulle blive tilset eller behandlet af en læge eller sygeplejerske af modsat køn. Så selv om religionen – efter de flestes opfattelse – tillader sådan en situation, kan der sagtens være kulturelle eller personlige barrierer, der vil virke traumatiserende på patienten, og som man kunne undgå, dersom man kan sikre, at man har behandlere af samme køn som patienten.

3. Er det i orden, hvis en kvinde har et arbejde, hvor hun er alene med en mand? (jfr. hvordan man skal fortolke den med at "når en kvinde og en mand er alene, er Satan tilstede", som flere har refereret til)

Det er altid ønskværdigt, at man stræber efter den situation, som bedst opfylder de religiøse krav og forventninger. Ikke fordi der nødvendigvis behøver at ske noget, og selv om "Satan er til stede", vil de fleste voksne og ansvarlige mennesker givetvis sagtens kunne værne sig selv mod hans påhit. Problemet er lige så meget den snak og mistænkeliggørelse, som denne situation kunne lede til i visse kredse, så for at beskytte sig selv mod bagtalelse og sladder, bør man stræbe efter at arbejde i et miljø, der forhindrer, at onde rygter opstår.

Det kan naturligvis ikke altid lade sig gøre, og der vil altid kunne opstå situationer, hvor en mand og en kvinde er alene i et lokale på en arbejdsplads, og det skal der også være plads til, da det jo altid er mennesker selv, der skal regulere deres egen tilgang til religionens forskrifter, og altså også derfor tage vare på sig selv i en situation, hvor de kunne forledes til utugt.

Dette leder næsten helt naturligt hen på tanken om de mange utugtsforhold, der altid har været kendetegnende for firma-frokoster eller –fester, hvor der er stor indtagelse af alkohol. Her hensætter mennesker sig frivilligt i en tilstand, hvor det er kendt, at man har større risiko for at ende i et forhold, som man ikke ville lade sig lede til, hvis man ikke netop var under påvirkning af alkohol. Dette blot for at understrege, at mennesker meget nemt kan lade sig lede på afveje, og der derfor altid er grund til at beskytte både sig selv og alle andre mod dette.

4. De fleste af de interviewede piger går meget op i, at de skal være jomfruer indtil bryllupsnatten. Mener du, der er belæg for det i islam, eller er det mere et kulturelt element?

Sex inden eller ved siden af ægteskab er ikke tilladt i Islam. Skilsmisse er dog tilladt, så derfor vil der også i muslimske samfund være mange brude, som ikke er jomfruer. Men Islam tillader ikke sex andet end i ægteskabet, så derfor bør såvel piger som drenge, når de første gang skal giftes, være uden forudgående praktisk erfaring. Det gælder altså ikke alene kvinderne, men i lige så høj grad mændene, blot kan det være vanskeligere at påvise hos manden end hos kvinden.

I udgangspunktet er dette et religiøst dekret, men der knytter sig også en god del kultur til, når man ser på de forskellige traditioner rundt i verden, og en af dem, som måske først springer i øjnene er den tilsyneladende ligegyldighed overfor om drengen har gjort sig erfaringer og den diametralt store fokus på pigens jomfruelighed. I visse kulturer er hendes jomfruelighed endda så vigtig, at det er hele "familiens ære" der er på spil, mens dette tilsyneladende ikke gør sig gældende med hensyn til drengene.

5. Hvad vil du mene er en passende påklædning for en muslimsk pige/kvinde?

Islam påbyder for både mænd og kvinder tøj, der lever op til bestemte minimumskrav. Man taler i Islam om et "privat-område", der på arabisk hedder "awrah". Dette område er forskelligt for mænd og kvinder. For mænd er det alt fra lige under knæene til lige over navlen. For kvinder er det hele legemet med undtagelse af hænderne og ansigtet (i henhold til en kendt og stærkt troværdig udtalelse af profeten Muhammad, fred være med ham).

Tøjet skal for begge køns vedkommende dække "awrah", være løsthængende, ikke gennemsigtigt, ikke af samme farve som personens hud (så det kan give indtryk af at være huden man ser), og desuden må mænd ikke klæde sig i kvindetøj eller kvinder i mandetøj. Dette sidste kan naturligvis være forskelligt fra det ene sted til det andet, og det er derfor et skøn i forhold til lokale traditioner, hvad der er mandetøj, og hvad der er kvindetøj.

Så både mænd og kvinder bør klæde sig, som religionen byder. Dette er dog ikke en uniformering, da enhver form for klædedragt, der opfylder de ovenfor nævnte krav, i princippet vil opfylde det krav, som Islam stiller til påklædning.

6. En del af de interviewede piger kender andre piger, der er blevet gift ved imamvielse før de er myndige. Hvad bør en imam sige og gøre, hvis en pige under 18 kommer og siger, at nu vil hun gerne giftes?

En imam bør naturligvis sikre, at de mennesker, han vier, opfylder alle juridiske krav til at blive gift – også i henhold til dansk lov. Det vil sige, at begge skal være mindst 18 år og ingen af dem skal være gift i forvejen. Islam byder desuden, at imamen skal sikre, at pigens far, bror eller en anden mand fra hendes familie stiller op ved hendes side, for også at sikre, at denne person vil stå ved hendes side, dersom hendes mand på den ene eller den anden måde svigter sine forpligtelser som ægtemand. Dette kan i særtilfælde fraviges, dersom faderen af en ikke-islamisk grund nægter sin datter at indgå i ægteskab, eller at give sin tilladelse. Det er dog en vanskelig procedure, som fra sag til sag skal vurderes meget nøje, så man som imam ikke er med til at udsætte nogen for fare ved at forestå et ægteskab, hvor der kan komme voldsomme komplikationer.

7. Flere af pigerne nævner, at de kender folk, som lever i polygame ægteskaber i Danmark. Hvis der kommer en mand til dig og vil giftes med kone nummer 2, hvad vil du så sige til ham?

Jeg er flere gange blevet opsøgt af mænd, som vil have kone nummer to. Mit svar er hver gang det samme. Nemlig at selv om Islam tillader det, så vil jeg ikke vie nogen til kone nummer to, og at hvis de skal have den vielse gennemført, bliver det ikke hos mig.

8. Hvis en kvinde gerne vil skilles, hvilke regler bør hun så følge?

Dette er faktisk et umådeligt vigtigt spørgsmål, da jeg selv adskillige gange har oplevet, at kvinder kommer til mig og vil skilles, mens manden ikke vil skilles. Jeg har i sådanne tilfælde ofte hørt ganske sindsrivende historier om mænd, der drikker, har andre kvinder, tager stoffer, slår konen og meget andet, og selv om jeg ikke er i tvivl om oprigtigheden hos disse kvinder, er det dog altid nødvendigt i en skilsmissesituation at høre begge parter, før man overhovedet går i gang med nogen form for sagsbehandling.

Men problemet består oftest i, at vi ikke har nogen egentlig bemyndigelse til at opløse et ægteskab i Danmark. Ganske som i overensstemmelse med dansk lov, skal et ægteskab i Islam også opløses ved en domstol, og her – naturligvis – en domstol, som har den fornødne kompetence i forhold til den lov, under hvilket ægteskabet er indgået. Er et ægteskab f.eks. indgået efter en civil lov i tredje land, skal den opløses efter samme lov, med mindre der foreligger en aftale mellem de danske og de udenlandske myndigheder, om at man kan opløse et ægteskab af denne art ved dansk domstol. Men er der tale om et ægteskab indgået alene efter islamisk lov, skal der en islamisk juridisk myndighed til at opløse det, såfremt parterne ikke selv er enige og opløser ægteskabet ved egen drift, og i fraværet af en sådan institution i Danmark, ender man som imam ganske ofte i en situation, hvor man rent faktisk ikke kan gøre noget, hvor gerne man end ville.

Man ville som nødløsning kunne indkalde tre kvalificerede imamer til at tage sig af sagen, men da imamer i Danmark oftest ikke er lønnede, vil det være vanskeligt at få det til at fungere, de ganske mange sager taget i betragtning, for proceduren vil nemt kunne blive som følger:

Man aftaler et tidspunkt, hvor de tre imamer kan være til stede, og indkalder begge ægtefæller til at give fremmøde. Når dagen oprinder, venter man på begge indkaldte. Hvis den ene – f.eks. manden – ikke kommer, kan man ikke komme videre med sagen ved dette sammentræde, hvorfor der må aftales en ny tid, og begge parter indkaldes på ny sammen med de tre imamer. Hvis manden igen ikke dukker op, gentages seancen en tredje gang. Dette vil samlet set meget nemt kunne komme til at tage ganske mange timer, da

imamerne også skal bevæge sig frem til mødestedet, og da det også hver gang skal sikres, at begge indkaldte er blevet forkyndt indkaldelsen.

Personligt oplever jeg nok mindst to sager om måneden af denne karakter, og det ville i fald man sigtede efter ovenstående løsning, kunne optage rigtig mange timer hver eneste uge.

En fornuftig løsning på problemet ville være oprettelsen af en voldgifts-domstol, som kunne tage sig af skilsmissesager. Naturligvis baseret på at de parter, der måtte ønske at gøre brug af sådan en institution, ville opsøge den ad frivillighedens vej, og at de ville forpligte sig på det resultat, som man ville nå frem til. Det ville også betinge, at man kunne finde et passende antal kvalificerede personer til at bestride den ikke ubetydelige opgave mod et passende honorar, som igen ville betinge, at man havde en finansiering. Og det ville betinge, at man havde så stort et kontingent af kvalificerede folk at trække på, at man til ethvert sammentræde ville kunne sikre, at der var mindst tre uvildige "opmænd" til stede. Disse kunne naturligvis også være kvinder og behøver absolut ikke være imamer. En god og grundig uddannelse indenfor islamisk skilsmisseret ville være den bedste kvalifikation til sådanne "opmænd", men da det kunne være forbundet med vanskeligheder at tilvejebringe et passende antal af kvalificerede kandidater med disse forudsætninger, ville man eventuelt i en indkøringsperiode kunne trække på folk med andre kvalifikationer af relevans for denne type sager.

9. Hvordan vil du fortolke følgende Koran-vers: 4,34. "Mænd står over kvinder, fordi Gud har givet nogle fortrin frem for andre, og fordi de har givet ud af deres ejendom. De kvinder, der handler ret, er lydige og vogter det skjulte, fordi Gud vogter det. De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå. Hvis de så adlyder jer, skal I ikke foretage jer mere mod dem. Gud er ophøjet og stor."

Ikke besvaret

10. Skal man straffes for zina? Hvordan vil man begrunde svaret? (hvad enten det er ja eller nej)?

Mennesker vil (næsten) altid blive straffet for zina, men da det i Danmark er juridisk tilladt at begå zina (hor), skal der ikke finde nogen straf sted i denne verden, når man er borger her i landet. Straffen for zina vil således komme til udtryk i det hinsides. Gud har forbudt hor i alle Sine åbenbarede bøger, og Han kan vælge at straffe eller tilgive, hvilket vil være betinget af personens adfærd i øvrigt ud over denne isolerede gerning.

6. KONKLUSION

6.1 Resumé af empirien

Denne rapports formål har været at kortlægge, hvordan muslimske piger og kvinder selv oplever problemstillinger relateret til ligestilling mellem kønnene. I den forbindelse har respondenterne fået mulighed for at gøre rede for deres forestillinger omkring uddannelse, integration på arbejdsmarkedet, og ligestilling i privatlivet. I forlængelse af denne kortlægning er de anbefalinger til politiske tiltag blevet fremlagt, som respondenterne selv har fremsat. Det har været en målsætning at få kortlagt de vifter af holdninger, som pigerne måtte have til de forskellige dimensioner af ligestillings-spørgsmålet, og derfor kan et resumé som dette ikke fange alle fremlagte synspunkter, men dog gøre rede for nogle generelle tendenser, også i forhold til, hvad der måtte udgøre barrierer for ligestilling. Dog fremhæves det forbehold, at man ud fra dette resumé på baggrund af en kvalitativ undersøgelse ikke kan konkludere generaliserende, at der blandt muslimske piger og kvinder i Danmark gælder den og den tendens.

6.1.1 Uddannelse

Som andre undersøgelser allerede har vist, har de nydanske piger overhalet de nydanske drenge på uddannelsesområdet. Der er dog stadig en "skyggegruppe" som forlader folkeskolen uden at gå videre med en ungdomsuddannelse, og som bliver gift og hjemmegående husmor meget tidligt. De er ikke repræsenterede i denne undersøgelse, da den beskæftiger sig med piger og kvinder i uddannelsessystemet. De forestillinger omkring uddannelse, som træder frem i denne undersøgelses informantgruppe, understøtter, at mange af pigerne er motiverede og lægger stor vægt på at få en god uddannelse. Dette gælder for piger både med og uden tørklæde, så på dette punkt lader der ikke til at være nogen forskel mellem disse to grupper.

Ifølge uddannelsesvejlederne lykkes det også ofte for pigerne at få de uddannelser, de sigter efter. Dog har flere identificeret barrierer i forhold til at opnå den ønskede uddannelse. Uddannelsesvejlederne peger på en serie faktorer, hvoraf en del ikke som sådan har med elevernes muslimske baggrund at gøre. For eksempel peges der på hurdlen ved at komme fra et gymnasiefremmed miljø, en hurdle som jo ikke bunder i religion eller etnisk oprindelse, og som også mange etnisk danske elever oplever. Mere specifikt for indvandrerfamilier peges der på, at kontrasten mellem studiemiljø og hjemlige forhold kan skabe frustrationer eller endda frafaldssituationer for de unge kvinder. Det kan være, hvis forældrene er imod, at deres datter skal have en uddannelse, hvilket dog er forholdsvis sjældent. Oftest er problemet snarere, at forældre og families ambitioner på den unges vegne kommer til at fylde meget. Det skal her siges, at familiens interesse for

uddannelsen kan være med til at sikre de unge kvinder støtte og opbakning i uddannelsesforløbet, men også af og til kan lede de unge hen mod en studieretning, som de ikke har særlige evner eller interesse for, hvilket så kan hæmme deres chance for at fuldføre uddannelsen. Fra studievejledernes og skolevejledernes side er der generelt et ønske om bedre forældrekontakt, så forældrene bedre forstår spillereglerne i uddannelsessystemet, men der er forskellige tilgange til, hvordan man skal opmuntre denne. En ikke-muslimsk vejleder foreslår at oversætte materiale til forældrenes modersmål, mens de muslimske ressourcepersoner foreslår klarere krav til forældrenes danskkundskaber og forpligtende kontakt med uddannelsesinstitutionerne.

På det faglige plan fremhæves, at forforståelsen for visse fag af og til kan være en hæmsko, hvilket til dels kan hænge sammen med gymnasiefremmed baggrund, til dels med oprindelse i en anden kultur. Demokratisk diskussionskultur kan også være en udfordring, hvis man ikke i så høj grad som danske elever har den med hjemmefra. Det hænder, at dele af pensum i biologi eller historie bliver afvist, men det gælder for få elever, og der ses ikke nogen grund til at gøre det til et mere generaliserbart problem. Det eneste fag, som af de fleste studievejledere nævnes som en vanskelighed for de unge muslimer er religionsundervisning, hvor den religionsvidenskabelige tilgang kan opleves som en hurdle for nogle stærkt troende. Denne hurdle bunder ikke som sådan i etnisk baggrund, men er specifikt determineret af graden af den religiøse overbevisning, eftersom det ikke er alle muslimer, der har de problemer, mens der til gengæld i gruppen med det problem også findes konvertitter. Endvidere har flere studievejledere observeret, at den gruppe, som udviser en apologetisk tilgang til islam, af og til optræder dominerende eller truende overfor andre muslimer. Hvis sådanne gruppedynamikker ikke brydes, mindsker de begge gruppers mulighed for at få en god karakter i religionsfaget. Den ene gruppe bremser sig selv ved at være apologetisk og afvise en religionsvidenskabelig tilgang, den anden gruppe bremses fordi de føler sig under pres og ikke tør deltage i timerne, fordi de er utrygge ved den første gruppe.

Forestillingerne omkring uddannelse er også med til at præge uddannelsesvalget. Der er en klar tendens i retning af tilvalg af naturvidenskabelige fag, samt magt-og prestige fag med udsigt til en god indtjening. Parallelt hermed observeres et fravalg af humanistiske fag. Der er i undersøgelsen blevet inkluderet et par universitetsstuderende, som har valgt humanistiske fag, og de beretter om stor eksistentiel ensomhed, måske netop fordi de ved at integrere en oplysningstidsbaseret humanisme fjerner sig fra den monoteistiske religion, som præger deres oprindelige miljø. Samtidig fortæller de om hvor afgørende de humanistiske fag på gymnasiet har været for deres mulighed for at relativisere et dogmatisk monoteistisk livssyn, som de har været præget af i deres opvækst.

Hvad angår de sociale arrangementer har pigernes alder noget at sige, når det gælder studieture. Flere har ikke måttet deltage i folkeskolens lejrture, men må gerne deltage i gymnasiets studieture. Såvel muslimske såvel som ikke-muslimske ressourcepersoner lægger vægt på at man bør sikre, at alle skal med på den sags ture i folkeskolen, for at

sikre børnenes fælles erfaringsgrundlag. På gymnasiet lader det til mere at være festerne og dansk drukkultur, der virker fremmedgørende for muslimske elever og hæmmer samværet med ikke-muslimerne. Her begrunder eleverne selv klart deres fravalg af festerne med deres religiøse overbevisning.

De fleste ressourcepersoner, muslimske og ikke-muslimske, fremhæver at løsninger virker bedst, når de ikke er tilskåret efter en bestemt gruppes særkrav, men ved at skabe fælles oplevelser, gennem for eksempel alkoholfrie fester, lektiecaféer, fælles jule-og ramadan-arrangementer på uddannelsessteder med forholdsvis mange muslimske elever. De fleste ikke-muslimske ressourcepersoner fremhæver desuden, at det faglige og sociale liv fungerer bedst, når religiøsitet og religiøs praksis nedtones. Derfor er der som overvejende tendens ikke opbakning til foranstaltninger som bederum, Ramadan-fri, samarbejde med imamer eller andet, som kan skille de muslimske elever ud som anderledes end de andre. Der lægges i stedet vægt på de universelle værdier, såsom lighed mellem kønnene, og på at gøre eleverne klar til en virkelighed, hvor de ikke kan forvente at andre skal tage særlige hensyn til dem. Derfor opfordres der til ikke at fokusere på islam som problem, men på at fokusere positivt på universelle værdier. En sådan forankring skaber også ro og tryghed hos forældrene, som får nogle klare rammer at forholde sig til.

En stor del af respondenterne giver udtryk for at have en tryg hverdag, hvor interaktionen de forskellige elevgrupper imellem fungerer fint. Flere respondenter nævner dog også, at de har følt sig hæmmet på grund af racisme eller afvisning fra etnisk danske elever. Flere muslimske ressourcepersoner lægger mere vægt på, at det er vigtigt at nedbryde de gensidige fordomme. Disse fordomme kan både gælde mellem etnisk danskere og nydanskere, ligesom de kan gælde nydanske grupper imellem. Et par liberale muslimske piger giver udtryk for, at de føler større tryghed blandt ikke-muslimske danskere end blandt muslimer med samme etniske baggrund som dem selv. Religiøs mobning, hvor stærke tørklædepiger presser eller truer andre piger til at bære tørklæde eller indordne sig, hvad de mener er religiøse påbud, nævnes af både studievejledere og flere unge muslimske piger som en problematik, man har været nødt til at forholde sig til. Det er dog ikke et generelt problem, da flere uddannelsesvejledere ikke umiddelbart har lagt mærke til det. Endvidere bemærkes det, at der i forbindelse med religiøs mobning ikke forekommer en opsplitning efter etniske, men alene efter religiøse linjer, eftersom konvertitter af og til nævnes som de mest aktive i forhold til at ville kontrollere andre muslimske piger. For nogle af de unge piger kan det være en udfordring at håndtere både en uddannelse og den sociale kontrol, som muslimske mænd og visse andre muslimske piger udøver overfor dem. Såvel den religiøse mobning som den sociale kontrol nævnes af flere vejledere som specifik grund til, at nogle piger er stoppet på uddannelsen eller har skiftet uddannelsessted. Vejlederne foreslår flere forskellige løsninger på den slags problemer, såsom mulighed for at bortvise mobbere, og især vigtigheden af at hjælpe de piger, som det går ud over, til at være ligeglade med religiøs mobning eller trusler. I et

enkelt tilfælde advares der også mod apologetiske muslimske lærere, som misbruger deres autoritet til at missionere blandt eleverne og skabe skel imellem dem.

6.1.2 Arbejde og karriere

I forhold til ligestilling på arbejdsmarkedet nævnes manglende netværk af flere som en mulig hæmsko. Et mindretal blandt informanterne har meget fokus på tørklædet og hvorvidt det at bære tørklæde kan marginalisere dem. En uddannelsesvejleder nævner også, at hun godt kunne forestille sig situationer, hvor det rent faktisk er tilfældet. En informant har som bekymring, at hendes adresse i et bestemt boligområde kan få potentielle arbejdsgivere til at afvise hende. Samtidig opstiller en mindre del af informanterne også selv religiøst funderede begrænsninger i forhold til, hvilke jobs de kan udføre. Det kan være at man bør undgå at være alene med en mand på arbejdspladsen – her er de fleste dog villige til at gå på kompromis – eller at man ikke må have med alkohol og svinekød at gøre. Nogle få nævner jobfunktioner som kassedame, stewardesse eller arkitekt som fag, man bør undgå, fordi de kan indebære kontakt med mange mænd eller at man skal rejse uden at være ledsaget af en mand fra familien. Det er dog ikke nogen gennemgribende tendens i det empiriske materiale.

Som det gælder for uddannelsesmulighederne gælder det også i forhold til arbejde, at der findes en "skyggegruppe", som ikke er del af respondentgruppen her, og som af familiemæssige årsager holdes væk fra arbejdsmarkedet. En af de muslimske ressourcepersoner foreslår, at man sørger for at aktivere disse kvinder i nærområderne, så de ikke bliver afskåret fra samfundet. En anden muslimsk respondent kritiserer, at forældrene har for meget fritid og er for isolerede fra samfundet, fordi de så bruger deres tid på at udøve social kontrol af pigerne og se satelit-tv. Men hvad angår de unge kvinder, som har medvirket i denne undersøgelse, så er de fleste, med eller uden tørklæde, ambitiøse og lægger stor vægt på at få en god karriere, også selv om de af og til må gå på kompromis med, hvad de eller deres familie opfatter som religiøst ønskværdigt.

6.1.3 Privatliv og ægteskab

Privatlivet er det område, hvor der kan identificeres størst diskrepans mellem CEDAW-konventionens dispositioner og respondenternes forestillinger. Hvor der på arbejdsmarkedsområdet kan være hurdler, som respondenterne oplever som kommende fra det danske samfund, kommer hurdlerne på privatlivsområdet fra kulturelle eller religiøse normer, som står mellem pigerne og de rettigheder, de formelt har i det danske samfund. Der er dog stadig stor variation i respondenternes tilgange til de forskellige problemstillinger.

Der kan identificeres en enkelt problemstilling, som samtlige respondenter har måttet forholde sig til: den sociale kontrol. Nogle har integreret paradigmet, og er måske selv med til at udøve den sociale kontrol, andre har taget tilløb til at kritiserer det og har så alligevel ikke turdet. Nogle få har brudt med den sociale kontrol og har derfor måttet gennemleve store konflikter med familie og netværk, konflikter som har udsat dem for både social eksklusion og vold. Denne problemstilling er vigtigt fra et ligestillings-synspunkt, fordi drenge ikke lader til at være underlagt den samme kontrol, men tværtimod i høj grad udøver kontrollen. Kernen i problematikken lader til at være fokus på jomfruelighed, som skal bibevares til ægteskabet. Denne indstilling medfører, at der bliver holdt øje med, at de unge kvinder ikke kommer i nærheden af en situation, hvor de kunne fristes af samkvem med en dreng. Ifølge en af respondenterne spiller en del piger selv med på den præmis, ved at sørge for konsekvent at holde sig fra situationer, hvor de kunne mistænkes for noget. Derigennem mener de at fremme et billede af sig selv som bedre end andre piger, og derfor som kvalificeret til en højere medgift ved brylluppet.

Ægteskab og børn anses også af langt de fleste som meget vigtigt. Flertallet har en tydelig idé om kulturelle eller familiære forventninger i den retning, men har mulighed for at definere, hvornår de selv synes, det må være passende at blive gift. Man kan dog ikke generalisere fra denne respondentgruppe til alle muslimske piger i Danmark. Ved at fokusere på især gymnasieelever kan undersøgelsen præges af en selvselektions-mekanisme, som forhindrer repræsentation af hele spektret af typologiske situationer. Flere respondenter, muslimer såvel som ikke-muslimer, nævner, at de har kendskab til tilfælde af meget tidlige ægteskaber samt arrangerede ægteskaber eller tvangsægteskaber. Det fornemmes dog, at sidstnævnte er på retur, og at pigerne i højere og højere grad har mulighed for selv at vælge en ægtefælle, dog inden for en af forældrene accepteret gruppe af kandidater. Næsten alle pigerne har fuldt ud integreret det islamiske forbud mod at en muslimsk kvinde gifter sig med en ikke-muslimsk mand, ligesom nogen, men ikke alle, har fordomme mod danskere eller nydanskere fra andre etniske grupper end deres egen. Endelig er det for mange af pigerne vigtigt, at deres mand er højt uddannet. Kombinationen af disse krav kan måske være med til at gøre det vanskeligere for pigerne at finde den mand, som de betragter som passende, fordi der ganske enkelt er flere muslimske piger end drenge, der i dag får en uddannelse.

I forhold til børn og familieplanlægning lader det til, at seksualundervisningen er slået igennem i den nye generation. De yngre respondenter er fuldt ud bevidste om muligheden for familieplanlægning, og tager det som en selvfølge, at de selv kan være med til bestemme hvor mange børn de vil have hvornår. Dog har de ofte integreret familiens forventninger om ikke at vente for længe med ægteskab og børn. I denne undersøgelse lader det til, at det kun er konvertitter, som går hjemme og får børnene som de kommer, og konvertitterne må jo formodes selv at have valgt det.

Skulle et ægteskab gå galt, er der stor variation i holdningen til, hvordan en skilsmisse bør foregå. Nogle anbefaler, at man integrerer islamisk familielovgivning i dansk ret, mens andre nævner, at mange muslimske kvinder faktisk har nemmere ved at

forstå for eksempel dansk skilsmisseret, og også gennem det danske retssystem får deres rettigheder sikret.

Præmisserne for samlivet i ægteskabet er der også stor variation af holdninger til. Dette er nok det eneste punkt, hvor der lader til at være holdningsforskelle blandt piger med og piger uden tørklæde. Der er blandt tørklædepigerne en større tendens til at ligge tættere på Koranens bud end blandt pigerne uden tørklæde. Det gælder i forhold til for eksempel hustruvold og hvorvidt en kvinde bør adlyde sin mand. Der er dog hos de fleste respondenter – tørklæde eller ej – en tendens til at søge at beskytte Koranen mod kritik, samtidig med at man gerne vil håndhæve egne rettigheder. Det er kun få respondenter – alle tyrkere uden tørklæde – der klart afviser, at Koranens bud skulle stå over deres rettigheder og ligestilling i ægteskabet. Som modpol er det kun få – typisk konvertitter - som baserer sig på en meget litteralistisk læsning af Koranen og Hadith, og som ikke overhovedet forholder sig til kvinders rettigheder ifølge dansk lovgining og FN's konventioner.

Temaet utroskab og straf illustrerer den store variation af tilgange, som findes blandt respondenterne. For et par stykker af respondenterne er det selvindlysende, at utroskab kun vedrører de implicerede parter, og at ingen har ret til at straffe handlingen, mens et par af de andre respondenter synes det er lige så selvindlysende, at stening er det eneste rigtige svar. En forholdsvis stor del af respondenterne bygger deres svar op omkring en retslig argumentation, for at vise, at stening nok er del af islamisk jura, som man ikke kan ophæve, men at betingelserne for at udføre det er så komplekse, at det kun meget sjældent vil ske. Moderne retsprincipper som retten til ikke at blive udsat for vold, eller beskyttelse af den enkeltes privatliv og ret til at bestemme over egen krop, står dog generelt meget svagt i respondentgruppen.

Et tema som polygami blev introduceret i undersøgelsen, da respondenter gentagne gange refererede hertil som del af den sociale virkelighed i nogle muslimske miljøer i Danmark. Hvor udbredt det reelt er, kan der dog ikke siges noget nærmere om på baggrund af en kvalitativ undersøgelse som denne. Derfor har valget været at lade informanterne gøre rede for deres opfattelse af fænomenet. Også her er der for nogle respondenter enten en accept af fænomenet eller en tøven i forhold til at sætte spørgsmålstegn ved det, fordi det ville indebære, at man kritiserede et af Koranens bud.

I de unge muslimske pigers privatliv er der altså mange ting på spil, i forhold til at få de forskellige rationaler, ønsker og behov til at gå op i en højere enhed. Sammenfattende kan man sige, at kun en lille del af informanterne (ofte repræsenteret af konvertitter) har konkret kendskab til de passager i Koranen og Hadith, som vedrører familielovgivning. De søger også at efterleve islamisk familielovgivning, uden at tage højde for, om sådanne praksis kunne komme i konflikt med dansk lovgivning eller de menneskerettigheds-konventioner, Danmark har skrevet under på. I den anden ende af skalaen findes nogle få informanter, som klart prioriterer individets og kvindens rettigheder, som disse defineres i moderne, oplysningstidsinspireret lovgivning, uden at bekymre sig om, hvad der måtte stå eller ikke stå i hellige skrifter. Flertallet lader dog til at føle sig frem i en hybrid

argumentation, hvor familietradition, ens egne rettighedskrav samt ønsket om at beskytte Koranen mod kritik kombineres med forholdsvis vage referencer til islamisk retspraksis indenfor familielovgivning.

6.2 Perspektivering

Denne undersøgelses formål har været at belyse forestillinger omkring ligestilling mellem kønnene blandt muslimske kvinder i uddannelsessystemet. Undersøgelsen supplerer altså mere faktuelle undersøgelser omkring ligestilling og kan inspirere til konkrete tiltag til forbedring af forholdene for de kvinder, som måtte ønske det. Med udgangspunkt i FN's Kvindekonventions mere overordnede principper er det blevet gennemgået, hvordan forholdene ser ud ifølge kvinderne selv på en række områder: uddannelse, arbejde, privatliv og religion. Det har altså været et gennemgående metodisk valg at lade pigerne og kvinderne selv komme til orde og være med til at kortlægge, hvordan de forskellige forestillinger og holdninger artikuleres i forhold til hinanden. Respondenternes udsagn taler netop for sig selv, og det har i gennemgangen af dem været rapportens forfatters valg ikke at kommentere dem, men snarere lægge dem frem til diskussion.

Spørgsmålet er så afslutningsvis, ud fra hvilket grundlag man ønsker at diskutere de enkelte udsagn og forholdet mellem dem. Her vil rapportens forfatter foreslå, at der i første omgang anlægges et fugleperspektiv, som gør det muligt at forny selve præmisserne for diskussionen.

6.2.1 Begrebet "Ligestilling" og ligestillingstiltag

I løbet af undersøgelsen er det blevet indkredset, hvordan respondenterne selv italesætter begreber som "ligestilling" og "lighed mellem mænd og kvinder". Som det fremgår, findes der tre forskellige måder at gå til ligestillingsbegrebet på: 1) ligestilling betyder, at mænd og kvinder har samme rettigheder og muligheder på faktuelle og juridiske områder, såsom økonomi og familieretslige forhold. Ligestilling ses som noget positivt. 2) Samme forståelse af begrebet ligestilling som i 1, men begrebet ses ikke som noget positivt i sig selv. Det som respondenterne definerer som islamisk forståelse af forholdet mellem kønnene fremhæves i stedet som positivt. 3) Ligestillingsbegrebets positive konnotation bevares, men begrebet omkodes til ikke mere at være identisk med 1, men med en islamisk forståelse af forholdet mellem kønnene. I den forståelse betyder "ligestilling" altså ikke, at mænd og kvinder skal arve lige meget, have præcis samme rettigheder ved ægteskabets ophævelse eller lignende. At der er "ligestilling i islam" betyder, at man er lige overfor Gud og Koranen, og derfor jo i lige høj grad skal adlyde Koranens bud, også når de ikke er i overensstemmelse med ligestilling som defineret i 1. At flere Koran-vers og Hadither på mange punkter åbner for en vis fortolkningselasticitet ændrer ikke på, at

disse tekster også af og til giver utvetydige retningslinjer for forhold som for eksempel arveret.

Hvis man gerne vil iværksætte konkrete tiltag for at forbedre kvinders ligestilling i Danmark, er det altså vigtigt at være opmærksom på, hvilken forståelse af ligestilling, der findes hos den, man gerne vil hjælpe, så man ikke taler forbi hinanden. Det kan anbefales at være meget omhyggelig med altid at illustrere med konkrete eksempler, så der aldrig er tvivl om, hvilket ligestillingsbegreb, man har med at gøre, og hvad det betyder i forhold til den enkeltes rettigheder.

Da dette er en kvalitativ undersøgelse, advares der mod generaliseringer, i to forskellige retninger. På den ene side har den sociale kontrol været et meget præsent begreb for de fleste medvirkende respondenter. Men der kan jo sagtens være mange muslimske piger og kvinder i Danmark, som slet ikke har nogen form for problemer med social kontrol og udøvelse af deres rettigheder, men som ved et tilfælde ikke er kommet til at præge denne undersøgelse. På den anden side er det væsentligt at tage højde for, at de medvirkende fortrinsvis har været velfungerende, ambitiøse kvinder under uddannelse, hvilket indebærer en selvselektionsmekanisme. Det kan ikke udelukkes, at billedet tegnes noget anderledes, end det er blevet her, hvis man går bredere ud. Resultaterne fra denne undersøgelse skal altså ses som ikke-generaliserbare "best case" resultater. Som flere medvirkende påpeger, findes der en "skyggegruppe", som på grund af sociale, kulturelle eller religiøse forhold ikke i så høj grad har mulighed for at deltage i det danske samfund som denne gruppe. Bortfaldene er altså ikke kvalitetsneutrale, og det bør der tages højde for i udarbejdelse af tiltag til forbedring af ligestilling mellem kønnene. Ligeledes anbefales det, at man specifikt undersøger "skyggegruppens" forhold med henblik på at kunne målrette tiltag for denne gruppe.

Samtidig har det været vigtigt at få dækket denne undersøgelses målgruppe ind, da kvinder fra denne gruppe ofte fungerer som rollemodeller for dem, som befinder sig i "skyggegruppen". Derfor har det stor betydning for sidstnævnte gruppe, hvordan de stærke, veluddannede kvinder definerer ligestilling, og hvilke muligheder de selv åbner op for eller lukker ned for i deres forståelse af ligestilling. Endvidere fremgår det af denne undersøgelses resultater, at der selv i denne "best case" gruppe stadig er en del mekanismer, som begrænser de fleste af kvindernes bevægefrihed og ret til at bestemme over egen krop og eget privatliv. At en ung kvinde eller hendes bror kommer på universitetet ændrer ikke nødvendigvis grundlæggende på den sociale kontrol. Næsten alle informanter, uanset aldersklasse, etnisk baggrund og uddannelsesniveau, med eller uden tørklæde, religiøse eller ikke-religiøse, har nævnt den sociale kontrol som et fænomen, der har forholdsvis stor indflydelse på deres dagligdag og de valg, de foretager. De er nødt til at forholde sig til det, hvad enten de har lyst til det eller ej. Her fremstår en markant kønsforskel, eftersom drengene på ingen måde er underlagt samme kontrol.

På nogle, men ikke alle uddannelsesinstitutioner, som her har medvirket, lader det til, at tørklædet har været et vigtigt symbol for udvidelsen af den sociale kontrol til decideret religiøs kontrol. Det faktum, at nogle ved at tage tørklæde på giver sig selv rollen som

beskyttede og "pæne piger" kan have den konsekvens, at de ikke-tørklædebærende bliver udstillet som de ikke-pæne piger, og føler sig ubeskyttede mod krænkende bemærkninger, religiøs mobning og i et par enkelte tilfælde vold. Det understreges, at dette ikke gælder alle steder, som er besøgt i denne undersøgelse, kun nogle steder, og det lader til at være meget personbundet, altså afhængigt af, om der opstår konstellationer af stærke tørklædepiger, som bruger religionen til at dominere og kontrollere andre piger med. Der er også blevet peget på indflydelse fra islamiske organisationer, som præger pigerne til at tage den rolle på sig. I denne forbindelse er der grund til at kigge på den overordnede ramme for denne undersøgelse, nemlig CEDAW-konventionens principper, og især dens fortolkninger. For eksempel forklarer ph.d. Stine Jørgensen[25] at

> CEDAW-komiteen har gennem sin praksis udviklet diskriminationsbegrebet. Komiteen tager udgangspunkt i kvinders erfaringer og fokuserer på den undertrykkende karakter af en handling frem for en sammenligning af kvinder og mænd. Denne forståelse stemmer også overens med dets overordnede formål, som er en beskyttelse af den menneskelige værdighed

Dette understøtter vigtigheden af at foretage omhyggelige begrebsudredninger, så det står klart, ud fra hvilket grundlag man definerer en handling som"undertrykkende", og hvad det betyder i forhold til CEDAW-konventionens rettigheder. Derfor opfordres der til at videreføre denne undersøgelses dimensioner med en dyberegående undersøgelse af, hvad praksis er omkring CEDAW-konventionen, hvordan den udlægges af CEDAW-komiteen, hvordan den hænger sammen med andre menneskerettigheder, og hvordan man i det hele taget fortolker dens principper i dansk og europæisk sammenhæng. I den forbindelse kan det være interessant at tage stilling til, om Danmark i tilstrækkelig grad lever op til de "passende forholdsregler", som man ifølge konventionen bør tage. Det kunne være ønskeligt i den forbindelse af skabe en kvalificeret politisk og juridisk debat omkring netop de problemstillinger, som er blevet afdækket i denne rapport.

Endvidere kan formuleringen " fokuserer på den undertrykkende karakter af en handling frem for en sammenligning af kvinder og mænd " også danne afsæt for en diskussion af ligestilling versus undertrykkelse i sociale sammenhænge, altså i et bredere perspektiv end CEDAW-konventionens juridiske ramme . Hvis man spørger en gruppe kvinder, der selv har valgt at tage tørklæde på, vil mange nok fremhæve det som et personligt valg, en beskyttelse, hvorved man kan konkludere, at det ikke har en undertrykkende karakter. Men hvis man spørger en af de piger fra denne undersøgelse, som ikke bærer tørklæde, og som er blevet udsat for pres og religiøs mobning af tørklædebærende piger, så oplever hun jo tørklædet som undertrykkende. Endnu engang skal det understreges, at ikke alle tørklædepiger lægger pres på dem uden tørklæde, ligesom ikke alle muslimske piger uden tørklæde er under pres for at tage det på. Men det

[25] Stine Jørgensen (2007) Etniske minoritetskvinders sociale rettigheder, København: Jurist- og Økonomforbundet, abstract

er stadig essentielt at være opmærksom på, hvordan et fænomen som tørklædet indgår i gruppedynamikker og måske konflikter muslimer imellem.

6.2.2 Multikulturalisme og sekularisme

Nytilkomne befolkningsgrupper og religioner fungerer som spejl for den danske kultur, som spørgsmål til hvor man er på vej hen. Vi har altså at gøre med problemstillinger, der angår ikke bare muslimske kvinder i Danmark, men alle borgere. Det kan derfor være inspirerende med en refleksion over det begrebsapparat, som i høj grad strukturerer både den danske debat og den danske forskning. En gennemgang af litteraturen på området viser, at multikulturalismen er et forholdsvis dominerende paradigme for diskussionen, hvad enten forfatteren er positivt eller negativt indstillet overfor denne. For øvrigt skelnes der i litteraturen ikke altid klart mellem multikulturalisme som politisk projekt på den ene side, og på den anden side multikulturalitet / multietnicitet / multireligiøsitet som sociologisk faktum, altså at der i et givent land bor mennesker med forskellige kulturer, etnicitet og religioner. Det understreges, at der med udtrykket "multikulturalisme" her henvises til det politiske projekt, som siden 1960'erne er blevet formuleret i angelsaksiske lande. Pointen er, at disse landes samfundsopbygning, statsopfattelse og juridiske tradition på mange områder adskiller sig væsentligt fra Danmarks ditto. Derfor kan det være svært at overføre erfaringer direkte. Det argumenteres her, at Danmark på en del områder har mere til fælles med Frankrig end med Storbritannien, USA og Canada. Derfor kan det være opportunt at hente inspiration ikke kun fra multikulturelle samfundsmodeller, men også fra en sekulær model som den franske.[26] For en ordens skyld mindes der om, at den franske stats sekularisme ikke betyder, at man forbyder religion, men bare at staten og dens embedsmænd skal være neutrale, at religion nedtones i det offentlige rum, men frit kan udøves i det private rum, og at alle trossamfunds lighed for loven skal sikres. Ligeledes skal staten sikre den enkelte borgers samvittighedsfrihed, derunder enhvers ret til at kritisere religion, skifte religion eller ingen religion at have.

Så når man søger at nedtone religion i det offentlige rum er hensigten naturligvis ikke at stække folks religiøse identitet, eller at afvise folk med anden etnisk baggrund. Meningen er tværtimod at sørge for, at især børn ikke bliver reduceret til deres respektive religiøse tilhørsforhold, og at der gives bedre plads til alle de andre identitetskomponenter, som går på tværs af religiøse tilhørsforhold, såsom socialklasse, interesser, fagligt tilhørsforhold og politisk tilhørsforhold. Sekularismen kan netop give en ramme for et multietnisk samfund, hvor alle er velkomne, fordi sekularismens kerne er at skabe et fælles rum, hvor man kan mødes som ligeværdige borgere på tværs af etnisk og religiøst tilhørsforhold. Man er først og fremmest borger, med borgerrettigheder og

[26] Det bemærkes at udtrykket "model" her bruges i mangel af bedre. Ingen af disse "modeller" er statiske enheder, men i stadig bevægelse. Dog kan det argumenteres, at visse grundlæggende principper i hver "model" sætter rammer for denne bevægelse.

pligter på lige fod med alle andre, dernæst kristen, ateist, muslim, buddhist, fritænker, eller hvad man nu selv har valgt at være.

Set fra en dansk vinkel kan det være inspirerende at se på såvel den multikulturelle som den sekulære stats løsninger på forskellige problemstillinger. Derved har man mulighed for mere fleksibelt at udlede de principper og praksis, som passer bedst til danske forhold. Et første sammenligningspunkt kan være principper for tildeling af velfærdsydelser generelt, herunder tildeling af velfærdsydelser til forholdsvis nytilkomne befolkningsgrupper. I studiet *Les politiques de l'immigration en France et au Royaume-Uni*[27], har Lucien Germain og Didier Lassalle blandt andet beskæftiget sig med dette spørgsmål. De kommer frem til, at det offentlige budget for velfærdsydelser er betydeligt højere i Frankrig end i Storbritannien. Mange af de opgaver, som i Frankrig udføres af staten, er i Storbritannien overladt til eller "udliciteret" til de forskellige lokaladministrationer, community centres samt private charities. Religiøse institutioner spiller ofte en vigtig rolle i den sammenhæng. Som et konkret eksempel på dette kan man gå ind på Hillingdonborough Central Mosque's hjemmeside (se bilag 5), og se hvilke ydelser, man tilbyder i moskeen: uddannelsesaktiviteter, sport, juridisk vejledning, familierådgivning, ældrepleje og arbejdsformidling. I Frankrig anses det først og fremmest for statens opgave at varetage sådanne opgaver. Et andet eksempel på, at man i multikulturalismens lande lægger velfærdsopgaver over til lokale communities og private organisationer kan være dagtilbud og velfærdsydelser til børn i alderen 0-6 år. UNICEF har undersøgt forholdene i udvalgte lande og tildelt karakterer på skalaen 0-10, alt efter hvor godt de enkelte lande lever op til fastsatte "benchmarks" for beskyttelse af børns rettigheder i alderen 0-6 år.[28] På den skala ligger de skandinaviske lande og Frankrig i top med 8-9 point. De multikulturalistiske lande Storbritanien, Canada og USA ligger i bund. Landet, hvor den multikulturalistiske ideologi først og fremmest er udviklet, Canada, ligger helt i bund med kun 1 point. Lande som Mexico, Ungarn, Slovenien og Korea scorer højere på skalaen end multikulturalistiske lande. Det bemærkes, at de multikulturalistiske lande falder igennem på områder, som ikke handler om luksustilbud, men om helt grundlæggende velfærdsspørgsmål som barselsorlov med 50 % løn, bekæmpelse af fattigdom i børnefamilier og nationale handleplaner for hjælp til udsatte børn. I den danske debat fremhæves det ofte, at multikulturalismen giver mere plads til forskellige kulturers værdier, men det glemmes, hvad grundlaget er for dette. Hele baggrunden for multikulturalismen er jo samfund med en meget lav grad af økonomisk og social solidaritet befolkningsgrupperne imellem. Multikulturalismen er ikke kun et generøst tilbud om "kulturelt selvstyre". Det er i lige så høj grad en måde, hvorpå staten kan lægge ansvar fra sig og overlade væsentlige velfærdsområder til for eksempel religiøse organisationer. Tolerancen kan der risikere at blive farvet af ligegyldighed. Det er nemmere at være ligeglad med folks værdigrundlag, hvis man ikke har mange gensidige

[27] Lucien Germain & Didier Lassalle (2007) Les politiques de l'immigration en France et au Royaume-Uni. L'Harmattan

[28] UNICEF (2008)The Child Care Transition, Innocenti Report Card 8, The United Nation's Childrens Fund

forpligtelser. I Frankrig og Danmark ser situationen helt anderledes ud. Der tager staten sig af en vifte af velfærdsydelser, hvilket betyder, at omfanget af gensidige økonomiske og sociale forpligtelser er blandt de højeste i verden. Det har som logisk konsekvens, at der i befolkningerne også kan findes en større forventning om gensidighed og fælles værdigrundlag i forhold til for eksempel arbejdsmoral, opdragelse af børn og ligestilling mellem kønnene.

Den store forskel på Frankrig og Danmark er, at man i Frankrig har en mere klar konceptuel ramme for at formulere forudsætningerne for gensidigheden, både i forfatningen og i den oplysningsfilosofi, som ligger til grund for Integrationsrådet, Haut Conseil à l'Integration's rapporter og anbefalinger til forbedring af integration[29]. Det behøver man ikke at efterligne punkt for punkt i Danmark, men man kan med fordel gentænke og reformulere den sociale kontrakt, som oplysningstidsfilosofferne lagde til grund for det moderne samfund. Med udgangspunkt i ideen om en social kontrakt kan man jo godt forklare folk, hvad gensidige rettigheder og pligter indebærer. Som det mindes om i indledningen til dette studie (underafsnit "Integration og ligestilling i Danmark"), har Indvandrernes Repræsentantskab allerede i 1990 påpeget det som væsentligt, at at integration "bør bestå af to væsentlige elementer, nemlig rettigheder og pligter." Spørgsmålet er, i hvor stor udstrækning det danske samfund siden 1990 har levet op til målsætningen om at anskueliggøre såvel rettigheder som pligter for de nytilkomne borgere. Fra en mere fremadrettet synsvinkel kan man foretage et punktnedslag i de konkrete forslag, de muslimske kvinder gentagne gange har fremsat i denne undersøgelse, i forhold til at ansvarliggøre og involvere forældrene, så børnene ikke kommer i klemme. De muslimske kvinder har naturligvis ikke til hensigt at genere folk, når de fremsætter forslag om større krav til nytilkomnes danskkundskaber samt forståelse og forpligtelser overfor det danske samfund. De har bare blik for det ansvar, samfundet har overfor de børn og unge mennesker, man gerne vil hjælpe på vej mod et godt og trygt liv. Under normale omstændigheder er det forældrene, der bygger broer til den omkringliggende verden for deres børn. Men hvis forældrene får lov til at isolere sig fra det danske samfund, er det jo børnene, der skal både bygge broen og bære forældrene over den. Som det fremgår af denne undersøgelse, er der også nogle af de unge, der magter det. Men nogen gør ikke, og de kommer i klemme, hvilket kan gå ud over deres uddannelsesforløb eller skade deres psykiske velbefindende. Som flere af uddannelsesvejlederne og skolelederne i denne undersøgelse påpeger, kan man godt sætte rammer og stille krav på en nænsom, men klar måde. At sikre udsatte familiers løbende og forpligtende kontakt med det danske samfund kan være med til at beskytte den virkelig svage part, nemlig børnene. Som flere respondenter for øvrigt har fremhævet, har de tiltag, der har virket bedst, ofte været nogle, der ikke var tilskåret efter bestemte gruppers særkrav, men tværtimod kom alle til gode. Tiltag som dem, respondenterne foreslår i forhold til at

[29] HAUT CONSEIL A L'INTEGRATION (2007) *Projet de Charte de la laïcité dans les services publics* Paris: La Documentation Française

fremme forældreansvar, kan vel også tænkes at komme udsatte etnisk danske familier og børn til gode.

Respondenterne i denne undersøgelse forholder sig også til en anden debat, nemlig debatten omkring juridisk pluralisme. Hvis det er rigtigt, at mange muslimer i praksis følger islamisk ret indenfor familielovgivningen, kan man så ikke lige så godt oprette islamiske domstole eller råd, som kan forvalte islamisk familielovgivning parallelt med verdslig civilret? Her kan man igen strukturere diskussionen ved at tage udgangspunkt i henholdsvis det multikulturelle Storbritannien og det sekulære Frankrig. Ved den franske revolution i 1789 bliver landets sekulære karakter grundlagt på basis af Oplysningstidens filosofi. Dette illustreres i Menneskerettighedskonventionens opgør med kongens og kirkens magt (se bilag 7). Loven vedtages af borgerne, den skal være den samme for alle (art. 6), og ingen anden instans eller person kan udøve autoritet (art. 3). I 1789 diskuterede man ikke shari'a, men katolsk kanonisk lov, og menneskerettighedserklæringen af 1789 har et klart budskab med en klar adresse: den katolske kirke har ikke mere nogen form for lovgivende, dømmende eller udøvende magt i Frankrig. Derfor kan man i Frankrig i dag afvise shari'a domstole eller shari'a råd med henvisning til netop Menneskerettighedserklæringens grundlæggende principper, som også i dag er en del af den franske forfatning og har været det i over 200 år. I Storbritannien er situationen anderledes. Et enkelt, konkret eksempel med direkte relevans for dette studie er, at det jødiske community i familieretslige spørgsmål kan konsultere Beth Din domstole, som fungerer under den britiske Arbitration Act. Fem Shari'a domstole fungerer nu under samme Arbitration Act som det jødiske Beth Din. Ikke alle briter er dog trygge ved den situation, da der i forbindelse med både sharia råd og sharia domstole er opstået konkrete problemstillinger omkring netop kvinders ligestilling.[30] For at illustrere dette er der i bilag 6 reproduceret to skilsmisseformularer, en talaq-formular til mænd og en khula-formular til kvinder, hentet fra The Islamic Shari'a Council i Londons hjemmeside. En sammenligning viser, at det for eksempel koster 100 pund for en mand, men 250 pund for en kvinde at få sin skilsmisseansøgning behandlet.

Overordnet set kan både muslimer og ikke-muslimer med fordel udvide rammerne for diskussionen omkring juridisk pluralisme ved at sammenligne de franske og de britiske forhold, og altså også diskutere, hvorvidt man foretrækker multikulturelle eller sekulære principper som samfundets grundsten.

6.2.3 Islam og islamisme

Kan islamisme have betydning for ligestilling mellem kønnene blandt unge muslimer i Danmark? Spørgsmålet er paradoksalt, da ikke en eneste informant har brugt ordet

[30] Abul Taher "Revealed: UK's first official sharia courts", *the Sunday Times,* 14/9 2008 ; Sanjiv Buttoo "Some Imams 'biased against women'"; *BBC Asian Network* ; Monday, 15 December 2008

"islamisme". Forskere og debattører diskuterer livligt, hvad islamisme er og hvad dens eksistens betyder, men den diskussion har ikke nødvendigvis nået respondenternes opmærksomhed. For samtlige respondenter er det "islam" de forholder sig til. Men spørger man forskerne, vil man have en anden form for filter end pigerne selv har. I den nyere forskning er det blevet væsentligt at skelne mellem islamisme og salafisme, og set i fugleperspektiv er den skelnen også relevant her, da den gør det muligt at forstå og placere nogle specifikke tilgange til og brug af islam. Professor Gilles Kepel giver i sin bog *Fitna. Guerre au coeur de l'islam* ordet til en informant, der opfatter sig selv som salafist (en der går tilbage til *salaf*, forfædrene, og søger at leve om Muhammad og de første fire kaliffer), og som ikke mener at have meget tilfælles med islamisterne fra Det Muslimske Broderskab:

De (islamisterne) har nogle mål og en strategi som er meget politiske, hvilket får dem til at gå på kompromis for at blive accepteret i Vesten. Men vi salafister, vores mål er alene religiøst."[31]

Som Kepel gør opmærksom på, betyder "vores mål er alene religiøst" ikke bare at man sidder og beder, men også at man eventuelt opfordrer jihadister til at deltage i konflikter i verdens brændpunkter, og "i lukkede miljøer lader en rigoristisk islamisk norm herske frem for menneskenes love, uden åbent at provokere sidstnævnte ved at udråbe førstnævnte".[32] I forhold til netop kvinders ligestilling står salafismen i åbenlys modsætning til europæisk lovgivning, men den diskrete udøvelse af shari'a i forholdet mellem kønnene gør at det ikke altid bliver opdaget. I denne undersøgelse er salafismen kun repræsenteret nogle få gange, så den strømning er altså ikke repræsentativ i forhold til danske muslimer generelt. Det bemærkes, at salafister, hvis de ellers bliver spurgt, gerne argumenterer åbent mod "ligestilling" og i stedet advokerer for shari'as komplementære rettigheder. Da salafisterne netop ikke søger at involvere sig i politik, har de heller ikke behov for at søge anerkendelse og samarbejdspartnere i det omkringliggende samfund, og de har heller ikke behov for at optage dette samfunds begreber i deres livsanskuelse. Som Jakob Skovgaard-Petersen gør rede for i en kronik I Jyllands-Posten,

vil der være tendens til, at islamister organiserer sig og involverer sig som interessegruppe, mens salafister snarere vil minimere kontakten til det omgivende samfund og skabe små enklaver af "rene".[33]

Modsat salafisterne vil islamisterne altså ofte søge at involvere sig som interessegruppe, samarbejde med andre aktører i det civile eller officielle liv, og især, søge anerkendelse. Derfor bliver det strategisk vigtigt aktivt at bruge positive begreber fra det verdslige politiske liv, om man så må omkode disse begreber, som i eksemplet med det omkodede

[31] Gilles Kepel (2004) Fitna. Guerre au coeur de l'islam. Paris: Gallimard, p.304. Oversat fra fransk af Tina Magaard

[32] Ibid., p.305. Oversat fra fransk af Tina Magaard

[33] Jakob Skovgaard-Petersen (2009) "Kronik: Islamisme og salafisme", Jyllands-Posten, 22.01.2009

ligestillingsbegreb. Kepel forklarer, hvorfor det er vigtigt for islamistiske grupper at gå ind i det spil:

grupperne inspireret af Det Muslimske Broderskab søger, på trods af deres interne uenigheder, at samarbejde med institutioner og foreninger (…) alle søger gradvist at udvide islams rum i de europæiske byer gennem fuld deltagelse i det politiske, sociale og kulturelle liv. Dette udtrykkes gennem en dynamisk og erobrende indsats på alle tilgængelige områder."

Den "dynamiske og erobrende indsats" er ganske rigtigt blevet bemærket af flere muslimske respondenter i dette studie, blandt andet fordi de har følt sig under pres fra dem, der udøvede den indsats. Som en informant bemærker, er det ikke grupper, der opfordrer til vold, men tværtimod grupper, som søger involvering og indflydelse i samfundet. Men andre muslimer kan føle sig under pres fra dem, fordi deres social-etiske politik, som Skovgaard-Petersen udtrykker det, er "decideret illiberal, når det handler om spørgsmål som ligestilling mellem kønnene og religionerne"[34]. Og det er ikke-muslimer ikke altid opmærksomme på, hvis de ikke husker at spørge ind til hvad man for eksempel lægger i begrebet "ligestilling".

Man kunne her sammenligne islamisterne med de amerikanske bibelevangelister, som i 1980'erne skiftede strategi, en proces som er velbeskrevet af Susan Harding[35]. Fra en segregeret livsstil, hvor man søgte at undgå kontakt med det syndige omkringliggende samfund, gik man til den modsatte strategi, nemlig at søge at præge samfundet og skabe mere rum til hvad man mente var den rette kristendom. Hvor man før trak sig tilbage, fordi man følte éns religion blev krænket af progressive læreres undervisning i evolutionsteori, lægers uddeling af p-piller og dommeres liberale domme, så valgte man den modsatte strategi: at præge de unge evangelister til selv at blive lærere, læger og dommere. At samme strategi er blevet observeret i Frankrig, bare med islamistisk fortegn, bekræftes af ikke bare Gilles Kepel, men også officielle rapporter som Le Rapport Obin[36], der gør rede for en "entrisme" hvor islamister søger at placere sig i undervisningssektoren, gerne med så megen kontakt som muligt til børn. Det er der et enkelt eksempel på i denne rapport, ét enkelt, så der er ingen grund til panik. At blæse til kamp mod islamisme på det grundlag ville nære en offerdiskurs, som er vand på islamisters mølle. Til gengæld kan man ikke udelukke, at den slags fænomener kan brede sig, og derfor er der så absolut grund til at tage en debat om det værdigrundlag, man ønsker, at offentlige institutioner og uddannelsesinstitutioner skal have. Som flere af ressourcepersonerne gør opmærksom på, undgår man mange konflikter ved at have en positiv forankring i et klart defineret værdisæt, ud fra hvilket man kan sætte grænser,

---

[34] *Ibid.*

[35] Susan Friend Harding (2000) The Book of Jerry Falwell. Fundamentalist language and politics, Princeton: Princeton University Press

[36] Jean-Pierre Obin (2004) Les signes et manifestations d'appartenance religieuse dans les établissements scolaires. Rapport à monsieur le ministre de l'éducation Nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche, Paris : Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche.

åbne muligheder og handle fremadrettet. Sammenligningen med de amerikanske evangelister kan være nyttig her, fordi den kan være med til at "normalisere" islam, og frigøre muslimer fra den dobbeltrolle, de af og til lander i: potentielle terrorister eller evige ofre. Hvis man i stedet fra systemets side har en politik i forhold til religiøse manifestationer, og tager islamister i opløbet som man ville have gjort det med amerikanske evangelister, så vil meget være vundet. Endvidere er det vigtigt at være opmærksom på, at de aktive islamister udgør et lille mindretal, men at mange unge muslimer, nydanskere eller konvertitter, godt kan være under en eller anden form for indflydelse fra mere overbevidste islamister, om ikke andet så ved at tage nogle af deres argumenter til sig. Men det er ikke nødvendigvis det, de unge selv ser ske. En måde at skabe bevidsthed omkring fænomenet kan være at beskæftige sig meget eksplicit med de forskellige kilder. Som en af respondenterne bemærker, er Danmark blevet en missionsmark, som mellemøstlige aktører kan søge at præge gennem donationer til islamiske foreninger i Danmark. På det marked for religiøse og politiske ideer, som findes i en post-moderne kontekst, er det under alle omstændigheder vigtigt, at de unge lærer at afkode de forskellige signaler fra religiøse bevægelser. En måde at skabe bevidsthed om, hvor ideer kommer fra, er at lade de unge få kendskab til ideernes kilder. I dette øjemed er det i denne rapport valgt at vedlægge bilag, hvor man kan gå til kilderne. Til menneskerettighedskilder, som CEDAW-konventionen og den franske Menneskerettighedserklæring af 1789, og til religiøse kilder, såsom Koranens bud angående ægteskabsforhold og Yusuf al-Qaradawis fatwaer, som er eksempler på en moderne islamists fortolkning af islam. Mange borgere i Danmark, muslimer såvel som ikke-muslimer, vil have om ikke andet et diffus kendskab til idéerne fra både den ene og den anden tekstgruppe. I forhold til at skabe en debat om grundlæggende værdier kan det være inspirerende at dykke ned i nogle af primærkilderne, for derigennem at få præciseret ideerne og blive bevidst om deres udspring.

6.2.4 "Islam", "kultur" og Oplysning

Den afsluttende perspektivering vil tage udgangspunkt i et paradigme, som er udbredt blandt langt de fleste af respondenterne, nemlig diskursen omkring, hvad der er islam, og hvad der er kultur. Som en af respondenterne siger: "*der er ikke noget galt med islam, det er kulturen*". For at udrede, hvor dette paradigme kommer fra, og hvilke konsekvenser det kan have for ligestilling, må man fordybe sig i islamforskningens historie og gå tilbage til Mellemkrigstiden. Som professor Jakob Skovgaard-Petersen gør rede for i sit værk om det ægyptisk-islamiske universitet al-Azhar, måtte Mellemkrigstidens islamiske lærde og muslimske intellektuelle forsvare islam mod kritik fra både koloniherrer og kommunister. Al-Azhars politik var blandt andet "udsendelse af azharier til europæiske universiteter,

også for at forsvare islam mod vestlig kritik"[37]. Den muslimske intellektuelle Hussein Haykals Muhammad-biografi integrerer visse vestlige paradigmer og fremstiller nærmest Muhammad som en humanistisk helt, " et klart brud med den traditionelle islamiske fremstilling"[38]. Meget kort fortalt er det som del af denne strømning, at omkodningen af visse begreber med rod i den humanistiske tradition, såsom "ligestilling", opstår. Det har betydning for forskningen i kvinders forhold i islamiske tekster og traditioner. Der findes enkelt sagt to hovedstrømninger. Da formålet i denne undersøgelse er at referere til, hvad kvinder med muslimsk baggrund selv siger, vil der her kun blive refereret til muslimske kvinder. Amina Wadud står for den strømning, der fremhæver, at Muhammad forbedrede kvinders position, og at de islamiske helligskrifters bud skal ses i forhold til den historiske kontekst. I det lys bliver kvindeundertrykkende mekanismer til noget, der stammer fra før-islamiske kulturer snarere end fra islamisk doktrin og tradition. Andre muslimske kvinder, såsom forskerne Fatima Mernissi, Minoo Derayeh og Leila Ahmed argumenterer lige modsat, at hvis man studerer de islamiske helligskrifter og den historiske kontekst, så fremgår det, at Muhammad forringede kvindernes position. Her ses en tydelig parallel til den forringelse af ægyptiske kvinders situation, som kristendommens indførelse i landet betød i det første århundreder efter vores tidsregning[39]. At den vestlige og den islamiske verden på nogle punkter ligner hinanden mere, end man skulle tro, fremgår af Leila Ahmeds analyse:

> Det er ikke kun den vestlige verden, der har udviklet historiske begreber, der tjener dens egne politiske og ideologiske interesser. Den islamiske civilisation udviklede også en historisk tankekonstruktion, som betegnede den førislamiske periode som Uvidenhedens Tidsalder og fremstillede islam som den eneste kilde til alt civiliseret – og brugte denne konstruktion med så stor virkning i sin genskrivning af historien, at befolkningerne i Mellemøsten mistede ethvert kendskab til områdets tidligere civilisationer. Denne konstruktion var selvfølgelig ideologisk nyttig, fordi det blandt andet lykkedes at skjule den kendsgerning, at kvinder i visse af de mellemøstlige kulturer havde haft det betydeligt bedre før islams opståen end efter."[40]

Leila Ahmed gennemgår selv, hvad islam betød for de arabiske kvinder, ligesom Minoo Derayeh[41] gennemgår de persiske kvinders forhold før og efter islam. Begge konkluderer, at kvinders friheder og rettigheder blev indskrænket ved islams opståen og udbredelse. Ved at konsultere primærkilder om den tyrkiske kultur finder man frem til en lignende konklusion. For eksempel kan nævnes Ibn Fadlan, en arabisk ambassadør, som i år 921 besøger tyrkiske stammer, som ikke er eller først for nylig er konverteret til islam. Ibn

---

[37] Jakob Skovgaard-Petersen (2007) *Al-Azhar 1922-2006* København: Vandkunsten, p. 26

[38] Jakob Skovgaard-Petersen (2007) *Al-Azhar 1922-2006* København: Vandkunsten, p. 45

[39] Leila Ahmed (2008) Kvinder og køn i islam. Historiske rødder til en moderne debat, oversat af Birgitte Rahbek, København: Vandkunsten, p. 61

[40] Leil Leila Ahmed (2008) *Kvinder og køn i islam. Historiske rødder til en moderne debat*, oversat af Birgitte Rahbek, København: Vandkunsten, p. 71-72

[41] Minoo Derayeh (2006) Gender Equality in Iranian History. From Pre-Islamic Times to the Present, Lewiston: Edwin Mellen Press

Fadlan forfærdes over de tyrkiske kvinders frihed; de tyrkiske kvinder deltog i det offentlige og militære liv på lige fod med mænd, disponerede frit over deres ejendom og deres egne forretninger[42], de kendte ikke til tilsløring, "dronningen sad ved siden af sin mand, for det var tradition hos tyrkerne"[43], mænd og kvinder badede sammen i floden, splitternøgne, og Ibn Fadlan fortæller "Jeg gjorde alt hvad jeg kunne for at få kvinderne til at skjule deres nøgenhed for mændene, men uden held"[44]. Ibn Fadlan gør hvad han kan for at ændre på den tyrkiske kultur, men der skulle flere hundrede års islamisk påvirkning til, før disse ting blev ændret.

I denne undersøgelse er de tre største respondentgrupper arabiske, tyrkiske og afghansk-persisktalende. Det er bemærkelsesværdigt, at de næsten alle bekræfter Leila Ahmeds analyse i den forstand, at de ganske enkelt ikke er bevidste om, at kvinder i deres egne kulturer " havde haft det betydeligt bedre før islams opståen end efter".

Her kan man spørge, om det ikke kan være lige meget, om de identificerer kvindeundertrykkende mekanismer som hidrørende fra islam eller kultur, så længe de kan distancere sig fra dem? Der er ingen tvivl om, at paradigmet gør det muligt på en gang at argumentere for kvinders uddannelse og deltagelse på arbejdsmarkedet, samtidig med at man bevarer troen og beskytter islam mod kritik. Det kan for nogle være den tryggeste og mest naturlige måde at blive integreret på, uden at føle, at man giver slip på noget grundlæggende. Samtidig kan man jo også bruge argumentationen til at frasortere de kvindeundertrykkende elementer i den islamiske tradition, som ikke kan føres direkte tilbage til helligskrifterne. Men man skal bare være opmærksom på, hvor langt argumentationen bærer. Typisk har samme kvinder svært ved at gå direkte kritisk til de dele af for eksempel islamisk familieret, som etablerer forskelle mellem mænd og kvinder, såsom skilsmisseprocedurer og regler for valg af ægtefælle.

I et bredere perspektiv kan man sammenligne med den mere konservative del af den katolske kirke, som ligeledes har været nødt til at integrere nogle af Oplysningstidens paradigmer for at overleve, men omkodet, så de ikke opleves som krænkende for religiøse dogmer. Mennesket fødes frit, siges det i den franske Menneskerettighedserklæring artikel 1. I den katolske kirkes officielle katekismus får frihedsbegrebet en noget anden drejning end i den humanistiske tradition. For eksempel stipuleres det i artikel 212 og 213, at Gud har skabt mennesket "fri og ansvarlig", og at de som kommer i Helvede gør det fordi de har foretaget det "frie valg" at dø i synden. Man genkender her den argumentation, som mange af respondenterne i denne undersøgelse har givet udtryk for: nemlig, at man nok er fri til at vælge, om man vil undvære tørklædet eller have før-ægteskabelig sex, men at det frie valg jo er farvet af truslen om at ende i Helvede, hvis man gør det. Der er altså ikke noget specielt muslimsk ved disse forestillinger. Skulle der være nogen forskel mellem muslimer og kristne i Danmark er det måske snarere graden af udbredelse af sådanne

[42] *Voyageurs arabes* (1995), trad. Par Paule Charles-Dominique, Paris: NRF-Gallimard. p. 1086
[43] *Ibid.* p.45
[44] *Ibid, p.*53

adfærdsregulerende forestillinger. Da dette er en kvalitativ undersøgelse, kan man ikke vide, om forholdet er det samme i den generelle muslimske befolkning, så der konkluderes intet, men spørgsmålet lægges ud til diskussion blandt de interesserede parter. I hvor høj grad er det vigtigt at blotlægge de tankekonstruktioner og genskrivninger af historien, som både kristne og muslimske civilisationer har udviklet? Formålet med en sådan blotlæggelse er jo ikke at udstille eller angribe nogen, men alene at analysere, hvordan faktiske forhold og mentale mønstre skaber nogle bestemte situationer. For hvad betyder disse civilisationers tankekonstruktioner og historiegenskrivninger for forholdet mellem mænd og kvinder? I et Oplysningstidsperspektiv ville man kunne sige, netop sådanne analyser er med til at sikre individets reelle valgfrihed og ligestilling.

BIBLIOGRAFI

AHMED, Leila (2008) *Kvinder og køn i islam. Historiske rødder til en moderne debat*, oversat af Birgitte Rahbek, København: Vandkunsten

Catechismo della Chiesa Cattolica. Compendio (2005) Roma: Libreria Editrice Vaticana

BUTTOO Sanjiv (2008) "Some Imams 'biased against women'" *BBC Asian Network*, Monday 15 December 2008

DAHL, Karen Margrethe; JAKOBSEN, (2005) Vibeke *Køn, etnicitet og barrierer for integrationen. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*, København: Socialforsknings-instituttet, 05:01

DAHLER-LARSEN, Peter (2002) *At fremstille kvalitative data*, Odense Universitetsforlag, Odense

DEDING, Mette & FRIDBERG, Torben & JAKOBSEN, Vibeke (2006) *En pilotundersøgelse blandt indvandrere fra Tyrkiet*, København: Socialforskningsinstituttet, 16:2006

DERAYEH, Minoo (2006) *Gender Equality in Iranian History. From Pre-Islamic Times to the Present*, Lewiston: Edwin Mellen Press

DUBET, François (1994)*Sociologie de l'expérience*, Paris : Seuil

DUBET, François (2004) *Between a Defence of Society and a Politics of the Subject : The Specificity of Today's Social Movements*, in Current Sociology, vol. 52, no. 4, p. 693-717

GERMAIN Lucien & LASSALLE Didier (2007)Les politiques de l'immigration en France et au Royaume-Uni Paris: L'Harmattan

GUNDELACH, Peter; NØRREGÅRD-NIELSEN, Esther (i samarbejde med) (2007) *Etniske gruppers værdier – Baggrundsrapport* Tænketanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark i samarbejde med Peter Gundelach og Esther Nørregård-Nielsen, København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration

HARDING, Susan Friend (2000) *The Book of Jerry Falwell. Fundamentalist language and politics*, Princeton: Princeton University Press

HAUT CONSEIL A L'INTEGRATION (2007) Projet de Charte de la laïcité dans les services publics Paris: La Documentation Française

IHLE, Annete Haaber (2007) *Magt, Medborgerskab og Muslimske Friskoler i Danmark: Traditioner, idealer og politiske rammer*, København: Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier

INDENRIGSMINISTERIET (1998) *Etniske minoritetskvinders integration og retsstilling i Danmark. Delbetænkning II afgivet af det af indenrigsministeren nedsatte Kvindeudvalg*, Betænkning nr. 1359

JAKOBSEN, Vibeke & DEDING, Mette (2008), Mette *Employment among immigrant women and men in Denmark*, København: Socialforskningsinstituttet 08:2008

JENSEN, Tina Gudrun (2007) "Danish Muslims Catalyst of Danish identity?" *ISIM Review*, nr. 19, Spring.

JENSEN, Tina Gudrun; LIVERSAGE, Anika (2007) *Fædre, sønner, ægtemænd. Om maskulinitet og manderoller blandt etniske minoritetsmænd*, København: Socialforsknings-instituttet 07:28

JENSEN, Tina Gudrun; ØSTERGAARD, Kate (2007) Nye muslimer i Danmark. Møder og omvendelser, Højbjerg: Univers

JØRGENSEN Stine (2007) Etniske minoritetskvinders sociale rettigheder, København: Jurist-og Økonomforbundets Forlag

KEPEL, Gilles (2004) *Fitna. Guerre au coeur de l'islam*. Paris: Gallimard

Koranen (2006) oversat af Ellen Wulff, København: Vandkunsten

KETSCHER Kirsten (2003)"Kvindekonventionen gælder I dansk ret", i Henrik Dam (red.) *Jura og historie – festskrift til Inger Dübeck som forsker*, København: Jurist-og Økonomforbundets Forlag

KRÄMER, Gudrun (1999) *Gottes Staat als Republik. Reflexionen zeitgenössischer Muslime zu Islam, Menschenrechten und Demokrati*. Nomos

KÜHLE Lene (2006) *Moskeer i Danmark – islam og muslimske bedesteder*, Århus: Univers

KVALE, Steinar, oversat af Bjørn Nake (2000) *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzel

LANDSFORBUNDET AF VOKSEN-OG UNGDOMSUNDERVISERE (2003): *Utilpassede unge tosprogede piger*. København: HLFU-Heltidslærerforeningen i Ungdomsskolen.

LARSEN, M.N. (2004): *De små oprør: tanker og metoder i arbejdet med minoritetspiger*. Århus: Århus Universitetsforlag.

LAURENCE, Jonathan & VAISSE Justin (2006) *Integrating Islam: Political and Religious Challenges in Contemporary France*, Washington: Brookings Institution Press

LG INSIGHT (2006) *Den beskæftigelsesfremmende indsats for flygtninge- og indvandrerkvinder samt familiesammenførte* København: Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration

MAULION, Fabrice (2004) *L'organisation des Frères Musulmans. Evolution historique, cartographie et elements d'une typologie (I)*. Paris : Université Panthéon-Assas – Paris II

MERNISSI, Fatima (1975) *Beyond the Veil* Cambridge: Schenkman

MIRZA, Munira; SENTHILKUMARAN, Abi; JA'FAR, Zein (2007) *Living apart together. British Muslims and the paradox of multiculturalism*, London: Policy Exchange

MOZAFFARI, Mehdi "Islamisme – venskab og fjendskab" in MOZAFFARI, Mehdi & SCHANZ, Hans-Jørgen & THORUP, Mikkel, *Totalitarisme – venskab og fjendskab*, Århus: Aarhus Universitetsforlag

MYGIND Johanne "Veluddannet og frigjort indvandrermand søges" *Information*, 9. januar 2009

NANNESTAD, Peter (2004), "A game Real Actors Won't Play? Integration of Ethnic Minorities in Denmark as a Collective Action Dilemma" *International Migration Review*, vol. 38 nr. 1, s. 287-308

NANNESTAD, Peter (2004), "Arbejdsmarkedsintegration af flygtninge og indvandrere fra tredjelande. Hvad forklarer forskellen mellem kommunerne?" i Blom-Hansen, J., Nørgaard, A.S., Pallesen, T. (red.) *Politisk ukorrekt. Festskrift til Professor Jørgen Grønnegård Christensen*, Aarhus Universitetsforlag, Århus, s. 159-176.

NANNESTAD, Peter (2007), "Immigration and Welfare States: A survey of 15 years of research", *European Journal of Political Economy*, vol. 23, s. 512-532

OBIN, Jean-Pierre (2004) *Les signes et manifestations d'appartenance religieuse dans les établissements scolaires. Rapport à monsieur le ministre de l'éducation Nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche*, Paris : Ministère de l'éducation nationale, de l'enseignement supérieur et de la recherche.

ROY, Olivier (2003) *L'Islam globalisé*. Paris: Les Éditions du Seuil.

SCHMIDT Arne Møller (2007) *Voldtægt og drug rape* Århus: Siesta

SCHMIDT, Garbi (2007) *Muslim i Danmark – muslim i verden. En analyse af muslimske ungdomsforeninger og muslimsk identitet i årene op til Muhammad-krisen*, København: Socialforskningsinstituttet

SCHMIDT, Garbi; JAKOBSEN, Vibeke (2004) *Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark* København: Socialforskningsinstituttet 04:09

SCHULZE Reinhard (1990) Islamischer Internationalismus im 20. Jahrhundert. Untersuchungen zur Geschichte der islamischen Weltliga, Leiden: Brill

SEEBERG, Peter (2002) *Integration af etniske minoriteter i ungdomsuddannelserne*, København: Integrationsministeriet

SEEBERG, Peter; JENSEN, Ulla Højmark; ELSBORG, Steen (2005) *Muligheder for mønsterbrud i ungdomsuddannelserne*, Odense: Syddansk Universitetsforlag

SHAKOOR Tallat & RIIS Rie Wellendorf (2007), *Tryghed blandt unge nydanskere*, København: Trygfonden

SKOVGAARD-PETERSEN Jakob (2007) *Al-Azhar 1922-2006* København: Vandkunsten

SKOVGAARD-PETERSEN Jakob (2009) "Kronik: Islamisme og salafisme", *Jyllands-Posten,* 22.01.2009

STASI, Bernard (2003) *Commission de réflexion sur l'application du principe de laïcité dans la République. Rapport au Président de la République*, Paris : La documentation francaise

STOWASSER Barbara Freyer (2008) *Kvinder i Koranen. Helligtekst, tradition og fortolkning*, København: Vandkunsten

SOURDEL Dominique (2002) *Vocabulaire de l'islam*, Paris: PUF

TAHER Abul "Revealed: UK's first official sharia courts", *Sunday Times* 14.09.2008

TOGEBY, Lise. (2007), "Integration og social kapital" i Hegedahl, P., Rosenmeier, S.L. (red.) *Social kapital som teori og praksis*, Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur, s. 141-166

TRUONG, Nicolas (2008) « François Dubet, pourfendeur de la galere scolaire », *Le Monde de l'Education*, nr. 375, décembre 2008

UNICEF (2008)*The Child Care Transition*, Innocenti Report Card 8, The United Nation'c Childrens Fund

ZUBAIDA Sami (2006) *Ret og magt i den islamiske verden*, oversat af Ole Lindegård Henriksen, København: Vandkunsten

YAVUZ, Hakan (2003) *Turkish Islam and the Secular State: The Global Impact of Fethullah Gulen Nur Movement* New York: Syracuse University Press

WINT Eleanor & FRANK Christine (2006)"From 'Poor' to 'Not Poor': Improved Understandings and the Advantage of the Qualitative Approach", *Journal of Sociology and Social Welfare*, Volume XXXIII, Number 1

BILAG 1, CEDAW KONVENTIONEN

Bekendtgørelse af konvention af 18. december 1979 om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder (* 1)

Efter at folketinget den 11. marts 1983 havde meddelt sit samtykke dertil, har Danmark i henhold til kgl. resolution af 7. april 1983 ratificeret den på De forenede Nationers generalforsamling den 18. december 1979 i New York vedtagne konvention om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder.

Konventionens ordlyd er som følger:

KONVENTION

om afskaffelse af alle former for diskrimination imod kvinder

De i denne konvention deltagende stater,

som bemærker, at De forenede Nationers pagt bekræfter troen på fundamentale menneskerettigheder, på det enkelte menneskes personlige værdighed og værd og på mænds og kvinders lige rettigheder,

som bemærker, at verdenserklæringen om menneskerettighederne bekræfter princippet om utilstedeligheden af diskrimination og kundgør, at alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder, og at enhver har krav på de rettigheder og friheder, som nævnes i erklæringen, uden forskelsbehandling af nogen art, herunder forskelsbehandling på grund af køn,

som bemærker, at de stater, der deltager i de internationale menneskerettighedskonventioner, har pligt til at sikre mænd og kvinder lige ret til at nyde alle økonomiske, sociale, kulturelle, borgerlige og politiske rettigheder,

som tager i betragtning de internationale konventioner, der under De forenede Nationers og særorganisationernes auspicier er indgået til fremme af lige rettigheder for mænd og kvinder,

som endvidere bemærker de resolutioner, erklæringer og anbefalinger, som er vedtaget af De forenede Nationer og særorganisationerne til fremme af lige rettigheder for mænd og kvinder,

som imidlertid er bekymrede over, at der trods disse forskellige konventioner, erklæringer m.v. fortsat sker en omfattende diskrimination imod kvinder.

som erindrer om, at diskrimination imod kvinder er i strid med principperne om lige rettigheder og respekt for menneskets værdighed, hindrer kvinder i på lige fod med mænd at deltage i deres lands politiske, sociale, økonomiske og kulturelle liv, hæmmer fremgang i samfundets og familiens velstand og vanskeliggør den fulde udvikling af kvinders evner og muligheder i deres lands og menneskehedens tjeneste,

som ser med bekymring på, at kvinder, hvor der hersker fattigdom, har den ringeste adgang til føde, sundhed, uddannelse, oplæring, beskæftigelsesmuligheder og andre fornødenheder,

som er overbevist om, at oprettelsen af den nye økonomiske verdensorden, byggende på lighed og retfærdighed, vil bidrage betydeligt til at fremme ligestilling mellem mænd og kvinder,

som understreger, at udryddelse af apartheid, alle former for racisme, racediskrimination, kolonialisme, neokolonialisme, aggression, fremmed besættelse og herredømme og indblanding i staters indre anliggender er af væsentlig betydning for den fulde nydelse af mænds og kvinders rettigheder,

som bekræfter, at styrkelsen af den internationale fred og sikkerhed, international afspænding, gensidigt samarbejde mellem alle stater uanset deres sociale og økonomiske systemer, almindelig og fuldstændig nedrustning, især nuklear nedrustning under streng og effektiv international kontrol, bekræftelse af principperne om retfærdighed, lighed og gensidige fordele i forholdet mellem landene og virkeliggørelsen af retten for folkeslag under fremmed- og koloniherredømme og fremmed besættelse til selvbestemmelse og uafhængighed såvel som respekt for national suverænitet og territorial integritet, vil fremme social fremgang og udvikling og dermed bidrage til opnåelsen af fuld ligestilling mellem mænd og kvinder,

som er overbevist om, at et lands fulde og hele udvikling, verdens velfærd og fredens sag kræver den størst mulige deltagelse af kvinder på lige fod med mænd på alle områder,

som har for øje kvinders store, endnu ikke fuldt anerkendte bidrag til familiens velfærd og samfundets udvikling, moderskabets samfundsmæssige betydning og begge forældres rolle i familien og med hensyn til børnenes opdragelse, og er opmærksomme på, at

kvinders rolle i forplantningen ikke må danne grundlag for diskrimination, men at børnenes opdragelse kræver, at ansvaret deles mellem mænd og kvinder og samfundet som helhed.

som er opmærksomme på, at opnåelse af fuld ligestilling mellem mænd og kvinder kræver en ændring af både mænds og kvinders traditionelle rolle i samfundet og i familien,

som er besluttet på, at virkeliggøre de principper, der er nedfældet i erklæringen om afskaffelse af diskrimination imod kvinder, og med dette formål for øje tage de nødvendige forholdsregler til afskaffelse af en sådan diskrimination i alle dens former og udtryk,

er blevet enige om følgende:

Kapitel 1

Artikel 1

I denne konvention betyder udtrykket »diskrimination imod kvinder« enhver kønsbestemt sondring, udelukkelse eller indskrænkning, hvis virkning eller formål er at svække eller tilsidesætte princippet om, at kvinder på lige fod med mænd uanset ægteskabelig stilling skal have anerkendt, kunne nyde eller udøve menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder på politiske, økonomiske, sociale, kulturelle, borgerlige og alle andre områder.

Artikel 2

De deltagende stater fordømmer alle former for diskrimination imod kvinder, er enige om med alle passende midler og ufortøvet at føre en politik, der går ud på at afskaffe diskrimination imod kvinder, og påtager sig med dette formål for øje

- a) at optage princippet om ligestilling mellem mænd og kvinder i deres statsforfatninger eller i anden passende lovgivning, hvis dette ikke allerede er sket, og gennem lovgivning eller på anden passende måde at sikre den praktiske gennemførelse af dette princip;
- b) at gennemføre passende lovgivning og andre foranstaltninger, herunder om fornødent sanktionsbestemmelser, der forbyder al diskrimination imod kvinder;
- c) at tilvejebringe retslig beskyttelse af kvinders rettigheder på lige fod med mænd og gennem kompetente nationale domstole og andre offentlige institutioner at sikre, at kvinder effektivt beskyttes imod enhver diskriminerende handling;
- d) at afstå fra at tage del i nogen handling eller praksis, der er diskriminerende imod kvinder, og at sikre, at offentlige myndigheder og institutioner handler i

overensstemmelse med denne forpligtelse;

- e) at tage alle passende skridt til at afskaffe diskrimination imod kvinder fra enhver persons, organisations eller virksomheds side;
- f) at træffe alle passende foranstaltninger, herunder lovgivning for at ændre eller afskaffe eksisterende love, bestemmelser, skikke og praksis, som medfører diskrimination imod kvinder;
- g) at ophæve alle nationale straffebestemmelser, der indebærer diskrimination imod kvinder.

Artikel 3

De deltagende stater skal på alle, og især på politiske, sociale, økonomiske og kulturelle områder, tage passende skridt, herunder lovgivning, for at sikre kvinders fulde udvikling og fremgang, således at de får sikkerhed for at kunne udøve og nyde menneskerettigheder og fundamentale frihedsrettigheder på grundlag af ligestilling med mænd.

Artikel 4

1. Vedtagelse af de deltagende stater af midlertidige særforanstaltninger med sigte på at fremskynde faktisk ligestilling mellem mænd og kvinder skal ikke betragtes som diskrimination efter definitionen i denne konvention, men må på ingen måde have til følge, at der opretholdes ulige eller særskilte normer, og de pågældende foranstaltninger skal ophæves, når formålet med dem, lige muligheder og ligebehandling, er opnået.

2. De deltagende staters vedtagelse af særlige forholdsregler, herunder de i denne konvention indeholdte, der tager sigte på at beskytte moderskab, skal ikke betragtes som diskriminerende.

Artikel 5

De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler:

- a) for at ændre mænds og kvinders sociale og kulturelle adfærdsmønster med henblik på at opnå afskaffelse af fordomme, sædvaner og al anden adfærd, som hviler på den opfattelse, at det ene køn er mere eller mindre værd end det andet, eller på fastlåste kønsroller;
- b) for at sikre, at undervisning i familiekundskab omfatter den rette forståelse af, at moderskab er en samfundsfunktion, og anerkendelse af mænds og kvinders fælles ansvar for deres børns opdragelse og udvikling dog således at forstå, at hensynet til børnenes tarv er det vigtigste i alle tilfælde.

Artikel 6

De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler, herunder gennemføre lovgivning, med henblik på at hindre enhver form for handel med kvinder og udnyttelse af kvinder ved prostitution.

Kapitel II

Artikel 7

De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler til at afskaffe diskrimination imod kvinder i landets politiske og offentlige liv, især til at sikre kvinder retten til på lige fod med mænd:

- a) at stemme ved alle valg og folkeafstemninger og til at være valgbare til alle offentligt valgte forsamlinger,
- b) at deltage i udformningen og gennemførelsen af regeringens politik, at beklæde offentlige stillinger og udføre alle offentlige funktioner på alle planer,
- c) at deltage i ikke-statslige organisationer og sammenslutninger inden for landets offentlige og politiske liv.

Artikel 8

De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler til at sikre kvinder mulighed for under samme betingelser som mænd og uden nogen diskrimination at repræsentere deres regeringer på internationalt plan og deltage i internationale organisationers arbejde.

Artikel 9

1. De deltagende stater skal tilstå kvinder ligeret med mænd med hensyn til at erhverve, ændre eller bevare deres statsborgerret. De skal især sikre, at hverken ægteskab med en udlænding eller ægtemandens ændring af statsborgerskab under ægteskabet automatisk ændrer hustruens statsborgerret, gør hende statsløs eller påtvinger hende ægtemandens statsborgerret.

Kapitel III

Artikel 10

De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler for at afskaffe diskrimination imod kvinder på uddannelsesområdet for at sikre dem ligeret med mænd og især for, på

grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, at sikre:

- a) de samme betingelser for vejledning om højere faglig uddannelse, for adgang til at studere ved og tage eksaminer fra undervisningsinstitutioner af enhver art i land- såvel som byområder; denne ligestilling skal sikres i børnehaven, i folkeskolen, på tekniske, faglige og højere tekniske uddannelsesanstalter så vel som under alle former for erhvervsuddannelse.
- b) adgang til de samme studieordninger og eksaminer, til at blive undervist af lærere med samme kvalifikationer og til skolebygninger og udstyr af samme kvalitet;
- c) afskaffelse af enhver fastlåst opfattelse af kønsrollerne på alle trin og i alle former for uddannelse ved støtte til fællesundervisning og andre former for undervisning, der kan medvirke til opnåelsen af dette formål og især ved revision af lærebøger og skoleprogrammer og ved tilpasning af undervisningsmetoder;
- d) samme muligheder for at udnytte stipendier og anden studiestøtte;
- e) samme muligheder for adgang til efteruddannelse, herunder voksenundervisning, og programmer til at opøve praktiske færdigheder i at læse og skrive og især til undervisning, der har til formål tidligst muligt at formindske en eventuelt bestående uddannelseskløft mellem mænd og kvinder;
- f) formindskelse af kvindelige studerendes frafaldshyppighed under uddannelsen og tilbud om undervisning til piger og kvinder, der har forladt skolen før tiden;
- g) samme muligheder for at deltage aktivt i sport og legemsøvelser;
- h) adgang til særlig vejledning om, hvordan familiens sundhed og og trivsel sikres, herunder oplysning og rådgivning om familieplanlægning.

Artikel 11

1. De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler for at afskaffe diskrimination imod kvinder på arbejdsmarkedet for, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, at sikre de samme rettigheder, især hvad angår:

- a) retten til arbejde som en umistelig ret for alle mennesker;
- b) retten til samme beskæftigelsesmuligheder, herunder at samme udvælgelseskriterier anvendes ved ansættelse;
- c) retten til frit valg af erhverv og beskæftigelse, retten til forfremmelse, tryghed i ansættelsen og til alle goder og arbejdskår samt retten til at modtage erhvervsuddannelse og omskoling, herunder lærepladser, videregående erhvervsuddannelse og periodisk efteruddannelse;
- d) retten til ens vederlag, herunder særlige ydelser, og til ligeløn for arbejde af lige værdi såvel som til ligebetaling ved vurderingen af arbejdets karakter;
- e) retten til sociale ydelser, især i tilfælde af pensionering, arbejdsløshed, sygdom,

invaliditet og alderdom og uarbejdsdygtighed af anden årsag såvel som retten til ferie med løn;
- f) retten til sundshedsbeskyttelse og til sikkerhed på arbejdspladsen, herunder sikring af forplantningsevnen.

2. Med henblik på at forhindre diskrimination imod kvinder på grund af ægteskab eller moderskab og for at beskytte deres effektive ret til arbejde skal de deltagende stater træffe passende foranstaltninger til:

- a) at forbyde, under pålæggelse af sanktioner, afskedigelse på grund af graviditet eller barselsorlov og diskrimination ved afskedigelse på grund af ægteskabelig stilling;
- b) at indføre barselsorlov med løn eller med tilsvarende sociale ydelser uden tab af hidtig ansættelse, anciennitet eller sociale tilskud;
- c) at fremme nødvendige sociale støtteordninger, der kan sætte forældre i stand til at forene familieforpligtelser med arbejdsansvar og til at deltage i samfundslivet, især ved at virke for oprettelsen og udbygningen af et net af børnepasningsordninger;
- d) at sørge for særlig beskyttelse af gravide kvinder, som udfører arbejde af en art, der bevisligt er skadeligt for dem.

3. Beskyttelseslovgivning vedrørende spørgsmål, der er omfattet af denne artikel, skal med mellemrum tages op til fornyet overvejelse i lyset af videnskabelig og teknologisk viden og skal i nødvendigt omfang revideres, ophæves eller udbygges.

Artikel 12

1. De deltagende stater skal træffe alle passende foranstaltninger til at afskaffe diskrimination imod kvinder på sundhedsområdet for, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, at sikre adgang til lægebehandling og sundhedspleje, herunder familieplanlægning.

2. Uanset bestemmelserne i foranstående stk. 1 skal de deltagende stater sikre kvinder passende og om nødvendigt gratis bistand i forbindelse med graviditet og nedkomst og i tiden efter fødslen såvel som tilstrækkelig ernæring under graviditet og amning.

Artikel 13

De deltagende stater skal træffe alle passende foranstaltninger til at afskaffe diskrimination imod kvinder på andre områder af det økonomiske og sociale liv for, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, at sikre de samme rettigheder, især:

- a) retten til sociale familieydelser;
- b) retten til at optage banklån, belåne fast ejendom og opnå andre former for økonomisk kredit;
- c) retten til at deltage i fritidsaktiviteter og sportsudøvelse samt i aktiviteter på alle områder inden for kulturlivet.

Artikel 14

1. De deltagende stater skal tage hensyn til landbokvinders særlige problemer og den betydelige rolle, de spiller for deres familiers økonomiske overleven, herunder deres arbejde i sektorer med naturaløkonomi, og skal træffe alle passende foranstaltninger til at sikre, at denne konventions bestemmelser finder anvendelse på kvinder i landområder.

2. De deltagende stater skal træffe alle passende foranstaltninger til at afskaffe diskrimination imod kvinder i landområder med henblik på at sikre, at de, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, deltager i og opnår udbytte af udviklingen i landområder, og især til at sikre disse kvinder retten til:

- a) at deltage i udarbejdelsen og virkeliggørelsen af udviklingsplaner på alle niveauer;
- b) at få adgang til tilstrækkelig sundhedspleje, herunder til oplysning, rådgivning og hjælp med hensyn til familieplanlægning;
- c) at få direkte andel i sociale sikringsordninger;
- d) at have adgang til alle former for oplæring og uddannelse, formelt såvel som uformelt, herunder opøvelse af praktiske færdigheder i at læse og skrive, ligesom til at kunne nyde godt af enhver efter- og videreuddannelse bl.a. for at fremme deres tekniske færdigheder;
- e) at organisere selvhjælpsgrupper og andelsforetagender for at opnå lige adgang til økonomiske muligheder ved beskæftigelse eller selvstændig virksomhed;
- f) at deltage i alle det lokale samfunds aktiviteter;
- g) at få adgang til landbrugets kredit- og lånemuligheder, afsætningsfaciliteter, passende teknologi og ligebehandling ved land- og landbrugsreformer såvel som ved planer om omfordeling af jordbrugsområder;
- h) at have passende levevilkår, herunder især med hensyn til bolig, sanitære forhold, elektricitets- og vandforsyning, transport og kommunikation.

Kapitel IV

Artikel 15

1. De deltagende stater skal sikre, at kvinder og mænd stilles lige for loven.

2. De deltagende stater skal i borgerlige retsforhold tilstå kvinder samme retlige handleevne som mænd og samme muligheder for at udøve denne. De skal især give kvinder ligeret med hensyn til indgåelse af aftaler og rådighed over ejendom, og de skal behandle dem lige på alle processtadier ved domstolene.

3. De deltagende stater er enige om, at alle kontrakter og alle andre private dokumenter, hvis retsvirkning tager sigte på at indskrænke kvinders retlige handleevne, skal anses for ugyldige.

4. De deltagende stater skal tilstå mænd og kvinder de samme rettigheder med hensyn til lovgivning om personers ret til at færdes frit og til frit at vælge bopæl og domicil.

Artikel 16

1. De deltagende stater skal tage alle passende forholdsregler til at afskaffe diskrimination imod kvinder i alle ægteskabs- og familieforhold og skal, på grundlag af ligestilling mellem mænd og kvinder, især sikre:

- a) samme ret til at indgå ægteskab;
- b) samme ret til frit at vælge ægtefælle og til kun at indgå ægteskab med deres frie og uforbeholdne samtykke;
- c) samme rettigheder og ansvar under ægteskabet og ved dets opløsning;
- d) samme rettigheder og ansvar som forældre i forhold, der vedrører deres børn, uanset deres ægteskabelige stilling. Det vigtigste er i alle tilfælde børnenes tarv;
- e) samme rettigheder til frit og under ansvar at bestemme antallet af deres børn og intervallerne mellem dem og til at få adgang til oplysning, undervisning og midler, der gør dem i stand til at udøve disse rettigheder;
- f) samme rettigheder og ansvar med hensyn til forældremyndighed, værgemål og formynderskab samt adoption af børn eller i forhold til lignende retsinstitutter, om disse findes i det nationale retssystem. Det vigtigste er i alle tilfælde børnenes tarv;
- g) samme personlige rettigheder som ægtemand og hustru, herunder retten til at vælge efternavn, erhverv og arbejde;
- h) samme rettigheder for begge ægtefæller med hensyn til ejendomsret, erhvervelse, bestyrelse, administration, nydelse og rådighed over ejendom, enten uden eller mod vederlag.

2. Børns forlovelse eller ægteskab skal være uden retsvirkning, og der skal tages ethvert fornødent skridt, herunder lovgives, for at få fastsat en mindstealder for indgåelse af ægteskab og gøre registrering af indgåelse af ægteskab i et officielt register obligatorisk.

Kapitel V

Artikel 17

1. Til behandling af spørgsmålet om, hvilke fremskridt der er nået med hensyn til gennemførelsen af denne konvention, nedsættes en komite vedrørende afskaffelse af diskrimination imod kvinder (i det følgende betegnet komiteen), som på det tidspunkt, konventionen træder i kraft, skal bestå af 18, og efter at 35 af de deltagende stater har ratificeret eller tiltrådt konventionen, af 23 eksperter af høj moralsk standard og med sagkundskab på de områder, konventionen omfatter. Eksperterne vælges af de deltagende stater blandt deres egne statsborgere og virker i deres personlige egenskab; der tages ved valget hensyn til en rimelig geografisk fordeling og til repræsentation af såvel de forskellige kulturformer som de vigtigste retssystemer.

2. Komiteens medlemmer vælges ved hemmelig afstemning ud fra en liste over personer, der er opstillet af de deltagende stater. Hver deltagende stat kan opstille en person blandt sine egne statsborgere.

3. Det første valg finder sted seks måneder efter denne konventions ikrafttrædelsesdato. Mindst tre måneder før tidspunktet for hvert valg anmoder De forenede Nationers generalsekretær skriftligt de deltagende stater om inden to måneder at foreslå kandidater. Generalsekretæren udarbejder en alfabetisk liste over samtlige således foreslåede personer med angivelse af de deltagende stater, der har indstillet dem, og fremsender den til de deltagende stater.

4. Valg af komiteens medlemmer finder sted på et af De forenede nationers generalsekretær indkaldt møde med de deltagende stater i De forenede Nationers hovedsæde. På dette møde, hvor tilstedeværelse af to tredjedele af de deltagende stater udgør et beslutningsdygtigt flertal, indvælges de kandidater i komiteen, der opnår flest stemmer og et absolut flertal af de stemmer, som de tilstedeværende og stemmeafgivende repræsentanter for deltagerstaterne afgiver.

5. Komiteens medlemmer vælges for et tidsrum af fire år. Funktionstiden for ni af de medlemmer, der vælges ved det første valg, udløber dog efter to års forløb; straks efter det første valg udpeges disse ni medlemmer ved lodtrækning foretaget af komiteens formand.

6. Valget af fem supplerende medlemmer af komiteen afholdes i overensstemmelse med bestemmelserne i denne artikels stk. 2, 3 og 4, efter at den 35. stat har ratificeret eller tiltrådt konventionen. Funktionstiden for to af de supplerende medlemmer, der vælges ved denne lejlighed, udløber efter to års forløb, og disse to medlemmer udpeges ved lodtrækning foretaget af komiteens formand.

7. Ved tilfældigt opstået ledighed udpeger den deltagerstat, hvis ekspert er ophørt at fungere som medlem af komiteen, med forbehold af komiteens godkendelse en anden ekspert blandt sine statsborgere.

8. Komiteens medlemmer modtager, med godkendelse af De forenede Nationers generalforsamling, vederlag af De forenede Nationers midler på sådanne vilkår og betingelser, som generalforsamlingen måtte fastsætte under hensyntagen til betydningen af komiteens opgaver.

9. De forenede Nationers generalsekretær stiller personale og øvrige hjælpemidler til rådighed for komiteen i det omfang, det er nødvendigt for, at komiteen effektivt kan udøve sine funktioner i henhold til denne konvention.

Artikel 18

1. De deltagende stater forpligter sig til med henblik på behandling i komiteen at aflægge beretning til De forenede Nationers generalsekretær om de lovgivningsmæssige, retlige, administrative eller andre foranstaltninger, de har truffet til gennemførelse af konventionens bestemmelser, og om de fremskridt, der er gjort i denne henseende:

- a) inden et år, efter at konventionen er trådt i kraft for den pågældende stat;
- b) herefter mindst hvert fjerde år samt yderligere, når komiteen udbeder sig det.

2. I beretningerne kan angives forhold og vanskeligheder, som har indflydelse på, i hvilken udstrækning forpligtelserne i henhold til denne konvention opfyldes.

Artikel 19

1. Komiteen vedtager selv sin forretningsorden.

2. Komiteen vælger sin formand m.v. for en to-årig periode.

Artikel 20

1. Komiteen afholder normalt årlige møder af ikke over to ugers varighed med henblik på at behandle de beretninger, der er afgivet i overensstemmelse med artikel 18 i denne konvention.

2. Komiteens møder afholdes normalt i De forenede Nationers hovedsæde eller et andet passende sted efter komiteens bestemmelse.

Artikel 21

1. Komiteen aflægger gennem Det økonomiske og sociale Råd årlige beretninger til De forenede Nationers generalforsamling om sin virksomhed og kan fremsætte forslag og almindelige anbefalinger på grundlag af den gennemgang, den har foretaget af beretninger og oplysninger fra de deltagende stater. Sådanne forslag og almindelige anbefalinger skal optages i komiteens beretning tillige med eventuelle kommentarer fra de deltagende stater.

2. Generalsekretæren fremsender komiteens beretninger til kvindekommissionen til underretning.

Artikel 22

Særorganisationerne er berettiget til at være repræsenteret under behandlingen af spørgsmålet om gennemførelsen af bestemmelser i denne konvention, som falder inden for deres sagsområde. Komiteen kan opfordre særorganisationerne til at aflægge beretning om konventionens gennemførelse på felter, som falder inden for deres sagsområder.

Kapitel VI

Artikel 23

Intet i denne konvention har indvirkning på nogen bestemmelse, som bidrager mere til opnåelse af ligestilling mellem mænd og kvinder, og som er indeholdt i

- a) en deltagende stats lovgivning eller
- b) i nogen anden international konvention, traktat eller aftale, der gælder for den pågældende stat.

Artikel 24

De deltagende stater påtager sig på nationalt plan at vedtage alle nødvendige forholdsregler, der tilsigter den fulde virkeliggørelse af de rettigheder, der anerkendes i denne konvention.

Artikel 25

1. Denne konvention står åben for undertegnelse af alle stater.

2. De forenede nationers generalsekretær er depositar for denne konvention.

3. Denne konvention skal ratificeres. Ratifikationsinstrumenterne skal deponeres hos De forenede Nationers generalsekretær.

4. Denne konvention står åben for tiltrædelse af alle stater. Tiltrædelse finder sted ved deponering af et tiltrædelsesinstrument hos De forenede Nationers generalsekretær.

Artikel 26

1. Anmodning om revision af denne konvention kan når som helst fremsættes af enhver deltagende stat ved skriftlig meddelelse til De forenede Nationers generalsekretær.

2. De forenede Nationers generalforsamling beslutter herefter, om der skal træffes foranstaltninger i anledning af en sådan anmodning og i givet fald hvilke.

Artikel 27

1. Denne konvention træder i kraft på den tredivte dag efter datoen for deponeringen af det tyvende ratifikations- eller tiltrædelsesinstrument hos De forenede Nationers generalsekretær.

2. For enhver stat, der ratificerer eller tiltræder denne konvention efter deponeringen af det tyvende ratifikations- eller tiltrædelsesinstrument, træder konventionen i kraft på den tredivte dag efter datoen for deponeringen af dens eget ratifikations- eller tiltrædelsesinstrument.

Artikel 28

1. De forenede Nationers generalsekretær skal modtage og til alle stater rundsende teksten til forbehold, der tages af stater ved ratifikationen eller tiltrædelsen.

2. Et forbehold, der er uforenligt med denne konventions hensigt og formål, er ikke tilladeligt.

3. Forbehold kan til enhver tid tilbagekaldes ved meddelelse herom til De forenede Nationers generalsekretær, som derpå skal underrette alle stater herom. En sådan meddelelse får virkning fra datoen for dens modtagelse.

Artikel 29

1. Enhver tvist mellem to eller flere deltagende stater vedrørende fortolkningen eller anvendelsen af denne konvention, som ikke bilægges ved forhandling, skal på begæring af en af parterne overgives til voldgift. Hvis parterne ikke inden seks måneder fra datoen for

begæringen om voldgift kan blive enige om foranstaltning af voldgift, kan enhver af disse parter henvise tvisten til Den internationale Domstol ved anmodning i overensstemmelse med domstolens statutter.

2. Enhver deltagende stat kan på tidspunktet for undertegnelse eller ratifikation af denne konvention eller ved tiltrædelse hertil erklære, at den ikke betragter sig bundet af denne artikels stk. 1. De andre deltagende stater er ikke bundet af denne artikels stk. 1 i forhold til nogen stat, som har taget et sådant forbehold.

3. Enhver deltagende stat, som har taget forbehold i overensstemmelse med denne artikels stk. 2, kan til enhver tid tilbagekalde dette forbehold ved meddelelse herom til De forenede Nationers generalsekretær.

Artikel 30

Denne konvention, hvis arabiske, engelske, franske, kinesiske, russiske og spanske tekst er af samme gyldighed, skal deponeres hos De forenede Nationers generalsekretær.

TIL BEKRÆFTELSE HERAF har undertegnede, der er behørigt bemyndigede, underskrevet denne konvention.

Danmarks ratifikationsinstrument deponeredes den 21. april 1983 hos De forenede Nationers generalsekretær.

Konventionen trådte i henhold til artikel 27, stk. 1, i kraft den 3. september 1981 og trådte for Danmarks vedkommende i henhold til artikel 27, stk. 2, i kraft den 21. maj 1983.

Foruden Danmark har følgende lande ratificeret eller tiltrådt konventionen:

Barbados, Bhutan, Bulgarien, Canada, Cap Verde, Colombia, Congo, Cuba, Dominica, Den dominikanske Republik, Ecuador, Egypten, Etiopien, Gabon, Guatemale, Guinea, Guyana, Haiti, Honduras, Den hviderussiske socialistiske Sovjetrepublik, Jugoslavien, Kina, Laos, Mexico, Mongoliet, Nicaragua, Norge, Panama, Peru, Philippinerne, Polen, Portugal, Rumænien, Rwanda, El Salvador, Sovjetunionen, Sri Lanka, St. Lucia, St. Vincent og Grenadinerne, Sverige, Tjekkoslovakiet, Den tyske demokratiske Republik, Den ukrainske socialistiske Sovjetrepublik, Ungarn, Uruguay, Vietnam og Østrig.

Følgende lande har taget forbehold over for artikel 29, stk. 1 (vedrørende bilæggelse af tvister):

Bulgarien, Cuba, Egypten, Etiopien, Den hviderussiske socialistiske Sovjetrepublik, Kina, Mongoliet, Polen, Rumænien, El Salvador, Sovjetunionen, Tjekkoslovakiet, Den tyske

demokratiske Republik, Den ukrainske socialistiske Sovjetrepublik, Ungarn samt Vietnam.

Egypten har endvidere taget visse forbehold over for artikel 9, stk. 2 (vedrørende børns statsborgerret) og over for artikel 16 (vedrørende afskaffelse af diskrimination imod kvinder i alle ægteskabs- og familieforhold).

Østrig har taget forbehold med hensyn til anvendelsen af artikel 7 (b) for så vidt angår de væbnede styrker, samt visse forbehold med hensyn til artikel 11 (vedrørende særlig beskyttelse af kvinder på arbejdsmarkedet).

Udenrigsministeriet, den 9. september 1983

UFFE ELLEMANN-JENSEN

Redaktionel note

- U BEK nr 54 af 12/08/1993
- (* 1) Andre landes tiltrædelse: nr 17 af 20/02/1986 nr 69 af 20/07/1989
- U BEK nr 94 af 09/10/1997

BILAG 2, KORANCITATER

Koranen. Oversættelse Ellen Wulff (2006), København: Vandkunsten

Her er udvalgt de citater fra Koranen, som direkte angår ægteskabsforhold og andre forhold mellem mænd og kvinder

ÆGTESKAB

2,221. Gift jer ikke med kvinder, der sætter andre ved Guds side, før de er blevet troende! En troende slavinde er bedre end en, der sætter andre ved Guds side, også selvom I skulle finde behag i denne. Bortgift ikke til mænd, der sætter andre ved Guds side, før de er blevet troende! En troende slave er bedre end en, der sætter andre ved Guds side, også selvom I skulle finde behag i denne. Disse kalder til Ilden, hvorimod Gud med sin tilladelse kalder til Haven og tilgivelse. Han gør sine tegn tydelige for menneskene. Måske lader de sig påminde!

4,3. Hvis I er bange for, at I ikke kan behandle de forældreløse retfærdigt, så gift jer med de kvinder, I finder for godt: To, tre eller fire. Hvis I er bange for ikke at kunne behandle dem ligeligt, så kun med én, eller de slavinder, I ejer. Dette er det nærmeste til ikke at komme på afveje.

4,4. Giv kvinderne deres brudepenge som gave, men hvis de frivilligt overlader jer noget deraf, så brug det, og vær glade til!

4,20. Hvis I ønsker at udskifte én hustru med en anden og har givet den første af dem et mål af guld og sølv, så må I ikke tage noget deraf! Vil I tage det på grundlag af falsk anklage og i åbenlys synd?

4,21. Hvordan kunne I tage det, når I har haft omgang med hinanden, og de har truffet en fast aftale med jer?

4,24. Og ærbare, gifte kvinder bortset fra de slavinder, I ejer. Dette er Guds forskrift til jer. Derudover er det jer tilladt med jeres formue at tragte efter de kvinder, I vil, som ærbare mænd, uden at begå utugt. For den nydelse, I opnår med dem, skal I betale dem deres løn, et pligtigt beløb! I begår dog ingen overtrædelse, hvis I indbyrdes bliver enige om noget udover det pligtige beløb. Gud er vidende og vis.

4,25. De af jer, der ikke har råd til at gifte sig med ærbare, troende kvinder, lad dem gifte sig med nogle blandt jeres troende piger, som I ejer som slavinder. Gud kender bedst jeres tro. I hører sammen. Gift jer med dem med deres husfællers tilladelse! Giv dem deres løn med ret og rimelighed, som ærbare kvinder, ikke som horkvinder, der tager sig kærester. Hvis de derefter, når de er blevet ærbare kvinder, begår utugt, så tilkommer der dem halvdelen af den straf, der tilkommer ærbare kvinder. Dette gælder for dem af jer, der er bange for at lide kvaler. Men det er bedre for jer at være afholdende. Gud er tilgivende og barmhjertig.

5,5. I dag er de gode ting jer tilladt. Den føde, som de, der har fået Skriften, spiser, er tilladt for jer, og jeres føde er tilladt for dem. Tillige de ærbare kvinder blandt de troende såvel som de ærbare kvinder blandt dem, der har fået Skriften før jer, hvis I giver dem deres løn som ærbare mænd og ikke for at bedrive utugt og tage jer elskerinder. Hvis nogen fornægter troen, vil hans værk være forspildt, og i det hinsidige vil han være blandt de fortabte.

24,26. Slette kvinder hører sammen med slette mænd, og slette mænd hører sammen med slette kvinder. Gode kvinder hører sammen med gode mænd, og gode mænd med gode kvinder. Disse bliver frikendt for, hvad man siger. De har tilgivelse og et gavmildt underhold i vente.

24,32. Bortgift de ledige blandt jer, og ligeledes de retskafne af jeres slaver og slavinder! Hvis de er fattige, vil Gud af sin overflod gøre dem rige. Gud er favnende og vidende.

24,33. De, der ikke har råd til at gifte sig, skal leve i afholdenhed, indtil Gud af sin overflod gør dem rige. Hvis nogle af jeres slaver ønsker en ægteskabskontrakt, så opsæt den for dem, hvis I ved noget godt om dem, og giv dem af den formue, som Gud har skænket jer! Tving ikke i stræben efter det jordiske livs flygtighed jeres slavepiger til prostitution, hvis de ønsker at leve i ærbarhed! Hvis nogen dog tvinger dem, så er Gud, efter at de er blevet tvunget, tilgivende og barmhjertig.

33,50. Profet! Vi gør dine hustruer tilladte for dig, dem, som du har givet deres løn, de slavinder, som Gud har givet dig som bytte, de døtre af din onkel og tante på fædrene side og de døtre af din onkel og tante på mødrene side, som udvandrede med dig, samt enhver troende kvinde, hvis hun skænker sig selv til Profeten, og Profeten ønsker at gifte sig med hende. Dette gælder specielt for dig og ikke for de andre troende; Vi ved, hvad Vi har pålagt dem angående deres hustruer og slavinder – for at du kan være frit stillet. Gud er tilgivende og barmhjertig.

33,52. Det er dig ikke tilladt at tage andre kvinder herudover og heller ikke, at du skifter nogle af dine hustruer ud med dem, selvom deres skønhed behager dig, bortset fra slavinder. Gud holder øje med alt.

33,53. I der tror! Træd ikke ind i Profetens huse til et måltid, med mindre det er blevet jer tilladt, og ikke uden at vente på, at maden er færdig! Når I er blevet inviteret, kan I træde ind, og når I har spist, skal I sprede jer igen og ikke blive siddende sammen for at snakke. Det krænker Profeten, og han skammer sig over jer. Gud skammer sig ikke over sandheden. Hvis I vil bede kvinderne om noget, så bed dem om det fra den anden side af et forhæng! Det er mere renhjertet for jer og for

dem. Det tilkommer ikke jer at krænke Guds udsending og ikke at gifte jer med hans hustruer nogensinde, efter ham. Det ville for Gud være en alvorlig ting.

MANDENS RETTIGHEDER

2,223. Jeres kvinder er pløjejord for jer, så gå til jeres pløjejord, som I vil. Læg op til jer, og frygt Gud! I skal vide, at I vil møde Ham engang. Bring det gode budskab til de troende!

33,51. Du kan holde, hvem af dem du vil, hen og kalde, hvem du vil, til dig, og hvis du så begærer en af dem, som du har sendt bort, begår du ingen overtrædelse derved. Således vil de snarest være glade og ikke bedrøvede, tilfredse med, hvad du giver dem. Gud ved, hvad I gemmer i hjertet. Gud er vidende og langmodig.

MÆND OG KVINDER

4,32. I skal ikke begære det, hvormed Gud har begunstiget nogle af jer frem for andre! Mændene får andel i det, de har optjent, og kvinderne får andel i det, de har optjent. Bed Gud om noget af Hans overflod! Gud ved alt!
24,30. Sig til de troende mænd, at de skal holde øjnene for sig selv og vogte over deres køn. Det er mere renfærdigt for dem. Gud er fuldt vidende om, hvad de laver.

MENSTRUATION

2,222. De spørger dig om menstruationen. Sig: "Det er en lidelse. Hold jer fra kvinder under menstruationen, og kom dem ikke nær, før de er rene igen! Først når de har renset sig, må I gå til dem, således som Gud har befalet jer." Gud elsker dem, der omvender sig, og Han elsker dem, der renser sig.

HUSTRUVOLD

4,34. Mænd står over kvinder, fordi Gud har givet nogle fortrin frem for andre, og fordi de har givet ud af deres ejendom. De kvinder, der handler ret, er lydige og vogter det skjulte, fordi Gud vogter det. De, fra hvem I frygter genstridighed, skal I formane, lade alene i sengen og slå. Hvis de så adlyder jer, skal I ikke foretage jer mere mod dem. Gud er ophøjet og stor.

4,128. Hvis en kvinde frygter brutalitet eller uvillighed fra sin mands side, begår parterne ingen overtrædelse ved at komme til et indbyrdes forlig. Forlig er bedst. Sjælen er fuld af grådighed. Men hvis I handler godt og er gudfrygtige! – Gud er fuldt vidende om, hvad I gør.

ADVARSEL TIL ULYDIGE HUSTRUER

66,5. Måske ville hans Herre, hvis han skilte sig fra jer, give ham hustruer i stedet, der var bedre end jer: Kvinder, der havde overgivet sig til Gud, troende, ydmyge, bodfærdige, tjenende og andægtige; såvel tidligere gifte kvinder som jomfruer.

TILDÆKKELSE

24,31. Sig til de troende kvinder, at de skal holde øjnene for sig selv og vogte over deres køn; De må ikke fremvise deres pryd, bortset fra det deraf, der er synligt, og de skal lægge deres hovedslør hen over deres halsudskæring. De må kun fremvise deres pryd for deres ægtemænd, deres fædre og deres svigerfædre, deres sønner og deres ægtemænds sønner, deres brødre og deres brødres og søstres sønner, deres kvinder, deres slavinder, mandlige tjenere uden kønsdrift og børn, der intet ved om kvinders private kropsdele. De må ikke stampe med fødderne, så man får nys om den pryd, som de holder skjult. Omvend jer alle til Gud, I troende! Måske vil det gå jer godt!

33,59. Profet! Sig til dine hustruer og dine døtre og til de troendes kvinder, at de skal trække noget af deres overklædning ned over sig. Således vil de lettest blive genkendt og ikke forulempet. Gud er tilgivende og barmhjertig.

33,55. Kvinderne begår ingen overtrædelse, hvis det drejer sig om deres fædre, deres sønner eller deres brødre, deres brødres sønner eller deres søstres sønner, deres kvinder eller deres slaver. Frygt Gud! Gud er vidne til alt.

ÆLDRE KVINDER

24,60. De kvinder, der ikke længere er fødedygtige og ikke kan håbe på ægteskab, begår ingen overtrædelse ved at afføre sig deres overklædning, uden dog at stadse sig ud med pynt. Men det er bedre for dem at give afkald. Gud hører alt og ved alt.

TILBAGETRUKKETHED

33,32. I, Profetens kvinder! I er ikke som hvem som helst af kvinder. Hvis I er gudfrygtige, vær da ikke så myge i talen, at den, der bærer en sygdom i hjertet, bliver optændt! Før sømmelig tale!

33,33. Bliv i jeres huse! I må ikke stadse jer ud, som man gjorde tidligere, i uvidenhedens tid! Hold bøn, giv almisse og adlyd Gud og Hans udsendinge! Gud ønsker kun at fjerne urenheden fra jer, I Husets folk, og rense jer fuldstændig.

SKILSMISSE

2,226. De, som sværger at holde sig fra deres kvinder, har en ventetid på fire måneder. Så kan de enten fortryde; Gud er tilgivende og barmhjertig -

2,227. eller de kan beslutte sig for skilsmisse. Gud hører alt og ved alt.

2,228. Fraskilte kvinder skal vente og holde sig for sig selv i tre menstruationsperioder. De har ikke lov til ar hemmeligholde, hvad Gud har skabt i deres moderliv, hvis de tror på Gud og den yderste dag. Deres mænd er fuldt ud berettigede til at tage dem tilbage i denne periode, hvis de ønsker forlig. Kvinder har med ret og rimelighed krav på det samme, som de er forpligtet til, men mændene står et trin over dem. Gud er mægtig og vis.

2,229. Skilsmisse kan finde sted to gange. Derefter skal man beholde sin hustru med ret og rimelighed eller lade hende gå med det gode. Det er jer ikke tilladt at tage noget af det, som I har givet dem, med mindre begge parter frygter ikke at kunne overholde Guds bud. Hvis I frygter ikke at kunne overholde Guds bud, så begår de to ingen overtrædelse ved, at hun løskøber sig dermed. Dette er Guds bud, og dem må I ikke overtræde. De, der overtræder Guds bud, handler uret.

2,230. Når han har skilt sig endegyldigt fra hende, har han ikke lov til at få hende igen, før hun har været gift med en anden mand. Hvis denne skiller sig fra hende, begår de to ingen overtrædelse ved at vende tilbage til hinanden, hvis de tror, at de kan overholde Guds bud. Dette er Guds bud. Han gør dem tydelige for folk, der har viden.

2,231. Når I har skilt jer fra kvinderne, og de har nået afslutningen på deres ventetid, så skal I enten beholde dem med ret og rimelighed eller lade dem gå med ret og rimelighed. I må ikke holde på dem for at gøre fortræd, så at I begår en overtrædelse. Enhver, der gør dette, handler uret mod sig selv. Driv ikke spot med Guds tegn! Tænk på Guds nåde imod jer og på, hvad Han har sendt ned til jer af Skriften og Visdommen for dermed at formane jer! Frygt Gud! I skal vide, at Gud ved alt!

2,232. Når I har skilt jer fra kvinderne, og de har nået afslutningen på deres ventetid, så må I ikke forhindre dem i at gifte sig med deres mænd igen, hvis de kan komme overens med ret og rimelighed. Dette er en formaning til dem af jer, der tror på Gud og den yderste dag. Det er det mest renfærdige og renlivede for jer. Gud har viden, og det har I ikke.

2,236. I begår ingen overtrædelse, hvis I skiller jer fra kvinderne, inden I har haft omgang med dem, og inden I har fastsat den pligtige sum til dem. Sørg for dem med ret og rimelighed, den velhavende efter sin formåen og den bemidlede efter sin! Dette er en pligt for dem, der handler godt.

2,237. Hvis I skiller jer fra dem, før I har haft omgang med dem, men efter I har fastsat den pligtige sum til dem, så skal de have halvdelen af, hvad I har fastsat, med mindre de selv eller den, som håndterer ægteskabskontrakten, eftergive det. Det er mere foreneligt med gudsfrygt, hvis I eftergiver det. Glem ikke at vise hinanden storsind! Gud ser, hvad I gør.

2,241. Fraskilte kvinder har krav på underhold med ret og rimelighed. Det er en pligt for de gudfrygtige.

4,129. Selvom I ville, kunne I ikke behandle jeres kvinder ligeligt. Vend jer ikke fuldstædigt fra én, så I lader hende svæve i uvished. Hvis I kan komme til et forlig og er gudfrygtige! – Gud er tilgivende og barmhjertig.

4,130. Hvis de to skilles, vil Gud af sin overflod holde hver især skadesløs. Gud er favnende og vis.

33,49. I, der tror! Hvis I gifter jer med troende kvinder, men skiller jer fra dem, før I har haft omgang med dem, behøver I ikke at beregne en ventetid for dem. Giv dem et udstyr, og lad dem gå med det gode!

58,2. De af jer, der skiller sig fra deres hustruer med ordene: "Du er for mig som min moders ryg": De er ikke deres mødre! Kun de kvinder, der har født dem, er deres mødre. De bruger et forkasteligt udtryk, og tillige falsk. Gud er overbærende og tilgivende.

58,3. De, som skiller sig fra deres hustruer med disse ord og siden vender tilbage til den, til hvem de har sagt dem, skal frigive en slave, før parterne må røre hinanden igen. Dette bliver I formanet om. Gud er fuldt vidende om, hvad I gør.

58,4. Den, der ikke har råd, skal faste to måneder i træk, før parterne må røre hinanden igen. Den, der ikke formår dette, skal bespise tres fattige. Sådan er det. I skal tro på Gud og Hans udsending. Dette er Guds bud. De vantro har en pinefuld straf i vente.

65,1. Profet! Hvis I skiller jer fra kvinder, så skil jer fra dem efter deres ventetid! Hold regnskab med ventetiden! Frygt Gud, jeres Herre! Fordriv dem ikke fra deres huse. De skal ikke forlade disse, med mindre de har begået en åbenlyst skamløs handling. Dette er Guds bud. Den, der overtræder Guds bud, handler uret mod sig selv. Du ved ikke, om Gud siden vil befale noget nyt.

65,2. Når deres frist udløber, så behold dem, med ret og rimelighed, eller skil jer fra dem, med ret og rimelighed! Lad to retfærdige mænd blandt jer være vidner, og aflæg vidnesbyrd for Gud! Herom formanes den, der tror på Gud og den yderste dag. Den, der frygter Gud, Ham lader Han finde en udvej.

65,4. De af jeres kvinder, der har opgivet håbet om menstruation, for dem skal deres ventetid være tre måneder, hvis I nærer nogen tvivl, og ligeledes for dem, der endnu

ikke har haft menstruation; men for gravide er tidsfristen deres nedkomst. Den, der frygter Gud, for ham gør Han det let.

65,5. Dette er Guds befaling. Han har sendt den ned til jer. Den, der frygter Gud, for ham vil Han eftergive hans onde handlinger, og Han vil give ham en vældig løn.

AMNING

2,233. Mødre skal amme deres børn i to hele år; det gælder for den, der ønsker at amme tiden ud. Barnefaderen har pligt til at sørge for mad og klæder til dem med ret og rimelighed. Ingen skal bebyrdes over evne. Ingen moder må lide overlast på grund af sit barn og ingen fader på grund af sit. Det samme gælder for en arving. Hvis de to i enighed og efter rådslagning ønsker at vænne barnet fra, så begår de ingen overtrædelse. Hvis I ønsker at give jeres børn en amme, begår I ingen overtrædelse, hvis I erlægger det, som I har tilbudt, med ret og rimelighed. Frygt Gud! I skal vide, at Gud ser, hvad I gør.

65,6. Lad dem bo, hvor I bor, som I nu har råd til! Gør dem ikke fortræd for at lægge pres på dem! Og hvis de er gravide, skal I give ud på dem indtil deres nedkomst. Hvis de ammer for jer, så giv dem deres løn, og rådfør jer indbyrdes med ret og rimelighed! Hvis I giver hinanden vanskeligheder, så skal en anden kvinde amme for faderen.

65,7. En velhavende mand skal give bort af sin velstand, og den, hvis underhold er knapt tilmålt, skal give bort af det, som Gud har givet ham. Gud pålægger ingen mere, end Han har givet ham. Gud vil give medgang efter modgang.

ÆGTESKABSTILBUD

2,235. I begår ingen overtrædelse ved at antyde ægteskabstilbud til kvinderne eller ved at gøre jer skjulte tanker. Gud ved, at I vil tænke på dem. Men I må ikke aftale noget med dem i hemmelighed! Og I skal føre sømmelig tale! I må ikke beslutte jer for at indgå ægteskab, før udløbet af den forskrevne frist. I skal vide, at Gud ved, hvad I rummer. Tag jer i agt for Ham! I skal vide, at Gud er tilgivende og langmodig.

UDVANDRENDE KVINDER

60,10. I, der tror! Når de troende kvinder kommer til jer som udvandrere, så tæt dem på prøve! Gud kender bedst deres tro. Hvis I genkender dem som troende, send dem så ikke tilbage til de vantro mænd! De er ikke tilladt for sådanne, og disse er heller ikke tilladt for kvinderne. Betal mændene deres udgifter tilbage! I begår ingen overtrædelse ved at gifte jer med kvinderne, hvis I giver dem deres løn. Oprethold ikke båndet til de vantro kvinder! Kræv jeres udgifter tilbage, og lad dem kræve deres udgifter tilbage! Dette er Guds afgørelse; Han dømmer imellem jer. Gud er vidende og vis.

60,11. Hvis nogle af jeres hustruer går over til de vantro, og I derpå foretager et hævntogt, så giv dem, hvis hustruer er gået bort, en andel svarende til deres udgifter! Frygt Gud, på hvem I tror!

60,12. Profet! Hvis troende kvinder kommer til dig og forpligter sig til ikke at sætte noget ved Guds side, ikke at stjæle, ikke at bedrive hor, ikke at slå deres børn ihjel, ikke at komme med falske anklager, som de finder på af sig selv, og ikke at sætte sig op imod dig inden for ret og rimelighed, lav så en aftale med dem! Bed Gud om tilgivelse for dem! Gud er tilgivende og barmhjertig.

ENKER

2,234. Hvis nogle af jer dør og efterlader sig hustruer, så skal disse vente og holde sig for sig selv i fire måneder og ti dage. Når de har nået udløbet af deres frist, begår I ingen overtrædelse med hensyn til, hvad de gør med sig selv inden for ret og rimelighed. Gud er fuldt vidende om, hvad I gør.

2,240. Hvis nogle af jer dør og efterlader sig hustruer, skal de testamentarisk efterlade deres hustruer underhold i et år, hvor de ikke må sendes bort. Hvis de alligevel drager bort, begår I ingen overtrædelse med hensyn til, hvad de gør med sig selv inden for ret og rimelighed. Gud er mægtig og vis.

INCESTFORBUD

4,22. Gift jer ikke med de kvinder, som jeres fædre har været gift med! Dog, hvad der er sket, er sket. – Det er en skændighed og vederstyggelighed, en slet måde at leve på.

4,23. Forbudt for jer er: Jeres mødre, jeres døtre, og jeres søstre; jeres fastre og mostre; jeres brordøtre og jeres søsterdøtre; jeres fostermødre, der har ammet jer, og jeres fostersøstre; jeres hustruers mødre og jeres steddøtre, som står under jeres beskyttelse og stammer fra kvinder, I har haft samleje med. Hvis I ikke har haft samleje med dem, begår I ingen overtrædelse -; hustruerne til jeres sønner, der er udgået af jeres lænder; at I bringer to søstre sammen. Dog, hvad der er sket, er sket. Gud er tilgivende og barmhjertig.

ÆGTESKAB MED ADOPTIVSØNS TIDLIGERE KONE

33,37. Og da du sagde til ham, Som Gud havde vist nåde, og som du havde vist nåde: "Behold din hustru, og frygt Gud!" og holdt skjult hos dig selv, hvad Gud ville vise åbent, idet du frygtede folk, skønt du snarere burde have frygtet Gud. Da så Zayd havde besluttet sig med hensyn til hende, lod Vi dig tage hende til hustru. For der skal ikke være noget til hinder for, at de troende ægter hustruer af deres adoptivsønner, når disse har besluttet sig med hensyn til dem. Guds befaling bliver udført.

33,38. Intet skal være til hinder for, at Profeten gør det, som Gud har pålagt ham, i overensstemmelse med Guds sædvane over for dem, der levede tidligere; Guds befaling er en bestemmelse, som står fast -

33,39. over for dem, der bragte Guds budskaber ud og frygtede Ham uden at frygte nogen anden end Gud. Gud er tilstrækkelig til at gøre regnskabet op.

UTUGT

4,15. Hvis nogle af jeres kvinder begår utugt, lad da fire blandt jer vidne mod dem! Hvis de vil vidne, hold da kvinderne indendørs, indtil døden kalder dem bort, eller Gud viser dem en udvej!

4,16. Hvis to mænd blandt jer begår det, så tugt dem! Hvis de da omvender sig og forbedrer sig, skal I lade dem være. Gud er tilgivende og barmhjertig.

17,32. I må ikke nærme jer utugt! Det er en skamløs handling og en ond vej.

24,2. Hvis en kvinde og en mand bedriver utugt, skal I give dem hundrede piskeslag hver! Lad ikke medfølelse med dem gribe jer, når det drejer sig om Guds religion, hvis I tror på Gud og på den yderste dag! Lad en gruppe af de troende være vidne til deres straf! 24,3. Den mand, der har bedrevet utugt, må kun gifte sig med en kvinde, der har bedrevet utugt, eller med en kvinde, der sætter andre ved Guds side; og den kvinde, der har bedrevet utugt, må kun en mand, der har bedrevet utugt, eller en mand, der sætter andre ved Guds side, gifte sig med. For de troende er dette forbudt. 24,4. Hvis nogen retter undskyldninger mod ærbare kvinder uden at kunne fremføre fire vidner, så skal I give dem firs piskeslag og aldrig siden godtage vidnesbyrd fra dem! De er gudløse, 24,5. bortset fra dem, der derefter omvender og forbedrer sig. Gud er tilgivende og barmhjertig. 24,6. Hvis nogen retter beskyldninger mod sin hustru uden at have andre vidner end sig selv, så skal han fire gange kalde Gud til vidne på, at han siger sandheden, 24,7. og den femte på, at Guds forbandelse må komme over ham, hvis han lyver. 24,8. Fra hende vil det anvende straffen, at hun fire gange kalder Gud til vidne på, at han lyver, 24,9. og den femte på, at Guds vrede må komme over hende, hvis han siger sandheden.

ARV

2,180. Jeres forskrift, når døden kommer til en af jer, og han efterlader sig ejendom, er, at der skal være testamentariske bestemmelser med ret og rimelighed til gunst for forældrene og de nære slægtninge. Dette er en forpligtelse for de gudfrygtige.

2,181. Hvis nogen ændrer noget efter at have hørt det, så hviler skylden alene på dem, der ændrer det. Gud hører alt og ved alt.

2,182. Hvis nogen fra testators side frygter uret eller overgreb og derfor bringer et forlig i stand mellem dem, begår han ingen synd. Gud er tilgivende og barmhjertig.

4,11. Gud pålægger jer for jeres børn: Et af hankøn skal have samme lod som to af hunkøn. Hvis det er kvinder og mere end to, skal de have to tredjedele af, hvad han har efterladt. Hvis der kun er én, skal hun have halvdelen. Hans forældre skal hver have en sjettedel af det, som han har efterladt, hvis han har børn. Hvis han ingen børn har, og hans forældre arver ham, skal hans mor have en tredjedel. Hvis han har brødre, skal hans mor have en sjettedel, efter testamentariske bestemmelser, som han har truffet, eller gæld. I ved ikke, hvem der står jer nærmest i nytte, jeres forældre eller jeres børn. Dette er en forpligtelse fra Gud. Gud er vidende og vis.

4,12. Der tilkommer jer halvdelen af, hvad jeres hustruer efterlader sig, hvis de ikke har børn. Hvis de har børn, skal I have en fjerdedel af, hvad de efterlader sig, efter testamentariske bestemmelser, som de har truffet, eller gæld. De skal have en fjerdedel af, hvad I efterlader jer, hvis I ikke har nogen børn. Hvis I har børn, skal de have en ottendedel af, hvad I efterlader jer, efter testamentariske bestemmelser, som I har truffet, eller gæld. Hvis der er arv efter en mand eller kvinde, der hverken har forældre eller børn, men derimod en bror eller søster, så skal de begge have en sjettedel, og hvis der er flere søskende, skal de deles om en tredjedel, efter testamentariske bestemmelser, der er truffet, eller gæld, uden at nogen lider overlast. Dette er en forordning fra Gud. Gud er vidende og langmodig.

4,19. I, der tror! Det er jer ikke tilladt at modtage kvinder i arv mod deres vilje. Læg ikke pres på dem for at få noget af det, I har givet dem, med mindre de begår åbenlys utugt! Lev sammen med dem efter ret og rimelighed. Hvis I føler jer frastødt af dem, så føler I jer måske frastødt af noget, som Gud har lagt en mængde godt i.

4,33. Enhver har Vi givet pårørende. Dem skal I give deres andel af det, som forældre, nære slægtninge og de, jeres eder knytter jer til, efterlader til jer. Gud er vidne til alt.

4,176. De beder dig om vejledning. Sig: "Gud giver jer vejledning om den, der ikke har arvinger i lige linje: Hvis en mand dør barnløs, og han har en søster, skal hun arve halvdelen af, hvad han efterlader sig. Han skal arve hende, hvis hun ikke har nogen børn. Hvis han har to søstre, skal de arve to tredjedele af, hvad han efterlader sig. Hvis der både er brødre og søstre, arver personer af hankøn det samme som to personer af hunkøn." Gud forklarer jer det, for at I ikke skal gå vild. Gud ved alt.

5,106. I, der tror! Vidnesbyrdet mellem jer, når døden indfinder sig hos en af jer, og der skal gøres testamente, skal være: To retfærdige mænd af jeres egne eller, hvis I rejser rundt i landet, når dødens vanheld rammer jer, to andre, der ikke hører til jeres egne. Da skal I holde de to tilbage efter bønnen, og hvis I tvivler på dem, skal de

sværge ved Gud: ”Vi sælger det ikke for nogen pris, ikke engang til en slægtning, og vi hemmeligholder ikke Guds vidnesbyrd. Så ville vi være blandt syndere.”

5,107. Hvis det viser sig, at de to har begået en synd, så skal to andre træde i stedet for, blandt dem, som de to nærmest berettigede har forbrudt sig imod, og sværge ved Gud: ”Vort vidnesbyrd er sandere end deres. Vi har ikke begået overtrædelser. Så ville vi være blandt dem, der handler uret.”

5,108. På den måde er det mest sandsynligt, at de aflægger rigtigt vidnesbyrd eller frygter, at andre eder vil blive aflagt efter deres eder. Frygt Gud, og hør efter! Gud retleder ikke de gudløse folk.

BILAG 3, HADITH

University of California har en udmærket søge-database, Compendium of Muslim Texts, hvor man kan søge reference i Koranen og Hadith. Nedenstående Hadith er downloaded fra MSA-USC Hadith Database, på http://www.usc.edu/dept/MSA/reference/searchhadith.html

---

Vedr. note 15: Pisk til ugifte, stening til gifte:

Sahih Bukhari, *Book 017: The Book Pertaining to Punishments Prescribed by Islam (Kitab Al-Hudud), Number 4191:*

'Ubada b. as-Samit reported: Allah's Messenger (may peace be upon him) as saying: Receive (teaching) from me, receive (teaching) from me. Allah has ordained a way for those (women). When an unmarried male commits adultery with an unmarried female (they should receive) one hundred lashes and banishment for one year. And in case of married male committing adultery with a married female, they shall receive one hundred lashes and be stoned to death.

Sahih Bukhari, *Book 017: The Book Pertaining to Punishments Prescribed by Islam (Kitab Al-Hudud),Number 4194:*

'Abdullah b. 'Abbas reported that 'Umar b. Khattab sat on the pulpit of Allah's Messenger (may peace be upon him) and said: Verily Allah sent Muhammad (may peace be upon him) with truth and He sent down the Book upon him, and the verse of stoning was included in what was sent down to him. We recited it, retained it in our memory and understood it. Allah's Messenger (may peace be upon him) awarded the punishment of stoning to death (to the married adulterer and adulteress) and, after him, we also awarded the punishment of stoning, I am afraid that with the lapse of time, the people (may forget it) and may say: We do not find the punishment of stoning in the Book of Allah, and thus go astray by abandoning this duty prescribed by Allah. Stoning is a duty laid down in Allah's Book for married men and women who commit adultery when proof is established, or it there is pregnancy, or a confession.

Vedr. note 16: Stening af jødisk par:

Sahih Bukhari, *Book 017: The Book Pertaining to Punishments Prescribed by Islam (Kitab Al-Hudud), Number 4211:*

Abdullah b. 'Umar reported that a Jew and a Jewess were brought to Allah's Messenger (may peace be upon him) who had committed adultery. Allah's Messenger (may peace be upon him) came to the Jews and said: What do you find in Torah for one who commits adultery? They said: We darken their faces and make them ride on the donkey with their faces turned to the opposite direction (and their backs touching each other), and then they are taken round (the city). He said: Bring Torah if you are truthful. They brought it and recited it until when they came to the verse pertaining to stoning, the person who was reading placed his hand on the verse pertaining to stoning, and read (only that which was) between his hands and what was subsequent to that. Abdullah b. Salim who was at that time with the Messenger of Allah (may peace be upon him) said: Command him (the reciter) to lift his hand. He lifted it and there was, underneath that, the verse pertaining to stoning. Allah's Messenger (may peace be upon him) pronounced judgment about both of them and they were stoned. Abdullah b. 'Umar said: I was one of those who stoned them, and I saw him (the Jew) protecting her (the Jewess) with his body.

Vedr. note 22: Påklædning:

Abu Dawud, *Book 32, Number 4092:*

Narrated Aisha, Ummul Mu'minin: Asma, daughter of AbuBakr, entered upon the Apostle of Allah (peace_be_upon_him) wearing thin clothes. The Apostle of Allah (peace_be_upon_him) turned his attention from her. He said: O Asma', when a woman reaches the age of menstruation, it does not suit her that she displays her parts of body except this and this, and he pointed to her face and hands.

Vedr. note 23: Påklædning:

Abu Dawud, *Book 32, Number 4088:*

”Ibn AbuMulaykah told that when someone remarked to Aisha that a woman was wearing sandals, she replied: The Apostle of Allah (peace_be_upon_him) cursed mannish women.”

BILAG 4,
FATWAER AF YUSUF AL-QARADAWI

Følgende fatwaer af Yusuf Al-Qaradawi, ledende ideolog for Det Muslimske Broderskab, er downloaded fra www.islamonline.net 's fatwabank, link: http://www.islamonline.net/completesearch/english/CounsellorSearch.asp?hID=0 og fundet ved søgning på "Yusuf Al-Qaradawi" under "Mufti",

---

Title of Fatwa	**Islam's Stance on Women's Testimony**
Date of Reply	24/Aug/2005
Topic Of Fatwa	Muslim Creed, Muslim Belief
Country Applied	Canada
Question of Fatwa	Why are two women witnesses needed to prove something while only one man is needed to prove it? What I mean here is: why a woman's testimony is half of a man's?
Name of Mufti	Yusuf Al-Qaradawi, Jamal Badawi

Content of Reply

In the Name of Allah, Most Gracious, Most Merciful.

All praise and thanks are due to Allah, and peace and blessings be upon His Messenger.

Thanks for your question, and we implore Allah to guide us all to the best.

First of all, you should know that both genders are entitled to equality before the law of Islam. Justice is genderless. According to the Qur'an, men and women receive the same punishment for crimes such as theft (5:38), fornication (24:2), murder and injury (5:45).

Women possess an independent legal entity in financial and other matters. One legal issue is widely misunderstood: testimony. A common but erroneous belief is that as a "rule," the worth of women's testimony is one half of men's testimony. A survey of all passages in the Qur'an relating to testimony does not substantiate this claimed "rule."

In his book *Markaz Al-Mar'ah fi Al-Hayaah Al-Islamiyyah (The Status of Women in Islam)*, **Sheikh Yusuf Al-Qaradawi** states:

Some people harbor certain doubts and raise questions about Islam's stance on the woman's status as a human being. One of these questions is: How does Islam regard woman on an equal footing with man while it in the meantime gives man privilege over woman in some dealings such as legal testimony, inheritance, blood money, charge of the family, heading the state and other supporting ministrations?

The distinction (if it can ever be called one) between man and woman is not due to any preference by Allah, the Almighty, of the man or the woman on one being nobler or closer to the Lord.

As a rule, it is piety or consciousness that is what measures one as nobler and closer to Allah: (**Verily the most honored of you in the sight of Allah is (he who is) the most righteous of you. And Allah has full knowledge and is well acquainted (with all things).**) (Al-Hujuraat 49:13)

However, the distinction made in the verse is merely conditioned by the different

tasks assigned to each of the two sexes by virtue of their natural disposition.

The Qur'anic verse known as "verse of indebtedness" in which Allah prescribes writing debt contracts as a precautionary measure is: (**O ye who believe! When ye deal with each other, in transactions involving future obligations in a fixed period of time, reduce them to writing. Let a scribe write down faithfully as between the parties: let not the scribe refuse to write: as Allah Has taught him, so let him write. Let him who incurs the liability dictate, but let him fear His Lord Allah, and not diminish aught of what he owes. If they party liable is mentally deficient, or weak, or unable Himself to dictate, let his guardian dictate faithfully, and get two witnesses, out of your own men, and if there are not two men, then a man and two women, such as ye choose, for witnesses, so that if one of them errs, the other can remind her.**) (Al-Baqarah 2:282)

The Qur'an makes the testimony of man equal to the testimony of two women. Moreover, the majority of jurists maintain that a woman's testimony does not count in major crimes and in matters which do not relate to the rule of retaliation in kind.

Yet the distinction is far from being due to any belief in a deficiency of the woman's humanity and integrity. It is rather due to her natural disposition and her special inclinations which may exclude her involvement in such matters while being focused on motherhood or the household. Hence, it is most likely to be a kind of characteristic inattention on her part when it comes to handling these matters. For this reason, Allah commands creditors if they want to verify the value of debt to seek the testimony of two men or one man and two women. The Qur'an puts it unambiguously: (**so that if one of them errs, the other can remind her.**) (Al-Baqarah 2:282)

The exclusion of woman's testimony, altogether, from cases of major crimes, and cases requiring retaliation in kind, is meant to protect women and steer her away from scenes of crime and aggressions against souls, honor and property. It is frequent, for instance, to see a woman closing her eyes, or running away in panic from a scene of bloodshed; therefore, it becomes difficult for that woman to give a reliable account of the crime.

Nevertheless, this has also meant for the jurists that a woman's testimony counts in cases of feminine affairs such as foster relationships, menstruation, delivery and such matters whose knowledge was confined to women in past ages and probably still is.

Dr. Jamal Badawi, professor at Saint Mary's University in Halifax, Nova Scotia, Canada, and a cross-appointed faculty member in the Departments of Religious Studies and Management, adds:

Most Qur'anic references to testimony (witness) do not make any reference to gender. Some references fully equate the testimony of males and females.

One reference in the Qur'an distinguishes between the witness of a male and a female. It is useful to quote this reference and explain it in its own context and in the context of other Qur'anic references to testimony:

(**O ye who believe! When ye deal with each other, in transactions involving future obligations in a fixed period of time, reduce them to writing. Let a scribe write down faithfully as between the parties: let not the scribe refuse to write: as Allah Has taught him, so let him write. Let him who incurs the liability dictate, but let him fear His Lord Allah, and not diminish aught of what he owes. If they party liable is mentally deficient, or weak, or unable Himself to dictate, let his guardian dictate faithfully, and get two witnesses, out of your own men, and if there are not two men, then a man and two women, such as ye choose, for witnesses, so that if one of them errs, the other can remind her.**) (Al-Baqarah 2:282)

A few comments on this text are essential in order to prevent common misinterpretations:

a. It cannot be used as an argument that there is a general rule in the Qur'an that the worth of a female's witness is only half the male's. This presumed "rule" is voided by the above reference (24:6-9), which explicitly equates the testimony of both genders on the issue at hand.

b. The context of this passage (verse, or *ayah*) relates to testimony on financial transactions, which are often complex and laden with business jargon. The passage does not make blanket generalization that would otherwise contradict 24:6-9, cited above.

c. The reason for variations in the number of male and female witnesses required is given in the same passage. No reference is made to the inferiority or superiority of one gender's witness or the other's. The only reason given is to corroborate the female's witness and prevent unintended errors in the perception of the business deal. The Arabic term used in this passage, *tadhilla*, literally means "loses the way," "gets confused," or "errs." But are females the only gender that may err and need corroboration of their testimony? Definitely not, and that is why the general rule of testimony in Islamic law is to have two witnesses, even when they are both male.

One possible interpretation of the requirements related to this particular type of testimony is that in numerous societies, past and present, women generally may not be heavily involved with and experienced in business transactions. As such, they may not be completely cognizant of what is involved. Therefore, corroboration of a woman's testimony by another woman who may be present ascertains accuracy and, hence, justice. It would be unreasonable to interpret this requirement as a reflection on the worth of women's testimony, as it is the only exception discerned from the text of the Qur'an. This may be one reason why a great scholar like At-Tabari could not find any evidence from any primary text (Qur'an or hadith) to exclude women from something more important than testimony: being herself a judge who hears and evaluates the testimony of others.

d. It must be added that unlike pure acts of worship, which must be observed exactly as taught by the Prophet, peace and blessings be upon him, testimony is a means to an end, ascertaining justice as a major objective of Islamic law. Therefore, it is the duty of a fair judge to be guided by this objective when assessing the worth and credibility of a given testimony, regardless of the gender of the witness. A witness of a female graduate of a business school is certainly far more worthy than

the witness of an illiterate person with no business education or experience.

Title of Fatwa	**Why a Muslim Woman Is Not Allowed to Marry a Non-Muslim Man**
Date of Reply	28/Sep/2003
Topic Of Fatwa	Marriage
Question of Fatwa	Dear Sheikhs, As-Salamu `alaykum. I would like to know why a woman is not allowed to marry a non-Muslim man while a Muslim man can marry a Jewish or Christian lady? What is the wisdom of that? Jazakum Allah khayran.
Name of Mufti	Yusuf Al-Qaradawi, Muhammad `Ali Al-Hanooti

Content of Reply

Wa `alaykum As-Salamu wa Rahmatullahi wa Barakatuh.

In the Name of Allah, Most Gracious, Most Merciful.

All praise and thanks are due to Allah, and peace and blessings be upon His Messenger.

Dear sister in Islam, we would like to thank you for the great confidence you place in us, and we implore Allah Almighty to help us serve His cause and render our work for His Sake.

First of all, it is to be stressed that Islam does not encourage the interfaith marriages. The general rule of Islam is that Muslims should marry Muslims. A Muslim male or female should not marry a non-Muslim male or female. The only exception is given to Muslim men who are allowed to marry the chaste girls from among the People of the Book.

However, a Muslim woman is better suited to a Muslim man than a woman of Christian or Jewish faith, regardless of her merits. This is because marriage is not based on fulfilling one's sexual desires; rather, it is an institution. It aims to establish a home on the bases of tranquility, faith and Islamic morals. To fulfil this task, the whole family must apply Allah's course and try to convey His message.

It is obvious that Islam made it impermissible for a Muslim woman to marry a non-Muslim with aim of keeping her away from things that may jeopardize her faith. In fact, Islam aims at protecting religion. To achieve this goal, it prohibits a Muslim from being involved in something that represents a threat to his religion. A Muslim woman will not feel that her religion is secure while being with a Jewish or a Christian husband especially as the majority of the People of the Book do not show due respect to our Prophet, Muhammad (peace and blessings be upon him).

Allah Almighty says: **"And the Jews will not be pleased with thee, nor will the Christians, till thou follow their creed. Say: Lo! The guidance of Allah (Himself) is Guidance. And if thou shouldst follow their desires after the knowledge which hath come unto thee, then wouldst thou have from Allah no protecting friend nor helper."** (Al-Baqarah: 120)

Given the fact that the husband is generally the head of the household, it's not far-fetched for a non-Muslim husband to prevent his Muslim wife from performing some Islamic rituals which may seem a nuisance to him, for example fasting, or even refraining from marital relations during the fast. As a result, he might force her to change her religion, and if she refuses, the situation may culminate in divorce.

As for why Islam allows a Muslim man to marry a Christian or Jewish woman, it's clear that every Muslim believes in Moses and Jesus (peace be upon them) and he holds all the Prophets of Allah in high esteem. Thus a Muslim finds no harm in his wife's being a Christian or a Jew, for the spirit of tolerance Islam holds for other religions is ingrained in him.

In his response to the question you raised, the eminent Muslim scholar, **Sheikh Muhammad Al-Hanooti**, member of the North American Fiqh Council, states:

"If Allah is the one who prohibits a Muslim woman from marrying a non-Muslim, then we as Muslims are supposed to believe it and to take it. As a matter of faith, you cannot become a Muslim unless you accept everything when it is ordained by Allah or carried out by his Messenger. The Qur'an says, **"O Ye who believe! Put not yourselves forward before Allah and His Messenger..."** (Al-Hujurat:)

If you ask about the benefits of not marrying a non-Muslim, we can count you many reasons. A man is the manager of his household. He will persecute his Muslim wife in many dos and don'ts. She can hardly guarantee that kind of operation. Moreover, marriage is an institution for elevating our levels of having a good Islamic life. Pleasing Allah is our number one goal. If a woman is married to a non-Muslim, maybe the only thing she will accomplish in her marital life is what is good for livestock."

Shedding more light on the question, we'd like to cite the words of the eminent Muslim scholar, **Sheik Yusuf Al-Qaradawi**, in his well-known book, *The Lawful and the Prohibited in Islam*:

"It is *haram* for a Muslim woman to marry a non-Muslim man, regardless of whether he is of the People of the Book or not. We have already mentioned the saying of Allah, **"...and do not marry (your girls) to idolaters until they believe..."** (Al-Baqarah: 221)

And He said concerning the immigrant Muslim women: **"Then if you know them to be Believers, do not send them back to the unbelievers. They are not lawful for them (as wives), nor are they lawful for them (as husbands)."** (Al-Mumtahanah: 10)

No text exists which makes exceptions for the People of the Book. Hence, on the basis of the above verses, there is a consensus among Muslims concerning this prohibition.

Thus, while a Muslim man is permitted to marry a Christian or Jewish woman, a Muslim woman is not allowed to marry a Christian or Jewish man. There are many sound reasons for this difference. First, the man is the head of the household, the one who maintains the family, and he is responsible for his wife. And while Islam guarantees freedom of belief and practice to the Christian or Jewish wife of a Muslim, safeguarding her rights according to her own faith, other religions, such as Judaism

and Christianity, do not guarantee the wife of a different faith freedom of belief and practice, nor do they safeguard her rights. Since this is the case, how can Islam take chances on the future of its daughters by giving them into the hands of people who neither honor their religion nor are concerned to protect their rights?

A marriage between a man and woman of different faiths can be based only on the husband's respect for his wife's beliefs; otherwise a good relationship can never develop. Now, the Muslim believes that both Judaism and Christianity originated in divine revelation, although later distortions were introduced into them. He also believes that God revealed the *Tawrah* to Moses and the *Injeel* to Jesus, and that both Moses and Jesus (peace be on them) were among the Messengers of Allah who were distinguished by their steadfast determination. Accordingly, the Christian or Jewish wife of a Muslim lives under the protection of a man who respects the basic tenets of her faith, her Scripture, and her Prophets, while in contrast to this the Jew or Christian recognizes neither the Divine origin of Islam, its Book, or its Prophet (peace be on him). How then could a Muslim woman live with such a man, while her religion requires of her the observance of certain worships, duties, and obligations, as well as certain prohibitions. It would be impossible for the Muslim woman to retain her respect for her beliefs as well as to practice her religion properly if she were opposed in this regard by the master of the house at every step.

It will be realized from this that Islam is consistent with itself in prohibiting the Muslim man to marry a *mushrik* (polytheist) woman, for since Islam is absolutely opposed to *shirk* (polytheism), it would obviously be impossible for two such people to live together in harmony and love."

You can also read:

Marrying a Non-Muslim Male

Marriage to a Christian Woman

Allah Almighty knows best.

Title of Fatwa	Islam and Politics
Date of Reply	10/Jul/2004
Topic Of Fatwa	Imamate & Political Systems
Country Applied	Pakistan
Question of Fatwa	What is political Islam?
Name of Mufti	Yusuf Al-Qaradawi

Content of Reply

In the Name of Allah, Most Gracious, Most Merciful.

All praise and thanks are due to Allah, and peace and blessings be upon His Messenger.

Dear brother in Islam, we would like to express our deep appreciation for giving us the chance to answer such a very important question that appears to be very crucial especially in the wake of the attacks launched by the enemies of Islam nowadays against this comprehensive religion.

Indeed, Islam is under assaults and severe attacks that aim at distorting its real, great image. However, those arch-enemies will get nothing and their attacks and conspiracies will get them nowhere, for it is Almighty Allah that defends this religion and establishes His course. Almighty Allah says: **"Fain would they put out the light of Allah with their mouths, but Allah will perfect His light however much the disbelievers are averse."** (As-Saff: 8)

As regards your question on political Islam, we would like to cite for you the comprehensive fatwa issued by the eminent Muslim scholar, **Sheikh Yusuf Al-Qaradawi** on this issue; it reads:

"In the very beginning, it should be noted that we refuse this notion, for Islam cannot be classified as being political, economical, social, etc. In other words, Islam is a comprehensive religion that involves all those aspects and many others. It encompasses all aspects of life. The enemies of Islam want us to classify Islam and divide it whereas this runs counter to the nature of Islam as an indivisible divine system. It is they who try to classify Islam as being political Islam, radical Islam, spiritual Islam, leftist Islam, rightist Islam, open Islam, classical Islam, retarded Islam, revolutionary Islam and many other names that have nothing to do with the reality of Islam.

To us, Muslims there is only one Islam that is not subject to classification or division; it is the Islam of the Qur'an and Sunnah. It is the Islam that was understood and practiced by all those great Companions, Successors and many great Muslim generations who participated in building up and promoting this world. The Islam we really believe in is free from all those deviant whims, corrupt desires and unreasonable explanations.

Islam encompasses all aspects of life:

It should be made clear to all people that Islam addresses all aspects of life; political, social, economical and other aspects. Once we claim that Islam has nothing to do

with politics, then it ceases to be a comprehensive divinely revealed course.

As for the claim that Islam deals with political aspects of life, there are two reasons for that:

1- Islam has a vivid stance on politics and a direct ruling in matters that are considered to be political. Islam is not merely dogmas or acts of worship that has nothing to do with life; rather, it is a comprehensive course of life for man. "Islam is a comprehensive system, dealing with all spheres of life; it is a state and a homeland, or government and a nation; it is a morality and power, or mercy and justice; it is a culture and law, or knowledge and jurisprudence; it is material and wealth, or gain and prosperity; it is Jihad and a call, and finally it is a true belief and worship, as highly clarified by Imam Hasan Al-Banna.

2- The true character of a Muslim as required by Islam obliges him to be a man of politics. Every Muslim is required to fulfill the Islamic obligation of commanding good and forbidding evil. Also, it is the responsibility of every Muslim to offer advice to all his Muslim brothers and the leaders of the Muslim nation. We, Muslims are also commanded in *surat* Al-`Asr to enjoin good and stick to patience. Allah says: **"By the declining day. Lo! man is in a state of loss. Save those who believe and do good works, and exhort one another to truth and exhort one another to endurance"** (Al-`Asr: 1-3) The Prophet (peace and blessings be upon him) urges every Muslim to fight mischief and combat injustice and never accept oppression. Upon being asked about the best form of Jihad, the Prophet (peace and blessings be upon him) said: **"The best form of Jihad is upholding the truth before a despotic ruler."** It is also reported that the Prophet (peace and blessings be upon him) said: **"The master of martyrs is Hamzah and comes after him a man who gets killed just because he stands to a despotic ruler commanding him to do good and give up evil."**

Islam implants in the soul of every Muslim the will and the determination to combat evil and evildoers and fight oppression and oppressors. In urging Muslims to fight for those who are weak and oppressed in the land, the Qur'an says: **"How should ye not fight for the cause of Allah and of the feeble among men and of the women and the children who are crying: Our Lord! Bring us forth from out this town of which the people are oppressors! Oh, give us from Thy presence some protecting friend! Oh, give us from Thy presence some defender!"** (An-Nisa': 75)

It is an utter mistake and idle thinking to believe that the domain of prohibition in Islam is confined to committing adultery, drinking wine or the like only; rather, it's of wider dimension. It extends to all acts that involve humiliating peoples, rigging the votes, oppressing the individuals and casting them in the dungeons of prisons without committing any crime; all these are apparent forms of evil. Appointing incompetent people and dismissing, without justifiable cause, the qualified ones is surely a sinful act, and, thus, a form of evil.

Thus, it has become crystal clear that evil which should be eradicated and blotted out involves many issues that form the core of politics. How can a true Muslim evade facing all these atrocities and evils, claiming that it falls outside the scope of Islam? The Prophet (peace and blessings be upon him) is reported to have said: **"If my followers fail to stand up to an oppressor and say to him: 'You are an oppressor', then there will be no good in them."** (Reported by Ahmad in his

Musnad on the authority of Abdullah ibn `Amr) A true Muslim can never stay idle before evil, be it of social nature, political, economic or whatever. He is to combat it with his hand, if not, with his tongue, if not, then with his heart.

What urges a Muslim to engage in politics is the fact that he/she is required to show care for others and concern himself/herself with the problems of his/her Muslim brothers, for all Muslims constitute one brotherhood. In the Hadith, we read: **"He who does not concern himself with the affairs of Muslim can never be one of them."** In addition, all Muslims are commanded to combat political oppression in the same way they are commanded to combat social injustice. Both an oppressor and his advocate are punished severely. Allah says: **" And incline not toward those who do wrong lest the Fire touch you, and ye have no protecting friends against Allah, and afterward ye would not be helped."** (Hud: 113)

It goes without saying that it is the responsibility of every Muslim to lead his life in an Islamic state governed by the Qur'an and Sunnah and in a society that is established on the Shari`ah. This involves that the law of the state be derived from the Islamic Shari`ah and all people there be judged according to the stipulations of Islam. So all this makes it clear that there is nothing wrong for a Muslim to practice politics in addition to observing his religious duties. To make this clear, in abiding by the theme of the following verse in *surat* Al-Ma'idah that reads: **" Whoso judgeth not by that which Allah hath revealed: such are disbelievers"** (Al-Ma'idah: 44), he will be considered practicing politics as this represents a direct objection to any form of ruler's judgments that contradict the law of Allah.

Now, the question we'd like to pose is "Is politics a bad thing?" The clear answer to this is that politics is a branch of knowledge full of great benefits, for it involves arranging people's affairs in the best way. Imam Ibn Al-Qayyim is quoted as saying: " Politics that aim at arranging peoples affairs and securing their welfare is really something good so long as it goes in consistence with Shari`ah. It is even a part of Shari`ah. It is called "politics" only for the sake of definition." (At-Turuq al-Hukmiyyah fi as-Siyasah ash-Shar`iyyah by Ibn Qayyim al-Jawziyyah)

In conclusion, it is to be noted that the Prophet (peace and blessings be upon him) was a great man of Shari`ah-oriented politics besides his being a teacher, a guide and a great leader. The Rightly-Guided Caliphs were also men of politics. Their policy was establishing justice and mercy. Due to their facing many persecution and torture at the hands of rulers, many people refrained from politics; such brutality orchestrated against many scholars made them feel nonchalance towards politics, to the extent that the prominent Imam Sheikh Muhammad `Abduh said: "I seek refuge in Allah from politics". This non-committal attitude prevailed until recently when Muslim scholars started making a comeback. It was due to this that the enemies of Islam try to describe such attempt of reviving the spirit of Islam in its comprehensive meaning as being a call to political Islam; this is ridiculous, for Islam and politics are correlated."

You can also read:

Unique Features of Islam

Can a Muslim Woman Run for a Political Office?

Muslims' Participation in the US Political Life

Separating Islam and Politics

Allah Almighty knows best.

Title of Fatwa	**Obtaining Nationality of a Non-Islamic Country**
Date of Reply	23/Mar/2003
Topic Of Fatwa	Private International Law
Country Applied	Yemen
Question of Fatwa	What is the Islamic legal ruling concerning the act of obtaining a nationality of a non-Islamic country?
Name of Mufti	Yusuf Al-Qaradawi

Content of Reply

In the Name of Allah, Most Gracious, Most Merciful.

All praise and thanks are due to Allah, and peace and blessings be upon His Messenger.

Dear questioner, we are greatly pleased to receive your question which shows the confidence you place in us. May Allah reward you abundantly for your interest in knowing the teachings of Islam.

Brother, to furnish you with a thorough conception of the important issue raised, we'd cite the following relevant Fatwa issued by the well-known Muslim scholar, **Sheikh Yusuf Al-Qaradawi**, in which he states the following:

"Obtaining the nationality of a non-Muslim country is sometimes regarded as a perfidious act in Islam (act of betrayal of Allah, His Messenger, as well as Muslims), if there is a state of war between Muslims and such a country. For this reason, Tunisian scholars, during the French occupation, gave a Fatwa stating that anyone who obtained French nationality, during that period of time, would be regarded as a renegade and apostate (forsaking Islam), because this was a means of resisting occupation and a excellent weapon of Jihad.

However, in peaceful times, obtaining nationality from non-Muslim countries may provide protection and power for some Muslims who need to travel to these countries. By virtue of nationality, authorities of such countries have no right to expel Muslims. Moreover, Muslims then have the right to vote, and this gives them power of influence, as the candidates try to appeal to them to win their votes.

Thus, obtaining nationality is not, per se, good or bad in and of itself, rather it is considered to be this or that according to the benefit it may realize or the harm it may inflict upon Muslims. For example, Palestinians obtaining Israeli nationality is an implicit recognition of the state of Israel; however to get nationality from some Western country, with a goal to enhance the position of Muslims there, is not forbidden at all."

If you have any further questions, please don't hesitate to write back!

May Allah guide you to the straight path, and guide you to that which pleases Him, Amen.

Allah Almighty knows best.

BILAG 5, SERVICES OF HILLINGDON BOROUGH CENTRAL MOSQUE

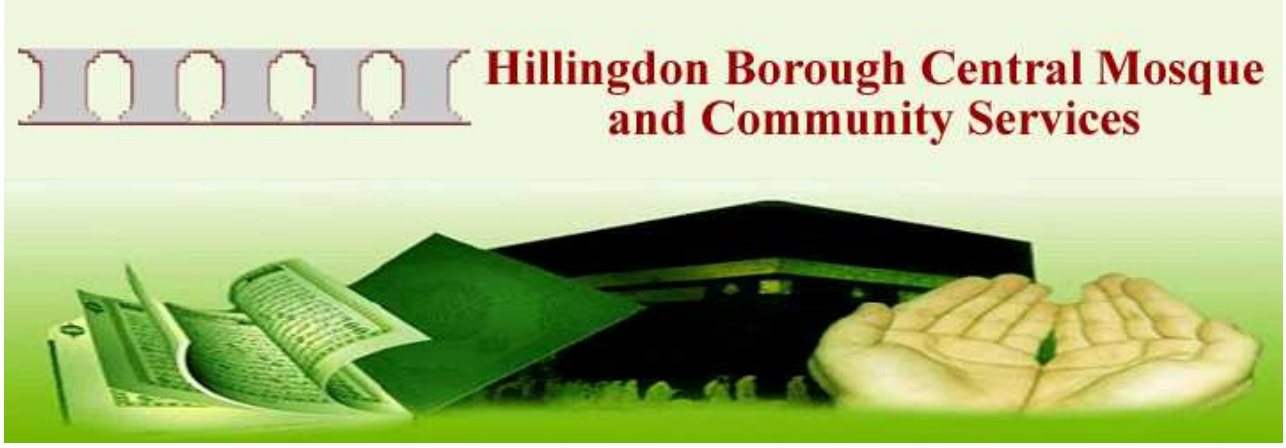

Services

Please Donate Now!!!!!

Centre of Education:
To provide excellent Islamic education and supporting the National Curriculum.(All Teachers are CRB checked and Child Protection Policy in Place)

Youth Activities:
Provides youth with sporting and leisure activities to channel their energies into more creative aspects of life and develop useful citizens of the borough.

Legal Advice:
Free legal advice.

Family Related Issues :
Advice and counseling on issues facing the family.

Islamic Funeral and Burial Services:
To Provide Procedural guidance and information and consolation to the families of the departed.

Family, Social and Lawful Recreation :
Developing cohesion within the community.

Marriage Ceremonies:
To conduct Islamic marriage ceremonies.

Employment and Social Advisory Services:
In conjunction with Governmental Agencies.

Elderly and Disabled:
To assist our venerable but honored groups in the community.

Interfaith Open Seminars:
A foundation for inter-community communication with other faith groups to extend understanding and develop tolerance.

© 2008 Hillingdon Borough Central Mosque & Comunity Services | Home | Contact | About Us|

BILAG 6, MENS' AND WOMENS' DIVORCE FORMS

Please quote your reference number on
all correspondence and telephone calls.

The Islamic Shari'a Council مجلس الشريعة الاسلامية

APPLICATION FORM TO FILE A DISSOLUTION (TALAQ)

(Please read carefully and complete all sections of the form in capital letter, otherwise we shall return the form)

HUSBANDS DETAILS	WIFES DETAILS
1. Name _____	1. Name _____
2. Address _____	2. Address _____
_____	_____
_____ Post Code _____	_____ Post Code _____
Tel (Home) _____ Mob _____	Tel (Home) _____ Mob: _____
E-Mail _____	E –Mail _____
3. Date & Place of Birth _____	3. Date & Place of Birth _____
4. Nationality & Status : _____	4. Nationality & Status : _____

5. Date & Place of Nikah : _____ _____

6. Date & Place of Registration in UK: _____

7. Amount of Dower (Mahr) Agreed: _____

a) How much has been paid: _____

b) How much was deferred: _____

8. Have you given any Jewellery/ Land/ Money to your wife, please give details: _____

_____

9. Main reason for asking Divorce: _____

_____

_____

10. Have you been married before? **Yes** ☐ **No** ☐

If **Yes**, please provide proof of your previous Divorce Certificate _____

11. Details of Children from *this* marriage:

Name	Age	Name	Age

12. Date since separation from wife: _____

13. Have you applied for Civil Divorce? **Yes / No** If **yes**, date of decree absolute, if applicable: _____

If No, please consult your solicitor: _____

14. Did your wife defend the divorce petition in court? _____

DECLERATION

I testify in the name of Allah (SWT) that the information which has been given is true.

Please see reverse

SIGNED:	DATED:

34 Francis Road Leyton London E10 6PW
Phone: 0208 558 0581 0208 925 0673
Website: www.islamic-sharia.org Email: info@islamic-sharia.org

CB_____ **Date: _____**

Assalam-u-alaikum!

Please fill in the details below carefully, as this information will appear on your divorce certificate.

Please, enclose payment of £100 (cheque / postal order made payable to The Islamic Shari'a Council, for debit / credit cards payment please see below) for the Divorce Procedure and post it to:

The Islamic Sharia Council
34 Francis Road
Leyton
London E10 6PW

<u>Please note registration fees are not refundable.</u>

Name (Husband) _____

Date & Place of Birth _____

Address _____

_____

Nationality _____

Name (Wife) _____

Date & Place of Birth _____

Address _____

_____

Nationality _____

The details you write on this form will appear on the divorce certificate.

Amount paid _____cheque/ postal order / Credit, Debit Card*

Cheque number _____ Date of Cheque_____

*If paying by Card, please provide below contact details to enable the accounts dept to collect details:
Name of Card Holder_____ Contact Number_____ Convenient time_____

Check list for Talaq

You must answer all the questions in the application form otherwise it may cause a delay in your case being processed

To help us process this application quickly, we would like you to provide with as much information to support your Talaq application by way of evidence.

Please enclose copy of	Yes	No
1) ID of your passport or driving license	☐	☐
2) your Nikah Nama and Civil - Marriage Certificate,	☐	☐
3) your Decree Nisi or Decree Absolute,	☐	☐
4) Letters from solicitors or court	☐	☐

---

5) Any other contact for your wife, Fax, Phone or Email

_____

_____

_____

_____

Please enclose your payment
(See attached form)

I.S.C PROCEDURE FOR TALAQ
(When husband is the petitioner)

1. All new and prospective clients, whether they are male or female, must write, fax or e-mail to The Islamic Shari'a Council the main reasons for seeking a divorce.

2. Once the Council is in receipt of the initial letter, an application form is then sent.

3. Upon obtaining the application with the relevant details, especially a contact address for the wife, and a copy of the I.D of client's passport, Nikkah Nama/Civil Marriage Certificate, Decree Nisi/ Absolute, the application will be registered.

4. The Council will issue a Talaq Nama to the husband which he has to sign in front of two witnesses and return back to the Council

5. We inform the wife by sending her a letter giving her 30 days to comply. If no response, the Council will ask the husband to verify the address, and make sure that the dower amount agreed at time of marriage, has been paid in full. If not, then the dower has to be paid.

6. Once the above requirements are met, the divorce certificate would be issued provided the Iddat period of the woman has come to an end and the man did not revoke the divorce.

For Civil divorce, a solicitor must be consulted as this is an Islamic Divorce, and The Shari'a Council does not deal with legal matters..

The Islamic Shari'a Council مجلس الشريعة الإسلامية

34 Francis Road Leyton London E10 6PW
Tel:0208 558 0581

CB_____ **Date:** _____

APPLICATION FORM TO FILE A DISSOLUTION/ KHULA/ DIVORCE

(Please read carefully and complete all sections of the form in capital letters, otherwise we shall return the form)

WIFES DETAILS	HUSBANDS DETAILS
1. Name _____	1. Name _____
2. Address _____	2. Address _____
_____	_____
_____ Post Code _____	_____ Post Code _____
Tel (Home) _____ Mob: _____	Tel (Home) _____ Mob _____
E-Mail _____	E- Mail _____
3. Date & Place of Birth _____	3. Date & Place of Birth _____
4. Nationality & Status : _____	4. Nationality & Status : _____

5. Date & Place of Nikah : _____ _____

6. Date & Place of Civil Registration in UK: _____

7. Amount of Dower (Mahr) Agreed: _____

a) How much has been paid: _____

b) How much was deferred: _____

8. Have you received any Jewellery/ Land/ Money from your husband, please give details: _____

_____

9. Main reason for asking Divorce: _____

_____

_____

10. Have you been married before? **Yes** ☐ **No** ☐

If **Yes**, please provide proof of your previous Divorce Certificate _____

11. Details of Children from *this* marriage:

Name	Age	Name	Age

12. Date since complete separation from husband: _____ Please read section D for information.

13. Have you applied for Civil Divorce? **Yes / No** If **yes**, date of decree absolute, if applicable:

_____

If No, please read section A and if applicable consult your solicitor: _____

14. Did your husband defend the divorce petition in court? **Yes / No** if No, Send copy of D10 form _____

DECLARATION

I have read Section A, B, C, D before submitting the form.I testify in the name of Allah (SWT) that the information which has been given is true.

SIGNED:	**DATED:**

Please see overleaf for instructions

CHECK LIST

You must answer all the questions in the application form otherwise it may cause a delay in your case being processed.
To help us process this application quickly, we would like you to provide with as much information to support your Khula application **by way of evidence**.

Please enclose COPY of the following & post / submit it to:

The Islamic Sharia council
34 Francis Road, Leyton, London, E10 6PW

	YES	NO
1) Photo ID (your passport or driving license)	☐	☐
2) Your Nikah Nama and Civil - Marriage Certificate,	☐	☐
3) Your Decree Nisi or Decree Absolute (if applicable),	☐	☐
4) Letters from solicitors or court (if applicable)	☐	☐

Please Do Not Send Originals

Please see section C for payment details:

Amount paid _____cheque/ postal order / Credit, Debit Card*

Cheque number _____ Date of Cheque_____

*If paying by Card, please provide below contact details to enable the accounts dept to collect details:
Name of Card Holder_____ Contact Number_____ Convenient time_____

PLEASE RETAIN THIS SHEET FOR YOUR INFORMATION

A. Important information for British citizens regarding civil divorce:

1) You have to apply for civil divorce:

i) If your marriage took place in any country abroad (like Pakistan, Bangladesh) in accordance to the law of that country. **It does not matter you have sponsored your spouse or not.** For details please see Foreign Marriage Act 1892.

ii) If your marriage took place in the UK and registered in a civil registry.

2) Civil divorce is not required if your marriage took place in the UK but was never registered in a civil registry.

B. Islamic Sharia Council (ISC) procedure for KHULA / Marriage Dissolution (When Wife is the Petitioner)

1. All new and prospective applicants must attach the main reasons for seeking a Khula / Marriage Dissolution, on a separate sheet, with their application form.

2. Your application will be registered with the relevant details. It is imperative that you provide a contact address for the husband.

3. The Council will issue the first letter to the husband, informing him that his wife has approached the ISC for Khula / Marriage Dissolution. The applicant will receive a copy with a reference number for future correspondences. If the husband fails to reply within the allocated period, the ISC will issue a second letter which will be followed by a third letter if no reply was received within the allocated time. The allocated period for husbands residing in the UK is one month otherwise two months for those residing abroad.
(If the wife has obtained the Civil Divorce, evidence has to be provided that the husband did not defend it. In this case, the issuance of one letter may be enough provided that the address is verified).

4. If the husband failed to respond to the third letter, the Council will request the applicant to verify the respondent's address. However, if the husband responded at any point, a joint meeting between both parties and the ISC representative is an integral part of the proceedings to carry out fair and just meditation. Failure to attend this meeting by the applicant may delay the case or result in its closure.

5. The above procedure is subject to the nature of the contact details of the husband.

6. Once the Council has received verification of the husband's address, it will issue an interview request letter to the wife and the husband (provided he is legally able to do so) to see one of the ISC representative in their area (if applicable). The representative will produce a report accordingly.

7. If the husband does not attend the interview in given time, the Council will issue a final notice and copy of 1st, 2nd, 3rd letters will be sent to him via recorded delivery.

8. A request is sent to the wife asking her confirmation to take the file to the next panel meeting, which is on last Wednesday of every month. However, before a case is presented to the panel meeting, all the above criteria must be met.

9. Once the case goes to the panel meeting, if any conditional decision of dissolution is made by the panel then divorce certificate is issued subject to compliance of these conditions. If the wife breaches any conditions which she agreed to, the council may revoke the divorce certificate.

For Civil divorce, a solicitor must be consulted as this is an Islamic Divorce. The Shari'a Council does not deal with legal matters.

C. Payment Details

In order to register with Islamic Shari'a Council, please fill in the enclosed application form and return it to us with your payment.

The total fee for this service is £250 pounds OR you can pay in the following instalments.

a) **£150** pounds fee with your application form covering registration charges (**£75** for those on income support)

b) **£100** pounds final payment, before the issuance of divorce certificate (**£50** for those on income support)

Cheque and postal order to be made payable to The Islamic Shari'a Council

Please note registration fees are not refundable.

D. Definition of Separation

Separation is counted from the day when matrimonial relationships were halted completely i.e. No on and off contact took place.

Instructions for communication with ISC

1) General enquiries: Please quote reference number when calling
2) For Change of Address: Written information is required
3) Case closure / pause and reopen: Written Notice should be submitted

BILAG 7, DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND OF THE CITIZEN

DECLARATION OF THE RIGHTS OF MAN AND OF THE CITIZEN
Approved by the National Assembly of France, August 26, 1789

The representatives of the French people, organized as a National Assembly, believing that the ignorance, neglect, or contempt of the rights of man are the sole cause of public calamities and of the corruption of governments, have determined to set forth in a solemn declaration the natural, unalienable, and sacred rights of man, in order that this declaration, being constantly before all the members of the Social body, shall remind them continually of their rights and duties; in order that the acts of the legislative power, as well as those of the executive power, may be compared at any moment with the objects and purposes of all political institutions and may thus be more respected, and, lastly, in order that the grievances of the citizens, based hereafter upon simple and incontestable principles, shall tend to the maintenance of the constitution and redound to the happiness of all. Therefore the National Assembly recognizes and proclaims, in the presence and under the auspices of the Supreme Being, the following rights of man and of the citizen:

1. Men are born and remain free and equal in rights. Social distinctions may be founded only upon the general good.

2. The aim of all political association is the preservation of the natural and imprescriptible rights of man. These rights are liberty, property, security, and resistance to oppression.

3. The principle of all sovereignty resides essentially in the nation. No body nor individual may exercise any authority which does not proceed directly from the nation.

4. Liberty consists in the freedom to do everything which injures no one else; hence the exercise of the natural rights of each man has no limits except those which assure to the other members of the society the enjoyment of the same rights. These limits can only be determined by law.

5. Law can only prohibit such actions as are hurtful to society. Nothing may be prevented which is not forbidden by law, and no one may be forced to do anything not provided for by law.

6. Law is the expression of the general will. Every citizen has a right to participate personally, or through his representative, in its foundation. It must be the same for all, whether it protects or punishes. All citizens, being equal in the eyes of the law, are equally eligible to all dignities and to all public positions and occupations, according to their abilities, and without distinction except that of their virtues and talents.

7. No person shall be accused, arrested, or imprisoned except in the cases and according to the forms prescribed by law. Any one soliciting, transmitting, executing, or causing to be executed, any arbitrary order, shall be punished. But any citizen summoned or arrested in virtue of the law shall submit without delay, as resistance constitutes an offense.

8. The law shall provide for such punishments only as are strictly and obviously necessary, and no one shall suffer punishment except it be legally inflicted in virtue of a law passed and promulgated before the commission of the offense.

9. As all persons are held innocent until they shall have been declared guilty, if arrest shall be deemed indispensable, all harshness not essential to the securing of the prisoner's person shall be severely repressed by law.

10. No one shall be disquieted on account of his opinions, including his religious views, provided their manifestation does not disturb the public order established by law.

11. The free communication of ideas and opinions is one of the most precious of the rights of man. Every citizen may, accordingly, speak, write, and print with freedom, but shall be responsible for such abuses of this freedom as shall be defined by law.

12. The security of the rights of man and of the citizen requires public military forces. These forces are, therefore, established for the good of all and not for the personal advantage of those to whom they shall be intrusted.

13. A common contribution is essential for the maintenance of the public forces and for the cost of administration. This should be equitably distributed among all the citizens in proportion to their means.

14. All the citizens have a right to decide, either personally or by their representatives, as to the necessity of the public contribution; to grant this freely; to know to what uses it is put; and to fix the proportion, the mode of assessment and of collection and the duration of the taxes.

15. Society has the right to require of every public agent an account of his administration.

16. A society in which the observance of the law is not assured, nor the separation of powers defined, has no constitution at all.

17. Since property is an inviolable and sacred right, no one shall be deprived thereof except where public necessity, legally determined, shall clearly demand it, and then only on condition that the owner shall have been previously and equitably indemnified.

BILAG 8, SAMLET BIBLIOGRAFI, EFTER SØGNING PÅ WWW.BIBLIOTEK.DK, INKL. SØGETRÅDE

Anonymous (2002). Muslimske kvinder på krisecenter i Danmark. kvinde bryd ikke sammen - bryd ud! Nyk. F.: Storstrømsseminariet.

48 + [12] bl.

Anonymous (1998). Etniske minoritetskvinders integration og retsstilling i Danmark. delbetænkning II. Kbh.: Statens Information.

380 sider. Kvindeudvalgets anbefalinger til forbedring af etniske minoritetskvinders integrationsmuligheder i forbindelse med social- og sundhedsvæsenet, danskundervisningen, arbejdsmarkedet, politisk deltagelse og medierne.

Aaby, S. L. & Hamming, B. J. (2007). Læg mærke til, at jeg siger kultur og ikke religion. hvordan tre unge muslimskdanske kvinder taler om det gode liv. Kbh.: Videnskabsbutikken for Samfundsvidenskab, Københavns Universitet.

23 sider, ill. Opgave, Københavns Universitet.

Akhiat, N. (2006). Til støtte for Asmaa. Forum for køn og kultur [online] (2006-04):

Almajid, F. (2002). Muslimerne kommer! Kbh.: Fremad.

185 sider. Forfatteren, som er syrisk kurder og kom til Danmark for 30 år siden, giver sit bud pÅ hvorfor indvandrerintegrationen er gået galt i Danmark. Han peger på at vejen frem mod et harmonisk samfund bygger på almen kendskab til religionsforskelle og kulturmønstre.

Almajid, F. & Borg, O. (2001). Indvandrerne, danskerne og medierne. en dialog om fire hovedemner i debatten. [Kbh.]: Danske Dagblades Forening.

26 sider. Om mediernes rolle i debatten om danskerne og invandrerne i forbindelse med emnerne integration, islam, kvindesyn og de unge.

Andersen, K. & Rasmussen, O. (1996). Islam i Danmark. livssyn og religiøse skikke. Ørbæk: Tommeliden.

60 sider, ill. Kulturmødet mellem danske/kristne og muslimer. Afsnit om en pige med slør, Mustafa, koranen, muslimske friskoler, koranskole og Muhammed. Tidstabel for Ramadan og om lejrskole i Tyrkiet.

Andersen, O. (1997). Muslim i Danmark. Århus: Modtryk.

61 sider, ill. Med en samtale mellem en muslim og en dansker som udgangspunkt fortælles om bl.a. Muhammed, Ramadanen, Koranen, De Fem søjler, moskeer, bøn, påklædning, spiseregler, ægteskaber, fødsel, omskæring, død og begravelse samt baggrunden for deres tilstedeværelse i Danmark. Minilex.

Andreasen, L. R. & Pagaard, N. L. (2006). "Ingen vej tilbage". en kvalitativ religionssociologisk undersøgelse af danske kvinders konversion til islam. København:

1 bd. Cand. mag. spec. gruppe.

Andreassen, R. (2007). De undertrykte og de frigjorte. Forum for køn og kultur [online] (2007-12):

Andreassen, R. (2005). Vores kvindefrigørelse står i skærende kontrast til det

islamistiske kvindesyn. nyhedsmediernes konstruktioner og intersektioner af køn, race, integration og ligestilling fra 1970'erne til 2000'erne. Nord nytt 2005 (97): 59-73

Bøggild Mortensen, L. (1992). Tørklæde eller tights. den tyrkiske kvinde og det danske behandlermatriarkat. Nyt forum for kvindeforskning 12 (2): 44-53

Barslund, H., Zakeri, B., Kamali-Rousta, A., Hansen, B. (1997). Selvforsvar og saxofon. Fundamentalisme. og ligheden mellem kønnene. Forum : tidsskrift for køn og kultur 17 (3): 35-39

Beier, N. (2008). Tørklædefænomenet. mod en normalisering? Social kritik 20 (114): 24-31

Beier, N. (2004). Mødomsoperationer til debat. Forum for køn og kultur [online] (2004-10):

Berger, ≈. (2002). Mellem to kulturer. Ballerup: DBC medier.

[6] sider.

Bjørneboe, N. (2005). Angående burkhaen. Tidehverv 79 (10): 193-195

Bjarnason, N. H. & Manniche, V. (2006). Maskeret tvang. en antologi. Holte: Liva.

144 sider. Belyser de vilkår muslimske kvinder lever under i Danmark og debatterer den kvindeundertrykkelse der kan forekomme i islam. Indhold:

Vibeke Manniche: Maskeret tvang ; Tørklæder til piger er brud på Børnekonventionen. Helle Merete Brix: Hvad fortæller tørklædet? Selvcensur / Lene Kattrup og Jette Plesner Dali. Hege Storhaug: Muhammed : en eksemplarisk mann? Karen West: Tørklædeproletariatet. Lene Kattrup: Demokratiet, sharialoven og kønsapartheid. Polygami : et fænomen i Danmark / Nina H. Bjarnason og Britta Mogensen. Jette Plesner Dali: Kvindelikvidering : et spørgsmål om ære. Kirsten Damgaard: Indvandrerunge og seksualitet. Andra PachaÔ: Tørklæde og hårtab.

Bjerg, C. (2002). En lærke letted'. [Roskilde]: No-Kay.

84 sider. Fremstiling af islam som en fascistisk religion med et middelalderligt kvindesyn, man som dansker bør bekæmpe.

Bluitgen, K. (2002). Til gavn for de sorte. Om tilslørede øjne i den danske indvandrerdebat. [Kbh.]: Centrum.

177 sider. Forfatteren, som er beboer, forældre og tidligere skolebestyrer på Nørrebro beretter om islams stigende indflydelse på dagligdagen og opfordrer til at skærpe bevidstheden om de værdier som bl.a. arbejder-, højskole- og kvindebevægelsen har tilført samfundet. Indhold: en svinehund får èn på trynen ; En uren smelteost og en gravplads for de renfærdige ; En fastelavnstønde fuld af skyld og undskyldninger ; En kamp af et godt hjerte ; En sovs af medlidenhed og en tyrkertro på tolerancen ; En nutidig stammes mangel pÅ modernitet ; En bonderøv bliver baron, og en borgmester bugserer sine børn i sikkerhed ; En skamløs vold og en ærefuld bekendelse ; Et spejl holdes op ; En venten på vendere af timeglasset ; En venstrefløj dukker op på højre banehalvdel ; En helteglorie blegner ; En humor af hjertets harmoni ; En talefrihedens guerillakrig.

Bom, M. & Motlani, S. (2006). Pakidanerdialogerne. samtaler uden grænser. [Kbh.]: Aschehoug.

181 sider, ill. Samtaler og korrespondance mellem to kvinder om det moderne kulturmøde mellem danskere og nydanskere, bl.a. om kulturelle fordomme, kvindefrigørelse og 11. september. Mette Bom er kristen/dansk feminist og journalist. Shabana Motlani er troende muslim med pakistansk/amerikansk baggrund.

Breds, P. (2006). De binder os på mund og hånd. Racistiske overgreb mod danske kristne og jøder. [Vejle]: Forskningsforlaget Rafael.

143 sider, ill. Debatbog med forfatternes stærk kritiske holdninger til islams indflydelse i Danmark.

Breinholdt, M. (1998). Islam er ikke et karneval ; Et forbud vil gavne børnene ; Frie hoveder ; Tilladte tørklæder. Folkeskolen 115 (15): 4-9

Bræmer, M. (2008). Tørklæder i medvind pÅ danske arbejdspladser. Ugebrevet A4 2008 (14): 16-18

Bræmer, M. (2006). Muslimer foretrækker trosfæller som svigerbørn. Ugebrevet A4 2006 (23): 8-9

Bræmer, M. (2004). Ung muslimsk vækkelse ; Islam giver identitet. Ugebrevet A4 2004 (32): 16-19

Buchardt, M. (2007). Moralsk panik. Solidaritet 29 (2): 4-11

Carøe Christiansen, C. (2001). Kvinders islamiske aktivisme i et transnationalt

perspektiv. Dansk sociologi 12 (4): 7-22

Dindler, S. & Olesen, A. (1989). Muslimsk indvandrerkultur i Danmark. [Kbh.]: Statens Humanistiske ForskningsrÅd.

212 s., ill., 21 cm.

Elverdam, B. (1991). Fra tradition til institution. muslimske indvandrerkvinders møde med dansk hospital og praksislæge. [Kbh.]: Statens Humanistiske Forskningsråd.

284 sider.

Fischer Thomsen, S. (2008). Debat om tørklæder i de danske dagblade. en diskursanalyse af de danske dagblades fremstilling af muslimske klædedragter og dennes mulige konsekvens for muslimers identitets- og fællesskabsdannelse. Odense: Syddansk Universitet.

90 s. + bilag. Specialeopgave. Cand.Mag..

Garde, P. (2000). Religion og menneskeret - samspil og modspil. Lov & ret 10 (8): 12-18

Gilliam, L. (2006). De umulige børn og det ordentlige menneske. et studie af identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn i en dansk folkeskole. Ph.D.-afhandling. [Kbh.]: Danmarks Pædagogiske Universitet.

436 sider, 30 cm.

Grøndahl, M. (2003). Tørklædedebatten. FaktaLink [online] (2003-12):

Hedegaard, L. (2007). Den glemsomme socialist. Forum for køn og kultur [online] (2007-05):

Hervik, P. (2002). Mediernes muslimer. en antropologisk undersøgelse af mediernes dækning af religioner i Danmark. Kbh.: Nævnet for Etnisk Ligestilling.

343 sider.

Hinrichsen, C. (1999). Islam. integration eller -? [Vejle]: Foreningen Dansk Kultur.

228 sider, ill. Indhold: Islams styrke og kvaliteter ; Kan en religion være et problem? ; Islam som politisk størrelse ; Islam i Danmark : moderate og yderliggående ; Islams synlighed : rent og urent ; Islams mål og midler ; Allahs system og menneskerettighederne ; ægteskabet og kvinden i Allahs system ; Det muslimske barn og Allahs lov ; Allahs lov og demokratiet ; Islams profetier om Vesten ; Gæstfrihed og ære ; Ytringsfriheden på prøve ; Islam som autonomt samfund i Vesten ; Den islamiske renæssance ; Islams befolkningsstrategi ; Skal vi gribe i egen barm?.

Hjarnø, J. (1987). Flygtningekundskab 1. de kulturelle baggrunde. Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag.

199 sider, ill., 22 cm. Indhold: Jan Hjarnø: Danmarks Flygtningepolitik ;

Mellemøstens faderretslige familieform ; Kurderne - et folk uden land ; Flygtningene fra Sri Lanka ; Flygtningene fra Vietnam ; Slægts- og familieproblemer på længere sigt. Ewa Chylinski: Dansk Flygtningehjælp ; Islam ; Sprogproblemer og sprogundervisning ; Psykologiske problemer hos flygtninge ; Flygtninge fra Østeuropa. Jan Magnussen: Libaneserne ; Iran. Lone Christensen: Socialrådgiver for vietnamesere.

Holm, A., Jarlner, M., Jespersen, P. M., Kornø Rasmussen, H. (2002). Islam i Danmark. tanker om en tredje vej. [Kbh.]: Gyldendal.

264 sider. Forfatterne slår i dette debatskrift til lyd for at det er muligt at udvikle en srlig europæisk udgave af islam som er forenelig med moderne vestlige værdier som demokrati, kønnenes ligeberettigelse, menneskerettigheder og ytringsfrihed. Indhold: Den danske debat (Hans Kornø Rasmussen: Det multikulturelle samfund er her allerede. Naser Khader: Det nødvendige demokrati. Niels Barfoed: Hvad et menneske har brug for. Anne Grethe Holmsgaard: Den farlige berøringsangst. Henrik Dahl: Hverken assimilation eller kolonisation. Nahid Riazi: Kvindebevægelsens fatale svigt. Mehmet Y¸ksekkaya: Danskerne er konfliktsky. Preben Wilhjelm: Reaktionen skal have kamp til stregen). - Den europæiske debat (Europa og islam. Emmanuel Todd: Franske værdier skal gælde alle. Paul Scheffer: Den multikulturelle fiasko. Tariq Ramadan: Et europæisk bud på islam. Ingmar Karlsson: Blødsødenhed og fremmedhad forpester integrationen. Asaf Hussain: Vi må kræve mere end bare multikultur!. Forsøg på status).

Issa, M. (2000). Ryk ikke rødderne op. Palæstina-Orientering 22 (2): 14-15

Jensen, A. (1990). Tanker og tørklæder. muslimske kvinder i Danmark fortæller. tekster og øvelser for udlændinge og andre. Århus: Sprogcentret.

108 sider, ill., 30 cm.

Jensen, T. G. & Østergaard, K. (2007). Nye muslimer i Danmark. møder og omvendelser. Højbjerg: Univers.

227 sider, ill. i farver. Analyse af omvendelse til islam i Danmark og af konvertitternes profil - demografisk, socialt og religiøst. Indhold: Det muslimske felt ; Hvem er konvertitterne? : et demografisk overblik ; Omvendelsesprocesser og religiøsitetsformer ; Islamforståelser ; Medier, da'wa og konversion ; Religiøs praksis ; Køn - undertrykkelse, lighed eller ligeværd? ; Identitet – dansk og/eller muslim? ; Omvendelse og sociale forandringer.

Johansen, K. (2002). Muslimske stemmer. religiøs forandring blandt unge muslimer i Danmark. [Kbh.]: Akademisk Forlag.

174 sider. Indhold: Muslim : moderat eller fundamentalist? ; Den islamiske tradition (De islamiske trossætninger og den rituelle praksis ; Den islamiske vej - sharia ; Islam i Europa) Familien og den religiøse opdragelse (Islam i barndomshjemmet ; Dansk folkeskole eller islamisk friskole? ; Muslimsk ungdomskultur : nej tak til øl og gymnasiefester) Muslim i en ikke muslimsk kontekst (Afvisning af diasporadrømmen ; Islams aftraditionaliseringsproces ; Krav om reflektion ; Mødet mellem nationale islamudtryk) Islam og det moderne samfund (Individualisering ; Islam, sekularisering og demokrati ; Mod en tværnational islam ; Nye krav til de religiøse autoriteter ; På opdagelse efter den sande islam) Dansk muslimsk religiøsitet (Trosdimensionen : de evige koranske ord ;. Den religiøse praksis og opblomstringen af en islamisk etik ; Islams betydning for de unge : en islamisk identitet ; De muslimske ungdomsforeninger og italesættelsen af et dansk islamudtryk) Islam på den danske måde.

Juul Nielsen, M. E. (2007). Tørklædeforbuddet - politisk-moralske

overvejelser. Politica 39 (4): 405-425

Kaarsholm, L. F. (2006). Muslimsk-dansk dagbog. 19 dagbøger fra Muhammed-krisen. Kbh.: Information.

180 sider, ill. 19 danskere med muslimsk baggrund fortæller om, hvordan de har oplevet den anspændte tid under Muhammed-krisen. Hvordan har de 12 karrikaturtegninger, billederne af flagafbrændinger, den danske og internationale debat og mediedækningen af sagen påvirket deres hverdag, familieliv, tro og identitetsfølelse?.

Kayopoulos, D. (1980). Muslimske forældre pÅ vagt overfor dansk opdragelse. Børn & unge 11 (16): 14-15

Ketscher, K. (2005). Etnisk ligebehandling, religionsfrihed og ligestilling mellem kvinder og mænd. set i lyset af Føtex-sagen. Ugeskrift for retsvæsen 139 (26): 235-243

Khader, N. (2006). Ære og skam. det islamiske familie- og livsmønster i Danmark og Mellemøsten. Valby: Borgen.

336 sider. Indhold: Introduktion til islam ; Islams holdning til aktuelle etiske spørgsmål ; Islam, demokrati og menneskerettigheder ; ære og skam ; Det muslimske familie- og livsmønster ; ægteskab ; Børn, adoption og mandslinien ; Børneopdragelse ; Sygdomsopfattelse ; Forandring, dynamik og konflikter.

Khader, N. & Lander, H. V. (2002). Patriarkerne skal have hårde ord - pigerne hjælp. Kvinden & samfundet 118 (2): 12-15

Khader, N. & Svane, E. (2001). Nasers brevkasse. [Kbh.]: Gyldendal Uddannelse.

93 sider, ill. Udvalgte breve og svar fra forfatterens brevkasse "Det ny Danmark" om flygtninges og indvandreres integration i Danmark, herunder emner som ægteskaber, opdragelse, kriminalitet og fordomme. Med interview hvor Naser Khader fortæller om sin egen baggrund.

Khair, T. (2003). Mere end Èt slør skal løftes. misforståelser og fejltagelser i udlændingedebatten. Kritik 36 (162): 124-129

Khankan, S. (2006). Islam & forsoning. en offentlig sag. [Kbh.]: Lindhardt og Ringhof.

275 sider. Forfatteren diskuterer islams rolle og spirituelle potentiale i en globaliseret verden og giver et bud pÅ, hvordan vi kan leve sammen pÅ trods af divergerende opfattelser af, hvad der er værdifuldt. Indhold: Islams rolle i Europa ; Kulturmødets globale identitet ; Mit møde med sufismen ; Forum for Kritiske Muslimer ; Kvinder i islam ; Hvad er sharia? ; Ytringsfrihed og Koranens hellighed ; Orientalismen vender tilbage ; Islamismen.

Kickbusch, J. (2001). Kærlighed med stort M. muslimske drenge og unge mænd om kærlighed, kærester og ægteskab. Aarhus: CDR Forlag.

159 sider, ill.

Krarup, S. (2007). En endefuld. Tidehverv 81 (7): 148-149

Krarup, S. (2004). Neutralitetens umulighed. Tidehverv 78 (6): 113-114

Kristensen, R. & Riis, O. (1987). Religiøse minoriteter. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

201 sider, ill., 21 cm. Indhold: Ole Riis: Temaer i religiøse minoritets/majoritetsforhold ; Sociologiske tilgange til de danske vækkelser. Margaretha Balle-Petersen: Vækkelserne som religiøse minoriteter. Jeppe Sinding Jensen: Kulturmødet med Islam. Margit Warburg: Verdensbilleder og teoridannelser i religionssociologien. PÈtur PÈtursson: Religiøsa minoriteter på Island i samspel med majoriteten. Voitto Huotari: De religiˆsa minoriteterna som folk- och protestrˆrelser. Roy Wallis: My secret life: dilemmas of integrity in the conduct of field research. Jørgen Stenbæk: Om ægteskabsindgåelse, anerkendelse af trossamfund og religionsfrihed i Danmark. Jon P. Knudsen: De etablerte religiøse minoriteter. Lise Skole Christensen: Spørgsmål til den aktuelle islam-forskning / af Lise Skole Christensen og Ragnhild Kristensen..

Lønstrup, L. & Siim, B. (2007). Tørklæde deler danskerne. DJÿF-bladet 31 (22): 38-41

Lander, H. V., Riazi, N., Kamgoyan, A. (2000). I støtter os ikke. kvindernes kampdag hos iranske kvinder i Danmark. Lille kvinde med kontroversielle meninger. Jeg ser kvinder brænde deres slør. Kvinden & samfundet 116 (2): 14-15

Langballe, C. (2007). Tolerancedelirium, selvopgivelse - og kampånd. Tidehverv 81 (6): 113-115

Lee Høirup, C. (2000). Fritidstilbud som "brobyggere" i et kulturmøde. En

undersøgelse af to fritidstilbud for etnisk-muslimske piger pÅ Vesterbro. Odense:

Bind 1-2 i 1 bind. Specialeopgave.

Mørck, Y. (1993). Hybride identiterer, hybride køn?. muslimsk indvandrerungdom i København. Esbjerg: Sydjysk Universitetscenter.

12 s.

Mehdi, R. (2007). Integration & retsudvikling. Kbh.: Jurist- og Økonomforbundet.

296 sider. Traditionel, islamisk familieret som for eksempel ægteskabskontrakt, morgengave, børn, økonomiske forhold i ægteskabet samt skilsmisse sammenholdes med dansk ret. Indhold: Rubya Mehdi: Preservation and change of customary laws and procedures : the case of pakistanis in Denmark ; Arrangerede/tvangsægteskaber og æresdrab under sharia og under pakistansk ret og sædvaneret ; Danish law and the practice of mahr among muslim pakistanis in Denmark ; Regler om skilsmisse og separation i samspil og modspil ; Facing the enigma : talaq-e-tafweez a need of muslim women in nordic perspective ; Børns retsstilling under dansk og muslimsk ret. Maja Holmlund: Indgåelse af Ægteskab. Linda Nielsen: Mangfoldige familiemønstre i det moderne Danmark og dansk familielovgivning. Marie-Claire Foblets: The admissibility of repudiation : requirements in private international law : recent developments in France, Belgium and the Netherlands. Jens Jørgen Viuff: Islamisk arveret i Danmark - 2006. Jørgen S. Nielsen: Udviklingen i sharia og pluralistiske samfund. Inger D¸beck: Ægteskabsrettens historie og kristendommens betydning for dens udvikling i Danmark. Hanne Petersen: Integration i foranderlighed.

Mehdi, R. & Rasmussen, N. (2002). Separation, before Divorce under Shariah and the Danish Law. Retfærd 25 (2): 58-76

Mir-Hosseini, Z. (1999). "Rethinking Gender". Semiramis (6): 103-123

Mogensen, M. S. (2008). From cartoon crisis to headscarf row. two conflicts changing multireligious Denmark. by Mogens S. Mogensen. Christiansfeld: Intercultural.dk.

115 sider.

Munck-Fairwood, B. & Nielsen, L. (2002). Religionsmøde i børnehøjde. nydanske børn og unges møde med kristendom og kirkeliv i Danmark. [Kbh.]: Tværkulturelt Center.

77 sider, ill. Nydanske forældre, børn og unge samt kirkelige aktører fortæller om nydanske børn og unges møde med kristendom og kirke, samt 21 idébeskrivelser til samvær og aktiviteter.

Nøhr Larsen, M. (2004). De smÅ oprør. tanker og metoder i arbejdet med minoritetspiger. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

346 sider. Indhold: Pigerne : vilkår, dilemmaer og visioner (Familieværdier ; Ægteskaber ; 24-Årsregel ; Ære, skam og sladder ; Køn og seksualitet ; Religion ; Forventninger og dilemmaer ; Visioner og strategier) ; Fagpersonerne : forståelser, motivationer og strategier (Kultur ; Stereotyper og forforståelser ; Fra billeder til virkelighed ; Etikker og motiver ; Værdier ; Empowerment) ; Møderne : erfaringer, metoder og mål (Frirum ; Familieinddragelse ; Gode voksne ; Rammerne om de små oprør).

Nørgaard, L. & Wulff, T. (2006). Storm over Europa. islam - fred eller trussel? [Lyngby]: Holkenfeldt 3.

254 sider. Indhold: Tidsånd og ytringsfrihed (Henrik Gade Jensen: Altid ryggen fri og hÅnden klar til stening. Kai Sørlander: Islam og demokrati) ; Islams historie (Kåre Bluitgen: Profetens dom. Torben Hansen: EU og islamiseringen) ; Grænser for indvandring? : tal og statistikker (Tabita Wulff: Den trojanske hest? Carsten Ringsmose: Fremmed-kriminalitet i Danmark) ; Kulturkamp - et spørgsmål om overlevelse? (Poul E. Andersen: Kulturrelitavismen møder islam. Thue Kjærhus: Islam og det moderne) ; Fundamentalisme og terrorisme (Helle Merete Brix: Brødre i Allahs tjeneste. Jørgen Junker Grimstrup: Guds slave i moskeen) ; Islams kvindesyn (Britta Mogensen: Kvindeundertrykkelse i islam - fordom eller virkeligelighed?) ; Islams fremtid (Tim Pallis: Kan islam reformeres?) ; Musik (Mogens Wenzel Andreasen: Musikken i islam) ; Kulturforskelle - en personlig indfaldsvinkel (Kirsten Damgaard: Erfaringer fra integrationsbranchen. Carsten Ringsmose: Tyrkiet - et gensyn efter 33 År. Lone Nørgaard: Tilvandring, tørklæder og tro).

Najbjerg, E. (1993). Muslimsk pige blandt danske børn. Kirken arbejder 1993/94 (1): 10-11

Necef, M. ‹. (2007). Tørklædedebatten - i Danmark og Tyrkiet. Mellemøst information 24 (5): 1-4

Okbo, M., Najjar, A., El'tar, N. (1995). Det er Amal, der er speciel. Zapp jorden rundt 1995 (1): 10-11

Pedersen, L. & Selmer, B. (1991). Muslimsk indvandrerungdom. Kulturel identitet og migration. [Kbh.]: Statens Humanistiske Forskningsråd.

221 sider. Indhold: Bodil Selmer: Undersøgelsens baggrund og feltarbejdets vilkår ; Kultur og migration ; Det tyrkiske indvandrermiljø ; Personskitser ; Indvandrerkvinder : religiøse og kulturelle traditioner. Lars Pedersen: Fra fremmedarbejder til indvandrer ; Magten og indvandrerne ; Tyrkiske og pakistanske indvandrerorganisationer i Århus ; De religiøse institutioner i Århus; Personskitser ; Religion og identitet blandt muslimske indvandrerunge.

Pedersen, P. A. (2006). Yngre muslimer efterlyser generationsopgør. Mandag morgen 2006 (6): 16-19

Pedersen, P. A. & Redington, N. (2006). Islam er foreneligt med demokrati. Den danske befolkning. Mandag morgen 2006 (6): 8-10

Rasmussen, B. (2006). 'A'isha i moderniteten. En undersøgelse af danske, muslimske, kvinders brug af profetens hustru 'A'isha som forbillede og rollemodel. København:

1 bd. Cand. mag. spec. indiv..

Rasmussen, H. (1999). Fatma og Yasmin og alle de andre. Social politik 1999 (2): 23-26

Redington, N. (2006). Danskerne: Vi får en ny Muhammed-konflikt. Mandag morgen 2006 (29): 11-14

Riazi, N. (2001). Kun "Allah" kan hjælpe medlemmerne af Minhaj-Ul-Quran! Kvinden & samfundet 117 (3): 7-8

Rosenkrands, J. (2001). Danskerne: Vi er i krig med Islam. Mandag morgen 2001 (34): 10-12

Rugberg Rasmussen, T. (2004). Hizb-ut-Tahrir og modernitetens "fundamentals". Kvan 24 (69): 64-77

Søltoft, M. (1999). Landet langt væk med de undertrykte kvinder. Semiramis (6): 95-101

Søndergaard, P. S. (2000). Opdragelse pÅ muslimsk - og på dansk. Samspil 17 (3): 6-7

SøndergÅrd, H. & Christensen, K. (1990). Muslimske børn i Danmark. [Them]: Undervisere af fremmedsprogede elever.

47 sider, ill., 21 cm. Indhold: Finn Thiesen: De muslimske indvandreres religion. Helle Søndergård: Muslimske elever i dansk skole - praktiske vink / af Helle SøndergÅrd og Kirsten Christensen ; Et besøg i den tyrkiske moske i Ikast / af Helle Søndergård og Lene Balle. Lone Abenth: Børneopdragelse ; Fester. At være dansk lærer i en muslimsk skole (Ulla Varming interviewer Lis Winther) ; Hvorfor sender vi vore børn på muslimsk privatskole? (Saeed Ahmed satale med Asta Olesen). Ilse Jacobi: Skoleforløbet for to muslimske drenge. Lotte Bøgild Mortensen: Vaj højt, vaj stolt og andre ideologier. Muslimske trosretninger blandt indvandrere i Danmark.

Samama, S. & Krøyer, M. (2004). Tørklæder: Forbud eller ej. Socialistisk information 23 (190): 10-11

Santesson, T. & Mehdi, R. (2004). NÅr juraen ikke taler samme sprog. DJÿF-bladet 28 (4): 15-17

Sivert Nielsen, F. (2003). Integration. Kbh.: Dansk Etnografisk Forening.

55 s., ill.

Skafte, U. T. & Horskjær Hansen, H. (2007). Mennesker & mangfoldighed. lige muligheder for alle. Kbh.: MetroXpress.

24 sider, ill. i farver, 28◊40 cm. Indhold: Ligestilling (Vi skal ikke være ens ; Det Europæiske år for Lige Mulighed for Alle) ; Børn (Jeg følte mig anderledes ; Måske har de voksne glemt, hvordan det var at være børn) ; Rettigheder (Børn i hele verden har de samme rettigheder ; Alle skal have lige muligheder) ; Tolerance (Respekt, dialog og tolerance) ; Respekt (Tæsk på den respektfulde måde) ; Køn (Muslimsk kvinde og folketingskandidat ; Kvinder skal være superbetjente!) ; Anerkendelse (Ros rykker ; Man bliver jo glad!).

Skov, L. C. (2002). De røde sko. feminisme nu. [Kbh.]: Tiderne Skifter.

412 sider, ill. (nogle i farver). Indhold: Fra ord til handling (Gunilla Edemo: Rejs Jer fra hjørnesofaen! : kønsdebatten i Danmark set med svenske øjne. Charlotte Gerhauge: En rigtig mor er ung og heteroseksuel : folketingets debat om kunstig befrugtning. A.C. Sherin Khankan: Sløret frihed : frigørelse handler om at føle sig fri. Sofie Carsten Nielsen: Fru Danmark og hr. EU : kønskonstruktioner i den danske debat om EU. Malou Juelskjær: Og hjortene brøler i brunsttid : dyrekøn, menneskekøn, seksuel normalitet og afvigelse i dyreudsendelser. Maria Zennaro: Hvornår har du sidst set en muslim på tv, der lignede dig selv? : om seksualiseringen af "de andre" i Danmark. Mette Liv Mertz: "Hvem af jer er så manden?" : hvad siger heteroseksuelles antagelser om homoseksuelle parforhold

egentlig om deres eget? Lone Overgaard Thier: Kære Carla Mirabelle : om prostitution og lukkede øjne. Mette Buchardt: "De andres" kamp : når feminismen udøver herredømme) ; Fra kvinde til køn (Susanne Hoeck: Hvor er heltinderne? : køn, karriere og udfordringerne ved begge dele. Rikke Andreassen: "Jeg håber selvfølgelig, at I tager den bedste ansøger" : forskellige forventninger til kønnene på arbejdsmarkedet. Winnie Sørensen: Det kønsløse cyberspace? : køn på webbaseret chat. Lisbeth Bjerrum Jensen: Som de dog snakker : køn i selvhjælpsbøger. Angela Brink: Sikkerhedspolitik i hjertekulen : om forelskelsesrelationer og parforhold. Nathalie Khankan: Ser I mig som han beskriver mig? : om køn og kærlighed i moderne arabisk poesi. Teresa Schilhab: Kvindegener og kvindegener : veje og vildveje i en verden af biologiske forskelle. Janne Kæmpe: Fra det kollektive til det individuelle : kvinde kend din krop anno 1975 til 2001. Anne Katrine Gjerløff: Fra celler til sex : seksualitet og kønsorganer i folkeskolens biologibøger.. Mia Mønster-Swendsen: Kønnet, videnskaben og det akademiske rum) ; Fra subjekt til objekt (Nauja Kleist: Mellem hus- og karrieremødre, multimænd og skaffedyr : moderskab og faderskab i babymagasiner. Pia Reistrup: Fra Pluto til Pyrus : kønskonstruktioner i børne-tv. Eva Thorsen: Superman og Barbie : mænd og kvinder i dagens actionfilm. Sanne Kofod Olsen: Vind! en virkelighed : billedet af kvinden i hjemmet. Mette Brinch Petersen: Der er så meget, kvinder ikke forstår : om kønsdifferentieret markedsføring. Susanne Bendsen: "Hvad så, fars lille strippertøs?" : pornoficerede kvindebilleder i Stripperkongens piger. Pernille R¸bner-Petersen: En rose i andres hænder : når kvinder har hovedrollen i nyere film. Lene Myong Petersen: Prostitueret, lemlæstet, undertrykt : populærorientalisme i ALT for damerne. Leonora Christina Skov: Klokkeblomst på krykker : om kvindeidealet i TV2s Popstars. Susan Hinnum: Kunst kan andet end at se godt ud : et blik pÅ kønnet i samtidskunsten.

Skovsgaard, S. (1999). Kristendom og islam. en mosaik fra Stiftsudvalget vedrørende Islam/Kristendom i Århus Stift. [Brabrand]: [Steen Skovsgaard].

98 sider, ill. Indhold: Steen skovsgaard: Islams udfordring til folkekirken. Lillian

Risum: Mødet mellem kristendom og islam i Gellerup ; Islam i det danske samfund. Grethe Hjul Mandrup: At lade vokse - at lade opdrage - at lade uddanne. Lone Hindø: Flygtninge- og indvandrerpolitik i ≈rhus Kommune. Kjeld Holm: Til et folk de alle høre. Peter Lodberg: Folkekirkens mission. Knud Ochsner: De bibelske personer i Koranen.

Storhaug, H. (2003). Feminin integrering. utfordringer i et fleretnisk samfunn. [Høvik]: Kolofon.

253 s. + bilag. Bogen fokuserer pÅ fire hovedtemaer: Familiesammenføring gennem ægteskab, tvangsægteskab, kvinder som nægtes skilsmisse og omskærelse af piger. Hovedvægten er på forholdene i Norge, men bogen indeholder også afsnit om forholdene i Sverige, Danmark og England. Bogen redegør desuden for lovgivning og politik vedr. de fire temaer. Forfatterne dokumenterer, at de patriarkalske strukturer i de ikke-vestlige indvandres hjemlande videreføres i Norge, og at disse strukturer er medvirkende til at forsinke integrationsprocessen og til at fratage det enkelte individ dets retssikkerhed. De største udfordringer i forhold til at opnå en vellykket integration er efter forfatternes mening det kvindeundertrykkende system samt de store økonomiske og sociale forskelle på Vesten og u-landene, der gør migration til Vesten attraktiv. Bogen er baseret på offentlige dokumenter, statistikker, udredninger, faglige nationale og internationale publikationer, journalistiske reportager, møder og interviews. Bogen indeholder en del statistisk materiale..

Tamer, L., Engelbreth Larsen, R., Sheikh, M. (2000). Interview. Faklen (17): 42-45

Uddin, A. & Aamand, K. (2007). Mødom pÅ mode. beretninger om skik og brug blandt indvandrere. [Kbh.]: Gyldendal.

179 sider. Seks beretninger fra indvandrermiljøet i Danmark om kultur og normer, kønsopfattelse og moral i en kollektiv familiestruktur, hvor døtrenes mødom er selve garanten for en families ry og rygte.

Vinter, H. (1994). De hugger danske piger. Danskeren 8 (6): 5-8

Wissing, L. (2008). Tørklæde i retten. Gymnasieskolen 91 (2): 16-18

Wissing, L. (2006). Undertrykkelse eller frigørelse. Gymnasieskolen 89 (2): 8-9

Ørstrøm Møller, J. (2006). Mediernes moralske og politiske ansvar. Mandag morgen 2006 (6): 24-26

Østergaard, K. (2007). Danske verdensreligioner - islam. [Kbh.]: Gyldendal.

284 sider, ill. i farver. Indhold: Islam i Danmark og i verden ; Islam på dansk ; Muslimer som minoritet i Danmark ; Cyberislam ; Ære- og skamdebatten ; Islams institutionalisering og de etablerede moske-miljøer ; Ahmadiyya-moskeen ; At være praktiserende muslim ; Sufisme i Danmark ; Konvertit-islam ; Forholdet mellem kønnene : Lighed eller ligeværd? ; Europæisk islam og integration ; Muhammed-karikaturern : Danmark i en globaliseret verden.

TRÅDE TIL LITTERATURSØGNING 18.08 / 31.08

1. SØGNING

<u>Søgeord, som de andre søgeord skal forbindes med:</u>

Muslim / Islam / Islamisme

<u>Søgeord, som skal forbindes med ovenstående</u>

Kvinde / mand

Familie / Familieliv

Barn / pige / dreng

Slægt / klan / stamme

Børneopdragelse / Opdragelse

Køn / Kønsroller

Maskulinitet / Manderolle

Feminitet / Kvinderolle

Tørklæde / Slør / Hijab / Niqab / Burka

Ægteskab / niqah / muta / sighe / zawaj

Parforhold / Partnervalg

Medgift / Mahr

Skilsmisse / talaq / khul / iddah

Flerkoneri / Polygami / polygyni

Haram / Mahram

Fætter/kusine

Adoption

Familiesammenføring

Kønsadskillelse / Kønsdifferentiering / kønsdiskriminering / kønsdiskrimination

kvindeundertrykkelse

Arrangeret ægteskab / Tvangsægteskab

Æresdrab / Æresrelateret forbrydelse

Pædofili / voldtægt / overgreb / krænkelse

Privatliv

2. SØGNING

<u>Søgetråd, som de andre søgeord skal forbindes med:</u>

Muslim / Islam / Islamisme + kvinde

<u>søgeord, som skal forbindes med ovennævnte tråd:</u>

Arbejde /Arbejdsmarked // Arbejdsliv

erhverv / Erhvervsmuligheder

beskæftigelse /karriere

Mandefag / Kvindefag

Uddannelse / Uddannelsessystemet / erhvervsuddannelser / Videregående uddannelser

Erhvervsvejledning

Selvforsørgende

Ledig / Ledighed / arbejdsløs / arbejdsløshed

Sprogskole / kommunal sprogskole

Kompetence

Mønsterbryder

social kapital

Barrierer

Fritid / Fritidsaktiviteter / fritidsklub

Internet

Moské

Koran

Hadith

Shari'a

Identitet

Autoritet

Ligestilling / Ligeværd / lighed / ligeret

Rettighed / Frihedsrettighed

Autonomi

Anerkendelse

Borger / Medborger / Medborgerskab

Medbestemmelse

Religion / Religiøsitet

Konversion / konvertit

ateisme / frafald / apostasi

Etik / Moral

Værdi / Værdisæt / Værdiforskel

Norm